

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TÂRİHİ VE SANATLARI (TÜRK-İSLÂM EDEBİYÂTI)
ANABİLİM DALI

127797

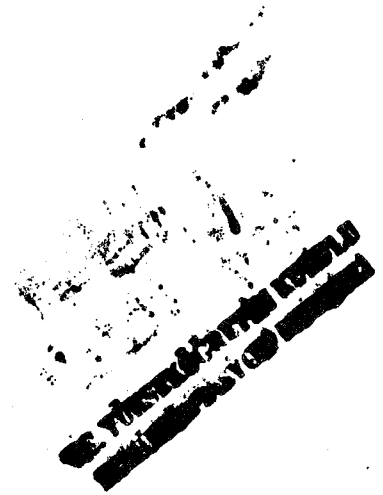
NAKŞÎ ALİ AKKİRMÂNÎ DÎVÂNÎ
(İNCELEME-METİN)

127797

Doktora Tezi

HİKMET ATİK

Ankara – 2003

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TÂRİHİ VE SANATLARI (TÜRK-İSLÂM EDEBİYÂTI)
ANABİLİM DALI

NAKŞÎ ALİ AKKİRMÂNÎ DÎVÂNİ
(İNCELEME-METİN)

Doktora Tezi

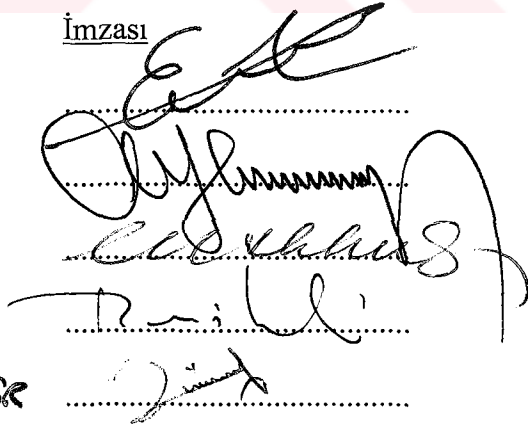
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Ethem ÇEBECİOĞLU
Prof. Dr. Ali YILMAZ
Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ
Doç. Dr. Bilâl Kemikli
Yrd. Doç. Dr. Zülfikâr GÜNGÖR

Tez Sınav Tarihi .01.07.2003

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMENTASYON BÜROSU

ÖNSÖZ

Edebiyat, toplumların kültürel zenginliğini ortaya koyan çok önemli unsurlardan biridir. Şairler ortaya koydukları edebî eserlerle içinde yaşadıkları toplumsal ortama ayna tutarlar. Millet olarak İslâm'a girdikten sonra birçok şairimiz dinden aldığı ilhamlarla zenginleşmiş edebî eserler ortaya koymuştur. Edebiyatın en önemli ilham kaynağı da Kur'an ve Sünnetin desteğiyle ortaya çıkmış olan tasavvuttur. Orta Asya'dan Ahmet Yesevî ile başlayıp Anadolu sahasında Yunus Emre ile devam etmiş olan Türk tasavvuf anlayışı, edebiyatımız üzerinde derin tesirler bırakmıştır.

Bu tesirin, edebiyatın terminolojisi, sanat anlayışı ve muhtevasına kadar işlediğini söylemek mümkündür. Uzun bir dönemi kapsayan edebiyatımız zamanla Tekke Edebiyatı, Dinî Edebiyat, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı ve Türk Tasavvuf Edebiyatı gibi başlıklar altında ele alınmıştır.

Çalışma konumuz olan şair Nakşî Ali Akkirmânî, Türk Tasavvuf Edebiyatının önemli ve etkili temsilcilerindendir. Nakşî'yi tez konusu olarak seçmemizde, Fuad Köprülü'nün *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eserinde Nakşî'yi Yunus Emre tesiri altında yetişen hece ve aruzu başarıyla kullanan bir şair olarak zikretmesi ve Rıza Tevfik'in *Yeni Sabah* Gazetesinde yazdığı ondan övgüyle bahseden makaleleri etkili olmuştur. Rıza Tevfik bu makalelerinde Nakşî'yi Sokrates ve İngiliz Şair Arnbuthnot'la karşılaştırarak onun şiirlerinin edebî ve felsefî kıymetinden bahsetmektedir.

Nakşî'nin şiirleri incelendiğinde, onun felsefî ve tasavvufî konularda ne kadar başarılı şiirler nazmetmiş olduğu anlaşılabacaktır. Hece vezniyle yazmış olduğu şiirler çok güzel ve sade söyleyişlerden oluşmaktadır. Buna rağmen şair hakkında günümüze kadar ciddi bir çalışma yapılmamıştır. Eserlerinden *Aynu'l-Hayat* ve *Ğavriyye* üzerinde birer Yüksek Lisans tezi yapılmıştır. Ayrıca *Dîvân*'ı üzerinde yapılmış bir yüksek lisans tezi de bulunmaktadır. Ancak bu çalışma Nakşî'nin bütün *Dîvân* nüshaları görülmeden yapıldığı ve ciddi bir tenkitli metin oluşturulmadığı için eksiktir. Şairin hayatı hakkındaki bilgiler de yeteri kadar ciddi araştırmalarla ortaya konulmamıştır.

Bütün bunlardan hareketle Nakşî'yi kendimize çalışma konusu olarak seçtik ve öncelikle onun hayatı hakkında kaynaklarda bulduğumuz bilgileri bir araya getirdik. Daha sonra da *Dîvân*'ın tenkitli bir metnini oluşturduk.

Çalışmamız bir Giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte dinî tasavvufî edebiyat ve Nakşî'nin yaşadığı dönemin siyâsî-sosyal ve kültürel-edebî hayatı hakkında kısaca bilgi verdik.

Birinci Bölüm'de, şairin hayatı, eserleri, edebî ve tasavvufî şahsiyeti hakkında bilgi verdik. Bu bölümü oluştururken, başta onun şiirleri ve eserlerinden, daha sonra da tezkirelerde hakkında verilmiş bilgilerden faydalandık. Eserlerini tesbit ederken de, başta *Dîvân* olmak üzere kütüphanelerde bulunan bütün yazma nüshalara ulaştık. Bunları tesbit fişlerine kaydederek esere bir kimlik çıkardık. Bu çalışmalar esnasında Nakşî'nin eserlerine ait nüshaların Türkiye kütüphanelerinin bir çoğunda bulunduğunu tespit ettik. Tezkirelerin bir çoğunda ondan bahsedilmediğini gördük. Kütüphane kataloglarında ona ait olmayan bazı eserlerin de kendine atfedildiğini gördük. Yaptığımız karşılaştırma ve incelemelerle bu eserlerin ona ait olmadığını ortaya koyarak, daha önce yapılan çalışmalarda hiç bahsedilmeyen Nakşî'nin *Esrâr-nâme* adlı mensur bir eserini bulduk.

Birinci Bölümde, ayrıca onun şiirlerinden hareketle Edebî ve tasavvufî şahsiyetini ortaya koymaya çalıştık.

İkinci Bölüm'de, bir mutasavvıf şair olması nedeniyle şiirlerinin Dinî ve edebî muhtevasını inceledik. Bu bölümde yaptığımız incelemede “ sistematik tahlil metodu “ nu esas alarak *Dîvân*'ın dinî ve tasavvufî muhtevasını ortaya koymaya çalıştık. Bu bölümü Dinî muhteva ve Tasavvufî muhteva olarak iki başlık altında ele alarak şairin şiirlerinden hareketle muhtevayı oluşturduk.

Çalışmamızın Üçüncü Bölüm'ünde ise, Nakşî *Dîvân*'ının sağlam bir tenkitli metnini ortaya koymaya çalıştık. Karşılaştırmaya esas teşkil etmesini uygun gördüğümüz nüshalardan hareketle tam bir *Dîvân* meydana getirdik. *Dîvân* nüshaları içerisinde geçen ve şaire ait olmayan şiirleri ayıkladık. Bölümün baş kısmında da tenkitli metnin oluşturulmasında takip edilen metodu detaylarıyla anlattık.

Ancak *Dîvân*'ın tertibinde şairin hece vezniyle yazdığı şiirleri ayırarak farklı bir metod uyguladık. Bu metoda göre *Dîvân*'daki şiirleri şöyle sıraladık; Kasideler, Terci-i Bend, Murabbalar, Muhammesler, Gazeller ve Hece vezniyle yazılmış olan şiirler. Mutasavvıf şairler klasik dîvân tertibine uymadığından biz hece ile yazılan şiirleri aruzla nazmedilmiş şiirlerden ayırdık.

Nakşî'nin *Dîvân* nüshalarıyla ilgili gerekli bilgileri Üçüncü Bölümde verdiğimizden bunları ayrıca Bibliyografyada vermeyi uygun görmedik.

Son olarak, tez konumun seçilmesinde ve çalışmalarında her zaman doğrudan katkılarını esirgemeyen değerli hocalarım başta danışmanım Prof. Dr. Mehmet Akkuş, bana çalışma ortamı sağlayarak her an çalışmama katkılarda bulunan Prof. Dr. Ali Yılmaz, çalışmalarım esnasında daima desteğini gördüğüm Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu, Doç Dr. Bilal Kemikli, Yrd. Doç. Zülfikar Güngör, Öğr. Gör. Necmettin Yurtseven, her proplemimi yardımlarıyla çözen değerli arkadaşlarıma ve bilhassa çalışmalarım boyunca büyük bir sabır gösterip bana iyi bir çalışma ortamı oluşturan eşime, teşekkürlerimi sunmayı vazife telakki ediyorum.

Proflemimi

Arş. Gör. Hikmet ATIK
2003-ANKARA

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.md.	: Adı geçen madde
Ank.	: Ankara
A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
A.Ü.S.B.E.	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
bsy.	: basım yeri yok
Böl.	: Bölümü
C.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DTCF	: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Ed.	: Edebiyat
Ef.	: Efendi
Fak.	: Fakültesi
G	: Gazel
h	: Hicri
H.	: Hece
Haz.	: Hazırlayan
HME	: Hacı Mahmut Efendi
Hz.	: Hazreti
İA	: Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
İst.	: İstanbul
K	: Kaside
KB	: Kültür Bakanlığı
Ktp.	: Kütüphane
M	: Miladi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MH	: Muhammes
MO	: Muzaffer Ozak
MR.	: Murabba
ö.	: ölümü

S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Üniv.	: Üniversite/si
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vr.	: Varak
vs.	: vesaire
Yay.	: Yayımlı
y.y.	: yüzyıl
Yz.	: Yazma

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	XI
1.DİNÎ TASAVVUFÎ EDEBİYAT	XI
2. NAKŞÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEMİN ÖZELLİKLERİ	XVIII
2.1. SİYASÎ VE SOSYAL DURUM.....	XIX
2.2. KÜLTÜREL VE EDEBÎ HAYAT.....	XXIV
I. BÖLÜM.....	1
NAKŞÎ ALİ AKKİRMÂNÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE KİŞİLİĞİ	1
1. HAYATI	1
1.1. Mahlası ve Adı.....	2
1.2. Doğumu:.....	3
1.3. Ailesi:	3
1.4. Ölümü.....	3
2-EDEBÎ KİŞİLİĞİ	4
2.1. Şairliği.....	4
2.2. Nâsirliği.....	9
3-TASAVVUFÎ KİŞİLİĞİ.....	10
3.1. Tarikatı.....	10
4.ESERLERİ	13
4.1. Manzûme-i 'Aynu'l-Hayat	13
4.1.1. Genel Bilgiler.....	13
4.1.2. Muhteva.....	13
4.1.3. Nûshalar	14
4.2. Manzûme-i Ğavriyye.....	15
4.2.1. Genel Bilgiler.....	15
4.2.2. Muhteva.....	15
4.2.3. Nûshalar	16
4.3. Esrar-nâme.....	16
4.3.1. Genel Bilgiler.....	16
4.3.2. Muhteva.....	17
4.3.3. Nûsha.....	18
4.4. DİVÂN-I NAKŞÎ.....	18
4.4.1. Şekil Özellikleri.....	19
4.4.1.1 Tertîp Şekli.....	19
4.4.2. Nazım Şekilleri ve Türleri	20
4.4.2.1 Vezin	20
4.4.3. Kaftiye.....	21
4.4.3.1 Yarım Kaftiye:.....	21
4.4.3.2 Tam Kaftiye:.....	21
4.4.3.3 Zengin Kaftiye:.....	21
4.4.4. Redif.....	22
4.4.5. Muhteva Özellikleri.....	23
4.4.5.1 Dil ve İfade Özellikleri.....	23
4.4.5.2 Sade Türkçe	23
4.4.5.3 Arapça ve Farsça Unsurlar	25
4.4.5.4 İfade Tarzı.....	26
II. BÖLÜM.....	29

NAKŞİ DİVÂNÎ'NDA DİN VE TASAVVUF	29
1 DİN	29
1. İikâd	29
1.1. AUâh	29
1.2. Melekler	31
1.2.1 Cebrâîl	32
1.2.2. Rıdvân	32
1.3. Kitaplar	33
1.3.1. Kur'ân-ı Kerîm	33
1.3.2. Diğer Semâvî Kitaplar	35
1.4. Peygamberler	35
1.4.1. Hz. Âdem	35
1.4.2 Hz. Nûh	36
1.4.3. Hz. İdrîs	38
1.4.4. Hz. İbrâhîm	38
1.4.5. Hz. İsmâîl	38
1.4.6. Hz. Yakub	39
1.4.7. Hz. Yusuf	40
1.4.8. Hz. Mûsâ	41
1.4.9. Hz. Süleymân	43
1.4.10. Hz. İsâ	44
1.4.11. Hz. Muhammed (S.A.V.)	45
1.4.12. Hz. Lokmân	46
1.5. Ahiret ve Ahiretle İlgili Mefhumlar	47
1.5.1. Ahiret	47
1.5.2. Kabir ve Berzah	48
1.5.3. Kıyamet	49
1.5.4. Cennet	50
1.5.5. Cehennem	52
2. İbadet	53
2.1 Namaz	53
2.2 Oruç	54
2.3. Hac	54
3. Ayet ve Hadisler	55
3.1 Âyet	56
3.2 Hadîs	59
4. Diğer Dînî Mefhumlar	61
4.1 İnançla İlgili Mefhumlar	61
4.1.1 Kelime-i Tevhîd	61
4.1.2 İmân	61
4.1.3 Küfür	64
4.1.4 Şîrk	65
4.2. Mi'râc	66
4.3 Ölüm ve Hayat	68
4.4 Şeytan	70
2. TASAVVUF	71
1. Vahdet-i Vücûd ve Tevhîd	73
1.1. Vahdet- Kesret	75
1.2. Mâsivâ	77
1.3. Tecellî	78
1.4. Cemâl	79
1.5. Celâl	81
1.6. Lâ-Mekân	82
1.7. Sır (Esrâr)	83
1.8. Gönül	84
1.9. Aşk	85
1.10. Cân	89
1.11. Vücûd	91
2. Âlem	92
3. Devr	94

4. Diğer Tasavvufî Kavramlar.....	97
4.1. Dört Kapı.....	97
4.1.1. Şerî'at.....	97
4.1.2. Tarîkat.....	99
4.1.3. Ma'rîfet.....	100
4.1.4. Hakikat.....	101
4.2. Zâhid.....	102
4.3. Devrân.....	102
III. BÖLÜM.....	104
NAKŞİ ALİ AKKIRMÂNÎ DİVAN'I.....	104
(TENKİTLİ METİN).....	104
1- METİN TESBİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR.....	104
1.1. Nüsha Tavsifleri.....	104
1.2- İstinsah Tarihi ve Müstensihî Belli Olan Nüshalar.....	131
1.2.2- Müstensihî Belli Olan Nüshalar.....	132
1.3- Nüshaların Değerlendirilmesi.....	133
1.4- Tenkitli Metnin Oluşturulmasında Takip Edilen Usuller.....	138
1.4.1- Türkçe Bazı Eklerin Yazılışı.....	139
1.4.2- Arapça ve Farsça Bazı Terkipler.....	139
1.4.3- Teknik Özellikler.....	139
DİVÂN-I NAKŞİ KUDDİSE SİRRUHÜ'L ÂLÎ.....	141
SONUÇ.....	357
BİBLİYOGRAFYA.....	359

GİRİŞ

1.DİNİ TASAVVUFİ EDEBİYAT

Arapça'da yün elbise giymek, ilk safta bulunmak ve hikmet,¹ gibi manalara gelen tasavvuf, kavram olarak; kötü huyları terk edip güzel huylar edinmek, kimseden incinmeme ve kimseyi de incitmeme, temiz kalb ve kamil insan olmak manalarına gelir.² Tasavvufun, mutasavvıflar ve âlimler tarafından bir çok tanımı yapılmıştır. Allâh sevgisini esas alan ve âlemin oluşumunu vahdet-i vücûd düşüncesiyle açıklamaya çalışan bir bilim dalı³ gibi manalara da gelen tasavvufun, ıstılahî olarak da birçok tarifi yapılmıştır⁴. Her tasavvuf ehli kelimeyi kendi bakış açısıyla açıklamıştır. Tasavvufu, ileri derecede bir dinî yaşantı ya da "kul ile Allâh arasında ihsan olayının gerçekleşmesi veya kulun ihsan vasfını kazanmasının yollarını gösteren bir ilim"⁵ dalı olarak açıklamak mümkündür.

İslâm tarihi boyunca tasavvufun Müslüman toplumların yaşantısı üzerinde çok önemli etkilerinin olduğu âşikardır. Hz. Peygamber ve ilk halifeler döneminde hâl olarak bulunan tasavvufî yaşantı, bir çok İslâmî ilimlerde olduğu gibi daha sonraları sistematik bir konuma gelmiştir. H. II. asır tasavvufun sistematik bir ilim dalı olarak geliştiği ve ilk tekkenin ortaya çıktığı dönemdir. Tasavvuf, toplum yaşantısını derinden etkilemesi özelliğiyle önemli bir cereyandır. Bu cereyana bağlı olarak ortaya bir takım tarikatlar çıkmıştır. Bilindiği üzere bu tarikatlar sayesinde İslâm dininin itikadî yönü ve ibadetleri ayrı bir mana kazanmıştır. " Bu bakımdan tasavvuf, asırlar boyunca, dinî hayatın ve Müslüman toplumların ayrılmaz bir unsuru olarak sürüp gelmiştir."⁶ Toplumu böyle derinden etkileyen bir cereyanın o toplumun edebiyat sahasına, özellikle dinî-tasavvufî edebiyat sahasına etki etmemesi mümkün değildir. Burada dinî-tasavvufî

¹ Şemseddin Sâmî, *Kâmus-ı Türkî*, İstanbul 1992, s. 411.

² Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1991, s. 470.

³ *Örneklerle Türkçe Sözlük*, Komisyon, MEB Yay. İst. 2000, II/1134.

⁴ Tasavvufun çeşitli tarifleri için bkz. Mehmet Ali Aynî, *Tasavvuf Tarihi*, İstanbul, 1341, s. 35 vd., Mahir İz, *Tasavvuf*, İstanbul 1969, s.29-54; Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara 1997 s. 689. Süleyman Uludağ, a.g.e., İstanbul 1991, s. 470.

⁵ Ethem Cebecioğlu, a.g.e., s. 689.

⁶ Ali Yılmaz, *Köstendilli Süleyman Şeyhî*, Ankara 1989, s.2.

edebiyatın nasıl başladığını ve gelişerek çağlar boyu devam ettiğini kısaca belirtmeye çalışacağız.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi değişik tanım ve tarifleri yapılan, ayrıca İslâm toplumu üzerinde itikadî ve amelî sahada derin tesirler bırakan tasavvuf cereyanı, H. II. y.y.dan itibaren ortaya çıkmıştır.

Bir toplumun sahip olduğu her türlü fikrî akım ve toplumu etkileyen bütün sosyal hadiselerden etkilenen edebiyat da tabîî olarak tasavvuf cereyanından etkilenmiştir. Bir çok sûfî, duygularını, fikirlerini ve müritlerine vereceği nasihatlerini şiir vasıtasıyla dile getirmiştir. Ayrıca sahip olduğu tasavvufî ve ilmî birikimlerini başkalarına aktarmak isteyen bazı sûfiler de şiiri vasıta olarak kullanagelmışlerdir.⁷

Türklerin İslâm'ı kabulünden sonra tasavvuf da beraberinde toplum içerisinde kabul görmeye ve yayılmaya başlamıştır. Türklerin İslâm'ı kolayca kabulü ve öğrenmesinde tasavvufun önemli bir rolü vardır.⁸ Ayrıca İslâmiyet'in Türkistan bölgesinde yayılmasında da tasavvufun çok önemli bir yerinin olduğunu belirtmekte yarar vardır. Bilindiği gibi, kendi rızalarıyla İslâm'ı kabul eden Türkler bu güzel dini henüz ibadet ve itikat yönüyle tam olarak benimsememiş olan diğer ırkdaşlarına da benimsetebilmek için her türlü girişimde bulunmuşlardır. İslâm'a giren Türklerin, diğer kardeşlerini İslâm'a kazandırma faaliyetinde en etkili olan da yine tasavvuf cereyanıdır.

Birçok Türk dervişi, henüz göçebe hayatı yaşamakta olan soydaşları arasına gelerek, onların anlayabileceği bir dil ve bedîî zevk de alacakları bir şekilde onlara İslâmiyet'i anlatıyorlardı. Bunun için de tabîî ki edebiyatı yani şiiri kullanıyorlardı. Bütün bunlar, asırlarca devam edecek ve içinden zirve şahsiyetler de çıkartacak olan Tasavvufî Türk Edebiyatı'nın temelini oluşturacaktı. İlk başlarda didaktik yönü çok ağır basan şairlerin çokluğuna rağmen ileri dönemlerde çok önemli edebî eserler ortaya koyan ve yüzyıllar boyunca değerinden hiçbir şey kaybetmeyen şairler de yetişmiştir.⁹

⁷ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1971, II/126.

⁸ Tasavvufun Türkler arasında hızla yayılması hakkında geniş bilgi için bkz. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1991, s. 17-20.

⁹ Fuat Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 2.

Türkler yeni tanıştıkları bu dini, bütün yönleriyle ve gönülden benimsemişlerdir. Öyle ki kaleme aldıkları şiirlerinde ayetleri ve hadisleri çok mükemmel bir şekilde kullanmışlardır. Çok kısa denecek bir süre içinde de geçmişte şiir konusunda çok usta oldukları tartışmasız olan İran şairleriyle boy ölçüşebilecek hâle gelmişlerdir.

Türkler, İslâm'ı kabul etmeden önce daha çok sazla söylenen ve millî veznimiz hece ile oluşturulan halk şiirinden ibaret olan bir sözlü edebiyata sahiptiler.¹⁰ İslâm'ın kabulünden sonra Türklerin edebiyatında da çok büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Yeni dinle beraber Türk edebiyatında, konu , tema ve kültür değişikliği olarak saz eşliğinde terennüm edilen şifahi edebiyatın yerine tamamen yeni bir edebiyat ortaya çıkmıştır. Daha önce göçebe hayatı yaşamakta olan Türkler, yerleşik hayatla da tanıştıklarından, düzenli şehirlerin medreseleriyle de tanışmış buralarda yetişen şairler ve diğer âlimler vasıtasıyla da yeni ve daha kapsamlı bir edebiyat oluşturmuştur.

Türkler İslâm'a girdikten sonra daha önce ortaya koydukları sözlü eserlerin aksine yeni dinin temalarını da içeren yazılı edebî mahsuller meydana getirmeye başlamışlardır. A. Caferoğlu, Türk Edebiyatı'nın bu döneminde oluşan ilk mahsullerinin, Uygur Türklerinde görebileceğimiz dîni eserlerin tercümelerinin olabileceğini söyler.¹¹ Bilineceği üzere Türklerin İslâm'a girdikten sonra ortaya koydukları ilk müstakil eserler ise, Yusuf Has Hacib (M. XI. yy) 'in Kutadgu Bilig'i¹², Kaşgarlı Mahmut (M. XI.yy) 'un Dîvânu Lugati't-Türk'ü¹³ ve Edip Ahmet Yüknêkî (M.XII yy) tarafından kaleme alınan Atabetü'l-Hakâyık¹⁴ isimli eserdir.

¹⁰ Türklerin İslamiyetten önceki edebiyatı için bkz., Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s.25-64; a.g.y., *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1991, s. 11-12; Hasibe Mazıoğlu, "Eski Türk Edebiyatı", İA, C. XXXII, s. 133 vd.

¹¹ Ahmet Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi Notları*, İstanbul 1943, s.32.

¹² Kutadgu Bilig hakkında geniş bilgi için bkz., R. Rahmeti Arat, *Kutadgu Bilig* (metin), TDK yay., Ankara 1991; Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 165-171; Agop Dilaçar, *Kutadgu Bilig İncelemeleri*, Ankara 1973; N. Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, s. 230-240; Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C.II, s. 67-73, 3. Baskı , İstanbul 1973; Fikri Silahdaroğlu, *Günümüz Türkçesi ile Kutadgu Bilig*, KB. yay. Ankara 1996.

¹³ Dîvânu Lugati't-Türk, için bkz., Besim Atalay, *Dîvânu Lugati't-Türk Tercümesi*, TDK yay., C. I-III+Dizin, Ankara 1992; N. Sami Banarlı, a.g.e., C.I, s. 250-257; Ahmet Kabaklı, a.g.e., C.II, s. 85-92; Ahmet Caferoğlu, a.g.e., s.42-58.

¹⁴ Atabetü'l-Hakâyık için bkz., *Atabetü'l-Hakâyık*, (haz) R. Rahmeti Arat, TDK Yay, Ankara 1992; Ahmet b. Mahmut Yüknêkî, *Hibetü'l-Hakâyık*, 1.ve 2. Kısım (şarih ve nakili Necip Âsım), Matbaa-i Âmire İstanbul 1334; Tuncer Gülensoy, "Atabetü'l-Hakâyık", *DİA*, C. IV, s. 50-51, İstanbul 1991; N. Sami Banarlı, a.g.e., C.I, s. 241-246; Ahmet Kabaklı, a.g.e., C.II, s. 73-77; Ahmet Caferoğlu, a.g.e., s.77-80.

Yukarıda saydığımız bu eserler İslâm'ın kabulünden sonra yazılan ilk Türkçe eserler olmasına rağmen tasavvufî özellikleri yoktur. Türkler arasında tasavvufî manada değerlendirilebilecek ilk eser veren ve ilk tarikat kuran kişi, büyük sûfî Ahme-i Yesevî (ö. M. 1166)'dir.¹⁵

Ahmed-i Yesevî, Ortaasya bozkırlarında yaşayan ve göçebe hayatı sürmeye devam eden Türk boylarına hem İslâmiyet'i hem de tasavvufu anlatmak gayesiyle mutasavvıf kişiliğiyle o dönemin insanların çok iyi anlayacağı bir dille *hikmet* adı verilen manzum sözler söylemiştir. Bu sözler hem kolay terennüm edilebiliyor hem de sade bir dille söylenmesinden dolayı kolayca anlaşılabilirdi. Bu yüzden de göçebe hayatı yaşamakta olan bu insanların İslâm'ı daha kolay anlamaları ve bu dine intisap etmelerini hızlandırmıştır. Büyük Türk mutasavvıfı Yesevî'nin bu öğretici, fakat yüksek bir sanat değerinden ve seviyesinden uzak hikmetleri aynı zamanda asırlar boyu devam edecek olan tasavvufî Türk edebiyatı ve tasavvufî halk edebiyatının da temeli kabul edilmektedir.¹⁶ Ahmed-i Yesevî'nin bu hikmetleri daha sonra bir araya getirilerek, *Dîvân-ı Hikmet* adı verilmiştir. Günümüzde Dîvân-ı Hikmet üzerinde yapılan birçok çalışma mevcuttur.¹⁷

Ahmed-i Yesevî'den sonra tasavvufî edebiyat geleneğini müridi Hakim Süleyman Ata (ö. M. 1186) devam ettirmiştir. Onun tarafından kaleme alındığı bilinen üç kitap vardır. Bunlar; *Bakargan Kitabı*, *Ahırzaman Kitabı* ve *Hz. Meryem Kitabı*'dır.¹⁸

Türklerin İslamiyet'i kabulüyle Ortaasya'da başlayan tasavvufî Türk edebiyatı, Türklerin Anadolu'ya göç edip yerleşmesiyle Anadolu'da da kendini güçlü temsilcilerle göstermeye başlamıştır. Anadolu'ya gelen Müslüman Türkler, buralarda da tasavvufun yayılmasını sağlamışlardır. Çok kısa bir süre içerisinde tarikatlarının yeni kollarını da oluşturarak bu tasavvuf cereyanını fethedilen topraklara ulaştırmışlardır.

¹⁵ Ahmed-i Yesevî'nin menkıbevi ve gerçek hayatı, tarikatı ve Türklerin İslâm'a girmesine olan etkisi ilgili olarak geniş bilgi için bkz., Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 27-180.

¹⁶ Ahmed-i Yesevî'nin tasavvufî kişiliği, edebî yönü ve Türklerin İslama girişleri vb. konular için bkz., *Yesevîlik Bilgisi*, (haz. M. İsen, C. Kurnaz, M. Tatçı), Ahmed-i Yesevî Vakfı yay., Ankara 1998.

¹⁷ Bkz., C. Kurnaz, M. Tatçı, "*Ahmed-i Yesevî Bibliyografyası*", s.480-508, *Yesevîlik Bilgisi*, Ankara 1998.

¹⁸ N. Sami Banarlı, *age*, 282 vd; M. Fuat Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 87-97, Ankara 1991.

Bu faaliyetlerin baş kahramanları olarak bilenen dervişler gittikleri yerlerde dergahlarını kurarak irşadlarına devam etmişlerdir. Böylece her yerde tekkeler oluşmaya başlamıştır. Zaten siyasî ve sosyal bunalım içerisinde olan halk da bu tekkelere yönelmiştir. Böylece dervişler de mensubu oldukları dini anlatmak için geniş halk topluluklarına hitap eder olmuşlardır. Oluşan bu tekkelerde yetişen şairler ise sade bir dil ve üslubla şiir ve ilahîler söylemeye başlamışlardır. Bunun sonucunda Anadolu'da, çok zengin ve aynı zamanda geniş kitleleri etkisi altına alabilecek bir tasavvufî edebiyat meydana gelmiştir.¹⁹

Şüphesiz bu edebiyatın Anadolu'da oluşması ve gelişmesinde öncüler Ortaasya'dan göçüp gelen ve çok iyi bir tarikat eğitimi almış olan dervişlerdir. Bunlar beraberlerinde Ahmed-i Yesevî'nin ve diğer Yesevî şairlerinin şiirlerini de getiriyorlar ve bu eğitici şiirler vasıtasıyla mensubu oldukları tarıkata müridler kazandırıyorlardı. Ayrıca bu dervişler Anadolu'nun İslamlaşmasının yanında, fetihler ve buralardaki iskan faaliyetlerinde de önemli rol oynuyorlardı.²⁰

Anadolu'da bu dönemde oluşan tasavvufî Türk edebiyatının asırlar boyu etkisi sürmüş olan ve günümüzde her biri üzerinde onlarca çalışma yapılmış çok önemli temsilcileri vardır. Yazdığı *Mesnevî*'si ile etkisini çağının çok ilerisine taşıyan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (1200-1273),²¹ sûfiyâne şiirler kaleme almış olan Sultan Veled (1226-1313),²² daha çok *Makâlât* adlı eseriyle tanınan Hacı Bektâş-ı Velî (1248-1338),²³ Hacı Bayram-ı Velî²⁴, Ahmet Fakih (M. XIII-XIV yy),²⁵ Şeyyad Hamza (M.XIII.yy),²⁶ ve Yunus Emre (ö. M. 1320)²⁷ ilk akla gelebilecek Türk sûfleri ve tasavvuf edebiyatının temelini oluşturan şairlerdir.

¹⁹ Bkz. N. Sami Banarlı, *age*, II/285.

²⁰ Anadolu'nun İslamlaşması ve buralardaki tasavvuf eksenli iskan faaliyetleri için bkz., Ö. Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri", *Vakıflar Dergisi* S. II, s. 279-386, Ankara 1942.

²¹ Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî için bkz., *Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlânâ Celâleddîn, Hayatı, Felsefesi, Eserlerinden Seçmeler*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1951; Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ, Hayatı, Şahsiyeti, Eserlerinden Parçalar*, Ankara ty.

²² Sultan Veled için bkz., Mecdut Mensuroğlu, *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul 1958.

²³ Hacı Bektâş-ı Velî'nin hayatı ve *Makâlât*'i için bkz., M. Es'ad Coşan, *Hacı Bektâş-ı Velî*, Ankara ty., Abdurrahman Güzel, *Hacı Bektaş Velî ve Makâlât*, Ankara 2002.

²⁴ Hacı Bayram-ı Velî için bkz., Edhem Cebecioğlu, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara 1994, agy, *Hacı Bayram-ı Velî*, Ankara 1991.

²⁵ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 261-262.

²⁶ M. Fuat Köprülü, *age*, 262-263.

²⁷ Yunus Emre için bkz. Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Divanı*, C. I-III, KB yay, Ankara 1990.

Anadolu'ya yerleşerek burada Selçuklu ve Osmanlı gibi iki büyük imparatorluk kuran Türkler, tasavvufi edebiyat alanında da bir imparatorluğun şanına yakışacak ürünler ortaya koyarak ilerlemeler kaydetmişlerdir. Bu edebiyatın Anadolu'da gelişmesinin iki ayrı seyir takip ederek sürdüğü göze çarpar. Birisi; aruz veznini benimseyen Mevlânâ ve Sultan Veled gibi şairlerin temsilciliğini yaptığı edebiyat, diğeri ise Ortaasya'dan uzanıp gelerek Anadolu'da aynı özelliklerini devam ettiren ve en büyük temsilcisi olarak Yunus Emre'yi zikredebileceğimiz hece veznini kullanarak gelişen tasavvufi Türk edebiyatıdır.²⁸

Yunus Emre'nin öncülüğünü yaptığını kabul ettiğimiz hece vezniyle yazılan Türk şiiri sahasında bir çok şairi saymak mümkündür. F. Köprülü, kaleme aldığı "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar" adlı eserinde "Yunus Emre Tesirleri ve Takipçileri" başlığı altında bir çok şairin ismini zikretmektedir.²⁹ İlerleyen asırlarda bu tarzın "Tekke Edebiyatı" olarak da anıldığını görmekteyiz. Buradan anlaşılan şudur ki, hece veznini kullanan şairlerimiz tamamen halkı hedef olarak almış, öğretme gayretini ön planda tutarak tasavvufi kaynak ve terimlerin de yardımıyla bir akım oluşturmuşlardır. Bu akımın son devirlere kadar varlığını sürdürdüğünü söylemek mümkündür.

Bu şekilde iki ayrı tarzda ama aynı muhtevalı ürünlerden oluşan bu edebiyatımız, devam eden Osmanlı İmparatorluğu dönemleri içinde birbirinden farklı özellikler içeren türlerle gelişmesini sürdürmüştür. Şekil ve vezin bakımından İran Edebiyatı'nın tesirinde kalarak oluşan tasavvufi edebiyat, kendisine Dîvân Edebiyatı adı altında oluşan edebiyat içerisinde bir yer bulmuş ve bir çok mutasavvıf şair manzumelerini dîvân tarzında tertip ederek Dîvân Edebiyatı şairleri içinde yer almıştır.³⁰

Mutasavvıf şairlerce kaleme alınan şiirlerin muhtevaları tasavvuf terimlerini içermekle beraber müritleri tarikat presipleri doğrultusunda yetiştirme gayesi de güdüyordu. Çalışmamızın konusu olan Nakşî Ali Akkirmânî de şiirlerini dîvân tarzında

²⁸ M. Fuat Köprülü, *age*, s. 339-340.

²⁹ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 337 vd.

³⁰ Dîvân Edebiyatı sahasında tasavvufi şiirler kaleme almış birçok şair vardır. Bu şairler için bkz., V. Mahir Kocattürk, *Dîvân Şiiri Antolojisi*, Ankara 1963.

tertip eden şairlerdendir. Ayrıca, şiirleriyle müritlerini eğitme gayesi hâkim olduğundan şiirlerinde didaktizmin de tesiri göze çarpmaktadır.

Bu edebiyatın sadece manzum ürünlerden müteşekkil olduğu söylenemez burada tasavvufî edebiyat alanında önemli mensur eserlerin varlığını da vurgulamak gerekir. Dolayısıyla “Dînî-Tasavvufî Edebiyat” denilince tasavvufî ile ilgili olan her türlü edebî türleri kastetmiş oluyoruz.

Bu eserlerde işlenen konular, temalar, mazmunlar, duygular, coşkular vb. herşeyin tasavvufî kaynaklı olduğunu görüyoruz. Edebiyat tarihimiz içerisinde meydana gelen tasavvufî eserleri türlerine göre dört ana başlık altında değerlendirebiliriz:

1. Tasavvuf neşvesi içinde yazılmış tekke şiirleri, ilahiler, nefesler, nutuklar ve devriyeler,
2. Tasavvufu, tarikatların temel esaslarını, âdâb ve erkânını anlatan öğretici eserler,
3. Evliya tezkireleri ile tabakat ve menâkıp kitapları,
4. Tasavvufî terimleri açıklamak gayesiyle yazılan eserler.³¹

Bu sınıflandırmanın sadece birinci kısmını teşkil edenler manzum olup diğer kısımlarda az da olsa manzum olanlar varsa da daha çok mensur eserlerden oluşmaktadır.

Manzum tasavvufî edebiyatın nasıl başlayıp geliştiğini, kısaca ve ana hatlarıyla anlatmaya çalıştık. Hem duyguları şiirlerle dile getirmek, hem de din ve tasavvufun anlaşılması gayesini güden bu edebiyat, İslâmiyet’in kabulüyle başlamış kısa bir sürede gelişerek amacına ulaşmıştır. Yani Türkler yeni intisab ettikleri dini öğrenmenin yanında tasavvufî ile tanışarak onu benimsemişlerdir. Yeni dinin esaslarının öğrenilmesi ve öğretilmesi düşüncesi bu edebiyatın gelişmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Bu edebiyat sayesinde, Türklerin İslâm’ı benimsediğini ve bunun sonucunda Anadolu’da fetihlerin gerçekleşerek buraların da İslamlaştığını söylemek doğru olacaktır.

³¹ A. Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1984, C. I, s. 121.

Müellifimiz Nakşî de bu türün önemli bir temsilcisidir. Zaten ortaya koyduğu eserleri bunu yeterince anlatmaktadır. Şimdi bu müellifimizin hayatının daha iyi anlaşılmasına imkan sağlayacağına inandığımız için, onun yaşadığı dönemin özelliklerine geçmek istiyoruz.

2. NAKŞÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEMİN ÖZELLİKLERİ

Çalışmamızın konusu, XVII. Yüzyılda yaşamış olan dîvân sahibi ve mutasavvıf bir Osmanlı şâiri olan Nakşî Ali Akkirmânî'nin hayatı, eserleri ve Dîvân'ıdır.

Nakşî Ali Akkirmânî, Halvetî tarikatına mensup ve eserler ortaya koymuş bir şeyhtir. Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar adlı eserinde, Nakşî'yi Yunus Emre tesirinde yetişen şairler arasında zikrederek, onun hece veznini kullanmadaki başarısının yanında aruzu da ustaca kullanmasından övgüyle bahseder.³² Rıza Tevfik de, Nakşî' den bahseder.³³

Bir sanatçı tabii olarak içinde doğduğu toplumun sosyal, siyasî ve kültürel ortamından etkilenerek eserler verir. Bu sebeple; çalışma konumuz olan Nakşî'nin hayatı, eserleri ve edebî şahsiyetini genişçe ele almadan önce, onun yaşadığı devrin kısaca siyasî ve sosyal tarihini, ana hatlarıyla o dönemin edebiyatıyla beraber, mühim şahsiyetlerini tanıtmak faydalı olacaktır. Böylece Nakşî'nin sanatı ve edebî yönünün oluşmasında, kişisel kabiliyetinin yanında önemli etkiye sahip olan siyasî, sosyal ve edebî ortamı daha yakından tanıma imkanı doğacaktır.

Bu çalışmamızda, dönemin, siyasî, sosyal, kültürel ve edebî hayata ait özelliklerini bütün yönleriyle ele alacak değiliz. Amacımız şâirimizin yaşadığı dönemde, kendini ilgilendiren ve etkileyen bazı mühim hadiselerle temas etmektir. Dolayısıyla, çok kısa bir şekilde devrin ihtiva ettiği temel hususiyetleri ele alarak hatırlatmış olacağız.

³² Fuat Köprülü, a.g.e., s.346.

³³ Rıza Tevfik, *Yeni Sabah Gazetesi*, 26 Ağustos 1944, 2 Eylül 1944, 8 Eylül 1944.

2.1. SİYASİ VE SOSYAL DURUM

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Nakşî, XVII. yüzyılda yaşamıştır ve vefatı H.1062 (1651-52) tarihidir. Nakşî'nin yaşadığı bu dönem; Osmanlı padişahlarından, III. Mehmet, I. Ahmet, I. Mustafa, II. Osman, IV. Murat, I. İbrahim ve IV. Mehmet'in dönemlerine tekabül etmektedir.³⁴

Bilindiği üzere, XVII. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan beri en çok bunalımlarla karşılaştığı dönemdir. XVI. yüzyılda her yönüyle yenilenme ve genişleme özelliği gösteren Osmanlı, bu yüzyılda bir duraklamanın içine düşmüştür. Bu dönemde İmparatorluğun içine düştüğü bu duraklama ve bunalım hakkında bir çok tarihçi ve sosyolog tarafından yapılmış değerlendirmeler mevcuttur. Biz burada onları ele alarak bir kritik yapma durumunda değiliz. Şu kadarını söylemek mümkündür ki, bu dönemde toplum ve yöneticiler çağın getirdiği yeniliklere ayak uydurmakta başarısız olarak ortaya çıkan bunalıma zemin hazırlamışlardır.

Başka bir ifadeyle; toplumsal sarsıntılar her şeyden önce bir uyumsuzluğun sonucudur.³⁵ İmparatorluğun karşısında, Ortaçağ'ın skolastik yapısını aşır her alanda kendisini yenileyerek sürekli güç kazanmaya çalışan bir Batı Dünyası; içeride ise, bir kısım âmillerden ötürü söz konusu yeniliklere ayak uyduramayan bir anlayış hâkimdi.

Belirttiğimiz bu hususları, tarihî olaylar ekseninde temellendirmek gerekirse, özetle şunları söyleyebiliriz : Osmanlı tarihinin her devrinde görülebileceği gibi, diğer devletlerle yapılan savaşlar ve yapılan birtakım ticaret ve barışa yönelik ilişkiler, hem dış politika hem de iç politika açısından önem arz eder. Halk için padişah, ordunun başında savaşa çıkan ve zaferler kazanan, aynı zamanda da ümitvar olma sebebi ve devletin bekası için de önemli vesile olarak kabul edilmektedir. Ordu ise kazandığı savaşlarla aynı şekilde iç istikrarın bir güvencesidir. Halbuki XVII. yy. için bu böyle olmamıştır. Ülke, diğer devletlerle olan ilişkilerinde pek de kazançlı değildir. Nitekim bu yüzyıl boyunca sadece Avusturya ve İran'la önemli ilişkilere girilmiştir ki her iki cephede de Devletin kazançlı çıkmadığı tarihen sabittir.

³⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III, 1. Kısım, 3. Bs, s.115, Ankara 1983 ve C. III, 2. Kısım, 2.bs, s. 584-590, Ankara 1977.

³⁵ Mine Mengi, *Dîvân Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*, Ankara, 1987, s. 1.

Şimdi kısaca bu dönemin padişahlarını ve önemli olaylarını zikredebiliriz: III. Mehmet, 1595-1603 yılları arasında saltanat sürmüştür. Manisa Sancak Beyi iken babasının vefatı üzerine tahta geçmiş olup sancak beyliğinden saltanata gelen son Osmanlı padişahıdır.

Adnî mahlasıyla şiirler de yazmış olan III. Mehmet, annesi Safiye Sultan'ın çok tesirinde kalmıştır. O denli ki; verdiği bir kararı annesinin etkisiyle değiştirdi. İnancı ve Hz. Peygamber'e son derece saygılı bir sultandı. Babası III. Murat gibi sarayda oturmayı istemişse de, yeniçerilerin ısrarıyla Eğri Seferi'ne çıkarak Haçova zaferini kazanmıştır.

Dönemin olayları dikkatle incelendiğinde III. Mehmet'in; halim, sakın ve vakarlı olmasına karşılık aynı zamanda vehimli ve mütereddit olduğu anlaşılmaktadır. Mesela, zamanında çıkan Celâli İsyancıları ve İran'la olan bir takım olayların Padişahı çok üzdüğü hatta yemekten içmekten kestiğini tarih kaynakları kaydetmektedir.³⁶ Oğlu Şehzâde Mahmud'u tahtında gözü olduğu gerekçesiyle, annesi ve şeyhiyle birlikte boğdurarak öldürmüştür. Celâli İsyancılarının ve oğlunun ölümünün verdiği üzüntüye dayanamayarak 38 yaşında iken (1603) vefat etmiştir.³⁷

I. Ahmet (1603-1617), 1603 tarihinde tahta geçtiği zaman Osmanlı, Avusturya ve İran ile savaş hâlindeydi. Devleti çok yoran Avusturya savaşı, Eğri ve Kanije dışında başka bir kazanç getirmeden 1606 Zitvatorok Antlaşması'yla bitmişti. Devlet bütün gücünü Avusturya ve İran üzerine seferber ettiğinden merkezî otorite zayıflayarak Celâli İsyancıları baş göstermiştir. Savaşlardan korkan bazı askerler de bu isyancılarla birlikte hareket etmeye başlamışlardır. Öyle ki, padişah buyruğuna rağmen bunlara bazı paşalar da katılmıştır. Nüfuzunu Şam bölgesinden Adana bölgesine kadar genişleten Halep Beylerbeyi Canbulatoğlu bunların en önemlilerindendir.³⁸

İçteki Celâli İsyancıları ve dıştaki Avusturya Savaşı'nı fırsat bilen İran hükümdarı, bir yandan isyancıları desteklemiş, bir yandan da 1603'te ani bir saldırı ile Tebriz, Nahcivan ve Revan'ı istila etmiştir. Daha sonra Osmanlı bu cephede Nasuh Paşa

³⁶ Celâli İsyancıları hakkında bkz. Mücteba İlgürel, "Celâli İsyancıları", DİA, VII/ 252-257.

³⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III, 1. Kısım, 3. Bs, s.115, Ankara 1983.

³⁸ Şahabeddin Tekindağ, "Canbulat", İA., C.III, s.22-23.

döneminde İranla bir anlaşma yapmıştır. Fakat bu olaylar Osmanlı'nın dış siyasetinde bir dönüm noktası başlatmıştır.

I. Ahmet şiiire de meraklı bir padişaktır ve Onun Bahtî mahlasıyla kaleme aldığı şiirlerini içeren bir Dîvân'ı vardır.³⁹

I. Mustafa, (1617-1618 / 1622-1623) aklî dengesi bozuk olduğundan yerine başkaları hükümdarlık yapmışlardır. I. Ahmet'in genç yaşta ölümünden sonra şehzâdeler çok küçük olduğu için padişah ilan edilmiş ve kısa bir süre sonra da hal' edilmiştir. Yerine geçen II. Osman'ın şehit edilmesi üzerine yeniden padişah ilan edilmişse de tamamen askerlerin elinde ismen padişah olmuştur.⁴⁰

II. Osman (1618- 1622), halk arasında "Genç Osman" lakabıyla tanınan en dikkat çekici ve en talihsiz Osmanlı hükümdarıdır.⁴¹ Amcası I. Mustafa'nın birinci defa tahttan indirilişinden sonra 1618 yılında hükümdar oldu. Çok küçük ve tecrübesiz bir yaşta tahta geçtiğinden etrafındaki entrikalarla baş edememiştir. Bunun sonucu olarak da katledilmiştir.

II. Osman çok iyi bir eğitim görmüştü ve at binip, ok atmada çok mahirdi. Para sarfına karşı olduğundan bazı askerlerin düşmanlığını kazanmıştır. Bununla da kalmayıp yapmayı planladığı bazı değişiklikler de saray dışına sızınca 19 yaşında iken Yedikule zindanlarında şehit edilmiştir. Döneminde Osmanlı-Lehistan Savaşı ve Hotin Seferi önemli savaşlardandır.⁴²

IV. Murat'ın (1623-1640) XVII. yüzyılın en liyakatlı padişahı olarak görülmesi mümkündür. IV. Murat güvendiği kimselerden devletin o günkü durumuna ait raporlar alarak ülkenin sorunlarının tespitine gitmiştir. Bilineceğe üzere bu raporlardan en önemlisi, Koçi Bey'in *Risâle*'sidir.⁴³ Padişah, kendine verilen bu raporlardaki tenkit ve

³⁹ Rüştü Şardağ, *Şair Sultanlar*, Ankara, 1982, s. 203-205.

⁴⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.III, 2. Kısım, s.585.

⁴¹ Esra Keskinçiliç, *Sultan II. Osman*, İstanbul 1999, s.15.

⁴² II. Osman'ın hayatı hakkında daha geniş bilgi için bakınız, Esra Keskinçiliç, *Sultan II. Osman*, İstanbul 1999.

⁴³ Bkz. Koçi Bey, *Risâle*, (Haz. Zuhûrî Danışman), İstanbul 1972.

tavsiyelere uyarak yeniden bir yapılanmaya gitmiş, ordu ile iyi ilişkiler kurarak kendisini askerlere sevdirmiş ve böylece yetkileri eline almayı bilmiştir.

IV. Murat, döneminde koyduğu tütün ve kahve yasağıyla da tanınır ki, bu yasaklardan maksadı, toplumsal bir takım bozuklukları düzelterek yerine istikrarı getirmektir. Bu dönemde, Cennetoğlu ve Abaza Mehmet isyanları olmuş, bunlara bağlı olarak asker biraz güçlenip sarayı tehdit eder duruma gelmişse de Padişah'ın çocukluk dönemini atlatıp idareyi tam olarak eline almasıyla isyanlar kolayca bastırılmıştır.⁴⁴

Padişah'ın koyduğu tütün-kahve yasağı ve yönetimle ilgili alınan diğer tedbirler sonucunda toplumda belli bir düzelme sağlanmış olduğundan, dış problemlerle ilgilenme fırsatı doğmuştur. Böylelikle İran üzerine sefer düzenlenmiş ve Bağdat geri alınmıştır.

IV. Murat döneminde, edebiyatımızın kaside üstadı Nef'i hicviyelerinden dolayı,⁴⁵ Rûmiye Şeyhi Mahmut da mehdilik iddiası yüzünden idam edilmiştir. Padişah 1640'da vefat ettiği zaman, devlet kurumları nispeten düzelmiş, sosyal ve ekonomik dengeyi makul bir seviyede tutmayı başarmış ve Osmanlı düzenini yeniden canlandırmıştır.⁴⁶

I. Ahmet'in en küçük oğlu I. İbrahim, (1640-1648) IV. Murat'tan sonra tahta geçmiştir. Fakat akli dengesi bozuk ve asabi olan bu padişah ülke de hiçbir gelişme ve düzelmeye vesile olamamıştır. Hatta kendinden önceki durumu bile koruyamamıştır. Daha sonra da tahta yedi yaşındaki IV Mehmet geçmiştir. (1648-1687) Çok küçük yaşta olduğundan onun yerine valide sultanlar ve vezirler idareyi yürütmüşlerdir.

XVII. yüzyılda içte ve dışta yaşanan bütün bu hadiseler sebebiyle İmparatorluk için huzurlu bir hayattan söz etmek çok zordur. Tarih kaynakları bu dönemi, saray entrikaları ve buna bağlı olarak oluşan otorite boşluğundan ortaya çıkan halkın çektiği

⁴⁴ Mücteba İlgürel, "IV. Murat" *Doğuştan Günümüze İslam Tarihi*, C. X, s.479.

⁴⁵ Bkz., Abdulkadir Karahan, "Nef'i" *İ.A.*, C. IX, s. 177; Tulga Ocak, "Nef'i ve Türk Edebiyatındaki Yeri", *Ölümünün 350. Yılında Nef'i*, Ankara 1987, s 1-44; İsmail Ünver, "Övgü ve Yergi Şâiri Nef'i" *Ölümünün 350. Yılında Nef'i*, Ankara 1987, s. 45-78.

⁴⁶ IV. Murat ve dönemi hakkında geniş bilg için bkz. M. Cavit Baysun, "IV. Murat", *İ.A.*, C.VIII, s. 625-647, M. İlgürel, *a.g.m.*, s. 449-488.

huzursuzluklardan bahsederek anlatır. Tecrübesiz, iradesiz hatta çocuk yaştaki padişahların başta olduğu bu dönemde, siyasî ve sosyal karışıklığın en büyük kaynağının saray idaresi olduğunu kaydeder. Padişahların ve diğer divan üyelerinin görevlerinin, valide sultanlar, diğer saray memurları ve bazı ulema tarafından üstlenerek ifa edildiğini yine tarih kaydetmektedir.

Tabi ki böyle bir ortamda, rüşvet, adam kayırma, yolsuzluk gibi toplum düzenini yıkan zararlı davranışlar ortaya çıkacaktır. Bu otorite boşluğu kötü emel peşinde koşan güçlere de imkan tanıyacaktır. Bunlara bağlı olarak da toplumsal problemler baş göstereceğinden, halk ümitsizliğe düşecek ve ülkenin ilerlemesi engellenecektir. Ülkenin menfaatine yönelik önemli adımlar atılıp, gerek içte gerekse dışarıda başarılar kazanılamayacaktır.

Bu dönemin diğer önemli bir özelliği de, saraydaki lükse olan düşkünlük ve buna bağlı olarak ortaya çıkan israftır. Nitekim, samur kürke düşkünlüğü bilinen I. İbrahim ve 'samur devri' olarak da anılan döneminde, liyakatsiz insanların hükmettiği hazine iflas etmiştir. Yine bu dönemde, siyasî ve ekonomik olaylara yön verebilecek kudretteki sadrazamlar ve diğer değerli bürokratlar da sürgünlerle ve sık sık görev değişikliğiyle yıpratılmışlardır.

Çalışma konumuz Nakşî'nin, yaşadığı dönem olan XVII. Yüzyıl siyasî bakımdan kısaca özetlemek gerekirse; bu yüzyıl Osmanlı'nın geçmiş yüzyıllardaki büyüklüğünü ve üstünlüğünü kaybetmeye başladığı bir dönemdir. İmparatorluk olarak ayakta, kuvvetli ve muhteşem görünse de hızla değişen ve ilerleyen Batı karşısında zayıf ve iradesiz padişahların yönetiminde olduğundan ne malî ve idarî sistemde bir yenilik gerçekleştirilmiş ne de merkezî otorite sağlanabilmiştir. Merkezdeki otorite zayıflığının bir sonucu olarak toplumda huzursuzluklar ve başı bozukluklar meydana gelmiştir. Bu nedenle halkın can, mal ve namus güvenliği kalmamıştır.

2.2. KÜLTÜREL VE EDEBİ HAYAT

Çalışmamıza konu olan Nakşî, mutasavvıf ve aynı zamanda Halvetî tarikatı şeyhi bir şair olması hasebiyle, kısaca bu dönemin kültürel, edebî, dinî ve sosyal durumunu da belirtmek faydalı olacaktır.

XVII. yüzyıl bir önceki yüzyılda başlayan, daha sonra şiddetle devam eden medrese-tekke çatışmalarına sahne olmuştur. Bu tartışmalar, daha çok düşünce tarihini ilgilendirmesine rağmen, sebep olduğu sosyal hareketler itibarıyla dinî ve sosyal tarih açısından da önemlidir. Bu karışık dönemde yetişen şairlerin bu çalkantılı dönemden etkilenmesi kaçınılmazdır. Mutasavvıf kişiliğinden dolayı hep insanları uyarma gayretiyle şiirler kaleme almıştır. Dönemin siyasi ve sosyal kaosla karşı karşıya olması ve insanların bir yol gösterici beklentisinde olması da Nakşî'nin manzumelerine yansımıştır.

Belirttiğimiz gibi bu dönemin bariz sosyal hadiselerinden biri de tekke-medrese çatışmalarıdır. Bu çatışmalar dönemin düşünce tarihine de damgasını vuracak kadar önemli olaylara sahne olmuştur. Kadı-zâdeler ve Sivasîler arasında ortaya çıkan tartışmalar en önde gelen sosyal olaydır. Kadı-zâdeler mevcut buhranların sebebi olarak dinden uzaklaşmayı gösterirken ortaya koydukları bazı sert tavırları; mesela, bazı yeni icatlara karşı olmaları halkı dinden uzaklaştırmıştır. Dolayısıyla Kadı-zâdeler, başta tekkelerde icra edilen sema ve devran âyinleri olmak üzere bazı tasavvufî anlayışları hedef alarak eleştirilerini ileri götürmüş, tütün ve kahve içmek, türbe ziyaret etmek, giyim kuşamda ve yeme içmede oluşan yeni anlayışların hepsini bir dinden çıkma olarak görmüşlerdir.⁴⁷

Bu tartışmalar ve birtakım temayüller dönemin tasavvufî anlayışına ne kadar etki etmiştir; bu bizim çalışma alanımız dışındadır. Fakat akl-ı selîm sahibi bazı müellifler halkın Ehl-i Sünnet yoluna yönelmesi konusunu işleyerek insanların dinin gerçeklerinden haberdar olması ve yanlış fikirlere meyl etmemelerini sağlamaya

⁴⁷ Bu konuda geniş bilgi için bkz. Kâtip Çelebi, *Mizânü'l-Hak fî İhtiyari'l-Ehak*, (Haz. O. Ş. Gökyay), İstanbul 1980 ; İsmail H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III /1, s. 351-374; Ali Uğur, *Mehmet Şeyhî Efendi'nin Vakâ'i'l-Fuzalâ'sına Göre: 17. Yüzyıl Osmanlı Meşâyih*, Erzurum 1989.

çalışmışlardır. Bu yüzyılın önemli mutasavvıf şairlerinden Gaybî de kendisinin Ehl-i Sünnet'e bağlı olduğunu söyleme gereği duymuştur.⁴⁸

Kadı-zâdelerin oluşturduğu menfi kamuoyu ve bazı sapık şeyhlerin mehdilik iddiasına karşı Niyâzî-ı Mısırî gibi bazı mutasavvıflar nübüvvet konusuna farklı yaklaşımlar da bulunmuşlardır.⁴⁹

Nakşî, ilim ve düşüncenin de merkezi sayılan başkentten ayrı da olsa, bu çatışmalardan etkilenmiştir. Bu yüzden de onun kaleme aldığı şiirlerinde didaktizm ve zahidâne yaşantıyı anlatan, inancın öneminden bahseden ibareler bulunmaktadır. Onun manzumelerinde inanç konusunda hep orta yolu izleyen bir düşünce hâkimdir. Mutasavvıf olması hasebiyle de eserlerinde temkinli bir dil ve üslup tercih ederek başarıyla manzumeler ortaya koymuştur.

Her ne kadar önceki yüzyılda ortaya çıkarak XVII. yüzyıla intikal eden bir takım siyasî, sosyal kaos ve bunalımlar olsa da bu dönemde, kültürel ve edebî hayat çok parlak ve de canlı olarak karşımıza çıkar. Bu dönem içerisinde edebî ve kültürel hayatın gelişmeye devam etmesi, daha önceki yüzyıllarda sanat ve edebiyat alanında atılmış olan sağlam temeller sebebiyledir.⁵⁰

Bu yüzyılda Osmanlı sanatının gerek mimarî ve mûsikîde ve gerek edebiyat sahasında önemli temsilciler yetiştirdiğini görmekteyiz. Selçuk Mulayım bu dönemin mimarisiyle ilgili yaptığı değerlendirmede "Klasik Osmanlı üslubu XVII. yüzyılın başlarında büyük ve gösterişli bir çıkış yaparak adeta son sözünü söylemiştir."⁵¹ diyerek Osmanlı sanat ve mîmârisinin gelmiş olduğu konumu vurgulamaktadır. Sedefkâr Mehmet Ağa tarafından inşa edilmiş olan Sultan Ahmet Camii dönemin mimarisinde önde gelen bir eserdir. Bu dönem inşa edilen bir çok eser mevcut olmakla beraber;

⁴⁸ Gaybî hakkında geniş bilgi için Bkz. Bilal Kemikli, *Sun'ullâh-ı Gaybî Dîvânı (İnceleme Metin)*, İstanbul 2000.

⁴⁹ Mısırî, *Risâle-i Hasaneyn* adlı eserinde peygamberimizin torunları Hasan ve Hüseyin'in nebî olabileceklerini cifr hesabı ve bazı ayetler yardımıyla isbatlamaya çalışır. Mısırî'nin nübüvvet ve risalet hakkındaki görüşleri için bkz. Mustafa Aşkar, *Mehmet Niyâzî-i Mısırî el-Malâtî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara 1998.

⁵⁰ N. Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, II/ 649.

⁵¹ Selçuk Mulayım, "Osmanlı Mimarisi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, III/ 63.

Revan Köşkü, İncili Köşk ve Bağdat Köşkü dönemin sivil mimarî yapıları açısından göze batan eserlerdir.⁵²

Ayrıca bu dönemde, musikî alanında da önemli gelişmeler olmuştur. Başta IV. Murat ve V. Mehmet olmak üzere bazı padişahlar mûsikîşinâslara sahip çıkarak himaye ettiğinden başka vilayetlerden önemli mûsikîşinâslar İstanbul'a gelmiştir. Burada bu mûsikîşinâsların hepsini sayacak değiliz, birkaç tanesinin ismini zikretmek yeterli olacaktır. Bu döneme bakınca ilk olarak göze çarpanlar şunlardır; Bezcizâde Muhyî, Koğacızâde Şeyh Mehmet (ö. 1617), Zakirî Hasan Efendi (ö. 1623) ve bunların dışında daha çok mutasavvıf kişiliğiyle ön plana çıkan Aziz Mahmut Hüdâyî (ö. 1628). Yine klasik mûsikî tarihinde önemli bir mevkii olan Nasuh Paşazâde Ömer Bey (ö. 1675), Tanbûrî Mehmet Efendi (ö. 1693) -ki aynı zamanda şair ve hattattır- ve talebesi İtrî, dönemin önemli mûsikî üstadlarıdır.⁵³

Mimarî ve musikî alanında görülen bu güzel gelişmeler haklı olarak edebî hayata da yansımıştır. Bu dönemde divân şiiri, gerek teknik güzellikler gerekse şiirdeki zarif söyleyiş ve mazmunların başarıyla kullanılması bakımından daha da gelişmiş ve güzelleşmiştir.

Daha önceki dönemlerde bilineceği üzere, Fuzûlî (ö. 963/1555), Bâkî (ö. 1008/1600), Necârî (ö. 914/1508), Nevâî (ö. 906/ 1501), Ahmet Paşa (ö. 902/1497) ve daha birçok şair başta olmak üzere önemli şairler yetişmiştir. Bu şairlerin her biri çok önemli özellikleri olan şairlerdir. Nakşî'nin yaşadığı dönemde de tabii olarak çok sayıda şair yetişmiştir. Bu şairler kendilerinden önce yetişen şairler gibi İran şairlerini örnek alma yerine, kendi klasiklerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu gelişmeler sonucunda daha önce Anadolu sahasında önemli eserler vermiş olan Fuzûlî, Bâkî ve Rûhî (ö. 1014/1605) gibi şairlerin etkileri kendini göstermiştir. Böylece klasik şiir tamamen yerli bir tür hâline dönüşmüştür.

Bununla birlikte, Acem şairlerinin şiirimiz üzerindeki etkisi kısmen de olsa devam etmiştir. Bu devirde göze ilk çarpan şairler olarak şunları sıralayabiliriz: Türk

⁵² Selçuk Mulayım, *a.g.m.*, s. 63.

⁵³ Bu dönemin mûsikî tarihi hakkında detaylı bilgi için, bkz. Nuri Özcan, "Osmanlılarda Mûsikî", *Osmanlı Ansiklopedisi*, III/ 225-233, İstanbul 1996.

kasideciliğinde bir dönem taşı olan ve kasideciliğe canlılık getiren Nef'î (ö. 1046/1636), gazelcilik alanında ölümsüz eserler vermiş olan Şeyhülislam Yahyâ, Bahâî (ö. 1064/1588), Nâilî (ö. 1077/1667), mesnevî sahasında yeni tarz ve konular ortaya koyan Nev'izâde Atâî (ö. 1027/1617-18) ve hikemî tarzın büyük temsilcisi Nâbî (ö. 1124/1712) hemen ilk akla gelebilen zirve şahsiyetlerdir.

Bu dönemde yetişmiş olan başka birçok şairin ismini zikretmek mümkündür. Ama bunların tek tek ele alınıp değerlendirmesini yapacak değiliz. Zaten bu yüzyılda yetişen şairler dönemin şuarâ tezkirelerinde yerlerini almışlardır.⁵⁴

Müellifimiz Nakşî'nin yetiştigi ve eserler ortaya koyduğu XVII. yüzyılda en önemli sayılan ve işaret edilmesi gereken husus şu olsa gerektir: Bu dönemde nesir sahasında da önemli eserler ortaya koyulmuştur. Bu eserlerde söz sanatlarından ziyade düzgün ve anlaşılır ifadeler göze çarpmaktadır. Bazı mensur eserlerde ise şiir sanatı ve daha çok mübalağalı bir anlatım tarzı dikkat çekmektedir. Nesirle kaleme aldığı Hamse'siyle Veysî (ö. 1037/1627-28) ve Nergisî (ö. 1044/1634), dönemin önemli nasirlerinden kabul edilirler. İlim ve düşünce tarihimizde önemli bir yere sahip olduğu tartışmasız olan, coğrafi, tarihî, biyografik ve bibliyografik eserler ortaya koymuş olan Kâtip Çelebi de bu yüzyıl nasirlerindendir.

Dönemin müellifleri arasında Osmanlı'nın önemli tarih yazarı Peçevî⁵⁵ (ö.1649) ve padişaha sunulmak üzere hazırladığı lâyhalarla döneme damgasını vuran Koçi Bey'i⁵⁶ sayabiliriz. Türk seyahat edebiyatının en önemli müellifi olarak kabul edilen Evliyâ Çelebi (ö.1684) de devrin önde gelen yazarlarındandır. Bu dönem içerisinde kaleme alınan belli başlı şuarâ tezkireleri ise şunlardır: Sâdıkî'nin *Mecma'u'l-Havas*'ı, Riyâzî Mehmet Efendi (ö.1644)'nin yazdığı *Riyâzu's-Şu'arâ*, Kafzâde Fâizî (ö.1621)'nin *Kafzâde Tezkiresi* olarak da bilinen *Zübdetü'l-Eş'âr*'ı, Bursalı Âsım (ö. 1675)'in *Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr*'ı, Güftî (ö. 1677)'nin *Tesrifâtü's-Şu'arâ*'sı, Rıza (ö.1671)⁵⁷'nin

⁵⁴ Bkz. Haluk İpekten, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri*, Erzurum 1988.

⁵⁵ Bkz., Peçevî İbrahim Efendi, *Peçevî Tarihi* I-II, Ankara 1999.

⁵⁶ Bkz., Koçi Bey, *Risâle*, (Haz. Zuhûrî Danışman), İstanbul 1972.

⁵⁷ Bkz., Seyyid Rıza, *Rıza Tezkiresi*, Dersaadet 1316.

Tezkire-i Rıza'sı ve *Yümnî* (ö. 1073/1662)'nin *Tezkire'si* gibi kaleme alınmış tezkireler.⁵⁸

Bu dönemde tekke ve saz şairleri arasında önemli eserler ortaya koyarak edebiyat içerisinde yerini almış birçok şair bulunmaktadır. Bu yüzden de bu dönemin tekke edebiyatı sahasının çok canlı olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönem şairleri gerek sazla gerekse sözle halkın anlayabileceği ifade tarzıyla bir çok şiir kaleme almıştır. Öyle ki, halk edebiyatı bu yüzyılda, halk klâsizmi olarak da kabul edilebilecek bir ekol halini almıştır.⁵⁹ Bu döneme bakınca, Kuloğlu, Kâtibî, Kayıkçı Kul Mustafa, Öksüz Ali, Aşık Ömer⁶⁰ (ö. 1707) ve Gevherî⁶¹ (ö. 1715) ilk olarak göze çarpan şairler arasındadır.⁶² Özellikle, Karacaoğlu'nın bu dönem içerisinde ayrı bir yeri vardır.⁶³ O günümüzde bile çok sevilen bir çok şiiri kaleme alan ve sade diliyle, akıcı üslubuyla kalıcı olmayı hakeden bir saz şairidir.

Nakşî de bu dönemde yaşayan, Dînî-Tasavvufî Türk Edebiyatı sahasının en önemlilerinden biridir. Ancak günümüze kadar şairimiz hakkında detaylı ve bilimsel çalışma yapılmamıştır. Rıza Tevfik, yaptığı değerlendirme de Nakşî'den bahseder,⁶⁴ ama bu birkaç şiirinden hareketle yapıldığından yeterli değildir. Ayrıca bazı kaynaklarda da genel olarak bilgi verildiğinden yine eksik ve yanlış bilgiler bulunmaktadır.

Şairimizin *Dîvân*'ı başta olmak üzere yazdığı eserler ve şiirleri hep tasavvufi muhtevalıdır. Ancak ne tasavvuf kaynaklarında ne de klasik kaynaklarda onunla ilgili olarak doyurucu bilgi bulunmamaktadır. Halbuki çalışmamız incelendiğinde anlaşılabacaktır ki, Nakşî Tasavvufî Edebiyat alanında, dili kullanması, hece ve aruza hakimiyeti ve de eserlerindeki sanatları kullanışıyla zirve kabul edilebilecek önemli bir şairdir.

⁵⁸ Tezkireler hakkında bkz. Haluk İpekten, a.g.e., Erzurum 1988, A. Sırı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi Giriş*, s.251 vd., TTK Basımevi Ankara 1984.

⁵⁹ Banarlı, a.g.e., C II, s.701.

⁶⁰ Bkz., Şükrü Elçin, *Aşık Ömer*, KB Yay., Ankara 1987.

⁶¹ Bkz., Agy., *Gevherî*, KB Yay., Ankara 1984.

⁶² M. Fuat Köprülü, *XVII. Asır Saz Şairleri*, İstanbul 1965.

⁶³ Karacaoğlu için bkz., Cahit Öztelli, *Karacaoğlu*, İstanbul 1976, Banarlı, a.g.e., C II, s. 715 vd., Sâim Sakaoğlu, "Türk Saz Şairleri", *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı III*, S. 445-450, s. 120-126, Ankara 1989.

Bütün bunlardan hareketle, çalışmamızda Türkiye kütüphanelerinde bulunan başta *Dîvân*'ı olmak üzere, Nakşî'nin eserleri tesbit edilerek, önce hayatı, edebî kişiliği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu araştırmalar esnasında elde ettiğimiz başka bilgilerin de yardımıyla şairimiz tanıtılmaya çalışılmıştır.

⁶⁴ Rıza Tevfik, *Yeni Sabah Gazetesi*, 26 Ağustos 1944, 2 Eylül 1944, 8 Eylül 1944.

I. BÖLÜM

NAKŞİ ALİ AKKİRMÂNÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE KİŞİLİĞİ

1. HAYATI

Nakşî'nin hayatı hakkında kaynaklarda çok detaylı bilgilere rastlanmaz. *Osmanlı Müellifleri*'nde, onun Divriği'de doğduğu,¹ Ayvansarâyî'de ise sonra İstanbul'a gelip burada Halvetîliğin Ramazaniye² koluna intisab ettiği ve Kocamustafapaşa Dergahı'nda³ yetiştiği bilgileri zikredilerek, buradan da irşad için Akkirman'a gönderildiğinden bahsedilir. *Osmanlı Müellifleri* dışındaki kaynaklar, Divriğili olmasından hiç bahsetmeden onun Akkirman'da yaşamış bir Halvetî dervîşi olduğunu belirtir.⁴

Bazı kaynaklar da onun Halvetiyye'nin Ramazaniye koluna intisap ettiğini ve Kırım'da bulunan Şeyh Murat Efendi'nin halifesi olduğunu belirtir.⁵ Ayvansarâyî de *Tercümetü'l-Meşâyih* adlı eserinde onun doğrudan Ramazaniye'nin kurucusu Pîr Ramazan Efendiye bağlı olduğunu söyler.⁶ Akkirman'a gönderiliş sebebi olarak da, burada bulunan Halvetî Şeyhi Murat Efendi'nin Kırım'a gitmesini gösterir ve Nakşî'nin Murat Efendiye halife olarak buraya gönderildiğini kaydederler.⁷ Nakşî burada Sultan Beyazıd'ın Akkirman Kalesi içinde yaptırdığı tekkeye şeyh olarak gönderilmiş ve burada irşad vazifesi yapmıştır.⁸

Bu bilgilerden anladığımız kadarıyla Nakşî'nin, Halvetiyye Tarikatına mensubiyeti ve irşad için Akkirman'a gönderilerek burada irşad faaliyetlerinde bulunduğu kesindir. Ayrıca, Tabîb-zâde Dervîş Muhammet Şükrü Efendi b. İsmail

¹ Bkz., Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, C.I, s.171.

² Bkz., Ayvansarâyî, *Tercümetü'l-Meşâyih*, vr. 53b; Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya* C.V, vr. 12 vd.

³ Kocamustafapaşa Dergahı için bkz., Nazif Velikahyaoglu, *Sünbûliye Tarikatı ve Kocamustafapaşa Külliyesi*, Çağrı yay. İst. 2000.

⁴ Bkz., Vassaf, *a.g.e.*, C.V, vr. 12 vd.

⁵ Bkz., Vassaf, *a.g.e.*, C.V, s. 12 vd.; Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, C.I, s.171.

⁶ Bkz., Ayvansarâyî, *Tercümetü'l-Meşâyih*, vr. 53b

⁷ Bkz., Bursalı Mehmet Tahir, *age*, C.I, s.171; Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî*, Talim Terbiye Millî Eğitim Nüshası, C. II, s. 1090; Safâî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, (Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. B61., No: 2549), vr. 337.

⁸ Safâî, *a.g.e.*, vr. 337.

tarafından yazılmış olan, *Silsile-nâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sûfiyye*, adlı eserde⁹ geçen bilgilerde Nakşî'nin Halvetî olduğu ve Akkirman'da irşad vazifesi yaptığını gösterir. Fakat hangi koldan olduğu konusu ihtilaflı görünmektedir. Hüseyin Vassaf'ın Ramazaniyye'nin kurucusu Pir Ramazan Efendinin halifelerini sayarken zikrettiği Şeyh Murat Kırımî Efendi, Nakşî'nin, yerine halife tayin edildiği şahıs olduğundan,¹⁰ müellifimizin Halvetiyye'nin Ramazâniyye koluna mensup olduğu anlaşılmaktadır.

Hüseyin Vassaf, Nakşî'nin, Akkirmanlı ve Şeyh Murad'ın halifesi olduğunu, Ayvansarâyî'nin “ Doğrudan Ramazan Efendiden nâil-i hilafet olmuştur.”¹¹ diye verdiği bilgilerden hareketle, Akkirman'a irşad için gönderilmiş bulunduğunu belirtir.¹²

Ayrıca, Nakşî 'nin doğum tarihi hiçbir kaynakta olmadığı gibi İstanbul'a nasıl geldiği hakkında da bilgiler yoktur. Elimizde İstanbul'a gelişi, Halvetiyye tarikatına girişi, manevi eğitimi, şeyhleri ve mürşidi ile ilgili kesin bilgiler yoktur. Ayrıca onun tahsili hakkında da yeterli ve kesin olan hiç bir bilgiye sahip değiliz.

1.1. Mahlası ve Adı

Şâirimizin asıl adı Ali'dir¹³, ama şiirlerinde Nakşî¹⁴ mahlasını kullanmaktadır. Bu mahlasın ona kim tarafından, nasıl verildiğine dair bir bilgiye sahip değiliz. Akkirman'a irşad için gönderilmesi ve orada medfun olmasından dolayı kendine **Akkirmânî**¹⁵ de denmiştir. Fakat şiirlerinde bu isme hiç rastlanmamaktadır.

⁹ Tabib-zâde Derviş Muhammet Şükrü Efendi b. İsmail, *Silsile-nâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sûfiyye*, vr. 43, (Yazma) Hacı Selim Ağa Ktp., No: 1098.

¹⁰ Hüseyin Vassaf., *Sefine-i Evliya* C.V, vr. 12 vd.

¹¹ Ayvansarâyî, *age*, vr. 53b.

¹² H. Vassaf, *age*, C. V, s. 12 vd.

¹³ Safâî, *age*, vr 337.

¹⁴ Bkz. Şemseddin Sami, *Kâmûsu'l-A'lâm*, C. VI, s. 4598, Ankara 1996, Yaptığımız çalışmalar esnasında Nakşî mahlasını kullanan üç tane daha şaire rastladık, bunlar;

1- Nakşî İbrahim Efendi, Sünbûliye tarikatına mensup aşık bir şairdir. İstanbul'da doğmuş ve yine burada bazı camilerde vaizlik yapmıştır. Dîvânı vardır.

2- Nakşî Ahmet Efendi, nakkaşlıkla uğraştığından bu adı almıştır. Değişik ilimleri tahsil ettikten sonra Süleymaniye Camiinde muvakkatlık yapmıştır. Şiirleri vardır.

3- Mevlevî Tarikatına mensup olan Mustafa Nakşî Dede, kendisi Edirnelidir. Mısır'a gitmiştir ve Kahire Mevlevihanesi post-nişinlerindendir. (Şemseddin Sami, *Kâmûsu'l-A'lâm*, C. VI, s. 4598, Ankara 1996; Haluk İpekten vd., *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1998, s. 317).

¹⁵ Akkirmanî ismiyle anılan iki tane daha meşhur müellif bulunmaktadır. Bunlar;

1- Muhammed Akkirmanî, meşhur kelim alimidir.

2- Ali Akkirmanî, kütüphanelerde *Vakâat-ı Ali Akkirmani* adında vermiş olduğu fetvaları içeren kitabı da olan bir kadıdır. (Bazı kütüphane kataloglarında hatalı olarak bu eser Nakşî'nin olarak kaydedilmiştir)

1.2. Doğumu:

Nakşî'nin doğum tarihi hakkında hiç bir kaynakta bilgiye rastlanmamaktadır. Yaptığımız kütüphane ve katalog çalışmaları esnasında bu konuda bize ışık tutacak hiç bir bilgiye ulaşamadık. Doğum yeri kaynakların büyük çoğunluğunda Divriği olarak belirtilmektedir.¹⁶ Dolayısıyla şairimizin doğum yeri bellidir; ama net bir doğum tarihi vermek mümkün olamamaktadır. Akkirman'a gitmesi ve burada vefat etmesinden dolayı bazıları onu Akkirmanlı olarak zikretse de¹⁷ bu bilgi doğru değildir.

1.3. Ailesi:

Kaynaklarda Nakşî'nin ailesi hakkında bilgiler yoktur. Ayrıca, müellifimizin, evliliği, hanımı ve çocukları hakkında elimizde bilgi yoktur.

1.4. Ölümü

Mecelletü'n-Nisâb'da, "Nakşî Ali el-Kırımı, divân sahibi "hasta " kelimesinin delalet ettiği 1065/1655 yılında vefat etmiştir."¹⁸ bilgisi bulunmaktadır. *Tuhfe-i Nâilî*'de ve *Rihlet-i Nakşî* adlı notta ise, vefatı "Târâc-ı Nakşî " kelimesinin delalet ettiği 1065/1655 olarak verilmektedir.¹⁹ Ayrıca, yukardaki bilgileri de doğrulamakta olan Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. No: 3470 ve TDK Ktp., No: Yz. A 277'de kayıtlı Nakşî Dîvân'ının sonunda kimin düştüğünü tesbit edemediğimiz şu beyitte ölüm tarihini vermektedir.

'Azm-i beâ-yı rihlet tâ renci didiler

Nakşî'nin elli üçde cân oldu vaşl-ı makşûd

Bu beyitte Nakşî ile ilgili olarak 53 rakamı zikredilmektedir. Kanaatimizce çok da kesin olmamakla beraber bu onun vefat ettiği yaş olabilir.

¹⁶ Nâil Tuman, *a.g.e.*, C. II, s. 1090-93; Bursalı Mehmed Tahir, *a.g.e.*, C. I, s. 171.

¹⁷ Haluk İpekten vd., *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KB Yay., Ankara 1988, s. 317.

¹⁸ Müstakim-zâde Süleyman Saadeddin, *Mecelletü'n-Nisâb*, KB Tıpkıbasım, Ankara 2000, vr. 428a, Hüseyin Vassaf, *a.g.e.*, C. V, s. 12.

¹⁹ Nail Tuman, *age* C. II, s. 1090, *Rihlet-i Nakşî*, 3604/92.

Safâî Tezkiresi 'nde de müellifin vefatıyla ilgili şu bilgiler vardır. “..... makâmât-ı bâhire ile meşhûr-ı cihân olan şeyh-i a'zamdan olup bîñ altmışbeş hududunda terk-i tekye-i fenâ ve 'azm-i bekâ-i belâ itmişdir.”²⁰ Bu bilgilerin de ortak olarak işaret ettiği gibi, müellifimizin kaynaklarda geçen vefat tarihi, 1065/ 1655'dir.

Mezarı, Akkirman Kalesi surlarının içinde bulunan ve Sultan Beyazıt tarafından yaptırılan tekkenin hankâhındadır.²¹

2-EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Nakşî Ali Akkirmânî *Dîvân*'ının yanında iki mesnevî ve bir de mensur eser kaleme almıştır. Onun edebi kişiliği, şair olarak değerlendirilmesinde en önemli yönünü oluşturmaktadır. Bu yönü ele alınarak onun, genel edebiyat ve tasavvufi edebiyat içerisindeki yeri daha iyi anlaşılabacaktır.

Şairimiz, Halvetiye Tarikatına mensuptur ve irşad gayesiyle bu gün Ukrayna sınırları içinde bulunan Akkirman'a gönderilmiştir. Ortaya koyduğu eserlerinden anladığımız kadarıyla o tasavvufî düşüncenin yanında, İslâmî ilimlere de sahiptir. Yazdığı eserlerinde hep eğitcilik ön plandadır. Eserlerinde dünya hayatının çok iyi anlaşılması ve ona göre değer verilmesi gerektiğini sürekli vurgulamaktadır.

Şimdi onun yazdığı eserler çerçevesinde, şairliği ve nâsirliğini ele alıp anlatmaya çalışacağız.

2.1. Şâirliği

Bir şair hakkında tam bir hükme varmak için onun yaşadığı dönem, görüşmüş olduğu veya ders aldığı hocaları, manevî eğitimi, şeyhleri ve müridleri hakkındaki bilgiler çok mühimdir. Nakşî gibi, hakkında kaynaklarda çok sınırlı bilgiler varsa bu

²⁰ Safâî, *age*, vr 337.

²¹ H. Vassaf, *age*, vr. 12. Vassaf, bu bilgileri verdikten sonra şöyle demektedir: “Akkirman'da zaviyesinde medfun imiş. Oralari Rus istilasında herc ü merce uğradığından şimdi ne hâldedir, zaviye ve türbesi pâyidâr mı değil mi mechulândandır.” Çalışmamız esnasında biz de müellifin türbesini tesbit etme gayesiyle Akkirman'ı sınırları içinde bulunduran, Ukrayna'ya gitmek istedik ama bunu bazı nedenlerden gerçekleştiremedik.

yapılacak işi daha da zorlaştıracaktır. Biz çalışmamızı kolaylaştıracağına inandığımız için önce, dönemin özelliklerini, Nakşî'nin mensup olduğu Halvetiye Tarikatını ve müellifin eserlerini bir inceledik. Dîvân'ı ve eserlerinden elde ettiğimiz bilgilerle bir hükme varmaya çalıştık.

Hüseyin Vassaf, Nakşî ile ilgili değerlendirmesinde şöyle der; “.. Hz. Nakşî cihân-ı tevhidde esrâr-ı cânânı elde etmiş bir şeyh-i rûşen-zamîrdir. Bu kadar dîvân mütâla'a ettim, onun kadar garîk-i bahr-i tevhîd olarak söylenilmiş sözlere nâdirenen tesâdüf eyledim. Mevki-i bülendine hayrânım.”²²

Ayrıca, Vassâf biyografisinin başında onu öven bir de beyit kaleme almıştır:

“Ali Nakşî Efendi bir gül-i ra'nâ-yı 'irfândır
Tarîk-i Halvetî'de mürşid-i dâna-yı devrândır”²³

Şunu hemen belirtelim ki; Nakşî, bir mutasavvıf şair olduğundan şiirlerinde tasavvufî temalar ağırlıkta ve irşad görevi olması hasebiyle de, müridleri başta olmak üzere halkı eğitime gayesi hep ön plandadır. Sanat gayesinden çok uzakta, samimi ve akıcı bir dille eserlerini ortaya koymuştur. Hem aruz hem hece veznini başarıyla kullanarak, bugün bile kolayca anlaşılabilir şiirler yazmıştır.

Dîvân'da bazen çok girift bir mu'ammâya rastlanabileceği gibi, bazen de çok güzel ve anlaşılır bir Türkçeyle kaleme alınmış şiirlerle karşılaşılabilir. İki önemli mesnevisi, 'Aynu'l-Hayat ve Ğavriyye'yi tasavvufî düşünceyle kaleme almış ve dînî-tasavvufî temaları bu eserlerde başarıyla kullanmıştır.

Özetleyecek olursak, Nakşî eserlerinde, akıcı bir şiir uslubuyla, genel tasavvuf ve felsefe konularını işlemenin yanında, Allâh, Allâh-âlem ilişkisi, zikir, ibadet, iman, aşk, ahiret hayatı, dünyanın geçici olması ve bazı gizli sırlar gibi konuları işler. İnsanın mutlu olmasının hayatın anlamını bilmesiyle mümkün olabileceğini vurgulayarak, eserlerinin temelini hep bu düşünce üzerine kurmuştur.

²² H. Vassaf, a.g.e., V/17.

²³ H. Vassaf, a.g.e., V/17.

Geçmişte eser ortaya koyan bir çok şair, eserini dönemin padişahı ya da bir devlet büyüğüne takdim ederdi. Ayrıca bu onun önemli bir mevkiye gelmesine veya câize almasına vesile olurdu. Fakat müellifimiz Nakşî'de böyle bir gaye hiç yoktur. Onda maaş ve mevki talebi hiç dile gelmemiştir. Eserlerinde en çok göze çarpan, müridlerini eğitme gayesidir.

Nakşî, kendi şairliğini ve şiirlerinin güzelliğini yine kendi över.

'Aceb nazm itdüñ ey Nakşî bu ders-i pür mu'ammâyı

Nazîriñ yok cihân içre Hudâ haqqı ki ersiñ er (G 52/14)

Gizli sırlara vâkıf olduğunu vurgulamak için de kendine uyarılar da bulunur.

Yeter fâş eyledüñ bu sırrı Nakşî

Getürmez bilmiş ol bi'llâh zamâne (K 2/71)

Dağı fâş eyleme Nakşî yeter ehline bu söz

Seni fehîm eylemeyenler kaçan ol sırrı dıya (G 8/7)

Nakşî hakkında günümüze kadar ciddî bir çalışma yapılmadığından, onun şairliği ve şiirleri hakkında da ilmî değerlendirmeler yeteri kadar yoktur. Şairle ilgili ilk değerlendirmeler, Fuat Köprülü²⁴ ve Rıza Tevfik²⁵ tarafından yapılmıştır. Bunlardan başka bazı edebiyat tarihi kitapları ve antolojilerde ise kısa bilgiler bulunmaktadır.²⁶

Nakşî ile ilgili ilk değerlendirmeleri Fuat Köprülü'de görmekteyiz. Köprülü *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eserinde şairimizi Yunus Emre takipçileri arasında zikrederek, onun hece ve aruzu çok iyi kullanmış olan, dîvân sahibi önemli bir şair olduğundan bahseder.²⁷

²⁴ M. Fuat Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s.346.

²⁵ Rıza Tevfik, *Yeni Sabah Gazetesi*, 26 Ağustos 1944; 2 Eylül 1944, 8 Eylül 1944.

²⁶ V. Mahir Kocatürk, *Tekke Şiiri Antolojisi*, s. 302, Ankara 1968; *Büyük Türk Klasikleri*, Komisyon, C. VI, İstanbul 1987, s. 38, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 6, s. 505-506, İstanbul 1986, İbrahim Arslanoğlu, *Divriği Şiirleri*, bsy, 1961.

²⁷ Fuat Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 346.

Rıza Tevfik, Nakşî ile ilgili yaptığı değerlendirmelerde; Müellifin,

Eyâ sen şanma kim senden bu güftârı dehân söyler

Veyâ terkîb olan 'unşur yağud lahm-ı zebân söyler (G 41/1)

diye başlayan gazelinden hareketle, Nakşî'nin şiirlerini, Sokrates'le de kıyaslama yapmak suretiyle anlatır. Onun, ruhun ayrı bir varlık olduğunu basit bir ifadeyle nasıl anlattığını vurgular ve şöyle der; “ Henüz hiç tanımadığımı Nakşî Efendi namında bir Türk şairinin -pek ehemmiyetli bir felsefi mesele hakkında- tıpkı Sokrat gibi düşünebildiğini keşfetmiş olduğumdan cidden memnun oldum. “²⁸

Rıza Tevfik, daha sonraki bir makalesinde ise Nakşî'yi İngiliz Şairi Arbuthnot ile kıyaslar ve birbirini görmedikleri halde bu iki şairin aynı fikirleri benimseyerek, ruh hakkında benzer ifadeler kullandıklarını belirtir.²⁹

Köstendilli Süleyman Şeyhî de, *Bahrü'l-Velâye* adlı eserinde Nakşî için şu değerlendirmelerde bulunur:

“*Dîvân*’ı ve *’Aynu’l-Hayat* nâm kitabı vardır. Bî-ğad rumûz ve esrâr-ı haqâyık u ma’arif içinde derc eylemiştir. Etvâr-ı sülûk ve uqûbât u menâzil-i tarîkatı işârât u te’vilât ile ‘ayân etmiştir. Gerek *Dîvân*’ında gerek *’Aynu’l-Hayat* kitabında ol kadar keşf-i esrâr ve ma’ârif is’âr u izhâr etmiştir ki degme kitâbda ol mertebe-i haqâyık ve remz-i dağâyık müyesser olmamıştır.”³⁰

Tasavvufî ve didaktik manzumeler kaleme almış olan Nakşî, şiirleri üzerinde sonradan gelen şairlerce en çok şerh yapılan bir şairlerdendir.³¹ Onun hâlisâne ve samimî söyleyişlerini ihtiva eden şiirleri, Zâti Süleyman Efendi, Köstendilli Süleyman

²⁸ Rıza Tevfik, “*Akkirmanlı Nakşî Efendi*”, Yeni Sabah, 26 Ağustos 1944.

²⁹ Rıza Tevfik, “*İngiliz Şairi Arbuthnot ve Şeyh Nakşî Efendi*”, Yeni Sabah, 2 Eylül 1944.

³⁰ Köstendilli Süleyman Şeyhî, *Bahrü'l-Velâye*, Berlin Devlet Kütüphanesi, No:1683.

³¹ Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul 2000, s.35.

Şeyhî³² ve Salahaddîn Uşşâkî³³ gibi şairler tarafından şerhedilmiştir.

Zâtî Süleyman Efendi'nin Nakşî'nin,

Nedür cânâ bil ol söz kim hadîs ü hem değil Qur'ân

Tekellüm itmemişdür çün perî anı ne hod insân (G 107)

diye başlayan gazeline yaptığı şerh, H. Selimağa Kütüphanesi Hüdâî Efendi Bölümü no: 591/1'de bulunmaktadır.

Ayrıca kimin tarafından yapıldığını tesbit edemediğimiz Atatürk Kütüphanesi, Osman Ergin Bölümü 283/4'de Nakşî'nin 3 ayrı gazeline yapılmış şerhler bulunmaktadır. Bütün bu yapılan şerhler Nakşî'nin önemli ve okunan bir şair olduğunu gösterir.

Nakşî'nin,

Eyâ sen şanma kim senden bu güftârı dehân söyler

Veyâ terkîb olan 'unşur yahud lahm-ı zebân söyler (G 39)

diye başlayan gazeli Musullu Âmâ Hâfız Osman Efendi tarafından bayâtîarabân makamında ilâhî olarak bestelenmiştir.³⁴ Günümüzde de sanatçı Ahmet Özhan tarafından okunan bu ilâhî Nakşî'nin şiirlerinin tesirinin hâlâ devam etmekte olduğuna önemli bir işarettir.

Nakşî, yaşadığı döneme ışık tutan ve kendi mutasavvıf kişiliğini yansıtan eserler kaleme almıştır. Bu eserler, yaşadığı dönemin dini-tasavvufi özelliklerinin yanında sosyal hayatı da anlamamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca, Anadolu'da büyük bir etki alanına sahip olan Halvetîlik ve Kırım-Akkirman bölgesinde etkisi hakkında da önemli bilgiler kazandıracaktır.

³² Ali Yılmaz, Köstendilli Süleyman Şeyhî, KB. Yay., Ankara 1989, s.280. Ancak yapılan bu şerhler günümüze kadar ortaya çıkmamıştır.

³³ Mehmet Akkuş, Abdullah Selâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri, İstanbul 1998, s. 188. Yine Uşşâkî'nin şerhleri de bu gün elimizde değildir.

³⁴ Bkz., Sadun Aksüt, *Türk Müsikişinin Yüz Bestekârı, İnkılâp Kitabevi*, İstanbul 1993, s. 262-264.

2.2. Nâsirliği

Nakşî'nin mensur olarak kaleme aldığı *Esrâr-nâme* adlı bir eseri vardır. Bu eserde de yine didaktik üslup ön plana çıkmaktadır. *Esrâr-nâme*'de soru-cevap metoduyla, nasihat ve hitap şeklinde, Allâh-kul ilişkisi, kalbin mâsivâdan temizlenmesi, ilmin üstünlüğü, veliler ve daha birçok tasavvufî tema hakkında bilgiler vermektedir.

Eserin dili çok sade ve sanatsız olup kendine bağlı olan müritlerini bilgilendirme gayesiyle kaleme alınmıştır. Müellif, eserini soru cevap şeklinde oluşturmuştur.

Bir tek mensur eserden hareketle şairimizin nâsirliği hakkında söylenebilecek çok şey yoktur. Ama onun sade ve iddiasız olarak mensur bir eser kaleme almış olduğunu belirtmek yeterli olacaktır. *Esrâr-nâme*'nin şu ilk sayfaları onun nesirde sade bir dil ve üslup sahibi olduğunu göstermektedir.

"Emmâ ba'd, işit imdi ey bu gün râh-ı Hâk'da talib-i Hâk olan mü'min karındaşlar. Şöyle bilün ki Hâk celle ve 'alâ insana dört fazîlet virmişdür. Âhîri 'ağıldur. Ve biri fikirdür. Ve biri ruhdur. Ve biri kalbdür. Pes,

Bilgil ki 'aqlıñ ve fikriñ ve ruhuñ ve kalbin bula miftâhdur. Pes Allâh Te'âlâ aklı insana ânni için virdigi daima kendüyi ta'aqqul eyleye, yani hâk'dan hâkî fark itmek için virdigi, Buyurur; kemâ kâle 'âleyhi's-selâm," El-'aqlu nûrun yüfraqu beyne'l-hakku ve'l-bâtil." Zira ki fârûk-ı beden 'ağıldur.

Şöyle ki, kulagin işitmesi ve gözün görmesi ve dilin söylemesi 'aqlın nûr-ı kuvvetidir. Ânniçün Hâk Te'âlâ 'aql gökçek nûrundan halk eyledi. Ve biri gâldür ki; Allâh Te'âlâ gönül ile yürek ortada nokta mişalinde bir müdevver ma'nâ halk itmişdür. 'Ayine şeklindeki ana nokta-i sevâd dirler. İştîlah-ı meşayihde, merkez-i hakikat dedikleri odur ki, şems-i batın ve men'i nokta ve merkez 'arş ve nefis-i nâtika-i

mücerrede dedikleri odur. Pes Hâk celle ve 'alâ anı şöyle halk itmüşdür ki, bu on sekiz biñ 'âlem onun yanında bir sahrada guya bir siyah bendir."³⁵

Görüldüğü gibi müellif burada Allah'ın insana vermiş olduğu aklın önemini ve fonksiyonlarını ve onun Allah'ın nûrundan yarıtıldığını anlatmaktadır. Anlatırken de ayet ve hadislerden delillere de başvurmaktadır. Eserinde sade akıcı ve anlaşılır bir ifade tarzı göze çarpmaktadır.

3-TASAVVUFİ KİŞİLİĞİ

3.1. Tarikatı

Sözlük anlamı itibariyle kapalı bir yerde yalnız kalmak³⁶ manasına gelen halvet kelimesi, tasavvufta, zihinsel konsantrasyonu ve bazı özel riyazetleri gerçekleştirmek, mûrakebe ile meşgul olmak üzere şeyh tarafından müridin karanlık, ıssız bir hücreye, dış dünyadan soyutlanmış bir şekilde belirli bir süre konulmasıdır.³⁷ Bazı sufilerin seyr-i sülûk yolunda arınma vesilesi olarak 'halvet' geleneğini benimsemeleri onların Halvetî diye anılmalarına sebep olmuştur. Ve bu ad altında tesiri yüzyıllarca süren, geniş halk kitlelerini etkileyen bir tasavvufî tarikat meydana gelmiştir.

Müellifimiz Nakşî, Anadolu'da büyük kitlelerce benimsenen Halvetiyye³⁸ tarikatına mensup bir şeyhdir.

Dîvân'daki şu beyit, onun kendi ifadesiyle mensup olduğu tarikatı anlatmaktadır.

Halvetiyyim halvet itdim halvet-i dil-dârilen

Sırr-ı ev ednâ içinde bir müsâhib yâr ilen (G 133/1)

³⁵ Esrâr-nâme, vr. 1b.

³⁶ Örnekleriyle Türkçe Sözlük, II/1134, MEB. Yay. İstanbul 2001.

³⁷ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, "Halvet" md., s. 321., Örnekleriyle Türkçe Sözlük, II/1134, MEB. Yay. İstanbul 2001.

³⁸ Halvetiyye tarikatı hakkında geniş bilgi için bkz, Sadık Vîcdânî, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye'den Halvetiyye*, III. Kitap, s. 91vd, Evkaf-ı İslamiyye Matbaası, 1338-1341; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, s.156 vd, İstanbul 2001; Hüseyin Vassaf, *Sefine*, C. V; Abdülbaki Gölpınarlı, "Halvetiyye" Türk Anssiklopedisi, İstanbul 1970, C.18, s. 420-423.

O Halvetiyye'nin, dört ana şubesiinden biri olan Ahmediye'nin Ramazaniyye kolundandır.³⁹ Ramazaniye kolu, aslen Afyonlu olan Ramazan Mahfi tarafından kurulmuştur.⁴⁰ Müellifimizin Halvetiyye'ye mensup olduğu kesin olmakla beraber onun tarikat silsilesi hakkında bazı ihtilaflar vardır. Ayvansarâyî onun doğrudan doğruya, tarikatın kurucusu Ramazan Efendiye bağlı olduğunu zikrederken⁴¹, Bursalı Mehmet Tahir ve Hüseyin Vassaf, "Kırımlı Şeyh Murat'ın halifesidir ve ona bağlıdır"⁴² diye belirtirler. Vassaf ve Bursalı'nın bu kanaata varmasında Nakşî'nin Şeyh Murat Efendi'nin yerine 'müstahlef' olarak Kırım'a gitmiş olması etkilidir.

Bu bilgilerden ortaya çıkan sonuca göre; Nakşî'nin Ramazaniyye'nin seçkin, önde gelen, âlim ve mutasavvıf bir dervişi olduğu kesindir. Bu yüzden ki kendisi mensubu olduğu tarikat adına irşad için Akkirmân'a gönderilmiş ve burada da vefat etmiştir.

3.2. Şeyhliği

Müellifimiz Nakşî, yukarıda da belirttiğimiz gibi Halvetiye tarikatına mensuptur. Manevî eğitimini bu tarikat içerisinde tamamlamış ve Akkirmân'daki dergahın boşalmasıyla da buraya şeyh olarak gönderilmiştir. Burada eğitim ve irşad faaliyetlerine devam etmiş, etrafında bulunan müritlerine nasihatlerde bulunarak onları manen eğitmiştir.

Köstendilli Süleyman Şeyhî, *Bahrü'l-Velâye* adlı eserinde Nakşî'nin edebî yönünden bahsederken bir kerametinden de bahseder. Bu bilgileri buraya aynen alıyoruz:

³⁹ Necdet Yılmaz, *a.g.e.*, 156 vd, İstanbul 2001; Sadık Vîcdânî, *a.g.e.*, s. 91.

⁴⁰ Sadık Vîcdânî, *a.g.e.*, s. 91; Hüseyin Vassaf, *a.g.e.*, V/6.

⁴¹ Ayvansarâyî, *Tercümetü'l-Meşâyih*, vr. 53b.

⁴² Hüseyin Vassaf, *a.g.e.*, V/12; Bursalı Mehmet Tahir, *age*, C.I, s. 172.

“Mervidir ki, bir tâze civân şeyhe (Nakşî) muşahhar olup hangâhdan münfek olmaz imiş. Oğlanın müteallekâtı bu ahvali hâzım itmeyüp oglana daimâ cebr ü zecr her ne var iderler imiş. Aşla müfid olmaz imiş.

Bir gün babası hanesine gelüp oğlanı bulmayup yine tekyede olduğu mâlûm olmagla tehevviire gelüp hemen haneden, ya oğlanı veya Şeyhi helak etmek kaşdıyla kalkup tekye divarına geldikde, Şeyh hangâhdan taşra çıkup herif Şeyhi gördükde ayagi balçıktan kayıp yıkılmış ve ayagi kaleminden iki pare olunca Şeyh hemen segirdüp ve herifi tekyeye götürüp ayagin muhkem bend idüp bir kaç gün zarfında ifâkat bulmuş.

Herif mütenebbih olup tevbe idüp oğlanı Şeyhe bahş eylemiş. Nakl olunur ki, halâ oğlan ile Şeyhin merkadı birbirine muştâşıldır.”⁴³

Nakşî'nin müntesibi olduğu tarikat içerisindeki silsilesini şöyle sıralayabiliriz;

- 1- Hz. Şeyh Pîr Muhammed-i Erzincânî
- 2- Tâcû'd-dîn Seyyid İbrâhim-i Kayserî
- 3- Kabaklı Alaaddîn-i Uşşâkî
- 4- Yiğitbaşı Velî Şeyh Ahmet Şemseddin-i Marmaravî, (Magnisavî)
- 5- Hacı İzzeddin-i Saruhânî, (Karamânî)
- 6- Noktacı Kasım-ı İnegölî
- 7- Muhyiddin-i Karahisârî
- 8- Ramazan Efendi Karahisârî
- 9- Hacı Murâd-ı Kırımî
- 10- Nakşî Ali Akkirmânî⁴⁴

Nakşî'den sonra da halifeleri onun tarikatını devam ettirmişlerdir. Aşağıda görüleceği üzere onun halifelerinin hepsi Kırımlıdır. Bu bilgilerden de Nakşî'nin Kırım'da irşat ve tebliğde bulunduğunu ve buralarda etkili olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Nakşî'nin halifeleri şunlardır:

⁴³ Köstendilli Süleyman Şeyhî, *Bahrü'l-Velâye*, Berlin Devlet Kütüphanesi, No:1683'de kayıtlı nüshadan Prof. Dr. Ali Yılmaz tarafından hazırlanan basılmamış çalışma.

⁴⁴ Tabib-zâde Derviş Muhammet Şükrü Efendi b. İsmail, *Silsile-nâme-i Alîyye-i Meşâyih-i Sûfiyye*, vr. 43, (Yazma) Hacı Selim Ağa Ktp., No: 1098.

- 1- a- Veli Efendi Akkirmânî
b- Uşşâki-zâde
- 2- Abdulaziz-i Kırımı
- 3- Ubeydullah-ı Kırımı
- 4- Seyyid Muhtâr-ı Kırımı⁴⁵

Bu isimler ve nisbetlerinden anlaşılacağı üzere, Nakşî'nin bu halifeleri kendinden sonra irşad ve eğitim faaliyetlerini Kırım'da devam ettirmişlerdir.

4.ESERLERİ

4.1. Manzûme-i 'Aynu'l-Hayat

4.1.1. Genel Bilgiler

Aynu'l-Hayat, Nakşî'nin Dîvân'ından sonraki en önemli eseridir. Eser, dinî-tasavvufî bir mesnevî olmakla beraber klasik mesnevî tertibinde değildir. Eserin muhtelif yerlerinde, tevhid, na't ve münacaatlar bulunmaktadır. Şair bu eserinde, insanları uyararak onları eğitmeyi amaç edinmekte, hayatın manasını bilmelerini ve bunun için de kendi içlerine bakmalarını söylemektedir. Bu yüzden bakışlarını insanların iç yüzüne çevirmiş ve dış alemdeki bütün olayları, mucizeleri hikaye halinde vererek bunlara tasavvufî bir mana vermiştir.

Eserin, tamamen kendine has bir üslubu vardır ve bu özelliğiyle diğer mesnevîlerden çok farklıdır. Nakşî, zaten mutasavvıf bir şair olduğundan müridlerini eğitime ve uyarma gayesi Dîvân'ında olduğu gibi bu eserinde de öne çıkmaktadır.

Aynu'l-Hayat hakkında, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılmış bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır.⁴⁶

⁴⁵ Tabib-zâde, *age*, vr.43.

⁴⁶ Suat Umagan, *Nakşî Ali Akkirmânî Aynu'l-Hayat (Tenkitli İnceleme Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. SBE, Erzurum 1996.

4.1.2. Muhteva

Aynu'l-Hayat'ın muhtevası tamamen tasavvufî olup anlatımda remizler kullanılarak okuyucu ve müritler bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Eserde tasavvufî konular ayrı başlıklar halinde ele alınarak anlatılmıştır. Anlatışın temelinde her an bilgilendirme ve eğitime gayesi bulunduğundan başlıklar da bu tarzdadır.

Eser,

Eyâ gel gör bu gün 'Aynu'l-Hayat'ı

Ne yüzden şerh ider gör kâinâtı

beytiyle başlayıp,

Kim tamâm oldu bu nazmın ey hü mâ

Okı anı Nakşî'yi dilden koma

beytiyle sona ermektedir ve toplam 4004 beyitten müteşekkildir. Ayrıca Mesnevî içerisinde, ele alınan konularla ilgili olarak alt başlıklar bulunmaktadır ki bazıları şöyledir:

İnsanın Kemâlini Bildirir, Marifet ve Hakikat Ahvallerini Bildirir, Der Beyân-ı Şehr-i A'zâm Diye Zikr Olunan Ma'rifet-i Kübrâdır, Der Beyân-ı Fasl-ı Rü'yet-i Elest ve Nikâh-ı Ma'nevî ... bu başlıklar böylece devam edip gümekte ve her başlıkta soru cevap şeklinde bilgiler verilmektedir.⁴⁷

'*Aynu'l-Hayat*'da Nakşî, bazı ayetlerin işârî tefsirini ve hadislerin de tasavvufî şerhini yapmaktadır. Önce ayeti veya hadis-i şerifi verip daha sonra bunun manzum olarak tefsirini vermektedir.⁴⁸

Nakşî bu eserinde âlemin yaradılış gayesi, insanın yaradılış gayesi ve hayatın gerçek manasının anlaşılması hususuna vurgular yapmaktadır.

⁴⁷ *Aynu'l-Hayat*'ın muhtevası hakkında geniş bilgi için bkz. Suat Umagan, adı geçen tez, s 32-57.

⁴⁸ Bkz. Suat Umagan, adı geçen tez.

4.1.3. Nüshalar

'*Aynu'l-Hayat*'ın Türkiye kütüphanelerinde tesbit edip inceleme imkanı bulduğumuz veya kataloglardan belirlediğimiz nüshaları şunlardır:

TTK yazmaları Y.451; TDK Ktp., No: Yz A 472; DTCF Ktp, İsmail Sâib I, No: 1021; DTCF Ktp, M.Ozak I, No:802; Süleymâniye Ktp, Yazma Bağışlar No:1464; Hacı Mahmut Ef. Böl., No: 3537, ve 3538; Zühdü Bey Böl, No: 224; Mihr-i Şâh Böl., 250; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Ktp, Osman N. Ergin Kitapları No: ?; Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege (Agâh Sırrı Levent Böl.), No:294; Konya İzzet Koyunoğlu Ktp, No: 15016; Topkapı Sarayı Müzesi Y. 290.⁴⁹

4.2. Manzume-i Ğavriyye

4.2.1. Genel Bilgiler

Nakşî'nin bu eseri işarî tefsir mahiyetinde kaleme aldığı hacimli bir mesnevîdir. Şair bu eserinde Kur'an'dan bir çok ayeti ele alarak manzum bir şekilde tefsir ederek bu ayetlerin tasavvufla ilgili yorumlarını yapma gayesi gütmüştür. Diğer eserlerinde olduğu gibi *Manzume-i Ğavriyye* adlı bu mesnevisinde de didaktik tarzı benimsemiştir. Dolayısıyla eser baştan sona müritleri eğitmeyi amaçlayan ve bu çerçevede kaleme alınan dizelerden müteşekkildir.

Nakşî'nin kaleme aldığı ve tasavvufî değer açısından önemli yeri olan *Ğavriyye* hakkında yapılmış bir yüksek lisans çalışması bulunmaktadır.⁵⁰

4.2.2. Muhteva

Manzûme-i Ğavriyye, yukarıda da belirttiğimiz gibi Nakşî'nin müritlerini ve halkı eğitmek amacıyla kaleme aldığı bir mesnevidir. O eserin başından sonuna kadar

⁴⁹ *Aynu'l-Hayat*'ın bunların dışında, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi kataloğundan tesbit ettiğimiz 4 tane daha nüshası bulunmaktadır. Kütüphane okuyucuya açık olmadığından bu nüshaları inceleme imkanı bulamadık.

⁵⁰ A. Halim Ulaş, *Nakşî Ali Akkırmanî Hayatı, Sanatı, Edebî Şahsiyeti ve Ğavriye Mesnevisi*, Atatürk Univ. SBE, Erzurum 1998.

da bu gayeden ayrılmamıştır. Ayrıca yine *Dîvân*'da ve diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de tasavvufî bir neşve göze çarpmaktadır.

Müellif insanların kendilerini bilmelerine ve bir mürşid-i kâmile bağlanmalarına çok önem vermektedir. Ancak bu şekilde insanların kurtuluşa erebileceğini vurgulamakta, bunu da çok sade ve anlaşılır bir dille anlatmaktadır. Ayrıca her bölümün baş tarafına bir ayet ya da hadis-i şerif koyarak bundan hareketle açıklamalar yapmaktadır.

Ğavriyye,

Gel beru ey derdi yoldaş eyleyen

Râh-ı 'ışkda gözlerin yaş eyleyen

beytiyle başlayıp,

Karâr it Nakşîyâ kaldur devâyı

Ki yakduñ nâr-ı 'ışka kâinâtı

beytiyle sona ermekte ve toplam 4029 beyitten oluşmaktadır.

4.2.3. Nüshalar

Ğavriye'nin yapmış olduğumuz kütüphane çalışmalarında ulaştığımız nüshaları şunlardır:

Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No: 11330; Kıbrıs Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Arşivi No: A 1077; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Ktp., Osman Ergin Böl., No:319, 633 ve 238; Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. Böl., No: 3392; DTCF Ktp., M. Ozak I Böl., No: 829.

4.3. Esrar-nâme

4.3.1. Genel Bilgiler

Nakşî'nin mensur olarak kaleme aldığı tasavvufî bir eser olan Esrâr-nâme'nin tesbit ettiğimiz sadece bir nüshası bulunmaktadır. Bu eser hakkında hiçbir kaynaktan bilgi bulamadık. Yaptığımız kütüphane çalışmalarında tesbit ettiğimiz bu eser İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphânesi'nde Osman Ergin kitapları bölümündedir. Eser, ciltsizdir ve kapağında ve sonunda Nakşî'nin birer gazeli bulunmakta ve eserin baştarafında “ Hâzâ *Esrâr-nâme*⁵¹ Merhûm Nakşî Efendi rahmetüll'illâhi 'aleyh” yazmakta olup sonradan ‘Nakşî’ kelimesini yanında “Akkirmânî kuddise sırruhu'l-âli hazretlerinin âsâr-ı celîlesi” ibaresi bulunmaktadır. Bu notun yanında, başında ve sonunda Nakşî'nin iki gazelinin bulunmasına ve eserin başka bir isme kayıtlı olmamasına dayanarak Nakşî'nin olduğu kanaatine vardık.

4.3.2. Muhteva

Eserin başı şöyledir; “Bismi'llâhirrahmânirrahîm, El-hamdüli'llâhi Rabbi'l-âlemîn, Ve's-şalâtü ve's-selâmü 'alâ Rasûlihi Muhammedin ve âlihi ve şaḥbihi ecma'in. Ammâ ba'd: İşit imdi ey bu gün râh-ı Hâk' da tâlib-i Hâk olan.....,”

Sonu da şöyle bitmektedir, “....nefsini bilüp, her halini anlaya. Fenâsın beḳâyâ tebdîl eyleye. Zulmetden ḥalâş bulup 'âlem-i rûḥâniyyete irişe. Tâ kim cehennem ana cennet ola ve gerni olmaz.”

Eserde, Allah'ın insanlara dört fazilet verdiği bunların da; akıl, fikir, ruh ve kalb olduğu anlatılmaktadır. Bunlardan aklın insana verilme gayesinin daima Allah'ı hatırlaması, bundan maksadın da hakla batılı ayırmak olduğu ifade edilmektedir. daha

⁵¹ Kitabın başında, Esrâr-nâm şeklinde yazmaktadır. Ancak biz bunun Esrâr-nâme olarak daha uygun olacağı kanaatine vardık.

sonra da eserde kalbin yaratılması ve rûhun varlığı hakkında bilgiler verilmektedir. Eserin ileri sayfalarında da Hz. Peygamberle ilgili ifadeler bulunmakta ve O'nun zahir ve batın ilmine vakıf olduğu belirtilmektedir. O'nun alemlere rahmet olarak gönderilmesi ve ümmetine şefaet edecek olması da yine eserde vurgulanan bilgilerdendir.

Bir takım tasavvufî esaslar yine tasavvuf düşüncesi ve anlayışıyla, soru cevap şeklinde ve hitabet tarzında kaleme alınmıştır. Müelifin bu eserinde de ayet ve hadislerden çokça iktibaslar olup bir müridin Allah'a yakın olması için yapması ve bilmesi gereken şeyler bu ayetlerin de desteğiyle sade bir dille anlatılmaktadır. Eserin büyük bölümünde anlatılan tasavvufî düşünceler ayet, hadis ve bazı Arapça ifadelerle de desteklenmiştir.

4.3.3. Nüsha

Eserin tesbit ettiğimiz bir nüshası bulunmaktadır. İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi, O. Ergin kitapları, No 1708.⁵² Eserin; varak sayısı: 38, hattı: nesih, satır: 17, kağıt: mikrofilmden incelendiğinden tesbit edilemedi ve cildi: ciltsizdir.

4.4. DÎVÂN-I NAKŞÎ

Biz, çalışmalarımız sonucunda, yurt içinde bulunan elyazma eser ihtiva eden kütüphaneler ve müzelerde birçok Nakşî *Dîvân*'ı nüshası tesbit ettik. Bu nüshaların çoğunun birbirinden istinsah tarihi, müstensih vs. gibi yönlerden farklılıklar göstermekte olduğunu gördük. Ayrıca Nakşî'nin bazı şiirlerinin de mecmualar içinde dercedilmiş halde var olduğunu tesbit ettik. Ancak bu şiirlerin *Dîvân* içerisinde de var olduğunu tesbit ettiğimizden bunlarla ilgili ayrı bir değerlendirmeye gerek görmedik.

Şairimizin *Dîvân*'ının bu kadar çok nüshasının olması ve bazı şiir mecmualarında da şiirlerinin bulunması onun çok iyi tanındığını düşündürmektedir. Ayrıca, son dönemlerde yapılan bazı çalışmalar ve makalelerde de Nakşî'den

⁵² Yaptığımız kütüphane çalışmaları esnasında Nakşî'nin *Biatnâme* adlı bir eserinin olduğuna dair bilgilere rastladık (Millet Ktp., No: 8177), ama böyle bir esere tüm aramalarımıza rağmen ulaşamadık.

bahsedilmektedir.⁵³ Yukarıda belirttiğimiz gibi, Köprülü Nakşî'yi, Yunus takipçisi şairler içerisinde zikrederken, R. Tevfik de; Sokrates'le ve İngiliz şairi Arnbuthnot'la karşılaştırmaktadır. Ayrıca yapılan bazı çalışmalarda ve antolojilerde manzumelerinden örnekler verilmektedir.

Yaptığımız çalışmalar esnasında onun *Dîvân*'ının nüshalarının Anadolu'nun her tarafına yayılmış olduğunu gördük. Bu da onun gerek kendi mensubu olduğu tarikat çevresinde gerekse halk tarafından çok sevildiğinin bir göstergesi sayılabilir. Muhtemelen onun bazı şiirleri tekkelerde okunuyordu ve halk arasında söyleniyordu.

Türkiye kütüphanelerinde gerçekleştirdiğimiz çalışmalarda şairin divanının 60 civarında nüshasına ulaştık. Nakşî'nin *Divân*'ı yanlışlıkla "*Dîvân-ı Şah-ı Nakşibend*" adıyla basılmıştır⁵⁴ şeklinde ifadeler olmasına rağmen, bunun doğru olmadığını *Dîvân*'ın Nakşî *Dîvân*'ı diye basılmış olduğunu tesbit ettik. *Nakşî Dîvân*'ı diye kaydedilen bazı nüshaların ise sadece birkaç şiir ihtiva ettiğini gördük ve bunları tam bir nüsha olarak kabul etmedik.

Nakşî *Dîvân*'ı incelemesinde divanın daha önce yazılan eksiksiz bir nüshasının yerine hazırlamış olduğumuz tenkitli metni esas alıyoruz. Çünkü nüshalar arasında tam bir düzene ve eşit bir şiir sayısına rastlayamadık.

4.4.1. Şekil Özellikleri

Bu kısımda, önce Nakşî *Dîvân*'ını dış görünüşü itibariyle değerlendirerek *Tertip Şekli* başlığı altında şiir ve beyit sayısı tesbit edilerek, daha sonra da eserin *Nazım Şekilleri ve Türleri* başlığı altında *Dîvân*'da kullanılan nazım şekilleri ve bunların türleri hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra da *Dîvân*'daki manzumelerin vezin, kafiye ve redifleri ile ilgili kısaca bilgiler aktarılacaktır.

⁵³ M. Fuat Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 346; Rıza Tevfik, "Akkirmanlı Nakşî Efendi", *Yeni Sabah*, 26 Ağustos 1944, a.g.y., "İngiliz Şairi Arnbuthnot ve Şeyh Nakşî Efendi", *Yeni Sabah*, 2 Eylül 1944.

⁵⁴ *Dîvân-ı Nakşî*, Dersaadet 1283.

bahsedilmektedir.⁵³ Yukarıda belirttiğimiz gibi, Köprülü Nakşî'yi, Yunus takipçisi şairler içerisinde zikrederken, R. Tevfik de; Sokrates'le ve İngiliz şairi Arbuthnot'la karşılaştırmaktadır. Ayrıca yapılan bazı çalışmalarda ve antolojilerde manzumelerinden örnekler verilmektedir.

Yaptığımız çalışmalar esnasında onun *Dîvân*'ının nüshalarının Anadolu'nun her tarafına yayılmış olduğunu gördük. Bu da onun gerek kendi mensubu olduğu tarikat çevresinde gerekse halk tarafından çok sevildiğinin bir göstergesi sayılabilir. Muhtemelen onun bazı şiirleri tekkelerde okunuyordu ve halk arasında söyleniyordu.

Türkiye kütüphanelerinde gerçekleştirdiğimiz çalışmalarda şairin divanının 60 civarında nüshasına ulaştık. Nakşî'nin *Divan*'ı yanlışlıkla "*Dîvân-ı Şah-ı Nakşibend*" adıyla basılmıştır⁵⁴ şeklinde ifadeler olmasına rağmen, bunun doğru olmadığını *Dîvân*'ın Nakşî *Dîvân*'ı diye basılmış olduğunu tesbit ettik. *Nakşî Dîvân*'ı diye kaydedilen bazı nüshaların ise sadece birkaç şiir ihtiva ettiğini gördük ve bunları tam bir nüsha olarak kabul etmedik.

Nakşî *Dîvân*'ı incelemesinde divanın daha önce yazılan eksiksiz bir nüshasının yerine hazırlamış olduğumuz tenkitli metni esas alıyoruz. Çünkü nüshalar arasında tam bir düzene ve eşit bir şiir sayısına rastlayamadık.

4.4.1. Şekil Özellikleri

Bu kısımda, önce Nakşî *Dîvân*'ını dış görünüşü itibariyle değerlendirerek *Tertip Şekli* başlığı altında şiir ve beyit sayısı tesbit edilerek, daha sonra da eserin *Nazım Şekilleri ve Türleri* başlığı altında *Dîvân*'da kullanılan nazım şekilleri ve bunların türleri hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra da *Dîvân*'daki manzumelerin vezin, kafiye ve redifleri ile ilgili kısaca bilgiler aktarılacaktır.

⁵³ M. Fuat Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 346; Rıza Tevfik, "Akkirmanlı Nakşî Efendi", *Yeni Sabah*, 26 Ağustos 1944, a.g.y., "İngiliz Şairi Arbuthnot ve Şeyh Nakşî Efendi", *Yeni Sabah*, 2 Eylül 1944.

⁵⁴ *Dîvân-ı Nakşî*, Dersaadet 1283.

4.4.1.1 Tertip Şekli

Bilineceği üzere klasik edebiyatımızdaki divân tertibi şu şekilde oluşmaktadır: Kasideler, Tarihler, Musammatlar, Gazeller, Lugazlar ve Mu'ammâlar, Rubâ'î, Kıt'alar, Nazımlar ve Müfredler.⁵⁵ Müellifimiz Nakşî sûfî bir şair olduğundan onun kaleme aldığı şiirleri ihtiva eden *Dîvân*'ı da hemen bütün sûfî şairlerde olduğu gibi müretteb bir divan olma özelliği arz etmemektedir. Zaten şairimiz hece ve aruzu birlikte kullanan biri olduğundan; bu özelliğiyle klasik dîvân şairlerden ayrılmaktadır.

Nakşî *Dîvân*'ının nüshaları hiç bir esasa dayanmadan tertip edilmiştir. *Dîvân* içinde hece ve aruzla yazılmış şiirler içiçedir ve kafiye esası da gözetilmemiştir. Sonradan istinsah edildiği anlaşılan bazı nüshalarda alfabetik sıralama gayreti varsa da bu yeterli değildir. Yapılan bu alfabetik sıralama çalışmaları esnasında bazı nüshalarda konu başlıkları da ilave edilmiştir. Matbu *Divan* da dahil bazı nüshalar "t" kafiyesiyle başlarken diğer nüshalarda bu hususta da birlik yoktur.

4.4.2. Nazım Şekilleri ve Türleri

4.4.2.1 Vezin

Bir manzumenin en önemli unsuru vezindir. Bilindiği gibi bazı mutasavvıf şairler sadece aruz ya da heceyi kullanmışlardır. Şairimiz Nakşî, yazdığı şiirlerinde *Dîvân* şiirinin vazgeçilmez unsurlarından sayılan aruz vezninin yanında, millî veznimiz olan heceyi de başarıyla kullanmıştır. *Dîvân*'ında bunların eşsiz örneklerine rastlamak mümkündür. Dînî-tasavvufî edebiyat alanında bu tarzı başarıyla uygulayan mutasavvıf şairler pek çoktur. Mesela, yine 17. yy şairlerinden Sun'ullâh-ı Gaybî de Nakşî gibi hem hece hem aruz veznini kullanarak şiirler yazmıştır.⁵⁶

Nakşî, şiirlerinde aruzun remel ve hezec bahirlerine ait kalıpları kullanmıştır. Onun *Dîvân*'ında kullanmış olduğu aruz kalıplarının nazım şekli ve türlere göre dağılışı ise şöyledir:

⁵⁵ Ö. Faruk Akün, "Dîvân Edebiyatı", *DİA*, IX/397-399.

⁵⁶ Bilal Kemikli, *Sun'ullah-ı Gaybî Divân'ı İnceleme Metin*, İstanbul 2000, s.80.

Bahirler	Kalıplar	Kaside	Gazel	Diğer	Toplam
1 Remel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	1	77	3	81
2 Remel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	-	2	-	2
3 Hezec	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	-	106	2	108
4 Hezec	Mef'ülü mefâ'ilü mef'ülü mefâ'ilü	-	3	-	3
5 Hezec	Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün	2	15	1	18
6 Hezec	Müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün fe'ülün	-	1	-	1

Müellifin hece vezniyle kaleme aldığı şiirlerin sayısı 26'dır. *Dîvân*'daki toplam şiir sayısı 243'dür. Bunların 4'ü kaside (kasidelerden birinin vezni proplemli), 1'i terci-i bend, 2'si murabba, 4'ü muhammes, 206'sı gazel ve 26 tanesi de hece ile yazılmış olup genelde ilâhi türünde şiirlerdir.

4.4.3 Kafiye

Eski edebiyatçılarımız şiiri “mevzun, mukaffa ve muhayye söz” olarak kabul ettiklerinden vezne ve kafiye çok önem vermişlerdir. Bu hususlara riayet etmeyen şairlerin eserleri ise kabul görmemiştir. Esasen kafiyeli şiirlerin dinleyenler üzerinde nasıl güzel tesirler uyandırdığı da bir gerçektir. Güzel sözlerden oluşmuş ve kafiyeli bir şiirin büyüğü asırlardır kabul edilen bir gerçektir. Nakşî, *Dîvân*'ında yarım, tam ve zengin kafiye kullanmıştır.

4.4.3.1 Yarım Kafiye:

Yarım kafiye, kafiyeli olan kelimelerin içerisinde birer ünsüz sesin benzerliği demektir. Nakşî şiirlerinin bir çoğunda yarım kafiye kullanmıştır.

Örnek:

Kimiñdür bunca cünbüşler kimindür nuṭṭ iden *gevher*

Öziñden olmadıñ 'ârif ki senden özge kân *söyler* (G 39/5)

4.4.3.2 Tam Kafiye:

Tekke ortamında yetişmiş olan şairler çoğunlukla tam kafiye esasına dayalı şiirler yazmışlardır. Yani en az iki sesin aynı olma esasına dayanan bir kafiye tarzı kullanmışlardır. Müellifimiz Nakşî de şiirlerinde tam kafiye çokca yer vermiştir.

Örnek:

Anadan toğmazdan evvel ey peri bir *kân* idüm

Kimseler bilmezdi nâmun şöyle kim *pinhân* idüm (G 99/1)

4.4.3.3 Zengin Kafiye:

Nakşî, kafiyeli kelimeler de olan sesli ve sessiz harflerin birden fazlasının benzer olması demek olan zengin kafiye de şiirlerinde bol bol kullanmıştır.

Örnek:

Yolum çün irdi baħrine iki meh-rû *şikâr* itdüm

Birin maħfî sevib anuñ birin *âşikâr* itdüm (G 102/1)

Şeyh olaldan Nakşiyâ sen bir 'aceb *kâr* eyledüñ

Münkiriñ bu gün cihâmı başına *dâr* eyledüñ (G 88/1)

4.4.4. Redif

Bir şiirde kafiyeden sonra tekrarlanan ek ya da kelime demek olan redif, şiirin vazgeçilmez ahenk unsurlarından biridir. Hece ve aruz vezniyle şiirler kaleme alan Nakşî de, şiirlerinde redifin bir çok çeşidini başarıyla kullanmıştır. Dîvân' da kullanmış olduğu redif türlerini şöyle sıralamak mümkündür;

1- Ek redif

Bu gün râh-ı Hudâ içre giderdim bilmiş ol ey cân

Derûn-ı sîneden cânâ açıldı bir 'aceb seyrân (G 106/1)

2- Kelime redif

Dilâ her derde dermândur *şerî'at*

Marîz-i kalbe Lokmân'dur *şerî'at* (G 22/1)

3- Kelime grubu redif

Mecnûnleyin *tağlar gezer*

Hiç avunmaz *ağlar gezer*

Seller gibi *çağlar gezer*

Göñül eğlenmez eğlenmez (H 9/2)

Yetiş pîr-i murâdım sen bu 'abdiñ ber-murâd *it gel*

Götür hâk-i mezelletden yıkılmış kalbi şâd *it gel* (G 104/1)

4.4.5. Muhteva Özellikleri

Ahmed-i Yesevî, Yunus Emre, Niyazî-i Mısırî ve daha bir çok mutasavvıf şairde olduğu gibi, şairimiz Nakşî'de de tasavvuf ve dinî konular çok önemli bir yer tutmaktadır. Şair dinî ve tasavvufî konuları kendine göre bir uslup ve anlayışla şiirlerinde ele almıştır. Buna bağlı olarak çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ; “*Nakşî Dîvân'ında Din ve Tasavvuf*” başlığı altında muhteva ele alınacaktır.

4.4.5.1. Dil ve İfade Özellikleri

4.4.5.2. Sade Türkçe

Nakşî'nin kaleme almış olduğu şiirlerinde, bir çok öz Türkçe kelimeye rastlamak mümkündür. Bir tekke ve tasavvuf şairi olması onun bu tarzı benimsemesinde son derece etkilidir. Bu yüzdendir ki onun eserlerinde halkın kullandığı sade ve ağıdasız dille söylenmiş bir çok şiiri mevcuttur.

Öter cân bülbülü iş bu illerde

Zahmı işler anuñ dertli dillerde

Yolcular eğlenmez qarlı bellerde

Göç yarağın görüp yolun arzular (H 4/3)

Nakşî, gurbette olması dolayısıyla, bir bahar tasvirinin yanında arzu ve özleminden bahseder. Bunu söylerken de sade ve samimi bir ifade tarzı ile birlikte güzel bir üslup kullanmaktadır.

Sevmişim ben seni gayre meyl itmem
Sensiñ a şulţânım sevdigim sensiñ
Bendeñim kapuñı terk idüp gitmem
Sensiñ a şulţânım sevdigim sensiñ

Gerçi kim sevgüñi çok pinhân itdüm
Zulm idüp kendime çok ziyân itdüm
Âhir neyleyim dîde kan itdüm
Sensiñ a şulţânım sevdigim sensiñ

Şanma kim 'ışk odu' âşıkı yakmaz
Ol meger seyl gibi çağlayup akmaz
Sendedür bu gönülüm gayriye bakmaz
Sensiñ a şulţânım sevdigim sensiñ (H 11/1-3)

Gör kim âhir baña n'etdüñ
Ey gönül feryâd elüñden
Beni garîb koyup gitdüñ
Ey gönül feryâd elüñden

Dil zevrağın bahre şaldüñ
İnüp 'ummânlara taldüñ

Âhir uslanmadüñ kaldüñ
Ey gönül feryâd elüñden (H 12/1-2)

Nakşî, şiirlerinde günümüzde kullanılmayan bazı arkaik kelimeleri de kullanmıştır.

Gider bu şaltanat elden göziñ aç bilmiş ol âhîr
Çekersen gurbetin derdin ne ıssı ağlamak ferdâ (G 15/12)

Giydi ol emr-i ezel çün egnine rengîn câmeler
Toldı andan kûh u şahrâ lîk yok bây (ü) gedâ (G 3/3)

4.4.5.3. Arapça ve Farsça Unsurlar

Şairimiz eserlerinde kullandığı dil ve ifadelerden de anlaşılacağı üzere Arapça ve Farsça'ya hakim biridir. Bu nedenle onun şiirlerinde bu dillere ait kelime, tabir, isim ve sıfatları sıklıkla kullandığını görürüz.

4.4.5.3.1. Arapça Unsurlar

Nakşî, şiirlerinde konuların durumuna uygun olarak yer yer Arapça kelimeler kullanmıştır. Ayrıca, bazı ayet ve hadislerden yaptığı iktibaslarda zorunlu olarak Arapça ifadelere yer vermiştir.

Zâhirin bildüñ ki birdür *mağrib* (u) *meşriğ* nedür
Lîk bilmesen *bâtınuñda* 'ilmin anuñ ey hüma (G 2/6)

Her kaçan görsem *cemâliñ* gözlerim pür-nûr olur
Pertev-i envâr-ı Hâk'dan mülk-i dil *ma'mûr* olur (G 46/1)

Leyse fi'd-dâreyi'i fehm it kes ta'alluk bendüni
Şirk-i ahfâdan hâlâş ol nûra tebdil ola nâr (G 68/2)

Lî me'a'llâh mektebinden okıduñsa bir sebağ
Sen seni bildüñ nedensüñ aç göziñ bir hoşca bağ (G 80/1)⁵⁷

Bilmek isterseñ yüzünden *küntü kenz'* iñ sırrını
Mekteb-i hüsnünde dâim okınan Qur'ân'a bağ (G 81/3)

4.4.5.3.2. Farsça Unsurlar

Nakşî, şiirlerinde Farsça kelime, tamlama ve ekleri de başarıyla kullanmıştır.

Her kaçan görsem cemâliñ gözlerim *pür-nûr* olur
Pertev-i envâr-ı Hağ dan *mülk-i dil* ma'mûr olur (G 46/1)

Gehi Âdem *gehî* Havvâ
Gehi Mecnûn *gehî* Leylâ
Gehi bir *dervîş-i yektâ*
Gehi 'ummân olan sensiñ (MR 2/2)

Cür'a-i câm-ı elect' den *dest-i kudret* den bu gün
Nûş idüp ayılma gelmesün kim haşr dek erlik budur (G 40/4)

4.4.5.4. İfade Tarzı

Yazarımız Nakşî'nin Dîvân'ı incelendiğinde, onun açık , anlaşılır ve samimi bir dil kullandığı görülecektir. Onun halkın anlayabileceği sadelikte, özlem dolu ve duygulu şiirleri olduğu gibi, bazen mu'ammâlarına da rastlamak mümkündür.

Uçdu yuvasından gönül bûlbülü
Geldi bu illerde gülün arzular
Bûlbül bir bahridir ister mekânın
Evvel bahâr olmuş gülün arzular (H 4/1)

Aceb nazm itdüñ ey Nakşî bu ders-i pür mu'ammâyı

Nazîriñ yok cihân içre Hudâ haqqı ki ersiñ er (G 52/14)

Âyet ve hadisleri nazmen tefsir etmenin yanında, bazı peygamberlerin hayatlarını da aynı şekilde açıklamaktadır.

Ey kerîm-i kudret ısshı pâdişâh-ı *kûn fekân*

Râh-ı 'ışkuñ içre qaldı nice yüz biñ 'âşıkân

İrdi lütfuñ baña çünkim zâhir oldı gizlü kân

Hamdû li'llâh şükr ü minnet saña ey şâh-ı cihân

Cân u dil buldı hidâyet qalmadı şirk ü gümân (MH 1/1)

Müellifimiz, ifade tarzında soru-cevap metoduna sıkça başvurmaktadır. Bazen bir şiir içerisinde beyitlerden birinde soru sorup, diğerinde cevabını vermektedir.

Mesela, 127. Gazelin 1. beytinde, Hz. Mûsâ'nın bir dar tabuta koyulup suya atılmasının sırrını sormaktadır. 2. Beyitte ise bunun tevilini yaparak, tabutun lahut âlemi, suya atmak ise cismin manen helak edilmesi demek olduğunu anlatır.

Eyâ gel sırr-ı Mûsâ'yı işit benden bu gün ey cân

Koyup tâbût-ı teng içre nedir atmak anı ol an

Müfessirler ki tâbûtı dimişler 'âlem-i lâhût

'Alemdür çün zikir cânâ kelâmım eyle gel iz'ân

Bırakmak şuya çün anı helâk itmekdür cismin

Ki mahv olsun vücûduñdan işit cânâ budur 'irfân (G 127/1-3)

⁵⁷ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II/ 173-174. "Benim Allâh ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir."

Bazen de, bir bir şiirde sorduğu soruların cevabını başka bir şiir içerisinde vermektedir. 157. gazelde Hz Nûh'la ilgili sorduğu soruların cevabı 111. gazelde verilmektedir.

Nedür te'vili gör Nûh'ıñ dilâ fehm it işit anı
Ki ta'yîn itdi kâmiller bilüp 'ilm ile tûfânı

İkinci gör nedür keştî daği hem iki kavm anda
Bile ol iki oğliyle girüp itmişdi seyrânı

Daği hem iki 'avrat kim dimişler var idi Nûh'ıñ
Ki Ken'ân adlu oğliyle birisi itdi 'işyânı

Bulardan şoñra kim cânâ inüp keştî zemîn üzre
Çarâr itmişdürür dirseñ nedür itdün mi iz'ânı

O kim te'vîl ider Nakşî görüp bu nazm-ı ahfâyı
Okımuşdur ledün 'ilmin idüp Haq aña ihsânı (G 157/1-5)

İdem te'vilini Nûh'ıñ velî fehm it işit ey cân
Bu keşret içre vahdetdir dimişler eyle gel iz'ân

Budur maşşûdı keştîden ki cânâ ol şerî'atdır
Giren ğark olmadı âhîr bulup ol derde çün dermân

Üçüncü gör ki tûfânıñ idüp te'vîlin 'aşıklar
Dimişler baħr-i heyyûlâ ki ölmüşdür düşen ol ân (G 111/1-3)

II. BÖLÜM

NAKŞÎ DÎVÂNÎ'NDA DİN VE TASAVVUF

1 DİN

1. İtikâd

1.1.Allâh

Nakşî, *Divân*'ındaki bir çok şiirde Allâh kavramını kullanmıştır. Eserde müstakil bir tevhid manzumesi olmamasına rağmen o şiirlerinde münferit olarak Allâh'ın bir çok isim ve sıfatından bahseder. Nakşî'nin şiirlerinde şeyh olmasından dolayı ya da her Sünnî Müslüman gibi imanın ve İslâm'ın şartlarını kabullenmiş olmasından, Allâh'ın varlığını ispatlama ve sıfatları üzerinde bir tartışma söz konusu değildir.

Müellifin *Divân*'ında, Allâh'ın zat ve sıfatları üzerinde söylenenler şeriat çerçevesi dışına çıkmaz. Allâh'ın isimleri, Mevlâ (K2/9)⁵⁸, Allâh⁵⁹ (K1/11, 205/14), Kerîm-i Lâ-yezâl (K1/15), Hak (K1/5 ve birçok yerde), Cemâl (87/1, 88/4, 189/4) Sübhân (K4/15), Halık-ı arz u semâ (2/ 14), Rahmân (35/4), Sultân (125/3), Rab (22/1, 26/3, 115/1), Sâni' (35/4), Kird-kâr (59/1), Perverd-kâr (63/5) ve Yezdân (122/7) olarak divanda karşımıza çıkmaktadır.

O Allâh'ın insanda tecellisi konusunda fikirlerini biraz daha ileri götürerek insanda söz söyleyenin dil değil Allâh'ın olduğunu söyler.

Eyâ sen şanma kim senden bu güftârı dehân söyler

Veyâ terkîb olan 'unşur yağud lahm-ı zebân söyler

Seni ol saña bildürmek murâdın kâsd idüp *Mevlâ*

'Anâşırdan giyüp bir ton yüzünden tercümân söyler

⁵⁸ Burada verdiğimiz ilk harf çalışmamızın Üçüncü Bölümünü oluşturan Nakşî Dîvânı'nda bulunan şiirleri, ilk rakam şiir numarasını, ikinci rakam ise beyit numarasını göstermektedir.

⁵⁹ Allâh'ın, Nakşî divânında en çok geçen ismidir. Bir çok yerde de Hak ve Hâlık olarak geçmektedir.

Yaratdı cümle eşyâyı öziñ setr eyleyüp anda
Göründi niçe biñ yüzden velî kendi nihân söyler

Olar kim bilmedi nefsiñ 'arefden almayup dersin
Degildür Hakk'a 'ârifler özin bilmez yalan söyler (G 39/1-4)

Âlemi yaratan Allâh'ın bütün yaratılanlara hitap eden olduğunu anlatır.

Eyâ Hâlık degil mi cümle şey'den
Tekellüm eyleyen halk-ı cihâna (K 3/3)

Bir münâcatında da Nakşî Allâh'ın, dertlere derman veren ve kapısından derman dilenen olduğunu ifade ediyor ve şöyle yalvarıyor;

'Arz-ı hâl itmeğe şulâtâna geldim
Uyanmadı kaldı bahtım Yâ Rabbi
Dertlüyüm kapuña dermâna geldim
Uyanmadı kaldı bahtım Yâ Rabbi (H 2/1)

Allâh'ın gayesinin bu âlemi yaratarak kendini göstermek olduğunu söyleyen Nakşî, Hz Mûsâ'ya niçin “sen beni göremezsın” dediğini de güzel bir ifadeyle anlatmaktadır. Çünkü ona göre âlemdeki her şeyde Allâh'ı görmek mümkündür.

Cemâlün görmedür kaçdım dimişken
Niçün didi Mûsâ'ya *len terâf* (G 167/4)

Allâh'ın, zatının birliği bilinmeden insanların güvende olamayacaklarını yani cennete giremeyeceğini şöyle anlatır:

Meger sen bilmedüñ tevhid-i zâtı
Öziñ vâsl eyleyüp dârül-emâna (K 3/2)

1.2. Melekler

Meleklerin, gök ehli olduğuna inanılır ve “melekût”⁶⁰ âleminde yaşayan kanatlı varlıklar olduğu kabul edilir (G 79/5). Nakşî melekleri şiirlerinde kullanırken bu genel kabullere uymuştur. O *Divân*’ında, melekleri güzellikle ilgili teşbihlerde kullanmıştır (G 6/8, G 15/10, G 98/6). Bu teşbihlerde meleklerin güzelliğine ve kusursuzluğuna işaret edilerek “melek-sîmâ” ifadesi vardır.

Söz budur âhîr muhaşşal ol *melek-sîmâ* için
Nakşî-i bî-çârenüñ ‘ışkını tuğyân eyledüñ (G 6/8)

Yine divânda meleklerin, Hz. İbrâhim’in oğlu İsmâil’i kurban edeceği anda ağlaştıklarından bahsedilir.

İşidüp ânı İbrahîm kuluñ baş üzre kim koydu
Melekler ağlaşup ol dem kâmusu itdiler efgân (G 112/2)

Melekler bazen de ins ve cinle birlikte anılmaktadır (G 121/2, G 15/4).

Ger ins ü *melek* cinnüñ tâlibleri kim vardur
‘İlmimde benüm cânâ ‘âkılları ser-gerdân (G 121/2)

Melekler, bir yerde de ferîşteh olarak geçmektedir (G 60/10).

⁶⁰ Melekût için bkz., Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara 1997, s 499.

1.2.1 Cebrâîl

Dört büyük melekten biri olan Cebrâîl, Nakşî divanında Cibrîl (G 161/8, G 102/2) ismiyle geçmektedir. Hz. İbrâhim'e gökten kurban getirmesiyle ve akla teşbih edilerek anılır (G 113/1). Ayrıca Hz. Peygamber'e vahyi getirmesi, mi'racda ona yol göstermesi (G 161/3) ve Kur'an'ın anlaşılması için Cebrâîl'in varlığının bilinmesi gerektiği vurgulanarak ondan bahsedilir.

Nedür gör sende *Cebrâîl* ki gökden indürüp kurbân
Dilâ 'aqlıñdurur ol kim seni senden ider iz'ân (G 113/1)

Gelmezse saña *Cibrîl-i Hâk* da'veti yâre
Göstermez öziñ ma'den-i Qur'ân ele girmez (G 77/3)

1.2.2. Rıdvân

Rıdvân, cennetin kapıcısı olan meleğin adıdır. Nakşî *Divân*'ında bir çok yerde geçmektedir. Rıdvân'ın manası Allâh'ın rızası demektir. Nakşî'nin şiirlerinde bu manada da kullanılmaktadır (G 63/11). Rıdvânla cennet de kastedilmektedir. Dolayısıyla cennet ve onunla ilgili, yani cennet, huri, gilmân, kevser ve tûbâ gibi terimlerle beraber zikredilmektedir (G 105/6, G 60/2).

Bu vücûduñ içre zâhid cennet ü *Rıdvân* nedür
Ya anuñla zeyn olan ol hûri vü gilmân nedür (K 1/1)

Hem Burak u kaşr-ı ma'nâ Kevser ü Tûbâ ile
İdrîs ü *Rıdvân* ü cennet dañi gayri her ne var (G 60/2)

1.3. Kitaplar

Dîvân'da, dört kutsal kitabın da adı geçmektedir. Mutasavvıflara göre her bir kitap, manevî bir makama tekabül etmektedir. Nakşî, şiirlerinde en çok Hz. Peygamber'e indirilmiş son kutsal kitap olan Kur'ân-ı Kerim'den⁶¹ bahsetmektedir.

1.3.1. Kur'ân-ı Kerîm

Kur'ân İslamî kaynaklarındaki doğru yeri ve halk arasında inanılan şekliyle ele alınmıştır. Mutasavvıf olması dolayısıyla Nakşî, Kur'ân'ın tasavvufî manalarını da şiirlerinde vurgulamıştır (G 92/3). Kur'an "küntü kenz" sırrının anlaşılması için, sevgilinin güzellik mektebinde daim okunan bir kitaptır ve bilinmesi gerekir.

Bilmek isterseñ yüzünden *küntü kenz*'iñ sırrını

Mekteb-i hüsnünde dâim okınan *Kur'ân*'a bak (G 81/3)

Yine Nakşî'ye göre Kur'ân, güzellik mushafında görünen sure-i İhlas'tır (G 83/3). Bunun anlaşılması için de Kur'ân ayetlerine bakmak yeterlidir. Kur'ân'ı anlamak için okuyup yazmak ya da müfessir ve muhaddis olmak yeterli değildir, asıl kendi özünde olan Kur'ân'a bakmak gerekir (G 147/3).

Muşhaf-ı hüsnünde gördüm sûre-i İhlâş'ı ben

Zâhidâ inkâr iderseñ *âyet-i Kur'ân*'a bak (G 83/3)

Ne işşı okımağ yazmağ müfessir ü muhaddisler

Eger kalb-i selîm içre olan *Kur'ân*'ı bulmazsa (147/3)

Kur'ân'da bulunan muhkem ve müteşâbih ayetleri anlamak için ayetleri yorumlama bilgisine sahip râsihûn olmak gerekir. Ancak bu insanlar ona mana verebilir.

⁶¹ Kur'an-ı Kerim'in tasavvufî ve edebî manaları için bkz., Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 459; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 296.; İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, s. 336-337.

Dinle imdi bu kelâmım ger öziñse *râsihûn*
Kim anı te'vîle çekdi remzile Perverd-gâr

Olmaya 'âlim-i müevvil şöyle bil kim zâhidâ
Viremez *Kur'ân*'a ma'nâ zâhir olmaz iş bu kâr (G 60/5-6)

İlim bir noktadır, marifetullâh onda derc olmuştur ve âlemde olan herşey baştan başa Kur'an'da ifade edilenlerdir (G 148/2). Onun anlaşılması için de ilim sahibi olmak gerekir (G 183/13).

El çeküp ağ u karadan levh-i dilden ders olup
Bağmayup iğrâb u harfe *ehl-i Kur'ân* olmaya (G 148/2)

'İlim bir noktadır cânâ ki Mevlâ anda derc olmuş
Ser-â-ser ey şeh-i 'âlem ne kim var cümle *Kur'ân*'ı (G 183/13)

Kur'an'ı öğrenen her kişi de bu âlemin şahıdır (222/4).

Gören nûr-ı siyahı
Fehm eyler ol bu râhı
Olanlar 'âlemüñ şâhı
Nuṭṭ-ı Kur'ân değil mi (H 18/4)

Fâtiha için Ümmü'l-Kitap da denmektedir.

Okırsañ nüshasun *Ümmü'l-Kitâb*'uñ
Bilürsün ne'ydüğün *Seb'ul-Meşânî* (G 167/5)

1.3.2. Diğer Semâvî Kitaplar

Nakşî Dîvân'ında diğer semâvî kitapların üçünün de adı sadece bir yerde geçmektedir. Müellif bu kitapların anlaşılması gerektiği ve anlamayanın hayvandan daha aşağı olacağını vurgular.

Daği Tevrat ile şâhım degildür ol Zebûr İncil

O kim fehm eylemez anı pes andan yegdürür hayvân (G 107/2)

1.4. Peygamberler

1.4.1. Hz. Âdem

Hiz. Adem, insanlığın atası ve ilk yaratılan insandır. Allâh'ın ilk yarattığı insan odur ve ondan sonra da Hiz. Havva yaratılmıştır. Ancak bunların anlaşılması için aşk mektebinde kudret sayfaları okunması gereklidir (9/4).

Nedür bundan ğaraž şâhım küşâd it mekteb-i 'ışkı

Oķınsun nüşha-i ķudret bilinsün Âdem ü Havvâ

Nakşî bir başka şiirinde de Âdem'in cennetten kovulması, Havva ile ayrı kalarak hasret çekmesini hatırlatarak kendinin de ayrılık derdi çektiğini ve bu ayrılık derdinin Âdem'in çektiğinden daha zor olduğunu söyler:

Şöyle kim çekdim firâķı ayrılık derdinden uş

Çekmemişdür belki şâhım Hazret-i Âdem ata (G 13/4)

Bir seyr-i süluk esnasında bazı varlıklar gördüğünden bahsederek bunların insan olmadığını vurgularken “ degildür nesl-i Âdem'den” ifadesine yer verir (16/7). Başka bir beyitte de sâlike seslenerek, bu âlemin bir temessül olduğunu, kendinin de bu menzilde yalnız olduğunu ve Hiz. Âdem ile Havva'nın da gerçek olmadığını söyler.

Bu menzildür ey şâlik ki senden gayrı kes yokdur

Temessüldür bu 'âlem çün ne Âdem var ne hod Havvâ (16/8)

Yazar bir beyitte de evliyayı anlatırken onların diğer insanlar gibi olmayıp bilgilerinin Hakk'ın bir sırrı olduğunu belirtir (G 170/5). Bir beyitte de şeytanın kendine secde etmemesi münasebetiyle Âdem'den bahsedilir (G 110/7).

Nesl-i Âdem'den degildür bilmiş ol sen evliyâ

Sırr-ı Hâk'dur 'ilmi anuñ içeriden içeri (G 170/5)

1.4.2 Hz. Nûh

Uzun ömürlü bir hayat sürmüş olmasıyla tanınan ve Tufan Peygamberi olarak şöhret bulan Hz. Nûh, Nakşî *Dîvân*'ında en çok tufanla birlikte ve gemisinden bahsedilerek zikredilmektedir. Müellif tufan ve gemiyi tasavvufî olarak da yorumlamaktadır. 157 ve 111 numaralı şiirlerinde Nûh tufanını ve ona bağlı olayları tasavvufî olarak ele almakta ve onlara ayrı bir mana vermektedir. Nûh'un tevilinin ne olduğu (G 157/1), insanları içine aldığı gemi nedir (G 157/2), onun iki karısı ve oğlunun ne demek olduğu (G 157/3), geminin yere inmesinin manasını (G 157/4) ve bütün bunların bir gizli sır olduğu hususunu açıklayacağını beyan eder. Şiirde sorduğu bu soruların cevabını da başka bir şiirde (G 111/1-10) tasavvufî olarak açıklar.

Aşağıdaki beyitlerde, geminin şeriat (G 111/2); iki kadından maksadın nefis; tufanda Allâh'ın boğmadığı kadının nefis-i mutmainne olduğunu belirttikten sonra (G 111/7) üç oğulla anlatılmak istenenin amel, akıl ve ilim olduğunu vurgular (G111/6). Geminin karaya çıkmasını da bedeninin Allâh'ın emirlerine uyması olarak yorumlar (G 111/9).

Nedür te'vili gör *Nûh* 'uñ dilâ fehm it işit anı

Ki ta'yîn itdi kâmiller bilüp 'ilm ile tûfânı

İkinci gör nedür keşfi dahî hem iki kavm anda

Bile ol iki oğliyle girüp itmişdi seyrânı

Dağı hem iki 'avrat kim dimişler var idi *Nûh*'uñ
Ki Ken'ân adlu oğliyle birisi itdi 'işyânı

Bulardan şöñra kim cânâ inüp keştî zemîn üzre
Karâr itmişdürür dirseñ nedür itdün mi iz'ânı

O kim te'vîl ider Nakşî görüp bu nazm-ı ahfâyı
Okımuşdur ledün 'ilmin idüp Hâk aña ihsânı (G 157/1-5)

Budur maşşûdı keştîden ki cânâ ol şerî' atdır
Giren ğark olmadı âhîr bulup ol derde çün dermân (G 111/2)

Tamam itdün çün ol sırrı nedür ya üç oğul anda
Gönüldür 'aql ilen cânâ 'ameldür 'ilm ilen yeksân (G 111/6)

İki 'avrat dimek *Nûh*'uñ birisi nefis olupdur bil
Ki oldur muţma'inne şâhum anı ğark itmedi Yezdân (G 111/7)

Budur te'vîli keştîniñ ki âhîr indi yer üzre
Bedendür şöñra ol ta kim olur her hizmete fermân (G 1/9)

Hz. Nûh'un gemisinin bir emniyet yeri olduğundan ve ona girmeyenlerin hepsinin boğulduğundan bahseder (K 1/18). Yukarıdaki beyitlerde gemiden maksadın şariat olduğunu hatırlarsak bu sözler daha iyi anlaşılır.

Hazret-i Nûh-ı nebîniñ keşti-i âmânına
Girmeyen fi'l-cümle nâsı ğark iden tûfân nedür (K 1/18)

1.4.3. Hz. İdrîs

Şit peygamberin oğlu ve yazıyı icad eden olarak ifade edilen İdris peygamber, *Divân*'da sadece bir yerde geçmektedir.

Hem burak u kaşr-ı ma'nâ Kevşer ü Tûbâ ile
İdrîs ü Rıdvân ü cennet daği gayri her ne var (G 60/2)

1.4.4. Hz. İbrâhîm

Allâh'ın sevgi ve dostluğunu kazanmış olmasından dolayı Kur'an'da, 'Halil, Halilü'llâh' (G 113/4) lakaplarıyla da geçen ve Nemrud tarafından ateşe atılmasıyla bilinen İbrahim peygamber, oğlu İsmail'i Allâh'a kurban etmesiyle (G 113/2) ve ateşe atılması gibi vesilelerle (G 99/7) anılmaktadır.

Nâr-ı Nemrûd' uñ içinde Hazret-i İbrâhim'i
Yakmayup gülşen olan ol âteş-i sûzân idüm (G 99/7)

Olupdur çoç senüñ nefsiñ ki İbrâhîm anı ol dem
Helâk itmişdürür cânâ irüp Hâk'dan aña ihsân (G 113/2)

Nakşî burada nefsi kurbanı benzetmekte ve Allâh'ın kendine ihsanda bulunduğu kimselerin nefsini helak ettiğini vurguluyor. *Divân*'da Hz. İbrahim, Allâh'ın dostu manasına gelen "Halil" olarak (G 113/4) ve nefisten Allâh'tan başkasının sürülmesinden sonra Hakk'a vasil olunabileceği (G 113/5) belirtilerek geçmektedir.

1.4.5. Hz. İsmâîl

Hz. İbrahim'in oğlu olan Hz. İsmâîl, babası tarafından kurban edilmek istenmesi (K 1/40) ile *Divân*'da geçmektedir. Hz. İsmâîl, ayrıca teslimiyetin ve Allâh'ın zatının bilinmesini temsil etmektedir. (G 113/6). Nakşî, göklerden gelen ve Hz. İsmâîl'in yerine kesilen kurbanın da ayrı bir mana ifade ettiğini söyler.

Göñüldür çünki *İsmâ'îl* ki bulmuşdur beğâ mülkûn
Fenâdan el çeküp âhîr anı hay itdi çün Şultân (G 113/2)

Bu deminde irişüp çün *Hâzret-i İsmâîl* e
'Arz olup gökler yüzünden zebh olan kurbân nedür (K 1/40)

Bulup *İsmâ'îl* ol dem çün mümkün görür hükmün
İdüp tevhit-i zât içre edâ-i hizmetin ey cân (G 113/6)

1.4.6. Hz. Yakub

Hz. Yakub bütün beyitlerde oğlu Hz. Yusuf'la birlikte geçmektedir. Nakşî, gönül Yakûb'u olarak zikrederek farklı bir benzetmeyle onu gönle benzetmekte ve insan vücudunun bir şehir olduğunu, oranın (Mısır) Yusuf'u kimdir demektedir. (K 1/29) Nakşî özellikle 120 ve 176 nolu şiirlerde Hz. Ya'kûb'u anlatmakta ve onun başından geçenleri tasavvufî olarak yorumlamaktadır. Bu anlatımda 120 nolu şiirde,

Nedür te'vîli *Ya'kûb*'uñ işit ey meh-liğâ cânân
İkinci Yûsuf'uñ sırrın eger itdünse sen seyrân

Üçüncü kim birâderler idüp ol dem hased cânâ
Bırakdı anı çâh içre ki oldı Yûsuf'a zindân

İdüp dördüncü bühtânı yedi kırdlar diyüp âhîr
Ağız bir eyleyüp şâhım getürdi gömlegin pür kıan(G 120/1-3)

derken, 176 nolu şiirde ise burada sorduğu sorulara kendisi tasavvufî olarak cevap vermektedir. Yakûb'u akla benzetmekte ve diğer olayları da farklı olarak yorumlamaktadır. Nitekim şöyle demektedir:

Diyem *te'vîl-i Ya'kûb*'u işit ey cânımuñ cânı

Senüñ 'aqlıñdurur bil kim gönüldür Yûsuf-ı şânî (G 176/1)

Ağarmak gözleri cânâ işit ol demde *Ya'kûb*'uñ

Ziyâ gitmekdür 'aqlından anuñ ey Nakşî'niñ cânı (G 176/6)

Bu gönül *Ya'kûb*'unuñ Mısr'ına irdüñse eger

Bu vücûduñ şehri içre Yûsuf-ı Ken'ân nedür (K 1/29)

1.4.7. Hz. Yusuf

Hz. Yakub'un oğlu olan Hz. Yusuf, Nakşî'nin şiirlerinde, "Yûsuf, Dil Yûsuf'u, Yûsuf-ı Kenân" olarak geçmektedir. Ayrıca Hz. Yakub, Mısır, kuyu ve Züleyha ile birlikte zikredilmektedir.

Mülk-i Ken'ân içre cânâ bulmayan dil *Yûsuf*'un

Çâh-ı zulmet içre kaldı Mısr'a şultân olmadı (G 197/2)

Bilindiği gibi Hz. Yusuf, güzelliğiyle (K 1/35) ve Kenan'dan Mısır'a gelerek buraya sultan oluşuyla (G 193/2) meşhurdur. Bu özelliğiyle o kesretten vahdete ulaşan insan-ı kâmile de benzetilmektedir.

Hz. Yakub anlatılırken 120 ve 176 nolu şiirde de yine Hz. Yusuf'dan bahsedilmektedir. Babası Yakub onun kardeşleri tarafından götürülüp kuyuya atılmasıyla çok ağlamış ve gözü kör olmuştur. (G 120/5)

Beşinci gör ki *Ya'kûb*'u firâk-ı nâr-ı hasretten

Ağarmış dîdeler cânâ ki dökmekden yaşın her an (G 120/5)

Gör nedür yoklukda varlık gir gönül Mısr'ından sen

Al haber dil *Yûsuf*undan var haber-dâr ol yüri (G 185/3)

Emr ü nehyiñ kulluğundan kurtarup dil *Yûsuf* un
Taht-gâh-ı Mısr-ı dilde anı şultân eyledi (G 172/9)

Bulup dil *Yûsuf* uñ âhir geçüp taht-ı sa'âdetden
Oturmuş Nakşîyâ gel gör olup Mısr-ı dile şultân (G 113/8)

Şiirlerde, kardeşlerinin onu kıskanarak kuyuya atması, ilmlle yapılan amele, gömleğine kan sürerek kurtlar yedi diye bühtan etmeleri; gazaba benzetilmektedir.

Üçüncü kim biraderler idüp ol dem hased cânâ
Bırakdı anı çâh içre ki oldı *Yûsuf* a zindân (G 120/2)

Olupdur kuvvet-i 'aqlı anuñ kardeşları cânâ
'Ameldür 'ilmilen şâhım haqîkat eyle iz'ânı (G 176/2)

Yedi kırdlar dimek anı işit şâhım gazabdur ol
Ki maḥcûb oldılar Hâk'dan idüp ol demde 'isyânı

Yedinci kim dürûğ itdi murâdı demdürür bundan
Ki sürdi gömlegin kıana idüp ol gör ki bühtânı (G 176/3-4)

İdüp dördüncü bühtânı yedi kırdlar diyüb âhir
Ağız bir eyleyüp şâhım getürdi gömlegin pür kıan

Nedür gör diñle gömlekden murâdım fehmi iderseñ ger
Bilürün sâlik ölmüşsün yüzün aq olsun ey ihvân (G 120/3-4)

1.4.8. Hz. Mûsâ

Şiirlerde, Tûr Dağı'ndaki tecelli hadisesiyle (G 32/6) geçen Hz. Mûsâ'nın, Firavunla olan mücadelesi (G 15/14, G 115/5); Allâh'ın kendine "len terânî" diye hitab etmesi (G 32/6, G 167/4) ve doğduğunda tabuta konulup Nil Nehrine bırakılması gibi hususlar tasavvufî yorumuyla (G 127/1-6) anlatılmaktadır.

Len terânî remzin ey dil fehîm iden 'âşık bu gün
Mûsâ-veş maşşûda irdi her mekânı Tûr'durur (G 32/6)

Bulup Nemrûd-ı Şeddâd'ı daî Fir'avn-ı bed-kârı
 Sürüp milk-i vücûdundan kırmaz *Mûsâ* gibi aşla (15/14)

127 nolu şiirde, Nakşî Hz. Mûsâ'nın hayatını tasavvufî olarak anlatmakta ve yorumlamaktadır. Mesela, dar bir tabuta konulması, âlem-i lâhûta (G 127/1-2); onu suya bırakmak, cismi helak etmeğe (G 127/3); Firavun'a ulaşması, hidayete ermeğe (G 127/5) ve tabuttan çıkması, tenden kurtulmaya (G 127/6) benzetilmiştir.

Eyâ gel *surr-ı Mûsâ*'yı işit benden bu gün ey cân
 Koyup tâbût-ı teng içre nedür atmak anı ol an

Müfessirler ki tâbûtı dimişler 'âlem-i lâhût
 'Alemdür çün zikir cânâ kelâmum eyle gel iz'ân

Bırakmak şuya çün anı helâk itmekdür cismiñ
 Ki mahv olsun vücûduñdan işit cânâ budır 'irfân

Olur 'ilmile hay nefsiñ öfür cehlile çün şâhım
 Ki oldır çün hayât âbı olırlar içmeyen pişmân

İrüp Fir'avn'a çün *Mûsâ* nedür almak şudan anı
Hidâyet bulmadur nefsiñ ki ğark itdi anı Yezdân

Çıkarmak anda tâbûtu ħalâş olmakdurur tenden
Fenâdan soñra ey Nakşî bekâda ola ol şultân (G 127/1-6)

1.4.9. Hz. Süleymân

Süleyman peygamber saltanatı ve dünya hakimiyetini temsil eden yönüyle bilinmektedir. Nakşî de onun bu yönünü vurgulayarak, taht-ı Süleymân (G 15/16, G 192/3, G 196/8), Süleymân-ı zaman (G 34/5), ifadelerini kullanarak ondan bahseder. Onun karıncayla (mûr) olan münasebeti de şiiirlerde vurgulanır (G 34/5).

Sürüben rif'atin esbin alup *taht-ı Süleymân'*
Şikâr it ħâtemin sırrın ola ħükmünde ta her câ (15/16)

Süleymân-ı zamân olduñ cihânda
Yanıñda ğayriler bir mûra beñzer (G 32/5)

Dîv ü peri emrimizde râm olup
Ĥâtem-i vaqt-i Süleymân gelmişüz (G 74/3)

Yine, saltanat ve büyüklüğü temsil etmesiyle (G 46/4, G 124/4) ve de saltanatı ifade eden mühürle beraber (G 74/3, G 124/4) onu şiiirlerinde zikreder.

Hazer kıl dîv ü cinnîden çıkarma ħâtemiñ elden
Senüñdür şaltanat şâhım kadîmisin *Süleymân'* sını (G 124/4)

Ayrıca Hz. Süleyman'dan, tasavvufî manada insanın kendi nefsini ıslah etmesi ve kendine hakim olmasına teşbih olunarak bahsedilmektedir (G 62/2).

Bozagör iş bu tılısmı okıyup 'ilm-i ledün
 Kımayup tahtı tehi milke *Süleymân* olagör (G 62/2)

1.4.10. Hz. İsa

Nakşî Divânı'nda Hz. İsa çokca zikredilen peygamberlerdendir. O ahir zamanda yükseldiği gökden yeniden gelecek olması (G 9/1, G 159/1); Deccal'ı öldürmesi (G 9/1); ölüleri diriltmesi (G 159/3) ve Mehdi ile birleşmesi (G 9/3) hususlarıyla zikredilir.

Kıyâmetden nişândur bu beşinci kim güneş âhir
 Doğar mağrib diyârından *zamân-ı Hızır-ı İsa* (G 6/4)

Nedür ol kim buyurmuşlar kaçan gökden iner *İsa*
 Urup katl ide Deccâl'ı 'adâletlen dolar her câ (G 9/1)

Nedür *İsa* ilen Mehdî kim eyler yerde cem'iyet
 Bulardan kangisi ider imâmet hizmetin icrâ (G 9/3)

Ayrıca, diğer peygamberlerden bahsederken olduğu gibi Nakşî, Hz İsa'nın da hayatını tasavvufî olarak yorumlayarak, onun her yaptığını tasavvuf açısından farklı olarak tevîl eder (G 159/1-4).

Nedür göklerden inmek gör işit gel *ders-i İsa*'yı
 Senüñ rûhuñdurur fehm it dilâ sen bu mu'ammâyı

Eger inmezse gökden ol senüñ Fir'avn'ın ölmez bil
 Kalur katl olmayup nefsuñ çekersün iş bu gavgâyı

Anuñ bir ismi *İsa* dur durur dördüncü kat gökde
 İner yer yüzüne âhir ider hay cümle mevtâyı

Temamet katl olup nefsiñ çıkar Mehdi'ñ senüñ ol dem
 'Âdâletle dolar 'âlem kımaz ol yerde a'dâyı (G 159/1-4)

1.4.11. Hz. Muhammed (S.A.V.)

Peygamberlik halkasının sonuncusu olan Hz. Muhammet, Divan şiirinde bir çok şâirin ilham kaynağı olmuş; O'nun şemâili, sireti, hilyesi⁶², sözleri, davranışları ve hadisleri hakkında bir çok söz söylenerek, onu öven na'tlar yazılmıştır.

Dîvân şiiri ile ilgili bir araştırma yapılırken, hemen her şairin O'na bir na't⁶³ yazdığı, sözlerinden iktibaslar yaptığı ve bazı şiirlerinde ondan şefaât taleb ettiği görülmektedir. Müellifimiz Nakşî de Hz. Muhammet'i öven ya da ondan bahseden şiirler kalem almıştır. O'ndan Ahmet, (sırr-ı Ahmed, halk-ı Ahmed, şer'-i Ahmed, rûh-ı Ahmed), Hazret (G 161/1) ve Muhammed (K 2/15, G 52/1, G 69/6) olarak bahsetmektedir. Bu yönüyle Dîvân'da en çok geçen peygamber O'dur.

Eyâ gel *halk-ı Ahmed*'den işit cânâ bu ma'nâyı
 İrüp ol Ka'be'den Kıds'e ne yüzden buldı Mevlâ'yı (G160/1)

Genc-i esrâr-ı Hüdâyım hem şeff'u'l-müznibîn
Sırr-ı Ahmed dür özüm çün rahmetiñ ben kânyım (116/3)

Hüda mevcûd iken her yerde zâhid
 Neden çıkdı *Muhammed* âsumâna (K 2/15)

Veliyyu'llâh ilen cânâ bu remzi fehîm iderseñ ger
 Düşür 'akluñ *Muhammed* len ve gerni gitdi elden ser (G 52/1)

⁶² Hilye hakkında geniş bilgi için bkz., Zülfikar Güngör, *Türk Edebiyatında Manzum Hilye-i Nebevîler ve Nesimî Mehmet'in Gülistân-ı Şemâil'i*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), A.Ü. S.B.E., Ankara 2000.

⁶³ Na't için bkz., Emine Yeniterzi, *Dîvân Şiirinde Na't*, TDV yay., Ankara 1993, *Abdullah Selahaddin-i Uşşâkî, Hz. Peygambere'e Na'tlar*, (haz. Mehmet Akkuş), Şelâle Yay. İstanbul 2002.

Hız. Peygamber'den mirac dolayısıyla çok bahsedilmektedir. Nakşî'nin üç manzumesi (G 155, G 160, G 164) de müskakil olarak Hız. Peygamberin miracından⁶⁴ bahsetmektedir. Bu şiirlerde Hız. Peygamber'in, Kabe'den, Kudûs'e gitmesi, miraca yükselerek yedi kat göğe ulaşması Sidre'yi geçmesi ve Allâh (cc) ile mülâkî olması tasavvufî ifadeler de katarak anlatılmaktadır.

İrişüp 'arşa *Muhammed* kaçan itdi seferi

Kodı ol yerde beden çün dağı varup ileri (G 155/1)

Eyâ gel *halk-ı Ahmed* den işit cânâ bu ma'nâyı

İrüp ol Ka'be'den Kuds'e ne yüzden buldı Mevlâ'yı (G 160/1)

İşit dördüncünün dersin ki bunlardan olup 'avdet

İrişdi Sidre'ye cânâ geçüp fi'l-cümle eşyâyı

Haber al gel beşinciden ki kalkup Sidre'den ol dem

Yetişdi *kâbe kavseyn*'e arayup ol dil-ârâyı (G 160/4-5)

Dîvân'da,

Münevver meh cemâlün nûra beñzer

Vücûduñ lem'a-i billûra beñzer

diye başlayan bir şiir vardır ki, bunun Hız. Muhammed'i öven bir na't olduğu aşikardır. Nakşî bu şiirde O'nun yüzünün güzelliğini bir ay'a benzetmekte ve vücûdunu da ışıksağan bir billura benzetmektedir. (G 34/1-7)

Yine Nakşî, şiirlerinde Hız. Peygamber'in bir çok hadisini lafzen ve manen iktibas ederek kullanmıştır. Dîvân'da geçen hadisleri ileride ele alacağımızdan burada yer vermiyoruz.

⁶⁴ Miraciyeler için bkz., Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirac-nâmeler*, Ankara 1987.

1.4.12. Hz. Lokmân

Peygamber olup olmadığı kesin belli olmayan Hz. Lokman, hastaları iyileştirme özelliğiyle bilinir. Nakşî *Dîvân*'ında da bu özellikleriyle geçmektedir. Hz. Lokman, dertlere derman veren (G 18/1, G 33/1, H 15/2); aşk yarasına şifa veren (G 30/20); aşk derdine dermen veren (G 99/6) ve kalb hastalıklarına şifa veren şeriata benzetilen (G 22/1) olarak zikredilmektedir.

Tek sende dert bulunsın

Bulunır *Loqmân* aña

Her derde dermân olur

Olagör kurbân aña (H 1/1)

Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kalbe *Loqmân*'dur şerî'at (G 22/1)

Dil derdinüñ isterseñ eger bunda devâsın

Tut dâmen-i lütfun ki bu *Loqmân* ele girmez (G 77/7)

1.5. Ahiret ve Ahiretle İlgili Mefhumlar

1.5.1. Ahiret

İnsanların öldükten sonra yaşayacağı âlem olan ahiret, sözlüklerde “öbür dünya” ve “öteki dünya” olarak tanımlanmaktadır. Ahireti “öbür dünya, cennet, cehennem, araf, iyiliklerin ve kötülüklerin karşılandığı yer, sırat, mizan gibi yerleri ihtiva eder”⁶⁵ şeklinde de ifade etmek mümkündür. İncamımıza göre insanların bu hayatı yaşayacağı Kitap ve Sünnetle sabittir.

⁶⁵ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 89.

Nakşî Dîvân'ındaki beyitlerde âhiret, ukbâ kelimesiyle ifade edilmekte ve dünya ile birlikte geçmektedir (G 1/1, G 18/4, G 196/7).

Göñül dîr olma şer'iden seni şayd itmesün dünyâ

Edâ it emrini Hakk'ın şakın elden çıkar 'ukbâ (G 1/1)

Ben ol şeh-bâz-ı kudsüm kim bu kûh-ı ser-bülend içre

Şikârım olmağa degmez gerek dünyâ gerek 'ukbâ (G 18/4)

Nakşî, bu beyitte dinden uzak olmanın ve Allâh'ın emrini yerine getirmemenin neticesinde dünyanın insanı avlayacağını, dolayısıyla ahiretin elden çıkacağını vurgulamaktadır. Başka bir beyitte de insanın, dünya, ahiret ve kendi aslının ne olduğunu anlaması gerektiği şöyle ifade edilir:

Nedür dünyâ nedür 'ukbâ nedendür var olan eşyâ

Göziñ aç aña aşluñ sen ne şanduñ sen bu insânı (G 196/7)

Bazı beyitlerde, ahiret yurdu manasına dâr-ı ukbâ (G 18/5, G 154/1) tabiri de kullanılmaktadır.

Nedür ol halka kim cânâ kuşatmışdur bu dünyayı

Geçürmez ekşerin halkıñ kapar ol dâr-ı 'ukbâyı (G 154/1)

1.5.2. Kabir ve Berzah

Kişinin dünya hayatının bittiği ve ahiret hayatının başladığı yer olan kabirde beden kıyamete kadar kalacaktır. Kabir hayatı için berzah kavramı da kullanılmaktadır. Nakşî bir beyitte berzah (G 53/1) kelimesini kullanmakta, iki beyitte de insanın ikinci dirilişinden (G 104/2), kabir azabından (G 176/4) ve mahşerde insanların kabirlerinden diriltileceklerinden (K 1/4) bahsetmektedir.

Olar kim geçmedi cânâ hakikat işbu çenberden
 Kalur zulmet bucağında çeker *kabrinde* gavğâyı (G 154/4)

Ol ne *berzahdur* ki zâhid Hâlik-ı Perverd-kâr
 Habs ider kavmiñ anda rûhını leyl ü nehâr (G 53/1)

Açılacak *kabr-i ten* kaldıra dil baş ü cân
 Göre ki mahşer olmuş hayret içinde insân (K 1/4)

1.5.3. Kıyamet

Beyitlerde, kıyâmet veya rûz-ı kıyâmet şeklinde işlenmiş olan bu mefhum, dünyanın sonu ve ahiret hayatının başlangıcını ifade etmektedir. Kıyâmetin alametlerinden biri de “Deccal” ve güneşin batıdan doğmasıdır. Nakşî kıyametle ilgili olarak rûz-i mahşer (G 1/12), mahşer günü (G 10/6) ve defter-i mahşer (G 186/12) ifadelerini de kullanmaktadır.

Güneşin batıdan doğması ve İsâ peygamberin gelmesi kıyamet alameti olarak bir beyitte zikredilir.

Kıyâmetden nişândur bu beşinci kim güneş âhîr
 Doğar mağrib diyârından zamân-ı Hızır-ı 'İsâ (G 6/4)

Kıyâmet gününde bazı münkirlerin “keşke toprak olsaydık” diyerek Cenâb-ı Allâh’tan meded isteyerek figan edecekleri de şu beyitle anlatılır:

Durup *câ-yı kıyâmetde* Celâl-i Kibriyâ’dan çün
 Diyüp *yâ leytenî* bunlar iderler derdile efgân (G 106/7)

Nakşî, Dîvân'ında kıyâmet kelimesini mecaz anlamıyla da kullanmıştır. Sevgilinin güzelliğinden dolayı fitneler çıktığını hatta kıyâmetlerin koptuğunu anlattığı aşağıdaki beyitte mecaz anlamı vardır:

Yüzünden fitneler peydâ kopar *rûz-ı kıyâmetler*

Gönüller milkini yağmâ iden mekkâra düşdüm ben (G 130/2)

Kıyâmet günü gelmesine ve ölülerin dirilmesine rağmen Nakşî sevgilisinin kendine hâlâ görünmediğinden ve bahtının hiç gülmediğinden bahseder.

Mevtâlar uyandı irdi *kıyâmet*

Göstermedi kendin ol servi kâmet

‘Ömür geldi geçdi buldu nihâyet

Uyanmadı kaldı bahtım Yâ Rabbi (H 2/2)

1.5.4. Cennet

Nakşî Dîvân'ında cennet mefhumu, cennet (MR 2/5, K 1/38), cennet ü rıdvân (K 1/1, G 62/2) miftâh-ı cennet (G 105/6), bâğ-ı cennet (G 91/1), hulle-i cennet (G 32/6, H 11/4), sekiz cennet (G 16/4), cennet-i a'lâ (G 10/1), bâde-i cennet (H 6/3), gülşen-i cennet (G 186/10), ehl-i cennet (G 53/6), behişt (G 10/1) ve uçmak (G 60/1) gibi kelime ve tamlamalar şeklinde zikredilmektedir. Cennet bazı şiirlerde de cehennem, hûrî, gilmân, tûbâ, sütten ırmaklar, İdris peygamber ve Rıdvân isimli meleklerle birlikte geçmektedir. Nakşî'ye göre cennet bir nimet yeri ve Allâh'ın affetmesiyle insanların gireceği bir yerdir.

Nakşî, insan vücudunu bir âleme benzeterek orada cennet ve Rıdvân'ın da var olduğunu ve bunlarla hûrî ve gilmânların süslendiğinden bahseder.

Bu vücûduñ içre zâhid *cennet* ü Rıdvân nedür

Ya anuñla zeyn olan ol hûrî vü gilmân nedür (K 1/1)

Yine insanı cennete, Rıdvân'a, hûri ve gılmâna benzeterek, onun bazen görülen bazen de görülmeyen biri olduğunu anlatır.

Gehî *cennet* gehî Rıdvân
 Gehi hûrî gehî gılmân
 Gehi 'âşıklara seyrân
 Gehi pinhân olan sensiñ (MR 2/5)

Allâh'ın insanların günahlarını affedeceğini ve bu sayede cennete girebileceklerini ifade eder. Cennetin sekiz ve cehennemin de yedi olduğunu vurgular.

Anuñ kim cürm ü 'isyânuñ keremden 'afv ider Mevlâ
 Gezer bâğ-ı behişt içre anuñdur *cennet-i a'lâ* (G 10/1)
 Yedi tamu sekiz *cennet* bir altun topa bend olmuş
 Durur ol levhiñ üstünde görünmez eyler istignâ (G 16/4)

Nakşî, Cennet nimetlerinin bâkî olduğu ve gerçek âşıklara cennetin bile bir zindan olabileceğini söyler.

Țoldır câmı ey sâkî
Bâde-i cennet bâkî
 Ol kim gördü 'uşşâkı
 Cennet aña zindândur (H 6/3)

Nakşî müridlerine hitaben de eğer hûri ya da gılmân isterseniz bana gelin cennetin anahtarı bendedir; ben onun kapısının Rıdvânıym diye seslenir.

Hûrî vü gılmân dilerseñ baña gel kim zâhidâ
 Bendedür *miftâh-ı cennet* hem anuñ Rıdvânıym (G 105/6)

Eğer insan Allâh'ın yarattığı güzelliği günahlarla bozarsa ona cennet yollarının kapanacağını ve cehenneme gideceğini belirtir.

Bozuldu *ahsen-i takvîm* büründi şûret-i kahrı

Çapandı *râh-ı cennetler* özin nâr itdi nîrâna (G 141/4)

1.5.5. Cehennem

Nakşî *Dîvân*'ında, tamu (G 16/4), nâr-ı cahîm (G 186/10), nâr ehli (H 16/3), ehli nâr (G 53/3) nâr nîrân (G 141/4) vb. kavram ve mecazî ifâdelerle ele alınan cehennem, genel olarak cennet kavramıyla birlikte geçmektedir. Bazı beyitlerde de hûrî ve gilmân kavramlarıyla aynı yerde zikredilir. Şâirimiz her şeyden önce cehennemin bir ceza yeri olduğunu vurgular. Allâh'a gizli olarak şirk koşan yani şirk-i hafîde olan birinin mutlaka cehenneme gireceğini (G 147/9) belirtir.

Cehennem hep nâr, nîrân ve tamu gibi ateşi ve cezayı çağrıştıran ifadelerle anılır. Şirk-i ahfâda olanların imân etmediği müddetçe cehennemden kurtulamayacağı belirtilerek ilmiyle amel etmeyenlerin de cehennemde, meyvesiz ağacın odun yapılması gibi yanacağı vurgulanır.

Muhaşşal söz budur Nakşî kalanlar şirk-i ahfâda

Halâş olmaz *cehennemden* bu ten imânı bulmazsa (G 53/6)

'İlm okıyup 'amelsiz gitseñ eger şöyle kim

Mivesiz ağaç gibi durma *cehennemde* yan (K 4/22)

Gerçek manâda imân etmeyip gönülden habersiz olan münkirlerin hep dertli olacağı söylenerek, kendilerinin başıboş olduğunu sananların hepsinin cehennem ehli olduğu beyitlerde zikredilir.

Gönülden bî-haber bunlar şanur nutk eyleyen femdür

Anuñçün iş bu münkirler iki 'âlemde pür-ğamdur

Şorarsaň Nakşîyâ bunlar kamu *ehl-i cehennemdür*
 Muhaşşal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı
 Anuñcün didiler cânâ bu kavme İblîs-i şâni (MH 3/10)

Cennete ve cehenneme ancak Allâh'ın emriyle girileceği şiirlerde anlatılarak yedi tamu ve sekiz cennet ifadesiyle tabakalar vurgulanır.

Nedür hûrî nedür ğilmân tefekkür it bu nazmum gel
 Nedür cennet *cehennem* kim girerler emr-i Rabbânî (G 199/9)

Yedi *tamu* sekiz cennet bir altun topa bend olmuş
 Durur ol levhîñ üstünde görünmez eyler istiğnâ (G 16/4)

2. İbadet

İbadet, kulun kendini yaratan Allâh'a saygı ve ta'zim göstermesi demektir. İbadetle kişinin kalbindeki imân kuvvet bulur ve Allâh'a karşı olan borç yerine getirilmiş olur. İbâdetin yapılış gâyelerini; cennete girmeyi ümit etme, cehenneme girme korkusu, Allâh'ın emrine uymak ve Allâh'a ancak Rab olması dolayısıyla ibadet etmek olarak sıralayabiliriz. Ama bu ibadet aşk ve şevkle olmalıdır.⁶⁶ İbâdet konusu Nakşî'nin şiirlerinde 'amel kavramıyla birlikte zikredilerek amelsiz ilmin bir mana ifade etmeyeceği ve böyle birinin meyvesiz ağaç gibi olacağı belirtilir.

'İlm okıyup 'amelsiz gitseñ eger şöyle kim
 Mivesiz ağaç gibi durma cehennemde yan (K 4/22)

Ulaşup 'âlem-i ma'nâ dil olup ma'sûm pâk
 Ne 'ibâdet kala anda vü ne hod şavm u şalât (G 23/7)

⁶⁶ Ahmet Hamdi Akseki, *İslâm Dini*, Ankara 1972, s. 110.

2.1 Namaz

İslâm'ın beş temel şartından biri olan namaz, Dîvân'da Arapça karşılığı olan salat kelimesiyle geçmektedir. (G 23/7, G 25/2) Şiirlerde salat kelimesiyle beraber secde ve kıble kelimeleri de geçmektedir. Bir beyitte de meleklerin Hz. Adem'e secde etmesinden bahsedilir. (G 66/5, G 130/7).

Ulaşup 'âlem-i ma'nâ dil olup ma'sûm pâk
Ne 'ibâdet kala anda vü ne ħod şavm u şalât (G 23/7)

Taparken taş ü tobraga yöneldiñ kıble-i yâre
Şalât-i dâimden itdün alınmaz şimdi senden bâc (G 25/2)

Eger İblîs-i pür-telbîs bileydi iş bu esrân
İderdi secde-i Âdem niçün eylerdi ol 'isyân (G130/7)

2.2 Oruç

İslâm'ın temel şartlarından oruç, sadece bir beyitte şavm olarak geçmektedir.

Ulaşup 'âlem-i ma'nâ dil olup ma'sûm pâk
Ne 'ibâdet kala anda vü ne ħod şavm u şalât (G 23/7)

2.3. Hac

Belli kurallara uyarak bir Müslümanın Zilhicce ayında Kâbe'yi ziyaret etmesi ve tasavvufta Hakk'a ermek için yapılan manevî yolculuk⁶⁷ demek olan hac, İslâm'ın şartlarından biridir. Hac, Nakşî'nin şiirlerinde kıble ve Kâbe kelimeleriyle birlikte, hacc-ı beden, hacc-ı ekber gibi ifadelerle geçmektedir. Şâirin hac ile kastettiği manevî haktır.

⁶⁷ Süleyman Uludağ, a.g.e., s.196.

Cân kıblesinüñ *Ka'be*' sine başmayan ayak
Hacc-i beden eylerse de biñ kerre *illâ*'sı yok (G 84/2)

Bozuldu kible-i firkat ü hicâb-ı a'zâmı geçdiñ
 İrişdüñ *Ka'be-i vaşla* dañi münkirleriñ *el-hâc* (G 25/3)

Bilüp bu Nakşî'niñ kâdrin boyanup rengine anuñ
 İrişdüñ *Ka'be-i vaşla* îmân üzre îmân itdüñ (G 90/12)

Yine Nakşî, hacc-ı ekberin bir kalbe girmek yani gönül almak olduğunu vurgular.

Dilâ itmek dilerseñ *hacc-ı ekber*
 Duşûl it imdi kalbe olma ebter (G 66/1)

Bir beyitte de sevgilinin güzelliği kible olarak zikredilir ve onun oturduğu yer de Kâbe'ye benzetilir.

Cemâlün kıbledür cânâ ser-i kûyundürür *Ka'be*
 Anıñcün dil şavâf eyler o dergâh-ı mu'allâyı (G 169/2)

3. Ayet ve Hadisler

Tasavvufî şiirin en önemli kaynakları Kur'an ayetleri ve Hadislerdir. Şiirler nazmetmiş olan mutasavvıflar tarih boyunca bu iki kaynağı hem doğrudan ıktibas yaparak hem de telmih yoluyla kullanagelmişlerdir. İktibas kelimesi, tam olarak nerede geçtiğini göstermeden Kur'an ve hadis'ten parçalar almak⁶⁸ diye tanımlanabilir. Burada asıl amaç, sözü süsleyerek manayı güçlendirmek ve okuyucunun haz almasını sağlamaktır.⁶⁹

⁶⁸ Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lugatı*, s. 61, İsa Kocakaplan, *Açıklamalı Edebi Sanatlar*, s. 55.

⁶⁹ "İktibas", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, IV/356.

3.1 Âyet

Her mutasavvıf şâir gibi müellifimiz Nakşî de gerek ıktibas, gerekse telmih yoluyla bir çok ayeti şiirlerinde kullanmıştır. Bazı beyitlerde lafzî ıktibaslarla Kur'an ayetlerini kullanırken bazılarında ise bir ayete işarette bulunarak telmih sanatı yapmıştır.

Sevgilinin yüzünü Kur'ân'a benzeten ve onda İhlas sûresini gördüğünü belirten Nakşî, inanmayanların Kur'ân'daki ayetlere bakmasını söyler.

Muşhaf-ı hüsninde gördüm *sûre-i İhlâs*'ı ben
Zâhidâ inkâr iderseñ âyet-i Kur'ân'a bak (G 83/3)

Dîvân incelendiğinde Nakşî'nin şiirlerinde Kur'an'dan bir çok ayeti ıktibas yoluyla kullandığı görülecektir.

Allâh "ol " (kûn) demeden önce manâ âleminde Hakk'a âşık iki kişiden bahsederken "kâf nûn" ifadesiyle zikreder.

Kâf u nûn olmazdan evvel 'âlem-i ma'nîde çün
Hakk'a 'âşık biri ma'sûk bu iki merdân nedür (K1/13)

Nakşî, başka bir beyitte de "Allâh, Evvel, Âhir, Zâhir ve Batın iken kitaplarda geçen 'Yer yüzünde bulunan her şey fani olacaktır'(külli men aleyha fân)⁷⁰ ne demektir" diye sormaktadır.

Evvel Âhir çünkü oldır Zâhir ü Bâtın çün ol
Ya kitâplar içre zâhid *men 'aleyhâ fân* nedür K1/21

⁷⁰ Rahmân 55/26, Âli İmrân 3/183.

Yine, Kur'an âyetlerinin te'vilini ancak derin bilgi sahiplerinin anlayabileceğini (râsihûn),⁷¹ Rahmân sûresinde geçen inci ve mercânı (lû'lü-i mercân)⁷² da bu kişilerin bilebileceğini söyler.

Eyle gel te'vîlin anuñ ger öziñse *râsihûn*

Sûre-i Rahmân içinde *lû'lü-i mercân* nedür (K. 1/27)

Allâh'ın 'Râzı edici ve râzı edilmiş olarak Rabbine dön'(İrci'î)⁷³ hitabı dinden çıkıp yoldan sapan kimselere değildir.

Hitâb-ı *irci'î* olmaz bilirsün

Şerî'atden çıkup yoldan şapanaK2/19

Bir beyitte de Allâh Teâlâ için "pâdişâh-ı kûn fekân" ifadesi geçmektedir.(MH 1/1)

Nakşî, şiiirlerini överek manasının Kur'an'dan süzüldüğünü ve onu inkar edenlerin ahiret gününde mahcup olacağını vurgular. Başka bir beyitte de "Kâlû belâ"⁷⁴dan beri kendi şiiirleri kadar güzel bir şiiirin gelmediğini söyler. (G 2/9)

Çok me'ânî nazm itdiyseñ ey Nakşîyâ illâ ki bu

Bil ki nazma gelmemişdür olalı *kâlû belâ*

Kendi sözünü inkâr edenlerin bütün sırların ortaya çıkacağı günde (yevme tüblâ)⁷⁵ durumu kavrayacağını belirtir.

Bu nazm-ı pakiñ ey Nakşî kabul itmezse münkirler

Görürler *yevme tüblâ* da kaçan kim irüşür ferdâ (G 1/14)

Dîvân' da ayetlerden yapılan diğer iktibaslar ve geçtiği beyitler şunlardır:

⁷¹ Âli İmrân 3/7.

⁷² Rahmân 55/22.

⁷³ Fecr 89/27.

⁷⁴ A'râf 7/172.

⁷⁵ Tarık 86/9.

Ol ki *rabbû'l-meşriqayn*'iñ sırrın añlar ey hümâ
 Hakk *rabbû'l-mağribeyn*'⁷⁶i dahi itmişdi 'atâ

Sûre-i *ve's-şems* dersin fehm iden 'âşıklara
 Keşf olur sırrı *duhâ*'⁷⁷nuñ bilinür çün mâverâ (G 2/1-2)

Sevâdım la müzeyyen eyleyüp sırrım benim
 'Alleme *'l-esmâ*'⁷⁸ya irdüm ba' dehu geldüm saña (G 4/2)

İrer ol *kâbe kavseyn*'e sarây-ı has-ı devletde
 Olur her nüshanuñ aşlı î mân üzre î mân eyler

Geçer ol şirk-i ahfâdan görünür sırr-ı *ev ednâ*'⁷⁹
 Bilinür arz-ı gayri'l-arz bu dem tayy-i mekân eyler G31/4-5

Len terânî'⁸⁰remzin ey dil fehm iden 'âşık bu gün
 Mûsa-veş maşûda irdi her mekânı Tûr'durur (G 32/6)

Sekâhüm Rabbühüm'⁸¹hamrın içen 'âşıklar ey Nakşî
 Olırlar bî-mekân anlar mekândan lâ mekân söyler (G 39/7)

Limeni'l-mülk'e⁸² kadem baş gül olup gayriyi kı
 Çek elüñ cüziden ey meh yûri var cân olagör (G 58/3)

⁷⁶ O hem doğunun , hem iki batının Rabbidir. Rahmân 55/17.

⁷⁷ Güneşe ve kuşluk vaktine andolsun. Şems 91/1.

⁷⁸ (Hz. Âdem'e) İsimleri öğretti. Bakara 2/31-32.

⁷⁹ (Mirâcda) O'nunla arasındaki mesafe, iki yay kadar yahut daha az kaldı. Necm 53/9.

⁸⁰ (Hz. Mûsâ'ya Allâh'ın cevabı) Beni (aslâ) göremezsin. A'râf 7/143.

⁸¹ Rableri onlara tertemiz bir içki içirmiştir. İnsân 76/21.

⁸² Bu gün mülk kimin. Mü'min 40/16.

Ne işşı okımağ yazmağ bu sırra vâkıf olmazsıñ

Gider bu *aḥsen-i takvîm*⁸³ seni şayd eyler inkârıñ (G 89/4)

Durup câ-yı kıyâmetde Celâl-i Kibriyâ'dan çün

Diyüp *yâ leytenî*⁸⁴ bunlar iderler derdile efgân (G 106/7)

3.2 Hadis

Hadis, kelime olarak sonradan meydana gelmiş olan, yok iken var olan ve yeni anlamlarına gelmektedir. Ayrıca hadis söz veya haber manalarına da gelmektedir. İstilah olarak ise, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirlerine hadis denmektedir.⁸⁵ Şairimiz Nakşî de şiirlerinde hadislerden iktibaslar yapmış hadis (G 107/1, 107/3) kavramını beyitlerde telmih yoluyla kullanmıştır.

Dîvân'da iktibas veya telmih yoluyla zikredilen hadisler şunlardır:

1. Nakşî'nin beyitlerde en çok kullandığı "Kendini bilen Rabbinî bilir." manasındaki hadistir. Bu hadis hem lafız hem de mana olarak şiirlerde bir çok yerde geçmektedir.

*Men 'aref*⁸⁶ sırrını bu dil mülküne kenz ideli

'Ârif-i Hâkka'l-yaḥînez genc-i vahdet beklerüz (G 75/3)

2. "Ölmeden önce ölünüz" hadisi de mealen iktibas yapılarak beyitlerde geçmektedir.

Sen daḥi *ölmek dilerseñ ölmeden*⁸⁷ 'âlemde gel

Dur mürebbî işiginde cân virüp yalvar aña (12/4)

Ölmeden evvel ölmeyen

Ağlar iken gülmeyen

⁸³ Biz insanı en güzel şekilde yarattık. Tîn 95/4.

⁸⁴ Ah ne olurdu ben bir toprak olsaydım. Nebe 78/40.

⁸⁵ Hadis kavramı hakkında geniş bilgi için bkz., Talat Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, Ankara 1985, s. 120-123.

⁸⁶ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II/262

⁸⁷ Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, II/291.

Kend'özinü bilmeyen

Hay değil ol mürdedür (H 5/2)

3. Mutasavvıf şairlerin en çok kullandığı hadislerden biri de “ Ben bilinmeyen bir hazine idim. Bilinmek istedim ve kainatı yarattım:” meâlindeki hadistir. Nakşî bu hadisi beyitlerde ‘küntü kenz’ şeklinde bir çok yerde kullanmaktadır.

Sensiñ ol rûh-ı muşavver *küntü kenz*’ üñ⁸⁸ gevheri

Sensiñ esrâr-ı haqâyık sensiñ ol şâh-ı cihân (G 116/3)

Urdı bir bünyâd-ı a’zam kudretin izhâr içün

Küntü kenz’ üñ gevherinden nefha-i cân eyledi (G 172/2)

4. “Benim Allâh ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir.”⁸⁹ mealindeki hadis de Nakşî’nin beyitlerde iktibas yoluyla kullandığı rivayetlerdendir.

Lî me’a’llâh mektebinden okıduñsa bir sebak

Sen seni bildüñ nedensüñ aç göziñ bir hoşca bak (G 80/1)

5. “Yoksulluk benim övüncümdür, ben onunla övünürüm”⁹⁰ hadisi de beyitlerde geçmektedir.

Nakşîyâ *el-fakru fahrî* câmını nûş ideli

Lâ mekânüñ mestiyüz biz evc-i rif’at beklerüz (G 75/6)

6. *Dîvân*’da geçen diğer bir hadis de “Bütün doğan çocuklar İslam fitratı üzere doğar sonra babası onu Yahûdi veya Hristiyan yapar.”⁹¹ rivayetidir.

⁸⁸ Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, II/132.

⁸⁹ Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, II/173-174.

⁹⁰ Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, II/87.

⁹¹ Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, II/125.

Küllü mevlûdin dimişken 'âlem-i vahdetde ol
Ya bu mülk-i fâni içre kesret-i edyân nedür (K 1/17)

4. Diğer Dini Mefhumlar

4.1 İnançla İlgili Mefhumlar

4.1.1 Kelime-i Tevhîd

İslâm Dini'nin ilk şartı, kelime-i tevhîd Allâh'ın birliğine ve O'ndan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed'in de Allâh'ın kulu ve elçisi olduğuna inanmaktır. *Lâ* ve *illâ* kısımları iktibas edilerek zikredilmiştir. Kelime-i tevhîdin *lâ* ile başlayan kısmı nefy; *illâ* ile başlayan kısmı ise isbattır. Şâirimiz nefy ile şirkten temizlenen kalbin, *illâ* ile mücellâ kılındığını ifâde eder.

Dilâ bildinse *illâ*'nın nedür nefy ile işbâtı
Mücellâ eyledün *lâ* dan silüp ol kalb-i mir'âtı (G 166/1)

Bir münâcâtta da, şâir kendini kelime-i tevhidin gerçek manasına yani *lâ*'dan geçirip *illâ*'ya ulaştırması için Allâh'a yalvarır. Yine bir beyitte gayriden kurtulup *illâ*'dan ayırmaması için Allâh'dan yardım ve lütuf talep eder.

Garîbündür dil-i şeydâ kalupdur çünkü *lâ* içre
Ulaşdur aşlına şâhım geçür sen *lâ* dan *illâ* it (G 24/2)

Geçür *lâ* perdesinden gel beni lütfeyle şultânım
Halâş it gayriden cânı meded ayırma *illâ*'dan (G 125/7)

4.1.2 İmân

İmân, kişinin, bir şeye şüphesiz ve kesin olarak içten inanması, kendine haber verilen bir şeyi, bir hükmü kabul etmesi, onun doğruluğunu tasdik ederek haberi

getirenin sözüne inanmasıdır. Dinî mânâdaki anlamı ise, Allâh'a ve Hz. Muhammed'e Allâh tarafından verildiği kesin olan şeylerin doğruluğuna tereddütsüz inanmak, bütün bunların hak ve doğru olduğunu dil ile söylemek kalben tasdik ve ikrar etmektir.⁹²

İmân'ın karşılığı ise küfürdür. Nakşî beyitlerde bu iki kavramı birlikte kullanarak küfür ve imânı birbirinden ayrılmayan iki parça olarak ele almıştır. Bu iki kavramla ilgili olan mü'min, ehl-i imân, müslim ve kafir kelimeleri de şiirlerde geçmektedir.

Şâirimize göre, bu dünyada onun şiirlerini anlayanlar dinin ve imânın ne demek olduğunu bileceklerdir (G 73/5, K 1/43). Eğer elest bezminde bir insan Allâh'ın hitabını (ben sizin Rabbiniz değil miyim?) işitmişse mutlaka imân eder. (K 2/11)

Fehm idenler nazm-ı pâkim 'âlem içre ey perî
Bildi âhir ol kişi kim dîn nedür *îmân* nedür (K1/43)

Men 'aref kavlince zâhid bildigim gördüm 'ıyân
Küfrün *îmân* eyledünse eyleme inkâr aña (G 12/3)

Şeriatın gerçek manası imân etmektir ama onu inkar edenler bunun kıymetini bilemezler.

Ne bilsün kadrini inkar idenler
Anı bilmez ki *îmândur* şerî'at (G22/5)

Görenler göziyle *îmânı* zâhid
Kelâm-ı 'ârifi eylerler inkâr (G 43/14)

Nakşî, bir beyitte de kendi şiirini överken sözlerinin manasının münkire küfür ve sapıklık, mü'mine ise imân olduğunu söyler.

⁹² İmân kavramı hakkında bkz., A. Hamdi Akseki, *a.g.e.*, s. 53.

Cümleden 'ibret budur kim Nakşiyâ nazmıñ senüñ
Münkire küfr ü dâlâlet mü'mine î mân olur (G 48/7)

İmân'ın tasavvufî manası; marifetullâh, yakîn, Hakk'a dair olan bilgi, kulun Hakk'ın hidâyetiyle harekete geçmesi demektir. Sûfiler ise evliyânın imânını bir nevi Hakk'ı temâşâ etmek; vuslat derecesine ulaşmak; Bir'den başkasını görmemek olarak tanımlarlar.⁹³ İmân adete bir devlettir (G70/3) ve aynı zamanda da lûtf ile kahrı beraber kabullenmek demektir. (101/13)

Perde-i vuşlatda sâlik küfre akrân olmağa
Çar 'unşur terkibinden sırr olan î mân nedür (G 70/3)

Virdüm seri ben aldım anuñ lûtf ile kahrın
Küfrün götürüp devlet-i î mâna irişdüm (G 101/13)

Nakşî beyitlerinde, âriflerin mezhebini, kâfirin küfrünü ve müminlerin imânını vurgular (G 105/1). Yine Müslüman olmakla mü'min olmanın farklı olduğunu (G 148/7), küfür, imân, din ve mezhebin âşıklara bir perde olmasından bahsederek, imân etmeyenlerin cehennemden kurtulamayacağını belirtir (G 179/4, G 147/9).

Ben kemâl-i 'ârifânıñ mezheb-i 'irfânıyım
Kâfiriñ küfrü vü cânâ mü'miniñ î mânıyım (G 105/1)

Muḥaṣṣal-ı söz budur Nakşî kalanlar şirk-i aḥfâda
Halâş olmaz cehennemden bu ten î mânı bulmazsa (G147/9)

Müslime mü'min dimezler ol sebebden zâhidâ
Nefsin idrâk eyleyüp ol küfrü î mân olmaya (G 148/7)

⁹³ İmânın tasavvufî manaları için bkz., Süleyman Uludağ, a.g.e., s. 246; Ethem Cebecioğlu, a.g.e., s. 394-395.

Küfr ü *îmân* dîn ü mezheb perdedür 'âşıklara

Cümlesin sildüm süpürdüm dosta virdüm zârımı (G 179/4)

Şâirimiz, küfrün mutlaka imâna dönüştürülmesi gerektiğini, ancak böylece ebrâr ile birlikte olunabileceğini söyler.

Gel gider inkârı zâhid var *îmân* it küfrünü

Zümre-i 'uşşâkdan ol gel bâri ebrâr ol yûri (G 185/6)

Müellif Nakşî, kelime-i tevhidde geçen "*lâ*"ya işaret ederek, ancak bir küfürle imânın gerçekleştiğini yani Allâh'tan başka herşeye "*lâ*" dedikten sonra imân edilmiş olabileceğini zikreder. Ve bu "*lâ*"yı "küfr olan imân olarak anlatır.

Bildiñse ey merd-i hâş

Okuñ atdñ yayñ yaş

Söyle imdi beyne'n-nâs

Küfr olan *îmân* nedür (H 3/2)

4.1.3 Küfür

Kelime olarak, örtmek ve inkar etmek manalarına gelen küfür, sûfilerce; tefrika âleminin karanlığı ve kesretin vahdette gizlenmesi manalarına gelmektedir.⁹⁴ Beyitlerde, küfür imânın karşılığı olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla imân kavramının geçtiği beyitlerde küfür kavramı da birlikte zikredilmiştir.

Küfür kavramının geçtiği beyitlerde, kâfir, ehl-i küfr, inkâr (G82/1) ve cehennem kavramları da geçmektedir. Küfür kavramıyla yapılmış olan küfr-i ekber (G 187/6), küfr-i bî-nihâyet (G 187/9) ve küfr-i havas (G 187/8) tamlamaları da Dîvân'daki

⁹⁴ Süleyman Uludağ, a.g.e., s. 300.

şiiirlerde geçmektedir. İmân başlığı altında verilen beyitlerde de küfür kelimesi, imânla birlikte zikredilmektedir.

Buña *küfr-i havâş* dirler irişmez degmeniñ 'aklı

Ki bunda maḥv olur 'âşık bürünür 'arş-ı Raḥmânî (G 187/6)

Eger ben irmişem dirseñ ḥaber vir imdi ey zâhid

Nedür ol *küfr-i ekber* kim ider mü'min müselmânı

Bu *küfr-i bi-nihâyetden* olupdur cümleler mü'min

Eger bir zerresin Ḥâlîk ideydi ḥalka iḥsânı (G 187/8-9)

İmânın gelmesiyle insanın küfrü de imâna dönüşmüş olur ve bu imân da Allâh'ın vermesiyle oluşur.

Ḥaḳ virelden imânım

Oldı *küfrüm* imânım

Râh-ı 'ışkda şultânım

Kesilen kurbân nedür (H 3/4)

4.1.4 Şirk

Şirk, Allâh'a ortak koşmak demektir. Şirk kavramı beyitlerde, şirk (K 2/25), şirk-i hafî (G 12/5, G 28/5, G 43/15), şirk-i ahfâ (G 31/5, G 32/15, G 40/1), şirk-i muḥâl (G 97/3), şirk ü gümân (MH 1/1), şirket (197/3) ve ikilik (G 17/2, G 94/3, G 96/6, G 152/1) gibi kelime ve terkipler halinde bir çok yerde geçmektedir.

Allâh'ın zât ve sıfatlarını bilip isbat edemeyenler O'na şirk koşmuş olur.

Kurb-ı Ḥaḳḳ'dan dūr olup bilmez Ḥudâ'nın zâtını

Şirk ider duymaz şîfâtın bilmeyüp işbâtını

Kendine eyler izâfet kudretiñ âlâtını
 Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
 El-amân münkir elünden pâdişâhım el-amân (MH 2/2)

Nakşî, bir beyitte de şirk üzere olan birinin bir mürşid-i kâmil bularak onun ayağına yüzler sürmesini öğütler. Böylece şirkten kurtulup vahdeti yani Allâh'ın birliğini anlayacaktır. Şairimiz bunun da ancak bir mürşid-i kâmil vasıtasıyla olabileceğini kabul etmektedir.

Yeter *şirk* üzere gezdüñ gel bulup bir mürşid-i kâmil
 Sürüp yüzler ayağına imân it sözlerin yâr ol (G 96/2)

Allâh'ın kahrının sıfatları eğer bir sâlikde zuhûr etmezse o hep ikilik yani şirk içre kalır ve hep ah u zâr eder. Kendi nefsini bilmeyenler de her ne kadar imânını ikrâr etse bile gizli bir şirk içinde kalmaya mahkumdur.

Şifât-ı kahr ma'şûkuñ zuhûr itmezse sâlikde
 Fenâsın bulmayup 'âşık *ikilik* içre zâr oldu (G 182/9)

Bilmeyenler kendü nefsin bulmayanlar evliyâ
 Kaldı ol *şirk-i hafîde* neylesün ikrâr aña (G 12/5)

Geçer ol *şirk-i ahfâdan* görünür sırt-ı *ev ednâ*
 Bilinür arz-ı gayri'l-arz bu dem tayy-i mekân eyler (G 31/5)

4.2.Mi'râc

Mi'râc, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in Cebrâil'in rehberliğinde arşa çıkması ve Allâh ile mülâkî olarak geri dönmesi mucizesidir. Kelime olarak göğe yükselme manasınadır. Hz. Muhammed Recep ayının 27. Gecesi Mekke'deki Mescid-i

Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya gelmiştir ki Kur'an'da bu "esrâ"⁹⁵ olarak geçmektedir. Peygamberimizin Mescid-i Aksâ'dan Sidre-i Müntehâ'ya kadar olan yolculuğu Mi'râc adını almaktadır. Edebiyatımızda mi'râc mucizesini anlatan mi'râc-nâme adını taşıyan bir edebî tür bulunmaktadır.⁹⁶

Tasavvufta ise mi'râc, rûhun yükselişi olarak kabul edilir ve buna urûc-hubût, suûd-nüzûl yani iniş-çıkış denir. Nakşî, mi'râcî işleyen bir gazel kaleme almıştır (G 161) ve bu şiirinde de mi'râc ile ilgili kendine göre bir yorum getirmiştir. Bu şiirde onun mirâca bakışı kul yönüyledir. İnsanın bedeni yerdir, kalbi ise göktür. Asıl mirâc bedenden kurtulup kalbe yönelmektir (G 161/5). Cebrâil ise akla teşbih edilmektedir (G 161/8). Nakşî'nin kaleme aldığı bu mirâc-nâme, mi'râc mucizesine tasavvufî olarak yaklaşmaktadır.

Nedür *mi'râc-ı hâzret* gör ne söyler bu sūhan-dânı
Çıkup dil ism ü resminden gidermekdür bu elvânı

O kim nûr-i hâkîkatdır ki fer' olmuş vûcûd içre
'*Urûc* itmekdürür aşla ki ya'nî rûh-ı şultânı

Ayak tahte's-serâ âhîr başı fevka's-semâdan çün
Geçüp kevneyne dolmağdur oñat fehîm it bu 'irfânı (G 161/1-3)

Bedendür yer gönüldür gök ki anuñ 'ışkı refrefdür
Çeker 'uşşâkı ma'sûka olur ol cümleden fânî (G 161/5)

Anuñ Cibrîl'i 'aqlıdır ki her giz Sidreden cânâ
Açup bâl ü perin geçmez kalur görmez bu ihsânı (G 161/8)

⁹⁵ Kur'an-ı Kerim, İsrâ Suresi/1.

⁹⁶ Mi'râciyeler hakkında geniş bilgi için bkz., Metin Akar, *a.g.e.*, s. 103 vd.

Bir ehlinden elüñ çekdüñ 'urûc itmegiñ emr oldı
Yöneldüñ âsmân üzre seni mest eyledi mi'râc (G 25/4)

Kulun Allâh'a yakın olması için sûret ve taayyünden kurtulması gerekmektedir.

Olur ol ahsen-i şûret ta'ayyün gömleğın yırtup
İdüp *mi'râc-ı şulţânî* öziñ 'âli-cenâb eyler (G 65/5)

Beyitlerde, mirâcla ilgili sidre (G 160/4-5), burak (G 102/2, G 60/2) gibi kavramların yanında ilgili ayetler de geçmektedir. (G 160/5)

Burak u Refref'in gördüm behişt içre bu menzilde
Getürdi ma'nevî Cibrîl aña cânı süvâr itdüm (G 102/2)

İşit dördüncünüñ dersin ki bunlardan olup 'avdet
İrişdi Sidre'ye cânâ geçüp fi'l-cümle eşyâyı

Haber al gel beşinciden ki kalkup Sidre'den ol dem
Yetişdi *kâbe kavseyin*'e arayup ol dil-ârâyı (G160/4-5)

4.3 Ölüm ve Hayat

Şâirimiz Nakşî, beyitlerde ölüm ve hayatdan değişik tamlama ve kavramlarla bahsetmiştir. Şiirlerde ölüm kavramı; ölmek (G 12/4), ölmeden ölmek (G 12/4), ölmeden evvel ölmeyen (H 5/2), mevtâ (G 109/11, G 117/ 6-8), mevt, mürde (G 34/8), mürdegân (G 22/16), mürde-dil (GK 2/4) ve mahall-i mevt gibi tamlama ve kelimeler şeklinde geçmektedir.

Şâir, beyitlerde ölmeden evvel ölmekten bahsetmektedir. Tasavvufî manada bu ölüm, kalbdeki Allâh'dan başka herşeyin yok edilmesidir. Çünkü Allâh'a kavuşmaya yani marifetullahı benlik bir perdedir. Ancak o ölünce insan Allâh'a kavuşabilir ki buna

ölmeden ölmek denilmektedir. Bu ise bir mürebbî ya da mürşidin eşliğinde durmakla gerçekleşir (G 12/4). Ölmeden önce ölmeyen bir kişi gerçekte hayy (diri) değildir; o ölüdür.

Ölmeden evvel ölmeyen

Ağlar iken gülmeyen

Kend'özinü bilmeyen

Hay değil ol *mürdedür* (H 5/2)

Sen daği *ölmek* dilerseñ *ölmeden* 'âlemde gel

Dur mürebbî işiginde cân virüp yalvar aña (G 12/4)

Akıt gözlerüñden yaşı

Gör kimdür işleyen işi

Kul iken *ölse* bir kişi

Mülküne şultân olur mu (H 23/2)

Ölüm ve hayat kavramları bazen bir beyit içerisinde ele alınmaktadır. Bu iki kavram Hz. İsâ'nın ölümleri diriltme özelliği anlatılırken de bir beyit içinde geçmektedir. (G 159/3)

Nedür ol 'ilm-i ilâhî virür cânâ *hayat*

Dirilür mürde-dil andan bir olur *hayy u memât* (G 23/1)

Fehm için 'uşşâk içinde her kaçan itseñ nefes

Hayy olur ol *mürde-diller* her kelâmıñ şûr olur (G 46/2)

Cemâlüñ kıbledür cânâ kelâmıñ ey şeh-i 'âlem

İder çün *mürdeler ihyâ* ne hâletdür ne kânsuñ sen (G 134/3)

Canlı olma, sağ olma gibi manalara gelen hayat kelimesi de *Dîvân*'da bir çok yerde geçmektedir. Beyitlerde en çok hayât, hayât-ı câvidân (G100/1, G 136/7), hayât-ı cân (G 187/4), cân (G 100/1), âb-ı hayât (G 82/3), hay(G 46/2) vb. kelime ve terkihiyle zikredilmektedir. Bir çok beyitte de hayat ve ölüm kavramları birlikte geçmektedir. Ayrıca âb-ı hayat kavramı da Hızır'la aynı beyitlerde zikredilmektedir. (G 11/5)

Bi-ḥamdi'llâh yüzüñ gördüm *hayât-ı câvidân* buldum

Dıraḥt-ı 'ömrümün toḥmın yetürdüm tâze cân buldum (G 100/1)

Nüzûl itmezse göklerden *hayât-ı cân-fezâ* bahşın

Beḳâ bulmaz *ölür cânın* görünmez peyk-i Yezdânî (G187/4)

Âb-ı hayat, ölümsüzlük suyu yani içen kimsenin ölümsüz olmasını sağlayan su demektir. Bunu ise Hızır insanlara vermektedir. Ama tasavvufî manada âb-ı hayatı mürşid sunmaktadır. Onun elinden bu suyu içenler artık ölümsüzleşirler ve zulmetten kurtulurlar.

Añlayup *âb-ı hayâtı* 'âlem-i zulmetde çün

İçmedün bu Hızır elünden çeşm-i bîdârûñ mı yok (G 82/3)

4.4 Şeytan

Şeytân kavramı şiirlerde, şeytân (H 3/3), şeyâtîn (G 22/8), şeyâtîn askeri (G 1/2), iblîs, iblîs-i pür telbîs (G 130/7) ve râh-ı iblîs (G 8/2) gibi kelime ve tamlamalar şeklinde geçmektedir.

Şeytan halkı dâimâ saptırandır (K 1/10). Bir kimse eğer bir cimrilik edecek olursa o şeytan gibidir (K 4/20). Eğer şeytan kapıdan sürülürse yani onun sözlerine itimat edilmezse o zaman tevhid inancı oluşur (H 16/8).

Ġayri girmez çün araya söyle imdi zâhidâ

Ya bu ḥalkı dâim idlâl eyleyen *şeytân* nedür (K 1/10)

Eger İblîs-i pür-telbîs bileydi iş bu esrârı

İderdi secde-i Âdem niçün eylerdi ol 'isyân (G 130/7)

Bir insanın inancı mükemmel olmazsa (hisâr-ı şer'), şeytanın askerleri o kimsenin herşeyini yağma eder. Şerî'at imân şehrinin kapıcısıdır ve oraya şeytan askerlerini sokmaz.

Hişâr-ı şer'î muhkem tut hevâ-yı nefse aldanma

Şeyâtîn 'askeri tâ kim metâ'ın itmesün yağma (G1/2)

Sürüp bir bir şeyâtîn 'askerin ol

Komaz bu şehre der-bândur şerî'at (G 22/8)

Şeytan Hz. Âdem'e secde etmemesi hususuyla da *Dîvân*'da geçmektedir (G 130/7).

2. TASAVVUF

Nakşî Ali Akkirmânî mutasavvıf bir şair olduğundan onun şiirlerini kaleme almasındaki eğitici ve sanatsal yönü tasavvufî kişiliği çerçevesinde tezâhür etmektedir. Bütün mutasavvıflar tasavvufun bir ledün ilmi olduğu konusunda hemfikirdirler. Şairimizde de bu açıkça gözükmemektedir.

Mutasavvıflara göre marifetullâh tamâmen bir ilm-i ledündür. İlm-i ledün, herhangi bir tahsil olmaksızın Allâh tarafından verilen ilim demektir.⁹⁷ Bu tamamen manevî bir eğitim olup herkese nasip olmayıp ancak nefsini bilmekle kişiye nasip olur.

Açup dil mektebin âhîr okırsuñ ger 'aref dersin

Göñül pür-nûr olup şâhım ledün 'ilmin okır tevhid (G 27/3)

⁹⁷Ledün ilmi için bkz., Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 471-472.

Şakın ol kâle tayanma başagör hâle kadem
Okıyup 'ilm-i ledünni yürü var 'irfân olagör (G 58/3)

Bir kimseye gönül mektebinde Allâh mürebbî olursa o gayb ilimlerine sahip olur ve diğer insanların noksanlarını görebilir:

Aña kim mekteb-i dilden mürebbî ola çün Allâh
Okır ol kes ledün 'ilmin bulur herkesde noşşanı (G 187/14)

Nakşî'nin şiirlerinde tasavvufa yüklediği manalar genel olarak diğer mutasavvıflarla aynıdır. O tasavvuf ehlinde uzak olan kişinin, kendinden haberdar olamayacağı gibi küfür ve imânın hakikatını da bilemeyeceğini söyler (G 187/4). İmân ve küfrün hakikatlerini bilmek için bir mutasavvıfa gerek duyulduğunu yani mürşid-i kâmilin önemini vurgular.

O kim *ehl-i tasavvufdan* hakikat dūr olupdur bil
Özinden bî-haberdür ol ne bilsün küfr ü imânı (G 187/4)

Şâirimiz tasavvufî düşüncelerini müridlerine anlatmak için onlara hep ilm-i ledün ve *aref* dersini okumalarını öğütlemektedir. İnsan suretinde konuşan aslında Allâh'tır ama bunu *aref* dersini okumuş olan bilebilir. Bu dersi okumayan kimsenin bütün ömrü zayi olacak ve o gizli sırlara da erişemeyecektir.

O kim söyler bilüp *sırr-ı aref*den
Virüpdür 'ilmini Hâk 'âşıkâna (K 3/6)

Bu 'anâsır kisvetinde kimdürür nutk eyleyen
*Men aref*den okı dersi merd iseñ gel anı bul (G 92/4)

İfıl-ı dilden almaduñ dersi *aref*den bir sebak
Zâyi' itdüñ bunca 'ömrü irmedüñ esrâre sen (G 114/2)

1. Vahdet-i Vücûd ve Tevhid

Vahdet-i vücûd Arapça bir terim olup, varlığın birliği demektir. Tasavvufta ise, hakikatte Allâh'tan başka bir varlık olmadığının idrak ve şuuruna sahip olmak, bilmek manalarına gelmektedir.⁹⁸

Bir çok mutasavvıf vahdet-i vücûd fikrini benimsemektedir. Allâh mutlak ve tek varlıktır, var olmasını bir sebebe borçlu değildir ve O ezelî ve ebedîdir. O varlığıyla bütün mekân ve zamanı kaplamaktadır. Bu görüşleri içeren ve detaylı olarak anlatan bir çok eser yazılmıştır. Ancak vahdet-i vücûd hakkında ilk olarak düzenli bir eser Muhyiddîn İbn-i Arabî (ö 638/1240) tarafından yazılmıştır.⁹⁹

Nakşî'nin *Dîvân*'ında bulunan bir çok beyitte de bu manayı bulmak mümkündür. Fakat 39. gazel onun vahdet-i vücûd hakkındaki görüşlerinin geçtiği en güzel olan şiiiridir.

Allâh u Teâlâ kainâtta bütün yaratılmışlar içinde kendi esmâ ve sıfatını gizlemiştir. Yani anâsır O'nun zâtına bir don (perde) olmuştur.

Seni ol saña bildürmek murâdın kâsd idüp Mevlâ

'Anâsırdan giyüp bir ton yüzünden tercümân söyler

Yaratdı cümle eşyâyı öziñ setr eyleyüp anda

Göründi niçe biñ yüzden velî kendi nihân söyler (G 39/2-3)

⁹⁸ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 741.

⁹⁹ Vahdet-i vücûd hakkında geniş bilgi için bkz., İsmail Fenni Ertuğrul, *Vahdet-i Vücûd ve Muhyiddin-i Arabî*, İstanbul 1928; Cavit Sunar, *Vahdet-i Vücûd Vahdet-i Şühûd Mes'elesi*, Ankara 1960; Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 741, Süleymân Uludağ, *a.g.e.*, 506-508.

Hakîki tevhîd ene'l-hak sırnı idrâk etmektir. O öyle bir menzildir ki onu aşkı dolayısıyla söyleyen, Mansûr¹⁰⁰ gibi cihânın şahı olmuştur.

Tevhîd *Ene'l- Hak*'dur nakkâş-ı ezel zâhid
Manşûr olalı Nakşî bu yüzden okır her an (G 121/9)

Ne menzildür *Ene'l-Hak* kim diyen şâh-ı cihân oldı
Anuñ Manşûr-veş 'ışkı dilâ günden 'ıyân oldı (G 162/1)

Nakşî, bir başka beyitte de "Allah, tecellîleriyle her yerde var iken neden Hz. Muhammed O'nunla görüşmeye mi'râca gitti." diye sormaktadır.

Hüda mevcûd iken her yerde zâhid
Neden çıktı Muhammed âsumâna (K 1/15)

Nakşî, bir beytinde de *ene'l-hak* diyenlerin neden katledildiğini bilmediğini, çünkü her şeyde konuşanın Allâh olduğunu ifade etmektedir.

Neden katli oldılar cânâ *Ene'l-Hak* söyleyen bilsem
Ki nâtıkdur iden nuṭkı bütün her şeyde güftârı (G 165/6)

Bir başka beyitte de, mest olanların söylediği sözün kendinin olmadığını orada gerçek manada sözü söyleyenin Allâh olduğunu vurgular.

Ki zîrâ mest olanlardan gelen söz kendiniñ olmaz
Anıñcüm söyler 'âşıkdan *Ene'l-Hak* rûh-ı şulṭânî (G 175/2)

¹⁰⁰ Hallâc-ı Mansûr hakkında geniş bilgi için bkz., Yaşar Nûri Öztürk, *Hallâc-ı Mansûr ve Kitâbu't-Tavâsîn*, İstanbul 1976; Ethem Cebecioğlu, "*Hallâc-ı Mansûr*", AÜİFD, Ankara 1988, C. XXX, s. 342-367; Zülfikar Güngör, "*Tâhirü'l-Mevlevî'nin Hallâc-ı Mansûr'a Dâir Risâlesi*", AÜİFD, Ankara 1999, C. XXXIX, s.581-597.

İnsan görünürde bir topraktır ama, onun hareketlerini yapmasını sağlayan Hak'tır.

Ben ne hâkim eyleyen Hak itdüren bir gayri mi

Kim vara menzile âhir ey denî esb ü kırâd (G 29/2)

Görüleceği üzere şairimizin tevhid anlayışının temelinde vahdet-i vücûd ilkesi ana temeli oluşturmaktadır. Onun vahdet-i vücûd anlayışının daha iyi kavranabilmesi için şimdi de vahdet-i vücûd düşüncesiyle yakından ilgili olan diğer kavramları ele alarak açıklamak yerinde olacaktır.

1.1.Vahdet- Kesret

Yukarıda belirttiğimiz gibi mutasavvıflara göre, gerçek varlık sadece Allâh'tır. O'ndan başka bir varlık yoktur ve O âlemde herşeydedir. Âlemde var olan diğer varlıklar ise hep O'nun tecellileridir. Bizim, zâhirde varlıkları çok görmemiz yanlışır, gerçekte herşey 'bir'dir (vahdet). "Görülen âlem, esasında izâfî olup Mutlak Varlık'ın yansımalarından başka bir şey değildir. O, mevcûd varoluştan evvel vahdet yurdunda bulunmaktaydı. Buradan imkan âlemine inmiş ve tekrar vahdet iline dönecektir."¹⁰¹

Nakşî'nin şiirlerinde vahdet ve kesret kavramları bir çok yerde beraber geçmektedir. Bir çok şiirde vahdet üzerinde durulmaktadır. Dîvân'da vahdet mefhumu, vahdet (G 40/2, G 121/4 ve bir çok beyitte), âlem-i vahdet (K 1/17), bahr-i vahdet (G 5/10), ilm ü vahdet (G 32/4), ayn-ı vahdet (G 63/2), genc-i vahdet (G 75/3), sırr-ı vahdet (G 123/4), bade-i vahdet (G 156/2), gark-ı vahdet (G 162/3), rumûz-ı sırr-ı vahdet (G 174/5, G 175/6) ve vahdet-i yâr (G 183/2) gibi kelime ve tamlamalar halinde ele alınmaktadır.

Kesret kavramı ise şiirlerde, kesret (G 5/16), kesret-i edyân (K 1/17), kesret-i elvân (K 1/19), kesret yüzünden (G 12/2), üç mevâlid kesreti (G 20/3), kesret-i zıll-i hayâl (G 33/2), perde-i kesret-nümâ (G 40/2), mâ-sivâ-yı kesret (G 75/4), hadd ü kesret (G 117/8) ve kesret-i cihân (121/4) gibi terkip ve kelimelerle geçmektedir.

¹⁰¹ Bilal Kemikli, *a.g.e.*, s.166.

Nakşî, Hz. Peygamber “bütün doğanlar İslâm fitratındadır”¹⁰² demişken bu dinlerin çokluğu nedendir diye sormaktadır. İnsanların, kıyamet gelmeden vahdet yolundan yüz çevirmeyip kalbinden inkârı gidermesi gerekmektedir.

Küllü mevlûdın demişken ‘âlem-i vahdetde ol

Ya bu mülk-i fânî içre keşret-i edyân nedür (K 1/17)

Şakın gel *râh-ı vahdetden* yüzüñ döndürme ey zâhid

Gider kalbünden inkârı göziñ aç gelmeden ferdâ (G 10/3)

Kişi kendi varlığını kesret sanmamalıdır çünkü onda var olan çâr unsura bürünmüş olan Allâh’ın tecellisidir. Yani görünen bir kesret değil aksine vahdettir.

Seni sen şanma kim sensin bu keşret ‘*ayn-ı vahdetdür*

Bürünüp çâr ‘unşurı yüzünden eyledi ma’ mûr (G 63/2)

Bütün canlıların ruhlar âleminde rengi birdir ama sonradan hepsinin rengi değişmiştir. Allâh, yarattığı varlıklara farklı renkler vermiştir.

Rengi birken cümle cânın ‘âlem-i ervâhda çün

Birbirine beñzemez bu *keşret-i elvân* nedür (G K1/19)

Nakşî, tevhîd-i zâta ulaşmak için dört unsur ve üç mevâliddeki çokluktan el çekilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Dört ‘anâsır üç mevâlid *keşretinden* çek elüñ

Kıl sefer *tevhîd-i zâta* gör nedür bu şeyh u şâb (G 20/3)

Kesretten el çekmek ve sevgi (aşk) ateşini yakmakla ancak tevhîdin anlaşılabilceğini vurgular. Bu meydana girip kanlı göz yaşı dökmelidir.

¹⁰² Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ, II/125.

Çeküp el iş bu *keşret*den yakup sen âteş-i 'ışkı

Girüp meydâne kan ağla kaçan ol demdürür tevîd (G 27/4)

1.2. Mâsivâ

Kelime olarak başka ve başkası manasına gelen mâsivâ, tasavvufta kesreti ifâde eder ve Allâh'tan başka her şey demektir.¹⁰³ Şairimiz Nakşî de vahdete inanan biridir ve Mutlak Vücûd'un dışında bir varlığın olmadığını savunur. Allâh'ın dışındaki her şey sonradan var olmuştur ve hakîki bir vücûd sahibi değildirler. Sadece Allâh vücûd sahibidir.

Tasavvufta, eğer bir gönülde Allâh'ın sevgisinden başka bir sevgi varsa o adetâ onun ilâhı gibi olur. "Bu yüzden, kalbten mâsivâ putunun değiştirilmesi, sevginin hep Allâh üzerinde yoğunlaşması büyük önem arzeder"¹⁰⁴

Nakşî, beyitlerde mâsivâ kavramına yakın manaları taşıyan ğayr, ağyâr, yalan ve sivâ kelimelerini de kullanmaktadır. Bir beyitte, vahdet-i vücûd mefhumunu da güzel ifade eden şu sözler geçmektedir. Ben bir toprağım ama bana bütün işleri yaptıran bir başkası mı?

Ben ne hâkim eyleyen Hâk itdüren bir ğayri mi

Kim vara menzile âhir ey denî esb ü kırâd (G 29/2)

Kişi kalbini Hak'tan başka her şeyden arıtmalı ta ki Allâh'ın nûru her tarafını kaplasın. Mâsivâyı kalbinden silip atan kimse bir mürşid-i kâmil olmuştur ona canlar fedâ edilir.

Arıt kalbiñ yûri var ğayr-i Hâk'dan

Ṭola nûr-i Hüdâ tâ kim bu câna (K 2/42)

Fedâ it cânuñu var mâ-sivâdan

Silüp pâk eyleyüp kalbiñ yuyana (K 2/45)

¹⁰³ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 488.

¹⁰⁴ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 488.

1.3.Tecellî

Tecellî, kelime olarak aşikâr olmak, açığa çıkmak, görünmek ve ortaya çıkmak gibi manalara gelmektedir. Tasavvufî manası ise, gaybden gelen ve kalbde zâhir olan nûrlar¹⁰⁵ demektir.

Kişi eğer gerçek sevgilisini bilirse, o sevgili ona tecelli eyler ve cemâlin gösterir. Yani Allâh'ı sevenlere gizli sırlar âşikâr olur.

Bugün cânânunu anlar bilürler
Virüp başın olar kim kıydı cânâ

Tecellî eyleyüp her yerde ma'sûk
Cemâlin gösterir ol şâdıkâna (K 2/68-69)

Dîvân'daki bir çok beyitte tecellî kelimesi zikredilmektedir. Nakşî, şiirlerinde gönül levhinden tecelli edenin Allâh olduğunu söylemektedir. (G 17/1) Yedi kat gizli nûrdan bir tecellî gördüğünü ve bundan ırcî'î (Fecr 27) hitabını işittiğini söylemektedir (G 128/3).

Ey benim yek-pâre gönlüm sen saña gel sen saña
Eyleyen kimdür *tecellî* levh-i dilden bak saña (G 17/1)

Yedi kat nûr-ı mahfiden *tecellî* eyleyüp bir nûr
Hitâb-ı 'ırcî'î eyler işitdüm ol hümâdan ben (G 128/3)

Kişi sûrete tapmazsa cem ve farkı idrak edeceğinden nefsinin hakikatini anlar ve sonunda onun kalb hanesinde Allâh tecelli eder ve her sözü Allâh olur.

¹⁰⁵ Süleyman Uludağ, a.g.e., s. 472. Tecellî hakkında geniş bilgi için bkz., Ethem Cebecioğlu, a.g.e., s.700-702.

Nefsin idrâk eyleyüp ta hâne-i kalbinde Hâk
Eyleyüp âhir *tecellî* her sözi Allâh ola (G 143/4-5)

Her tarafta tecellî eden Allâh'ın mutlak zâtının sıfatlarıdır. Eğer bir kulda bu olmazsa yani bunları anlayamazsa bir mana ifade etmez ve boş sanır. Ama gönül temkin bulur ve telvînden kurtulursa “ev ednâ” (Necm 9) sırrı ona açılır. Yani mirâcda Hz. Muhammed’e nasıl sırlar açılmış ve Allâh’ın cemâlini müşâhede etmişse kul da bazı sırlara vâkıf olur.

Şifât-ı zât-ı mutlakdur bu dört yüzden *tecellîler*
Ki ol bir kulda olmazsa ol âhir hâk-sâr oldı (G 182/7)

Gönül temkîn bulup âhir arındı cümle telvînden
Açıldı sırr-ı *ev ednâ tecellîden* devâm aldı (G 195/3)

Tecellî itdi kalb içre olup taht-ı Süleymân’ı
Cülûs itdi aña rûhı cihânı tutdu envârı (G 196/3)

Nakşî, “kimi dedi kodu ister amma ben bir hâl ehli ve (Allâh’ın) Cemâl’inin tecellisini isterim. Bu yüzden bu benim gönlüm başka şeyle avunmaz, oyalanmaz.” demektedir.

Kimisi kıl ü kâl ister
Bu dil bir ehl-i hâl ister
Tecellî-i cemâl ister
Gönül eglenmez eglenmez (H 9/4)

1.4. Cemâl

Cemâl, kelime olarak güzellik demektir. Ya da bir âşığın ısrarlı arzusu üzerine mâşukun kemâllerini izhâr etmesidir.¹⁰⁶ Tasavvuf terimi olarak ise; “Allâh’ın

¹⁰⁶ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 113.

müşâhede-i ilmiyye olarak, kendi zâtında ilk müşâhede ettiği ezeli bir sıfattır. O, müşâhede-i ayniyye olarak yarattıklarında bu sıfatı görmek diledi, bunun üzerine ayna gibi kendi cemâlinin aynını görmek üzere âlemi yarattı.”¹⁰⁷

Nakşî, cemâl mefhumunu; cemâl (G 11/3, K 2/69 ve bir çok yerde), meh cemâl (G 34/1), harîdâr-ı cemâl (G 78/1), hüsn-i cemâl (G 94/3), cemâl-i rû'yet (G 119/1), tecellî-i cemâl (G 182/4), mutlak cemâl (G 194/4), hüsn (G 64/5), metâ'-ı hüsn (G 93/5), mekteb-i hüsn (G 81/3), mushaf-ı hüsn (G 83/3), vech-i pâk (G 7/1), vech (G 7/4), vech-i Rahmân (G 146/3) ve vech-i insân (G 172/1) gibi kelime terkip ve terimiyle kullanmaktadır.

Şâir, Hz. Mûsâ, Allâh'a "bana cemâlini görter" (A'râf 7/143) dediği zaman Allâh'ın ona neden "beni göremezsın" diye cevap verdiğini sorar. Başka beyitlerde de görünen bütün güzelliklerin Allâh'ın sıfatlarının bir tecellisi olduğu; asıl güzelin O olduğu ve bu alemdeki varlıkların âdeta bir ayna gibi O'nu yansıttığı ifade edilir. Mutlak cemâl sahibi Allâh'tır.

Cemâlûn görmedür kaçdım dimişken

Niçün didi Musâ'ya *len terânî* (G 167/4)

Cemâlûn gösterüp dilber bu mir'âtı mücellâdan

Beni benden olup âhîr ne kim var eyledi yağma (G 11/3)

Açup cân gözlerin âhîr çeküp el cümleden cânâ

Cemâl-i yâri seyreyler bu mir'ât-ı mücellâdan (G 118/2)

Gösterüp muṭlaḳ *cemâlûn* ol Hudâ-yı lem-yezel

Cezb idüp cânı serîr-i vaṣl-ı cânân eyledi (G 194/4)

Şâirimiz, "İhlas sûresini O'nun güzellik mushafında gördüm; ey zâhid eğer bunu inkâr edersen Kur'an âyetlerine bakabilirsin." diyerek asıl güzelliğin Allâh'a ait

¹⁰⁷ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 177.

olduğunu vurgulamaktadır. İnsan Allâh'ın güzelliklerini yansıtan bir aynadır onda Rahmân'ın yüzü tecellî etmektedir.

Muşhaf-ı hüsnînde gördüm sûre-i ihlâsı ben
Zâhidâ inkâr iderseñ âyet-i Kûr'ân'a bak (G 83/3)

Haber al pîr-perver ol sen ol âyine-i Hâk'dan
Açup can gözleriñ bir bak nazar kııl vech-i Rahmâna (G 146/3)

1.5. Celâl

Dîvân'da, celâl Allâh'ın ululuğu anlamında kullanılmaktadır. Ama daha çok Allâh'ın kahr ile tecellîsi celâl olarak anlaşılmaktadır. Beyitlerde celâl, genellikle cemâl ile birlikte zikredilmektedir. Çünkü tasavvufî düşünceye göre, her cemâl için bir celâl olduğu düşünülmektedir. "Her celâlin ardında bir cemâl vardır. Allâh celâl ve kahriyle bütün mevhum varlıkları ortadan kaldırır, böylece cemâlini ortaya çıkarır. Bu sebeple cemâl, celâlin aynıdır."¹⁰⁸ Celâl ve Cemâlden el çekmeyen yani ikisini aynı kabul etmeyen bir kimse, asla vuslat şerbetini içemez.

Celâl ü ger Cemâlûñden elüñ çekmezseñ ey meh-rû
İçilmez şerbet-i vuşlat bu yerde bilmiş ol kaç'â (G 18/6)

Cemâl ve celâli bir bilmek rıza makamıdır. Kişi bazen celâl bazen de cemâlin mazharıdır. Her ikisinde de Allah'ın sanatı görünmektedir. Sevgilinin yolunda onun hem cemâlinde hem de celâlinde feyz alıp bazen bir ışık, bazen ateş olmak gerekir(G 96/5).

Geh Celâlûñ geh Cemâlûñ olup âhîr mazharı
İşte cânânuñ yüzünde san'at-ı Perverd-gâr (G 68/3)

¹⁰⁸ Ethem Cebecioglu, *a.g.e.*, s. 177.

Reh-i 'ışkında dil-dâruñ *celâliyle cemâlünden*

Temâmet feyz olup âhîr gehi nûr ü gehi nâr ol (G 96/5)

1.6. Lâ-Mekân

Mutlak zât olan Allâh, mekândan ve nişandan münezzehdir. O'nun bir mekânla mukayyed olması mümkün değildir. Ancak, isim ve sıfatlarıyla her yerde görülebilmektedir.¹⁰⁹ Dîvân'daki şiirlerde lâ-mekân mefhumu mekandan ve nişandan münezzeh olan Allâh'ın yerine kullanılmaktadır. Yine şiirlerde aynı manaya karşılık gelen bî-nişân kelimesi de geçmektedir.

Nakşîyâ el-fakru fahrî câmını nûş ideli

Lâ mekânun mestiyüz biz evc-i rif'at beklerüz (G 75/6)

Mekânından muqaddem kân olanlar

N'ider 'ışk-ı Hudâ-yı lâ mekânı (G 167/3)

Sekâhüm Rabbühüm hamrın içen 'âşıklar ey Nakşî

Olurlar *bî-mekân* anlar *mekândan lâ-mekân* söyler (G 39/7)

Kişi dünyanın fani olduğunu bilmeli ve bütün varlığını verdikten sonra ancak mekândan münezzeh olan Allâh'ı bulabileceğini bilmelidir.

Olar kim olmadı 'âlemde fânî

Beķâ bulmaz bulup ol *bî-nişânı* (G 167/1)

Diler gönlüm ola 'âlemde fânî

Vire varım bula ol *bî-nişânı* (G 189/1)

¹⁰⁹ Lâ-mekân kavramı için bkz., Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 469.

1.7. Sır (Esrâr)

Gizli şey, kök, kıymetli, vadinin orta yeri, asıl, nikah, bir şeyin halisi, efdali gibi anlamlara gelen ve çoğulu esrâr olan¹¹⁰ sır mefhumu bir çok beyitte geçmektedir. İnsanda var olan sır müşâhedenin yeridir. Dilimizde kullanılan “sırlamak” deyimini kapamak örtmek anlamındadır. Yine “sırılmak” kelimesi de ölmek¹¹¹ manasına kullanılmaktadır.

Nakşî'nin şiirlerinde bu mefhum, sır, sırr-ı Ahmed (G 1/5), sırr-ı Hak (G 14/2), mahzen-i sırr-ı Hüdâ (G 14/4), sırr-ı velâyet (G 19/8), sırr-ı Mûsâ (G 126/1), ene'l-Hak sırrı (G 30/5), sırr-ı ev ednâ (G 31/5), sırr-ı vahdet (G 123/4), rumûz-ı sırr-ı insân (G 41/1), sırr-ı Hüdâ (G 50/5), sırr-ı hafî (G 50/10), sırr-ı ahfâ (G 68/4), sırr-ı bülend (G 105/3), sırr-ı âlem (G 133/5), sırr-ı nihân (G 134/2), sırr-ı müsemma (G 136/2), sırr-ı hayvân (G 141/3), sırru'llâh (G 143/1), rumûz-ı sırr-ı vahdet (G 174/5), sırr-ı Mevlâ (G 144/4), sırr-ı ekber (G 162/5), remz-i sırr-ı pinhânî (G 161/7) ve zennûn-ı sır (G 192/7) gibi tamlama ve terkipler şeklinde bir çok yerde geçmektedir.

Nakşî, sözlerinin hepsinin vahdet sırrının birer remzi olduğunu, herkesin bu sırlarla dolu muammâyı okuyamayacağını ve “lî me'allâh” mektebinden ders alanların ancak gizli sırları bilebileceğini ifade eder.

Rumûz-ı sırr-ı vahdetdür kelâmın cümle ey Nakşî

Oķır mu her denî âdem bu esrâr-ı mu'ammâyı (G 177/6)

Haber al lî me'allâh'dan eger te'vîle kâdirseñ

Ve gerni bilmedün zâhid bu remz-i sırr-ı pinhânı (G161/7)

Sır kavramı, beyitlerin pek çoğunda da müteradifi olan remz (G 161/7), rumûz (G 177/6), esrâr gibi kelimelerle geçmektedir.

¹¹⁰ Bkz., Süleyman Uludağ, a.g.e., s. 430, Ethem Cebecioğlu, a.g.e., s. 641.

¹¹¹ Abdalbâki Gölpınarlı, *Tasavvıftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İstanbul 1977, s. 294-295.

Rumûz-ı sırr-ı vahdetden haberdâr olmayan Nakşî

Ne fehm itsün bu ma'nâdan ki bilmez ol bu esrârı (G 174/5)

'Aref' dersini öğrenen ve söyleyen aşıklara Hak ilmini nasip eder. Peygamberlerin ve velîlerin ne ile vazifeli olduğunu anlamak için gönülde yansıyan Hakk'ın sırlarına bakmak gerekir.

O kim söyler bilüp *sırr-ı 'arefden*

Virüpdür 'ilmini Hak 'âşıkâna (K 3/6)

Gel nazar kıl levh-i dilde *sırr-ı Hak'a* 'ârif ol

Gör ne işlerler yüzinden evliyâ vü enbiyâ (G 14/2)

1.8. Gönül

Gönül, kalb kelimesinin Türkçe karşılığı olan bir kavramdır. Dilimizde bu kelimeyle ilgili bir çok atasözü ve deyim bulunmaktadır. Bu kavram tasavvuf düşüncesinde kullanılan önemli kelimelerden biridir. Beyitlerde dil, cân ve kalb kelimesi olarak zikredilmektedir. Bir çok yerde de gönül Mısır'ı, dil Mısır'ı, gönül bülbülü gibi tamlamalar şeklinde geçmektedir.

Bütün âlem bir gönül gibidir, nasıl bir gönle ikilik sığmazsa oraya da ikilik sığmaz. Ondaki güzellikleri ancak bir zat yapabilir.

Bir *göñüldür* cümle 'âlem şûretin nakşında bil

İkilik sığmaz araya olsa 'âlem bir yaña (G 17/2)

Nakşî, bir beyitte de, Allâh'a gönlünü temiz kılması için dua etmekte ve gönül hânesinden görünmesini istemektedir.

Hudâyâ 'izzetün hakkı *göñül levhın* mücellâ it

Görün *göl-hâne-i dilden* seni senden tesellâ it (G 24/1)

Âşıklar gayret okuyla gönül hanesini silip oradan gayb âlemini de Rahmân'ın nûrunu görebilirler. Zaten gönül bir vahiydir bundan gafil olmamak gerekir. Tasavvufî anlayışa göre gönül, sultân'ın tahtıdır. O tahta ancak Allâh oturur.

Silerler tîğ-i gayretlen *göñül mir'âtın* 'âşıklar

Görürler 'âlem-i gaybı ki anlar nûr-ı Rahmândur (G 47/3)

Bu *göñül* vahydürür gafleti қо

Ne ki itdüm dime iz'ân iledür (G 57/7)

Dil kelimesi de gönül manasınadır. Nakşî aşağıdaki beyitte gönül, cânân, cân ve dil kelimesini bir arada başarıyla kullanmıştır. Vücudu bir şehre benzetmekte ve o şehrin içinde cânânın olduğunu vurgulamaktadır. Ama gönül levhinden hicâbın silinmesiyle bu gerçekleşecektir.

Levh-i dilden sil hicâbı ey *göñül* gel cânâna bak

Gir vücûduñ şehri içre aç göziñ cânâna bak (G 81/1)

1.9. Aşk

Aşk teması Nakşî'nin şiirlerinde çokca geçen önemli bir konudur. Aşk, kelime olarak birine duyulan aşırı sevgi anlamındadır. Aşk iki türlüdür; biri maddî, diğeri ise manevî. “Bir kadın gözönünde bulundurularak zevk ve cinsî câzibe ön planda tutulmak sûretiyle oluşan aşk maddîdir. Bunun platonik (hayâlî) olanı da vardır. Şâirlerin aşkı böyledir. Bu aşk genelde mecâzîdir. Hakîkî aşk ise, Allâh aşkıdır.”¹¹² Gerçek aşk, Allâh'a duyulan sevgidir.

Mutasavvıf bir şâir olan Nakşî de şiirlerinde Allâh aşkını güzel tanımlama ve benzetmelerle işlemektedir. Canını ve başını aşk yolunda terkeden âşıklara Allâh ne ihsanlarda bulunur (K 1/11). Bir insan eğer kalb gözünü açar ve âlemin sırrını anlarsa aşk yolunun gözdesi olur (K 2/38).

¹¹² Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 120.

Cân u başı *râh-ı ʾışkda* terk iden *ʾâşıklara*
Ol *Kerîm-i lâ yezâl*’ın itdüğü ihsân nedür (K 1/11)

Göz açup fehm iderseñ ger bu râzı
Olursuñ *râh-ı ʾışk* içre yegâne (K 2/38)

Beyitlerde aşk mefhumu, meydân-ı ışk (K 1/25, G 29/5), âşık-ı bî-çâre (K 1/25), pûta-ı ışk (K 1/33), ışk eri (K 2/20), râz-ı ışk (K 2/49), şehid-i ışk (MR 1/4), ateş-i ışk (G 7/2), âşık-ı şeydâ (G 7/1), sahrâ-yı ışk (G 7/3), mekteb-i ışk (G 8/4), derd-mend-i ışk (G 27/2), hastegân-ı ışk (G 27/2), bâzâr-ı ışk (G 27/4), câm-ı ışk (G 29/5), nâr-ı ışk (G 34/9), ışk-ı bîmâr (G 30/20), bâde-i ışk (G 75/2), deryâ-yı ışk (G 51/8), zencîr-i ışk (G 51/5), şarâb-ı ışk-ı dildâr (G 42/3), kandîl-i ışk (G 42/3), menzil-i ışk (G 102/3), bâb-ı ışk (G 40/5), râh-ı ışk (K 1/11, K 2/38) ve kitâb-ı ışk (G 118/3) gibi bir çok tamlama ve terkipler halinde geçmektedir.

Nakşî’nin şiirleri incelendiğinde onun aşkla ilgili ne kadar çok şiir yazdığı ve nasıl teşbihlerle gerçek aşkı yani Allâh aşkını işlediği görülecektir. O bir beyitte şöyle demektedir: “Eğer aşk sırrını bir açıklarsam onun bir zerresi bile bu cihâna sığmaz.” (K 2/49) Bu söz onun aşka bakışını çok iyi anlatmaktadır.

Aşk ehlinin sonu maşuğun rengine boyanmaktır, yani onda yok olmaktır.

Budur *ʾışk ehlinüñ* ta intihâsı
Girüp rengine *ma ʾşûkun* boyana (K 2/46)

Ayrıca şâirin hece vezniyle yazdığı şiirlerde de ince ve duygulu söyleyişlerle aşk mefhumu başarıyla ele alınmaktadır. Aşk ateşi yanılması gereken bir ateştir. Aşkın yoluna girmeyen kimse ise hayvandır.

Ben saña Mecnûn'um sen baña Leylî
 Ya niçün yanmayam âteş-i 'ışka
 Eyledüm zâtuña çünki ben meyli
 Ya niçün yanmayam âteş-i 'ışka (H 15/1)

Göreliden ey güneş yüzli seni
 Yanmışum ben senüñ 'ışkıñ odına
 Kaşları peyveste mestâne gözli
 Yanmışum ben senüñ 'ışkıñ odına (H 14/1)

Râh-ı 'ışka girmeyen
 Bildüm Yâ Rab hayvândur
 Kim anlar insân olmaz
 Câna cânım kurbândur (H 6/1)

Hakk'ın aşıkları, O'na olan aşklarından devrân etseler O'nun büyüklüğünü anladıkça hayran bir şekilde döner dururlar.

Senüñ 'ışkıñla 'âşıklar kaçan kim itse devrânı
 Dönerler vâlih ü hayrân gönül itdikce seyrânı (G 199/1)

Yâ Rab 'ışkıñ şem'inde
 Pervâneler yanmaz mı
 Bezm-i vuşlat cem'inde
 Mestâneler yanmaz mı (H 19/1)

Aşk öyle bir duygudur ki belli bir zaman sonra ne âşk, ne aşık ne de maşûk kalır, sadece lâ-mekân olan Allâh kalır. Yani mecâzî aşk mutlak güzel olan Yaratıcı'yı bulmaya vesile olur. O zaman da her şeyin fâniliği ortaya çıkar ve sâdece Allâh'ın var olduğu âşık tarafından anlaşılır.

Ne *'ışk* kıala ne *'âşık* u ne *ma'sûk*

Bula ta her mekânda lâ-mekânı (G 189/4)

Şu beyit, Nakşî'deki ilâhî aşkı çok güzel ifâde etmektedir. Allâh'ın insanda tecelli etmesi ve yine kendi güzelliğini yarattığı bir varlıkta müşâhede etmesi vurgulanır.

Anıñcün koymadım ğayri ki bu *bazâr-ı 'ışk* içre

Yine kendidürür cânâ metâ' inuñ harîdârı (G196/9)

Nakşî, aşkla ilgili bir çok beyit kaleme almıştır. Bunlardan bazılarını aşağıya alıyoruz.

İçmeyen la'liñ şarâbın merd-i meydân olmadı

Düşmeyen *zencîr-i 'ışka* mest ü hayrân olmadı

Mülk-i Ken'ân içre cânâ bulmayan dil Yûsuf'un

Çâh-ı zulmet içre kaldı Mısr'a şultân olmadı

Çekmeyüp benlik hicâbın görmedüñ mi zâhidâ

Kaldı şirket içre âhîr gitdi insân olmadı

Derd-i 'ışkuñ çâresün gel şorma andan kim dilâ

Defter-i 'uşşâk içinde şâh-ı Loqmân olmadı (G197/1-4)

Şorarsañ *âteş-i 'ışkı* bu gün sen

Derûn-ı sînem içre bir ocağdur

Sevüp *'âşıkların* cânâ ezelden

Yağar *'ışk* odına cânıñ kapakdur (G 36/4-5)

Şair beyitlerde, aşk kelimesiyle berâber sevmek, âşık, maşûk, muhabbet ve uşşâk kavramlarını da bir çok yerde kullanmıştır.

1.10. Cân

Tasavvuf terimi olarak, insan ruhu, ilahî nefes ve Hakk'ın tecellîleri manasına gelen cân, Nakşî *Dîvân*'ında en çok geçen mefhumlardandır. Bir tarikat deyimi olarak cân, Mevlevîlik ve Bektâşîlik'te derviş ve mürid manasında kullanılmaktadır.¹¹³

Beyitlerde cân kelimesini Nakşî, insan rûhu ve mürid karşılığında kullanmaktadır.

Bilür yok kadrüñi söyleseñ ey cân

Hudâ hakkı saña dirler dîvâne (K 2/70)

Şu beyitte de cân, ruh anlamında kullanılmaktadır.

Cism ü cân olmazdan evvel Hakk'ilen ey şehriyâr

Ol vakit rûz-i elestde itdüğün peymân nedür (K 1/16)

İnsan âlemin cânıdır, kalbinden Allâh'tan başka her şeyi atarsa o zaman içine Hudâ'nın nûru dolar. Zaten insan Allâh'ın yeryüzündeki halifesidir. Onda Allâh'ın celâl ve cemâl sıfatları tecelli etmektedir. Ona cân (ruh) vererek hay olmasını sağlayan Allâh'ın kendisidir.

Ölse bir kes cümleden bir gitse anuñ cevheri

Dâhil olsa yine aña hayy olan ol cân nedür (K 1/30)

Nakşî, bir beyitte de sevgili manasına gelen cânâ kelimesini kullanmaktadır.

Beķa bul geç fenâdan gel libâs it cümle eşyâyı

Görün her zerreden cânâ ki sensin 'âlem-i kübrâ (G 15/17)

¹¹³ Bkz., Ethem Cebecioğlu, a.g.e., s. 169.

Allâh'ın ilmi öyle bir ilimdir ki, o cana hayat verme özelliğine sahiptir. O'nun hayat vermesiyle ölü gönüller dirilir; ölüm ve hayat bir olur.

Nedür ol 'ilm-i ilâhî virür *câna* hayat

Dirilür mürde-dil andan bir olur hayy u memât (G 23/1)

Her mekânın şerefi orada bulunan insandan kaynaklanması gibi tende ziya yani hayat cân (ruh) iledir. Eğer cân verilmezse de cânâna kavuşma gerçekleşmez. Kişi gerçek sevgili olan Allâh'a ulaşmak isterse aradan teni çıkarmalıdır.

Her mekânda şeref insân iledür

Nitekim tende ziyâ *cân* iledür (G 57/1)

Cân virmez iseñ var yûri ol *cân* ele girmez

Bitmez bu işiñ hâk bu ki *canân* ele girmez (G 77/1)

Nakşî, aşağıdaki beyitte vücûdu bir şehre benzeterek o şehrin sultânının Allâh olduğunu ancak engellerin kaldırılması ve gözün açılmasıyla O'nun görülebileceğini vurgulamaktadır. Şiirlerde cân, kibleye teşbih olunarak onun Kâbe'sine yönelip onu tanımayan Allâh'ı bilemez denilmektedir.

Levh-i dilden sil hicâbı ey gönül gel *câna* bak

Gir vücûduñ şehri içre aç göziñ *cânâna* bak (G 81/1)

Cân kıblesinüñ Ka'be'sine başmayan ayak

Hacc-i beden eylerse de biñ kerre *illâ*'sı yok (G 84/2)

Yine şâir, ene'l-Hak mefhumunun bir yansıması olarak kendinin cihanın şâhı olduğunu, âlemin kendi emrinde olduğunu, yapmak ve yıkmak kendine ait olduğundan herkesin kendisiyle diri olabileceğini ifade etmektedir.

Benim şâh-ı cihân ey dil benim emrimdedür 'âlem

Benimdür yıkmak ü yapmak benimle diridür her *cân* (G 109/9)

Cân kelimesi bazen de şiirlerde cânâ (ey cân) şeklinde geçmektedir.

Açup *cân* gözlerin âhîr çeküp el cümleden *cânâ*

Cemâl-i yâri seyreyler bu mir'ât-ı mücellâdan (G 118/2)

1.11. Vücûd

Buluş ve varlık anlamlarına gelen vücûd kelimesi mefhum olarak daha bir çok manaya gelmektedir. Tasavvufî manada ise, en mükemmel anlamdaki vecd hali, Hakk'ı bulma, O'na erme; sâlikin beşeriyetinden tam olarak fânî olunca Hakk'ı bulması¹¹⁴ demektir. Âlemde vücûdun birliği (vahdet-i vücûd) ilkesini benimseyenlere göre vücûd, kelimenin ihtiva ettiği varlık anlamından hareketle, hakîki varlığa delalet etmektedir. Bunun dışında kalan varlıklar da mâsivâ olarak kabul edilerek mevcûd kelimesiyle ifâde edilirler.

Şâirimiz Nakşî de bu manaya karşılık olabilecek söyleyişlerle beyitlerde vücûd kelimesini kullanmaktadır. İnsan kendi vücûdunun kimin olduğunu bilmelidir, eğer bilmezse ikiliğe düşer. Varlığın bir olduğunu bütün varlığı Allâh'ın yarattığını insan bilmelidir. Nitekim Allâh'ın lütfettiği ve perdeyi açtığı insanlar bunu bilebilir.

Açmamış cânâ niğâbın bunlara lütf ıssı cûd

Gösterüp bildürmemişler kim kimiñdür bu *vücûd*

Çalmış âhîr ikilikde eyleyüp hâke sücûd

Dönmez âhîr bildüğünden şöyle kim bu münkirân

El-amân münkir elünden pâdişâhım el-amân (MH 2/4)

Beyitlerde insan vücûdu bir şehre benzetilerek çeşitli teşbihlerle anlatılmaya çalışılmıştır.

¹¹⁴ Bkz., Ethem Cebecioğlu, a.g.e., s.760-761, Süleyman Uludağ, a.g.e., s. 524-525.

Bu gönül Ya'kûb'unuñ Mısr'ına irdünse eger

Bu *vücûduñ şehri* içre Yûsuf-ı Ken'ân nedür (K 1/29)

Bu *vücûduñ* içre zâhid cennet ü Rıdvân nedür

Ya anuñla zeyn olan ol hûri vü ğılmân nedür (K1/1)

2. Âlem

Âlem; kelime olarak kainât, bütün yaratılmış varlıklar; güneş sistemi ve onun çevresinde dönen gezegenler topluluğu; cihân, dünya, mevcudât ve belli bir sınıf oluşturan canlılardan meydana gelen varlıklar topluluğu demektir.¹¹⁵ Tasavvufta ise Allah'tan başka herşeye âlem denmektedir. Yani Allâh'ın dışındaki yaratılmış bütün varlıklar âlemdir.

İnsanlar vahdet âleminde hep bir fitrat üzerinedir, ama sonradan dinler çoğalmıştır. Bu âlemin anlaşılması için sırr-ı hafâya vakıf olmak gerekir. (TH 2/11) Allâh'ı inkâr eden münkirler hem bu âlemde hem de öteki âlemde ızdırap çekeceklerdir(TH 3/10).

Küllü mevlûdın dimişken *âlem-i vahdetde* ol

Ya bu mülk-i fâni içre keşret-i edyân nedür (K1/17)

Nakşî şiirlerinde âlem kavramını bir çok yerde farklı teşbih ve terkipler halinde kullanmaktadır. Bu kavram beyitlerde; âlem (G 1/12), âlem-i ma'nâ (K 1/13), âlem-i vahdet (K 1/17), âlem-i ervâh (K 1/19), güzellik âlemi (K 1/35), âlem-i milk-i bekâ (K 1/39), iki âlem (TH 1/3), âlem-i gark (G 4/6), âyine-i âlem-nümâ (G 14/6), âlem-i süflî (G 15/7), âlem-i kübrâ (G 15/17), âlem-i ahfâ (G 16/1), şeh-i âlem (G 18/2), sarrâf-ı âlem (G 19/3), hallâk-ı âlem (G 29/1), on sekiz bin âlem (G 40/3), reh-nümâ-yı âlem (G 45/2), âlem-i gayb (G 47/3), Mansûr-ı âlem (G 48/4), âlem-i kalb (G 58/4), âlem-i mülk-i hafâ (G 70/2), mişe-zâr-ı âlem (G 81/5), âlem-i zulmet (G 82/3), fârûk-ı âlem (G

¹¹⁵ Âlem hakkında bkz., Süleyman Uludağ, a.g.e., s.38-41.

85/5), Fahr-i âlem (G 99/5), âlem-i lâhût (G 127/2) ve bennâ-yı âlem (G 173/3) şekillerinde geçmektedir.

İnsan âlemin küçük bir tasviridir, eğer mâsivadan kalbini pâk ederse onda âlem görünür. Âlem bir araya da gelse gönle ikilik sığmaz.

Mâsivâdan pâk idüp kalbiñ mücellâ eyleyen
Nakşiyâ anlardurur 'âyine-i 'âlem-nümâ (G 14/6)

Bir göñüldür cümle 'âlem şüretin nakşında bil
İkilik şıgmaz araya olsa 'âlem bir yaña (G 17/2)

On sekiz bin âlemi bilmek için ârif olmak gerekir. İnsan kendi özünü âlemde görmek için on sekiz bin âlemi yansıtmakta olan kendine bir bakmalı.

On sekiz biñ 'âlemiñ kılmak dilerseñ seyrini
'Ârif ol 'âlemde Nakşî gel beri insâna bak (G 81/6)

Nakşîyâ görmek dilerseñ kendi özin 'âlemde sen
On sekiz biñ 'âleme mir'ât olan insâna bak (G 83/5)

Nakşî, kalbi de bir âleme benzeterek onu bilmeyenin maksadına ulaşamayacağını vurgulamaktadır.

Girmeyenler iş bu kalbe olmadı 'âlemde çün
Kurb-ı Hakk'a dâhil olmaz münkir-i güm-râh olur (G 54/3)

Bulmasa bir kes mürebbî nefsin idrak itmeyüp
'Âlem-i kalbe erişmez sırr-ı ser-gerdân olur (G 48/6)

3. Devr

Devir, bir eksen üzerinde dönüp dolaşarak yine başlangıç noktasına gelmek demektir. Tasavvuf dilinde ise manevî âlemden maddî âleme gelen ruhların ilk ve asli yurtlarına geri dönüşünü açıklayan bir nazariyedir.

Bu nazariyeye göre: Allâh ilk tecellisiyle akl-ı kül (Nûr-i Muhammedî)ü yaratmıştır. Akl-ı külden taştan tecellilerle de diğer mahlûkât yaratılmıştır. Nûr bu şekiller âleminde tedricen tecellî etmiş; tenezzül ve terakkî makamlarından geçerek tekrâr geldiği âleme karışmıştır. Nûr-ı Muhammedî sırasıyla ruhlar âlemi, tabiat, heyulâ, cism-i kül, şekil, arş, kürsi, atlas feleği, menâzil feleği, yedi felek, yedi yer ve mevâlid-i selâse (maden, bitki, hayvan) mertebelerinden zuhûr eder.¹¹⁶ Bunlardan da onsekiz bin âlem oluşmaktadır.

“Maddî olarak görülen şu âleme düşen bir mevcut, önce cemâd (cansız), sonra bitki, sonra hayvan, sonra insan şekillerinde tecellî eder, sonunda da “insan-ı kâmil şekline dönüşür, Hakk’a vasıl olur. İnsan-ı kâmile kadar olan çizgiye kavs-ı nüzûl (iniş yarım dairesi), insân-ı kâmil ile başlayan Allâh’a dönüş çizgisine (ulaşma) de kavs-ı urûc (çıkış yarım dairesi) denir. Kavs-ı urûc ile varlık vücûd-ı mutlaka yani aslına döner. Mebde ve meadden bahseden bu harekete devir denir.”¹¹⁷ Devir, Allâh’dan gelen insanın yine O’na dönmesi ve vücûd-ı mutlağa dönüşmesidir. Yani Bir’den zuhûr eden kesretin yine Bir’e dönmesidir.

Kavs-ı nüzûl ve kavs-ı urûca, devriyye-i ferşîyye ve devriyye-i arşîyye de denmektedir. Nakşî’nin Dîvân’ında tam olmasa da mefhum olarak devriye diyebileceğimiz gazeller mevcuttur.(G 3, 99, 100, 101, 102). Her şey Allâh’ın “ol”(kaf nun) emriyle var olmuştur. Sonra varlıklar meydana gelerek devir devam etmiş ve insan Hakk’a vasıl olmuştur.

¹¹⁶ Bkz., Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Dîvânı-İnceleme*, I, s. 305.

¹¹⁷ Bkz., Ethem Cebecioğlu, a.g.e., s. 222, Abdullah Uçman, “Devriyeler Üzerine Rıza Tevfik’in Yayınlanmamış Bir Makalesi”, *Türklük Araştırmaları Dergisi* (Âmil Çelebioğlu Armağanı) XII, İstanbul 993, s.537-563, Mustafa Uzun, “Devriyye”, *DİA*, C. IX, İstanbul 1994, s. 251-253.

Mutasavvıf bir şâir olan Nakşî de bu görüşü yansıtan manzumeler kaleme almıştır. Buraya onun şiirlerinde anlattığı devriye nazariyesinin anlaşılması için bir şiirini örnek alıyoruz. (G 3/1-15)

- 1 *Kâf u nûn*'uñ menşe'inden kopdı çün emr-i Hudâ
İndi dört harf içre cânâ düşdi ol Hâk'dan cüdâ
- 2 *Mîm ü 'ayn ü dâl ü nûn*dan gösterüp ol resmini
Ber hevâ itdi ayağı ser- nigûn ağzı şudâ
- 3 Giydi ol emr-i ezel çün egnine rengîn câmeler
Toldı andan kûh u şahrâ lîk yok bây (ü) gedâ
- 4 Gördi ol menzil degildür yokdur insândan haber
İtdiler bir bir niyâzı isteyüp Hâk'dan bekâ
- 5 İrdi çün ol dem hidâyet geçdiler menzillerin
Kondılar bir gayri mülke çıkdı zâhirde şadâ
- 6 Kimi 'ulvîdür bularuñ kimi süflî hilkatı
Cânı var yokdur hayâtı ekl ü şürb olmuş gıdâ
- 7 Dûr olup bunlar Hudâ'dan ırmeyüp maşşûdına
Yine itdiler niyâzı fehm idüp Hâk'dan nidâ
- 8 Emr olundı yine bunlar itdiler bir bir sefer
Göçdiler bu mülke doğru eyleyüp âhir du'â
- 9 Çalınup çün kûs-i rihlet her biri kan ağladı
İrdiler ol şehre cânâ eyleyüp varın fedâ

- 10 Cem' olup ol emr-i evvel er gelüp Âdemde çün
İndiler yer yer zemine aç göziñ sen ey hümâ
- 11 Ağıdı şular gibi bunlar elf ü nûnıñ baħrine
Bitdi ol dürler şadefde eyleyüp Hâlık 'atâ
- 12 Od ü şu tobrağ ü yelden bağlayup şûret aña
Virdi çün eller ayaklar lâkin ol ma'nâ hafâ
- 13 Geldi âħir iş bu milke gösterüp andan vücûd
Kim ire milk-i bekâya gide andan bu cefâ
- 14 Bitmeye ger işi bunda şöyle kim ey merd-i hâş
Devr ider 'aksine pergâl biter ol toħm-i hatâ
- 15 Pesdürür bu Nakşı gel her ne kim nazm eyledün
Key şakm kesbüñ degildür meger sen irdün Hâk'a

4. Diğer Tasavvufi Kavramlar

Mutasavvıf bir şair olan Nakşî tasavvufî terim ve kavramları ustalıkla ve bir çok yerde kullanmıştır. Biz çalışmamızda onun tasavvufî görüşlerini detaylı bir şekilde burada tahlil etme gayretinde değiliz. Ancak onun tasavvufî görüşleri hakkında ileride yapılacak çalışmalara ışık tutması ve yol göstermesi açısından onun şiirlerinde kullanmış olduğu tasavvufi kavramları kısaca zikretmekle yetiniyoruz.

Şairin beyitlerde temas ettiği tasavvufi kavramlardan dört kapı, zâhid ve devrân konusundaki yaklaşımlarını aşağıdaki başlıklar halinde inceleyeceğiz.

4.1. Dört Kapı

Tasavvuf erbâbı kişiler dervişlik yolunun dört kapısından bahsederler ki bunlar; şeriat, tarikat, hakikat ve marifettir. Bu dört kapıdan her birinin on makamı bulunmaktadır. Mutasavvıflarca vurgulanan kırk makam¹¹⁸ tabiri her makamın toplamına işaret eder. Bir mürid seyr ü sülûkunu bu makamların her birini tamamlayarak gerçekleştirebilir. Nakşî'de doğrudan ifade olunmasa da mefhum olarak bu kavramları görmek mümkündür.

4.1.1. Şerî'at

Şeriat, İslâm dininin inanç, ibadet ve muamelât prensipleriyle bu konudaki hükümlerini ifâde etmektedir. Tasavvuf ehline göre şeriata uymak farzdır. Nakşî de bu düşüncelere beyitlerinde yer vermektedir.

Beyitlerde, şeriat, dört kapı, tarikat, hakikat ve marifetle birlikte geçmektedir. Şeriat kapıdır, daha sonra tarikat gelir(G 1/5). Sonra da aşıkların dersinin rumûzu marifet gelir (G 1/7) ve en sonda gerçek maksad olan hakikat (G 1/8) ortaya çıkar.

Şerî'at kapudur evvel ikinci gel tarîkat gör

Haber al sırr-ı Ahmed'den ne yüzden gösterir rû'ya (G 1/5)

Nakşî, Hz. Nûh'tan bahsederken onun gemisini tasavvufî olarak şeriata benzetir ve ona binenlerin tufanda boğulmadığı gibi şeriata tâbi olanların da felaketlerden emin olacağını belirtir.

Budur maşûdî keştîden ki cânâ ol *şerî'atdur*

Giren gark olmadı âhîr bulup ol derde çün dermân (G111/2)

¹¹⁸ Kırk makam için bkz., M. Esad Coşan, *Hacı Bektâş-ı Velî, Makâlât*, Ankara, ty; Ali Yılmaz, *Köstendilli Süleyman Şeyhî*, Ankara 1989, s. 133-138; Mustafa Tatçı, *a.g.e.*, I, s. 311-319; Kemal Eraslan, "Yesevî'nin Fakr-nâmesi", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XXII, İstanbul, 1977, s. 45-120.

Dîvân'da bulunan bir gazel (G 22) baştan sona şeriatî konu almaktadır. Beyitlerde şeriatle ilgili bir çok teşbih ve ifade kullanılmaktadır. Şeriat her derde derman ve kalbî hastalıklara bir Lokmân'dır. Kulların başında bir hakan tacı gibidir. Şeriat; kutlu bir misâfir, dünyâ merasının çobanı ve orada kimseyi kurda yedirmeyendir. Cihan durdukça onun hükmü devam edecektir. Şeriat peygamberlerin ve evliyaların bir yoludur.

Dilâ her derde dermândur *şerî'at*

Marîz-i kalbe Lokmân'dur *şerî'at*

'Ubûdiyyet için cânâ 'ibâdîñ

Başında tâc-ı hâkândur *şerî'at* (G 22/1-2)

Bu mer'âyı cihân içre koyunuñ

Yedirmez kurda çobandur *şerî'at* (G 22/7)

Oķınmaklan bilinmez sırrı anıñ

Ki şâhım gizli iz'ândur *şerî'at*

Cihân durdukça bil emri beķâdur

Anı şanma ki virândur *şerî'at*

Ṭarîķ-i enbiyâ vü evliyâdur

Oķırsuñ 'ilm ü 'irfândur *şerî'at*

Hakîkat Nakşiyâ bu mürde-gâne

Ṭutarsañ emrini cândur *şerî'at* (G 22/13-16)

Şeriat ve hakikat birdir, bunlardan biri ten diğeri de cân (ruh) gibidir. Yani bunlar birbirinin varlık sebebidir (G 19/4). Şeriat bir kâldir, hakîkat ise hâldir (G 98/2).

Hakikat ger *şerî'at* kim bular bir cism-i vâhiddür

Biri tendür anuñ tüt kim aña cândur biri güyâ (G 19/4)

4.1.2. Tarikat

Kelime manası yol demek olan tarikat, tasavvuf dilinde Allâh'a ulaşmak için tutulan, bir takım kural ve ayinleri olan yol demektir. "Şeyh denilen bir öğretmen nezaretinde istekli (mürid veya tâlib) nin, Allâh'a ulaşma, yani sürekli tefekkür ve bilincini (ihşân) kazanma konusunda takip ettiği usûle veya metoda, tarikat adı verilir."¹¹⁹

Beyitlerde, tarikat şeriatla birlikte geçmektedir(G 1/5). Yine Nakşî tarikat ilmine giren bir kimsenin onun yol ve erkanından haberdar olacağını ifade etmektedir. Hakikata ulaşan bir müride de tarikattan sual olmaz (K 2/63).

Şerî'at kapudur evvel ikinci gel *tarikat* gör

Haber al sırr-ı Ahmed'den ne yüzden gösterir rû'ya (G 1/5)

Ger kadem başdınsa zâhid bu *tarikat* 'ilmine

Vir cevâbın imdi anuñ yol nedür erkân nedür (K 1/28)

Tarikat sorısun sormazlar aña

Hakikatden ayak başup durana (K 2/63)

Nakşî, bir beyitte de sahte dervişlere kızarak onların hırka da giyse şeriat ve tarikattan bîhaber olduğunu söylemektedir.

Nicesi hırka pûş olmuş suâl itseñ *tarikatden*

Şerî'at n'eydüğün bilmez başında gerçi destarı (G 205/5)

¹¹⁹ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 687; ayrıca bkz., Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 510.

4.1.3. Ma'rifet

Sûfilerin, manevî zevki tadarak elde ettikleri bilgiye ma'rifet denir. Hakk'a dair elde edilen bilgiye de marifetullâh ve bu bilgiye sahip olan kişiye de ârif-i billâh denir.¹²⁰ Gönül mektebinin kitabı kemâl-i ma'rifetdir. Onu okuyan kullar âlem-i kübrâ olurlar. (G 19/5)

Taht-gâh-ı *ma'rifetde* saña ey Nakşî sezâ

Hil'at-i şâhâne giysû hem mücevher bir de tâc (G 27/5)

Marifet dört kapının üçüncüsüdür ve müridin makamlardan geçerek ulaştığı ileri bir noktadır. Bu makamda artık Allâh bilinmekte hatta levh-i kudretten O'nun nerede olduğu okunabilmektedir.

Üçüncü *ma'rifetdür* kim rumûz-ı ders-i 'uşşâkı

Okırsuñ levh-i kudretten bilürsüñ kandedür Mevlâ (G 1/7)

Lîk gördüm ehl-i kurbu 'âlem-i gark içre çün

Dirlik eyler birlik içre *ma'rifetden* mâverâ (G 4/6)

4.1.4. Hakikat

Mutasavvıflarca Allâh'a ulaşmanın dördüncü yolu hakikattir. Hakikat, kelime olarak gerçek, var olduğu açık ve kesin olarak bilinmekte olan şey, bir şeyi kendisi yapan husus veya özellik anlamına gelmektedir.

Budur makşûd olan âhir ki dördüncü *hakikatdur*

Kim oldur cümleñüñ aşlı ne kim var halk olan eşyâ (G 1/8)

¹²⁰ Marifet için bkz., Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, 486-487.

Nakşî, şeriat ve hakikatı bir beyitte beraber zikrederek hakikatın bir hâl olduğunu belirtir. Kendinin özünün hakikatın aynısı olduğunu ve şeriatın da kendisine hâl olduğunu bir başka beyitte söyler.

Şerî at ger *hakikat* kim biri kâl ü biri hâldür

İrişdi nutk-ı hazretten şikâr it bir ulu kân ol (G 98/2)

Özim *ayn-ı hakikat*dur şerî at hâlim olmuşdur

Odur kim dört kitâbım ben kabûl it ehl-i îmân ol (G 98/4)

Beyitlerde hakikatın daha çok gerçek anlamında kullanıldığını görmekteyiz. Ancak bazı beyitlerde de tasavvufî manada kullanılmaktadır. Hakikat, şeriatın aslıdır; onlardan biri peygamberlerin işidir bütün alemleri kaplar, diğeri ise velayet sırrıdır kalbleri ihyâ eder.

Hakikat aşlıdur şer'îñ ki olmuşdur nihân anda

Tutup her sırların şaklar irişdürmez zevâl aşla

Biri emr-i nübüvvedür tutar ol 'âlemi mülkü

Biri sırr-ı velâyetdür ki eyler kalbleri ihyâ (G 19/7-8)

Hakikat ve şeriat tek bir vücûddur, bunlardan biri ten diğeri cân (ruh) dır.

Hakikat ger şerî at kim bular bir cism-i vâhiddür

Biri tendür anuñ tut kim aña cândur biri güyâ (G 19/4)

4.2. Zâhid

Zâhid, dünyaya rağbet etmeyen, dünyadan yüz çevirip el etek çeken¹²¹ kimse demektir. Kendini tamamıyla ahirete ve Hakk'a adayan dünyevî hiçbir şeye meyletmeyen eğer bir tercih yapma durumunda olursa da hep âhireti seçen kimseler zâhiddir.

¹²¹ Zâhid için bkz., Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 533, Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 775.

Nakşî şiirlerinde hep zâhid, zâhidâ gibi hitap şekilleri kullanmaktadır. Şiirlerinde eğitici gaye hep ön planda olan şairimiz bu gibi söyleyişlere çok yer vermektedir. Bir çok yerde ve konuda muhatap hep zâhid olmuştur. Zâhid, kabukta kalan; öze inemeyen kimsedir.

Sözüm haqdur eger itmezseñ iz'ân

Durup küfründe zâhid itme inkâr

'Acep dâm eylemişsün 'ilmi zâhid

Ki olmuşdur düşen âhir giriftâr (G 30/16-17)

4.3. Devrân

Devrân, açıktan zikir yapmayı esas alan tarikatların döne döne yaptıkları zikirdir. Meleklerin arş, hacıların Ka'be ve gezegenlerin güneşin etrafında dönmeleri de bu devrân kelimesiyle belirtilmektedir.

Nakşî bir beytinde "Ey Allâh'ım, senin aşkıdan aşıklar bir devrân etse onlar hayran ve şaşkınlıkla seyrân ederler." (G 199/1) demektedir. Bülbüller figan etse, aşıkların göz yaşı aksa ve meclisde devrân etse o aşktan kadehler bile yanar.

Senün 'ışkuñla 'âşıklar kaçan kim itse *devrânı*

Dönerler vâlih ü hayrân göñül itdikce seyrânı (G 199/1)

Bülbüller efğân itse

'Âşık çeşmin kıan itse

Meclisde *devrân* itse

Peymâneler yanmaz mı (H 19/7)

Ayrıca, Nakşî heceyle yazdığı "Hû diyelüm döne döne" nakaratlı bir şiirinde de döne döne diyerek devrândan bahsetmektedir (H 13). Devrânı ve yansımalarını çok iyi anlatan ve sade ifadelerle kaleme alınan bu şiirin iki dördlüğünü buraya alıyoruz.

Ey bu gün derde dŖen
H diyelüm dne dne
nkim ider albi rŖen
H diyelüm dne dne

Dil dilegin dilden dile
Ta ki gönül Hğ'ı bula
h u efgn u derd ile
H diyelüm dne dne (H 13/1-2)

III. BÖLÜM
NAKŞİ ALİ AKKİRMÂNÎ DİVAN'I
(TENKİTLİ METİN)

1- METİN TESBİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR

Müellifimizin kaleme almış olduğu manzumelerin birçoğu tekkelerde okunmuştur. Onun dilinin çok sade ve anlaşılır olması, daha geniş bir etki alanının oluşmasını sağlamıştır. Bu yüzden de şiirlerinin bir çoğu *Divân*'ının dışında mecmualarda ve cönklerde derlenmiştir. Çalışmalarımız esnasında Nakşî'nin Türkiye kütüphanelerinde 55 adet *Dîvân* nüshasını tesbit ettik. Tesbit ettiğimiz bu nüshaları yerlerinde görerek hepsinin kimliğini ilmi usullerle çıkardık. Bu tesbit çalışmalarımız esnasında *Dîvân*'ın genelde "*Dîvân-ı Nakşî*" adı altında kaydedilmiş olduğunu gördük. Bazı kütüphanelerde de, "*Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî*", "*Nutk-ı Nakşî*", "*Dîvân-ı Nizamoğlu Nakşî*", "*Vâridât-ı Nakşî*" ve "*Âsâr-ı Nakşî*" şeklinde de kayıtlara rastladık.

Yine *Divân* olarak kaydedilen bazı eserlerin de şairimizin sınırlı sayıda şiirini ihtiva etmekte olan eserler olduğunu gördük. Müellifin *Dîvân*'ının ulaştığımız 55 nüshasını inceledik, bunların ortak ve farklı özelliklerini ortaya koyarak tenkitli metinde kullanılacak olan nüshaları tesbit ettik.

1.1. Nüsha Tavsifleri

Nakşî *Dîvân*'ının Türkiye kütüphanelerinde tesbit edebildiğimiz nüshaları şunlardır:

1-*Dîvân-ı Nakşî* , Millî Ktp. No:3833/3

İstinsah tarihi: Rebi' u'l-evvel 1266/1849

Müstensih: ?

Varak: 89, ölçü: 240x165 (160x95), satır: 19, yazı: nesih, kağıt: fligranlı sarı kağıt, cilt: orta şemseli, salbekli, kenarı süslü yeşil meşin kaplı karton kapak, şirazeli, miklepli, iç kapaklar ebrûlu.

Başı: Göñül dūr olma şer'iden seni şayd itmesün dünyâ

Edâ it emrini Hâk'ın şakın elden çıkar 'uqbâ

Sonu : Vücûduñ hâk-i râh-ı yâr idüp ey Nakşî-i şeydâ

'Aceb çekdiñ bu şîrân-ı merdân ile meydânı

Bu eser, Nakşî'nin 228 adet manzumesini ihtiva etmektedir. Kenarında Yunus Emre'nin "Çıktım erik dalına" adlı meşhur ilahisine Niyâzî-i Mısrî'nin şerhi (2b-20a) , Mısrî'nin "Halk içre bir.. " diye başlayan gazeline Sezâî'nin şerhi (20b-51a) ve Abdülehad Nûrî'nin dîvânı vardır.

2-Nakşî Dîvân'ı, Millî Ktp. Yz.A 382,

İstinsah tarihi: 1282/1865

Müstensih: Hafız Abdullah-Teknecizâde

Varak: 61, ölçü: 245x162 (210x110), satır: 17, yazı: nesih, kağıt: sarı nohudî kağıt, cilt:?. Müstensihleri hakkında bilgiler vardır. Hafız Abdullah vefat edince yerine Teknecizâde eseri tamamlamıştır. Âsitâneli Salih adına mülkiyet kaydı vardır.

Başı: Kâf u nûnuñ menşe'inden kopdu çün emr-i Hudâ

İndi dört harf içre cânâ düşdü ol Hâk'dan cüdâ

Sonu : Her şadefden dūr dâneler

Doğru baksañ ol degil mi

Bu nüshada 186 şiir vardır.

3- Dîvân-ı Nakşî, Millî Ktp. No:3384

İstinsah tarihi: 1253/1837

Müstensih : Mustafa Sabit b. Abdulhalim b. Şeyh Süleyman Efendi

Varak:49, ölçü: 225x155 (165x87), satır: 21, yazı: talik, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: sırtı meşin üzeri ebrulu kağıt kaplı karton kapak, şirazeli, miklepli, mücedvel.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kâlbe Lokmândur şerî'at

Sonu : Bînde bir mâni'-i nazm yine bir lafz ise

Nakşîyâ mecmu'a-i râz-ı nihânidir sözüm

195 manzume vardır.

4- **Dîvân-ı Nakşî** , Millî Ktp. No: Yz A 392

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 54, ölçü: 240x150 (190x115), satır: 15, yazı: nestalik, kağıt: fligranlı su çizgili, cilt: cildi yeni ıstampa baskılı kahve rengi, sırtı vişne rengi, ser levhalı ve mücedvel. Bu eser üzerindeki nottan anlaşıldığına göre, Paris Büyükelçiliğimiz tarafından bir müzâyedededen satın alınarak ülkemize getirilmiştir. 162 manzume ihtiva eden eser özenle yazılmıştır.

Başı: Kime kim itdi tecellî urdu zahmın yar ana

Âkıbet anıñ 'ilacı kân-bahâ dil-dâr ana

Sonu : Muhassal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı

Anınçün didiler cânâ bu kavme İblîs-i sâni

5- **Dîvân-ı Nakşî** , Millî Ktp. No: Yz. A 4112/2

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak:12, ölçü: 210x175 (195x110), satır: 24, yazı: nestalik, kağıt: beyaz kağıt, cilt: ciltsiz. Kitabın başında Nakşî Karamânî diye yazmaktadır. Fakat bunun yanlış olduğu bellidir, çünkü verilen şiirler Nakşî'nindir. Başlık olarak "Nakşî Karamânî"nin

Nutk-ı Dürer-bârlarıdır” yazmaktadır. Nakşî’nin 46 şiiri vardır. Son kısımda da Zâtî’nin 89 gazeli bulunmaktadır.

Başı: Ya ilâhî bilmezem bu bendeki sevdâ nedür
Ya senüñ ‘ışkınuñ yolunda çekdigim gavgâ nedür

Sonu : Bilmek isterseñ hâkîkat iş bu Nakşî remzin
Fehm idüp öz kendi nefsin Hakk’ı zıkr it daima

6- **Dîvân-ı Nakşî**, Millî Ktp. No:204/5

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 86, ölçü: 147x115(110x70), satır: 16, yazı: nesih, kağıt: saykallı su yollu kağıt, cilt: sırtı siyah derikaplı üzeri ebrûlu kağıt kaplı karton kapak, şirazeli.

Başı: Gel ey sâlik kulak tut gör nedir terkîb olan ma’nâ
Biri yeldir biri toprak biri ateş biri deryâ

Sonu : Haber gelmez iç ildir bu gidenler gelmemişdir bil
Bikrdir Nakşîyâ nazmın kim anlar bu mu’ammâyı

Bu nüsha başka şairlerin şiirlerini de ihtiva eden tertipsiz bir nüshadır.

7- **Dîvân-ı Nakşî**, Millî Ktp. No:3763/2

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 24, ölçü: 200x140 (135x92), satır: 15, yazı: nestalik, kağıt: saykallı su yollu beyaz kağıt, cilt: sırtı deri kaplı karton kapak.

Başı: Bir dürr-i yetimim men kim görünüp insân
Emrimde kamu deryâ zirimde cihân pinhân

Sonu : Binâ-i dest-i kudretdür yıkılmaz bilmiş ol Nakşî

Libâsın pâreler ancak 'akıllar bundan hayrândır

Bu eksik bir nüshadır. Nakşî'nin sadece 74 şiiri vardır.

8- **Dîvân-ı Nakşî**, Millî Ktp. No: A 4528

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 53, ölçü: 210x120 (150x70), satır: 17, yazı: ta'lik, kağıt: fligranlı kağıt, cilt: lacivert meşin kaplı karton kapak, şirazeli, miklepli.

Baş: Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kalbe Loqmân'dur şerî'at

Sonu : Koyupdur hüccetin Nakşî yine hatm-i kelâm eyle

Bozar yokdur anın hükmün 'acep şaldın bu çevkânı

Bu nüshada 165 adet şiir vardır. 53a'dan sonra Oğlanlar Şeyhi İbrahim Efendinin bir kasidesi vardır. Bu nüshada ayrıca Nakşî'nin talebesi Tıflî'nin 7 tane şiiri var.

9- **Dîvân-ı Nakşî**, Millî Ktp. No:4318

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 55, ölçü: 220x145 (140x80), satır: 15, yazı: nesih, kağıt: taşbaskı çizgili, su yollu sarı kağıt, cilt: vişne rengi meşin kaplı karton kapak, orta şemseli, şirazeli miklepli.

Baş: Göñül dūr olma şer'iden seni şayd itmesün dünyâ

Edâ it emrini Hakk'ın şakın elden çıkar 'uqbâ

Sonu : Ey kelâmu'n-nehy münkir-i Hak mine'llahi'l-ğayyûr

Kim şol mir'âtı buldu oldu min ehli's-sürûr

Bu nüshada 148 manzume bulunmaktadır.

10- **Dîvân-ı Nakşî**, Millî Ktp. No: FB 465

İstinsah tarihi: 1083/1672

Müstensih: ?

Varak: 44, ölçü: 200x125 (175x110), satır: 14, yazı: nestalik, kağıt: fligranlı saykallı su çizgili kağıt, cilt: tamir görmüş yeni cilt.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kalbe Lokmân'dur şerî'at

Sonu : Sözüñ cerh itmeye ey Nakşî halkdan el çekgil

Ki bilmez qadrini anlar değil kim iş bu 'irfânı

Bu nüshada 198 şiir vardır.

11-**Dîvân-ı Nakşî**, Belediye Ktp.Yazmaları, Osman N. Ergin, No: 556

İstinsah tarihi: 1267/1850

Müstensih: Mehmet Rif'at

Varak: 106, ölçü: 235x155 (160x85), satır: 19, yazı: nesih, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: üzeri vişne rengi karton kapak, şirazeli, serlevhalı, kırmızı mürekkeple mücedvel.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kalbe Lokmân'dur şerî'at

Sonu : *Seḳâhüm Rabbühüm* hamrin içen 'âşıklar ey Nakşî

İrer ma'sûkuna anlar mekândan lâ mekân söyler

Bu nüshada 225 manzume bulunmaktadır. Sonunda başka şairlere ait bazı manzumeler mevcuttur.

12- **Dîvân-ı Nakşî**, Belediye Ktp.Yazmaları, Osman N. Ergin, No: 929

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 40, ölçü: 210x130 (180x95), satır: 23-25, yazı: rik'a, kağıt: su yollu, baykallı beyaz kağıt, cilt: sırtı kırmızı üzeri bordo renkli kağıt kaplı karton kapak.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i kalbe Lokmân'dur şerî'at

Sonu : Eğer ser çeşme-i âb-ı hayata irmek istersen
Zamânın Hızr'ının pâyine başın bir sür
Bu nüshanın içerisinde 180 tane manzume vardır.

13- **Dîvân-ı Nakşî** , Belediye Ktp.Yazmaları, Osman N. Ergin, No: 745

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 57, ölçü: 200x150 (130x90), satır: 17, yazı: nesih, kağıt: su yollu saykallı beyaz kağıt, cilt: sırtı vişne rengi meşin kaplı, üzeri ebrulu kağıt kaplı karton kapak, şirazeli miklepli.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i kalbe Lokmân'dur şerî'at

Sonu : Sözün cerh itmeye ey Nakşî halkdan el çekgil
Ki bilmez kadrini anlar değil kim iş bu 'irfânı
Bu nüshada 200 şiir bulunmaktadır.

14- **Dîvân-ı Nakşî**, Beyazıt Ktp., No: K 20720

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 80, ölçü: 240x170 (160x110), satır: 15, yazı: nestalik, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: Sırtı meşin, üzeri ebrûlu kağıt kaplı karton kapak, şirazeli, miklepli, müzehheb ser levhalı, mücedvel, konu başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i kâlbe Lokmân'dur şerî'at

Sonu : Nakşîyim Nizâmoglunduñ ta'birin hayy idüp
Eyâ hayat eyledin tertib idüp kâmrân
Bu nüshada 199 şiir bulunmaktadır.

15- **Dîvân-ı Nakşî**, Hacı Selimağa Ktp., Hüdâî Efendi No: 1241

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 71, ölçü: 180x120 (130x75), satır: 15, yazı: nestalik, kağıt: saykallı, su yollu beyaz kağıt, cilt: tamamı meşin kaplı karton kapak, şirazeli.

Başı: Göñül dîr olma şer'iden seni şayd itmesün dünyâ
Edâ it emrini Hakk'ın şakın elden çıkar 'uqbâ

Sonu : Nakşîyâ bu derde buldum dermân
Uyanmadı kaldı bahtımın yari

Bu nüshada, müretteb şekilde 180 manzume var. Sonu eksik. Hz. Mahmud Hüdâî'ye ait olduğuna dair mülkiyet mührü var.

16- **Dîvân-ı Nakşî**, Hacı Selimağa Ktp., Kemankeş No: 453

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 59, ölçü: 210x145 (160x105), satır: 15, yazı: talik, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: sırtı meşin karton kapak, şirazeli, miklepli.

Kemankeş Üsküdârî vakfına ait olduğunu belirten mühür var.

Başı: Gel ey sâlik işit benden nedir terkîb olan ma'nâ
Biri yeldir biri âteş biri toprak biridir mâ

Sonu : Dutagör dâmen-i yâri şaķın âr itme ey Nakşî

Nihâyet diyeler âhir sana bu oldu divâne

Bu nüshanın içinde boş olan sayfalar var, 157 şiir içeriyor ve sonu eksik.

17- **Dîvân-ı Nakşî**, Elmalı İlçe Halk Ktp., No: 07 El 3001

İstinsah tarihi: Tarihi belirtilmiş olmasına rağmen silik olduğundan okunamadı.

Müstensih: ?

Varak: 66, ölçü: 192x135 (140x105), satır: 15, yazı: nestalik, kağıt: saykallı, beyaz kağıt, cilt: Üzeri ebrûlu, sırtı kahverengi meşin kaplı karton kapak, şirazeli.

Başı: Emr idüp benden ayırdı ol bülbül-i nâlânımı

Gülşen-i dehr içre Yâ Rab şoldurup sinânımı

Sonu : Mürekkepler olup derya şecerler ki kalem Nakşî

Yazarsa ger anın vaşfin o şeyler kalmaya asla

Bu nüsha 217 manzume ihtiva etmektedir.

18- **Dîvân-ı Nakşî**, Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. No: 3470

İstinsah tarihi: 1265/1848

Müstensih: El-Hac Mehmed Nurî

Varak: 60, ölçü: 210x130 (160x120), satır: muhtelif yazı: nesih, kağıt: yeşil renkli kağıt, cilt: sırtı meşin üzeri ebrûlu, bez kaplı karton kapak, şirazeli.

Başı: Gönül dūr olma şer'îden seni şayd itmesün dünyâ

Edâ it emrini Hakk'ın şaķın elden çıkar 'uqbâ

Sonu : Vücûduñ hâk-i râh-ı yâr idüp ey Nakşî-i şeydâ

'Aceb çekdiñ bu şîrân-ı merdân ile meydânı

Bu nüshada 239 manzume vardır.

19- **Dîvân-ı Nakşî**, Süleymâniye Ktp., Yazma Bağışlar, No: 3031

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 48, ölçü: 233x165 (180x130), satır: 18 yazı: nesih, kağıt: sarı nohûdî kağıt, cilt: yeşil meşin ciltli, miklepli ser levhalı müzehheb ve mücedvel, şirazeli.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kâlbe Loğmân'dur şerî'at

Sonu : Olursa ol cihatla bürünür şekl-i hayvânî

Bozar yokdur anın hükmün 'aceb çaldıñ bu çevkânı

184 manzume ihtiva eden bu nüshada Nakşî'nin talebesi olduğu belirtilen Tıflî'nin bazı gazelleri de vardır.

20- **Dîvân-ı Nakşî**, Süleymâniye Ktp., Yazma Bağışlar, No: 643

İstinsah tarihi: 1237/1821

Müstensih: Ahmet Mahvî

Varak: 36, ölçü: 175x130 (120x70), satır: 16, yazı: talik, kağıt: saykallı sarı kağıt, cilt:sırtı meşin, üzere ebrûlu karton kapak.

Başı: Göñül dîr olma şer'îden seni şayd itmesün dünyâ

Edâ it emrini Hakk'ın şakın elden çıkar 'uqbâ

Sonu : *Seğâhüm Rabbühüm* hamrin içen 'âşıklar ey Nakşî

İrer ma'sûkuna anlar mekândan lâ mekân söyler

Bu nüsha 96 şiir ihtiva etmektedir.

21- **Dîvân-ı Nakşî**, Süleymâniye Ktp., Antalya Tekelioğlu, No: 749

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 59, ölçü: 215x155 (170x110), satır: 17, yazı: nesih, kağıt: fligranlı,(arka arkaya üç hilal) su yollu kağıt, cilt:üzere siyah meşin kaplı, karton kapak, cilt tamir

edilmiş. Kapağının iç kısmında “Teke Sancağı Hacı Osmanzâde Mehmet Ağanın vakfidır” yazıyor.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i kalbe Lokmân'dur şerî'at

Sonu : Nakşî'yim Nizamoğlunun ta'birin hay idüp
Eyâ hayât eyledüñ tertib idüp kâfirân
Bu nüsha 202 şiir içermektedir.

22- **Dîvân-ı Nakşî**, Süleymâniye Ktp.,İzmir, No: 544

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 59, ölçü: 180x120 (135x90), satır: 15, yazı: nesih, kağıt: saykallı beyaz kağıt, cilt:sırtı meşin, siyah karton kapak. Eserin iç kısmında okunamayan bir mülkiyet mührü var.

Başı: Gel ey sâlik kulak tut gör nedir terkîb olan ma'nâ
Biri yeldir biri toprak biri ateş biri deryâ

Sonu : Nakşî 'âşıkçañ 'aşk haberin vir bana
Menkıbe-i evliyâ reşk-i gülistân olur
Bu nüsha 163 şiir içeriyor.

23- **Dîvân-ı Nakşî (Nutm-ı Nakşî)**, Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. Böl., No:3804

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 105, ölçü: 185x125 (140x75), satır: muhtelif, yazı: nesih, kağıt: fligranlı, su yollu beyaz kağıt, cilt: tamamı meşin kaplı, karton kapak, şirazeli miklepli.

Başı: Şerî'atden hakîkatden haber sormuşsuñ ey a'mâ
Murâdın n'eydigin bilsem suâlinden senüñ ammâ

Sonu : Oñarmak gözleri cânâ işit ol demde Ya'kûb'uñ
Ziyâ gitmekdir 'aqlından anuñ ey Nakşî'nin cânı
Bu nüsha 154 manzume içermektedir.

24-Dîvân-ı Nakşî, Süleymâniye Ktp., Haşim Paşa Böl., No: 87

İstinsah tarihi: 24 Şa'bân 1302/1884

Müstensih: Ali Haydar İbn-i Ahmed Muhtar

Varak: 49, ölçü: 225x155 (170x110) satır: 22, yazı: rik'a, kağıt: kalın beyaz kağıt, cilt: sırtı meşin kaplı, karton kapak.

Başı: Ger dilerseñ Hakk'ı bulmak gezme şaķın her yana
Sen anı var sende bul sen sana gel sana

Sonu : 'Aceb mest ü müdâm olduñ sözüñ anlanmaz ey Nakşî
İçelden dest-i sâķiden şarâb-ı şâh-ı merdânı

Bu nüsha, 216 manzume içermektedir.

25- Dîvân-ı Nakşî, Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. Böl., No: 3604

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 91, ölçü: 186x130, (140x100) satır: 15, yazı: nesih, kağıt: kalın sarı kağıt, cilt: sırtı kırmızı meşin kaplı, karton kapak, şirazeli.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i ķalbe Loķmân'dur şerî'at

Sonu : eksik olduğundan okunamadı.

145 şiir içeren bu nüshada, Seyyit Yahya adına mülkiyet mührü ve Nakşî'nin talebesi Tıflî'ye ait 7 gazel bulunmaktadır.

26- **Dîvân-ı Nakşî**, Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. Böl., No: 3289

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 46, ölçü: 280x185, (205x110) satır: 21, yazı: nestalik, kağıt: beyaz kağıt, cilt: sırtı meşin, üzeri eflatun bez kaplı, karton kapak.

Başı: Ey gönül gel gayriden geç 'ışka eyle iktidâ

Zümre-i ehl-i hâkîkat anı kılmış muktedâ

Sonu: Gidüp ahlâk-ı zemâyim ideli tahta cülûs

Mülke hâkim ider oldu şeh-i ma'âlimizi

Sonu eksik olan bu nüsha 199 manzume içermektedir. İstinsah anında okunamayan yerler boş bırakılmış. Daha sonra da buralara kurşun kalemle Nakşî'nin bazı şiirleri ilave edilmiştir.

27- **Dîvân-ı Nakşî**, Süleymâniye Ktp., Reşit Ef., No: 778

İstinsah tarihi: 1219/1804

Müstensih: Yahya Fâiz

Varak: 40, ölçü: 200x150, (140x100) satır: 25, yazı: nesih, kağıt: fligranlı sarı kağıt, cilt: sırtı meşin, üzeri ebrulu karton kapak, şirazeli.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kalbe Lokmân'dur şerî'at

Sonu : Sözüñ cerh itmesün cihân halkından el çek gel

Ki bilmez kadrini anlar degildür kim iş bu 'irfânı

Bu nüshada 200 şiir vardır.

28- **Dîvân-ı Nakşî**, Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. Böl., No: 3434

İstinsah tarihi: 1193/1779

Müstensih: Paşalızâde Ali Ağa Serdengeçti, Benderli.

Varak: 45, ölçü: 225x170, (170x125) satır: 19, yazı: nesih, kağıt: fligranlı su çizgili kağıt, cilt: sırtı meşin kaplı, karton kapak, orta şemseli, şirazeli.

Başı: Gel ey sâlik işit benden kalemnden gör nedür ma'nâ
Ki 'ârifler bilüp anı hâkîkat itdiler imlâ

Sonu: Ne feth olduysa ey Nakşî saña 'ilm ü me'âniden
Yürü var söyle 'âşıklar yazsunlar bu ebyâtı

153 manzume ihtiva eden bu nüsha şiir sayısı az olmasına rağmen sağlıklı bir nüshadır.

29- **Dîvân-ı Nakşî**, Süleymâniye Ktp., Hacı Hayri-Abdullah Ef. Böl., No: 22/1

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 63, ölçü: 245x165, (190x120) satır: 19, yazı: nesih, kağıt: kartal şeklinde fligranlı beyaz kağıt, cilt: sırtı kahverengi meşin kaplı, üzeri yeşil süslü kağıt kaplı karton kapak, şirazeli, müzehheb, serlevhalı.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i kalbe Loqmân'dur şerî'at

Sonu : Nakşî Nizâmoğlunun ta'birin hayy idüp
Âb-ı hayat eyledün ta'mir idüp kâmrân

Sonunda Nef'î ve Şemsî'nin birer şiiri olan bu nüsha 225 manzume ihtiva etmektedir.

30- **Dîvân-ı Nakşî**, Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. Böl., No: 3570

İstinsah tarihi: 1173/1759

Müstensih: ?

Varak: 39+3, ölçü: 210x140, (175x110) satır: 25, yazı: nesih, kağıt: fligranlı sarı kağıt, cilt: tamamı kahverengi meşin kaplı, karton kapak, şirazeli.

Başı: Göñül dūr olma şer'iden seni şayd itmesün dünyâ

Edâ it emrini Haqq'ın şağın elden çıkar 'uqbâ

Sonu: Vücûdın hâk-i râh-ı yar idüp ey Nakşî-i şeydâ

'Acîb çekdün çevirdün bu şîrân merdân ile meydanı

Bu nüshada 228 şiir bulunmaktadır.

31- **Dîvân-ı Nakşî**, Atatürk Üniv. Ktp., Seyfettin Özege ASL Böl., No: 295

İstinsah tarihi: 1208/1793

Müstensih: ?

Varak: 63, ölçü: 200x140, (140x80) satır: 15, yazı: nesih, kağıt: fligranlı su yollu kağıt, cilt: sırtı yeşil deri, üzeri karton kaplı, mukavva kapak, şirazeli, miklepli.

Başı: Gel ey sâlik işit benden kalemnden gör nedür ma'nâ

Ki 'ârifler bilüp anı haqqât itdiler imlâ

Sonu: Eyu devr oldu anlarsan sevip ol cûy ey Nakşî

Yañılmaz çeşmimiñ yaşı 'aceb dil-dâre düşdüm ben

Dîvân, mürettep olup konu başlıkları kırmızıdır. 156 manzume ihtiva etmektedir. 285a-288b arasında "Der Beyân-ı Sıfat-ı Nefs-i Emmâre" adlı bir mesnevî var.

32- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, Atatürk Üniv. Ktp., Seyfettin Özege Böl., No: 18694

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 27, ölçü: 240x175, (180x125) satır: 18, yazı: nesih, kağıt: sarı nohudî kağıt, cilt: ciltsiz, yıpranmış.

Başı: İşit seccâde-i şer'î velîkin anla insân olagör
Gider kalbinden inkarın söz tut ehl-i irfân olagör

Sonu: İçmeyen cânân elinden Nakşî kudret câmunı
Gelmeyüp bu bezme kaldı ol cân olmadı

Matla' beyitleri kırmızı mürekkeple yazılmış olan bu nüshanın sonu eksiktir ve 103 manzumeden oluşmaktadır.

33- **Dîvân-ı Nakşî Akirmânî**, TDK Ktp., No: Yz. A 277

İstinsah tarihi: 1279/1862

Müstensih: Ali Rıza Efendi, İstinsah yeri: Kumkapı

Varak: 75, ölçü: 240x170, (200x125) satır: 20, yazı: nesih, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: sırtı meşin kaplı, üzeri eflatun renk kağıt kaplı, karton kapak, miklepli.

Başı: Göñül dūr olma şer'iden seni şayd itmesün dünyâ
Edâ it emrini Haqq'ın şakın elden çıkar 'uqbâ

Sonu: Vücûduñ hâk-i râh-ı yâr idüp ey Nakşî-i şeydâ
'Aceb çekdiñ bu şîrân-ı merdân ile meydânı

Konu başlıkları şeklinde tertip edilmiş olan bu nüshada başlıklar ve mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Biri tarih olmak üzere 206 manzume ihtiva etmektedir.

34- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, DTCF Ktp., M.Ozak I, No:881

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 40, ölçü: 210x155, (180x115) satır: 21, yazı: nestalik, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: sırtı siyah bez kaplı, karton kapak.

Başı: Açup cân gözlerime cânâ bu mürgân-ı hevâdan ben
Bütün pür-nûr olup gördüm bu kevneyni Hüdâ'dan ben

Sonu: Budur senden Hüdâ Nakşî du'âsı
Bula rahmet ser-â-ser cümle âsi

Bu nüshada Nakşî'nin 186 adet manzumesi bulunmaktadır. Eserin başında ve sonunda muhtelif şairlerden derlenmiş şiirler bulunmaktadır. Tamamen tertipsiz olarak yazılmıştır.

35- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, DTCF Ktp., M.Ozak I, No:889/1

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: Şahkuluzâde Muhammet Nimetullah

Varak: 83, ölçü: 205x140, (130x75) satır: 15, yazı: talik, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: üzeri kahverengi deri kaplı orta şemseli mukava kapak, sırtı yıpranmış ve şirazesı dağınık. Gazelden gazele geçişlerde kırmızı mürekkeple Nakşî Efendi ibaresi var.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i kalbe Loqmân'dur şerî'at

Sonu: Dedim hem kurbâ kadem bas idüben maḥv-ı vücûd
İki görme biri Nakşî seni merd kıl beni al

Bu nüshada Nakşî'nin 193 adet manzumesi bulunmaktadır. Müellifimiz Nakşî'nin diğer bir eseri olan *'Aynu'l-Hayat* da bu cilt içerisinde. Fakat her iki eser de düzensiz olarak yazıldığından *Dîvân*, *'Aynu'l-Hayat*'ın içerisinde üç parça halindedir. 1-57 varak arası 149 şiir, 195-205 varak arası 28 şiir ve 237-243 varaklar arası 16 şiir vardır.

Ayrıca bu nüshanın kenarlarında sonradan ilave edildiği anlaşılan Nakşî'nin bazı şiirleri var. Bu şiirlerden bazıları da Eşrefoğlu Rûmî, Yunus Emre ve Nakşî'nin talebesi olan Tıflî'ye ait. 57b-60a arasında Tıflî'nin şiirleri var.

36- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, DTCF Ktp., M.Ozak I, No:839

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 80, ölçü: 210x150, (150x105) satır: 11, yazı: nesih, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: ciltsiz, mahlas beyitleri kırmızı mürekkeple yazılmış.

Baş: Açup cân gözlerime cânâ bu mürğân-ı hevâdan ben

Bütün pür-nûr olup gördüm bu kevneyni Hüdâ'dan ben

Sonu: Zuhûr itdi kamu eşyâ hitâb-ı kâf ile nûndan

Nefahtü fihi min rûhî izafî oldu cân senden

.... sonu eksik.

169 manzume içermekte olan bu nüsha, düzensizdir ve Nakşî'nin diğer eserlerinden 'Aynu'l-Hayat adlı mesnevîsi ile karışmıştır.

37- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, DTCF Ktp., M.Ozak II, No:360

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 96, ölçü: ?x?, (150x105) satır: 19, yazı: nesih, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: üzeri ebrulu kağıt kaplı meşin kapak, miklepli, şirazeli, sayfalar mücedvel, başlıklar ve mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılmış.

Baş: Kâf u nûnuñ menşe'inden kopdu çün emr-i Hüdâ

İtdi dört harf üzre cânâ oldu ol Hâk'dan cüdâ

Sonu: *Seğâhüm Rabbuhum* hamrin içen 'âşıklar ey Nakşî

İrer ma'sûkuna anlar mekândan lâ mekân söyler

Bu nüshada 186 şiir bulunmaktadır.

38- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, DTCF Ktp., M.Con I, No:515

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 14, ölçü: 203x153, (160x115) satır: 18, yazı: rik'a, kağıt: çizgili defter kağıdı, cilt: ıstampa baskılı kahverengi bez kaplı karton kapak.

Başı Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i albe Lokmân'dur şerî'at

Sonu: Benim dürlerde sadef benim çün gevher-i yektâ
Benim ol kâşif-i esrâr benim ol bahr-i bî-pâyân

Sonu eksik olan bu nüshada 40 tane şiir bulunmaktadır.

39- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, DTCF Ktp., M.Con I, No:A/29

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 53, ölçü: 190x135, (130x100) satır: muhtelif, yazı: nesih kırması, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: sırtı meşin üzeri ebrulu kağıt kaplı karton kapak, sayfalar mücedvel.

Başı Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i albe Lokmân'dur şerî'at

Sonu: oyupdur hüccetin Nakşî yine atm-i kelâm eyle
Bozar yokdur anuñ hükmün 'aceb aldür bu cevânı

180 manzume içermekte olan bu nüshanın en son sayfasında Sultan Abdülmecit Hân'ın cülûs tarihi yer almaktadır (21 Rebî'ulevvel 1255).

40- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, DTCF Ktp., M.Ozak I, No:848

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 93, ölçü: 220x150, (170x95) satır: 19, yazı: nesih, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: üzeri ebrulu kahverengi meşin kaplı karton kapak.

Başı Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i albe Lomân'dur şerî'at

Sonu: Ger ihâta itmeye 'aqlıñ kelâmı Nakşî
Olmadıñ 'âlemde zâhid var aña eyle timâr
Bu nüshada 225 manzume bulunmaktadır.

41- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, DTCF Ktp., M.Ozak I, No:850

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 53, ölçü: 225x165, (175x120) satır: 15, yazı: nestalik, kağıt: fligranlı beyaz kağıt, cilt: yıpranmış karton kapaklı, sayfalar kırmızı mürekkeple mücedvel.

Başı: Göñül dûr olma şer'iden seni şayd itmesün dünyâ
Edâ it emrini Hâ'ıñ şaın elden çıkar 'ubâ

Sonu: Bu gün şanur umaşdur ol veli bilmez ki ehle
Getürdükte anın Nakşî çıkar ipini pazara
157 manzumeden oluşan bu nüsha müretteptir.

42- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., No:1773/1

İstinsah tarihi: 20 Haziran 1962

Müstensih: Lütfi Akman

Varak: 55, ölçü: 195x160, (140x120) satır: 18, yazı: rika, kağıt: kareli beyaz kağıt, cilt: karton kapak

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i albe Lokmândur şerî'at

Sonu: Sözüñ cerh itme sen Nakşî cân halkından el çekgil
Ki bilmez kadrini anlar değil kim iş bu 'irfânı

Eserin sonundaki bir kayıttan *Dîvân*'ın bu nüshasının 25 R.evvel 1266 tarihinde başka bir nüshadan istinsah edildiğini anlıyoruz.

43- *Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî*, Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No:11815

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 180, ölçü: 230x150, (175x110) satır: 13, yazı: nesih, kağıt: saykallı sarı cilt: sırtı meşin, üzeri yeşil deri kaplı mukava kapak, şirazeli, ser levhalı sayfalar mücedvel. Mahlaslar kırmızı mürekkeple yazılmış, bahirler halinde tertip edilmiş.

Başı: Açup cân gözlerin cânâ bu mürgân-ı hevâdan ben
Bütün pür-nûr olup gördüm bu ekvânı Hüdâ'dan ben

Sonu: Küşâd it râh-ı 'aşkın gel kapatma lutf idüp kapun
Girüp görsünler 'aşıklar yüzün ey Nakşî'nin cânı

163-171 vr. arasında bir mesnevi olan bu nüsha 169 manzumeden oluşmaktadır.

44- *Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî*, Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No:11894

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 27, ölçü: 210x160, (185x140) satır: muhtelif, yazı: nestalik, kağıt: fliгранlı beyaz kağıt cilt: sırtı kahverengi meşin kaplı, üzeri yıpranmış ebrulu mukavva kapak, şirazeli, iki sütun halinde düzensiz olarak tertip edilmiş.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i kalbe Loğmân'dur şerî'at

Sonu: Gidenler râh-ı Ahmedle söyler mi neylesün Nakşî

Tutar mı güftârın anlar çün oldular bular fâni

Bu nüsha 149 manzume ihtiva etmektedir.

45- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No:12860

İstinsah tarihi: 3 Zilkade 1259/1843

Müstensih: Seyyid Ahmet Nazif

Varak: 63, ölçü: 245x170, (160x115) satır: 19, yazı: nesih, kağıt: fligranlı beyaz kağıt cilt: vişne rengi meşin kaplı, üzeri ebrulu kağıt kaplı mukavv kapak, şirazeli, kırmızı mürekkeple mücedvel.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kalbe Loqmân'dur şerî'at

Sonu: Nakşî Nizâmoğlu'nun ta'birin hayy idüp

Âb-ı hayât eyledün tertip edip kâm-rân

Bu nüsha 228 manzume ihtiva etmektedir.

46- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, (Eş'âr-ı Nakşî) Konya İzzet Koyunoğlu Ktp.,

No:15092

İstinsah tarihi: 1307/1889

Müstensih: ?

Varak: 33, ölçü: 280x160, (210x135) satır: muhtelif, yazı: rika, kağıt: çizgili beyaz kağıt cilt: siyah bez ciltli tamir görmüş

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kalbe Loqmân'dur şerî'at

Sonu: Eger ser-çeşme-i âb-ı hayata irmek istersen

Zamânın Hızr'ının pâyine başın sür bir bir

Son dönemde yazılmış olan bu nüsha başka şairlerin de şiirlerini de içeren ve bir mecmuadır.

47- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No:15008

İstinsah tarihi: Şaban 1259/1843

Müstensih: Mustafa Mes'ud

Varak: 42, ölçü: 200x140, (160x100) satır: 23, yazı: nestalik, kağıt: saykallı sarı kağıt cilt: sırtı siyah bez kaplı, üzeri ebrulu mukavva kapak, şirazeli.

Baş: Kâf u nûnuñ menşe'inden kopdu çün emr-i Hudâ

İtdi dört harf üzre cânâ oldu ol Hâk'dan cüdâ

Sonu: Nakşî döner peymâneler

Na'ra urur mestâneler

Her şadefde dür-dâneler

Toğru baksañ ol degil mi

Bu nüsha 225 manzume ihtiva etmektedir ve sonunda Eşrefoğlu Rûmî'nin şiirleri vardır.

48- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No:15054

İstinsah tarihi: 1291/1874

Müstensih: ?

Varak: 64, ölçü: 185x115, (180x110) satır: 18, yazı: nesih, kağıt: saykallı sarı kağıt cilt: sırtı siyah meşin kaplı, mukavva kapak, şirazeli.

Baş: Kâf u nûnuñ menşe'inden kopdu çün emr-i Hudâ

İtdi dört harf üzre cânâ oldu ol Hâk'dan cüdâ

Sonu: Nakşî döner peymâneler

Na'ra urur mestâneler

Her şadefde dür-dâneler

Toğru baksañ ol degil mi

Cönk şeklinde derlenmiş olan bu nüsha Nakşî'nin bazı şiirlerini ihtiva etmekte olup başka şairlerin şiirlerini de ihtiva etmektedir.

49-Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî, Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No:12711

İstinsah tarihi: 1250/1834

Müstensih: İbrahim Hilmi

Varak: 80, ölçü: 210x145, (150x85) satır: 25, yazı: nesih, kağıt: fligranlı su çizgili cilt: üzeri ebrulu, vişne rengi meşin kaplı karton kapak.

Baş: Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kalbe Lokmân'dur şerî'at

Sonu: Ger ihata itmeye aqlın kelâm-ı Nakşî'yi

Olmadıñ 'âlemde zâhid var ana eyle timar

Düzgün bir nesihle istinsah edilmiş olan bu nüsha 237 manzumeden oluşmaktadır.

50-Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., No:H. 288

İstinsah tarihi: 1238/1822

Müstensih: Nusret b. Salih İzmirî

Varak: 44, ölçü: 186x127, (150x85) satır: 17, yazı: nesih, kağıt: su çizgili cilt: sırtı kırmızı meşin, üzerinde ıstampa baskılı Osmanlı Arması bulunan kırmızı bez kaplı karton kapak. Kapak içleri ebrulu kağıt kaplı. Ayrıca iç kısmında "Sahib-i kitâb Sultan Abdu'lmeccid Hân Efendimiz" ibaresi var. Daha sonra da Nakşî ile ilgili "Kibar-ı evliyaullahdan Nizamoğlu Nakşî Hazretlerinin telifi muazzez bir kitaptır. " ibaresi ve bu kitabın İzmir'den alındığına dair bir not var.

Baş: Gel ey sâlik işit benden kaleminden gör nedir ma'nâ

Ki 'ârifler bilüp anı haqîkat itdiler imlâ

Sonu: Tasavvur itmezsiñ ey Nakşî edersin gerçi aqdamı

Ve illâ neyleyem anlar elin çekmez bu sevdadan

Sonunda (43b-47b) manzum *Etvar-ı Seb'a* adında 92 beyitlik küçük bir mesnevi vardır. Bu nüshada 164 manzume bulunmaktadır.

51- **Dîvân-ı Nakşî Akkirmânî**, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Ktp., No: 751/2

İstinsah tarihi: 1198/1783

Müstensih: ?

Varak: 38 (34b-72a), ölçü: 210x140, (175x103) satır: 25, yazı: nestalik, kağıt: aharlı ince beyaz kağıt cilt: sırtı kısmen tahrip olmuş meşin cilt, şirazeli, miklebli.

Baş: Kâf u nûnun menşe'inden kopdu çün emr-i Hudâ

İtdi dört harf üzre cânâ oldu ol Hakk'dan cüdâ

Sonu: Nakşî döner peymâneler

Na'ra urur mestâneler

Her şadefde dür-dâneler

Doğru baksañ ol degil mi

Düzenli ve mürettep olan bu nüsha 222 şiir içermektedir.

52- **Dîvân-ı Nakşî**, Millet Ktp., Ali Emirî Böl., No: 464

İstinsah tarihi: 1218/1803-4

Müstensih: Derviş Hamdi

Varak: 88, ölçü: 209x153, satır: 17, yazı: nesih, kağıt: sarı kağıt cilt: vişne çürüğü renkli kağıt kaplı korton kapak.

Baş: Gönül dūr olma şer'iden seni şayd itmesün dünyâ

Edâ it emrini Hakk'ın şakın elden çıkar 'uqbâ

Sonu: 'Azm-i beka-yı rihlet târihini didiler

Nakşî biñ elli üçde oldı vaşl-ı maşûd

Kafiye sırasına göre tertipli ve konu başlımları kırmızı olan bu nüsha 225 manzume içermektedir. Sonunda da Ali Emirî'nin vakıf mührü vardır

53- **Dîvân-ı Nakşî**, Millet Ktp., Ali Emirî Böl., No: 461/1

İstinsah tarihi: 1265/1848/49

Müstensih: ?

Varak: 77, ölçü: 244x158, satır: muhtelif, yazı: rik'a, kağıt: beyaz kağıt cilt: koyu kırmızı meşin.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kalbe Loğmân'dur şerî'at

Sonu: Nakşî Nizâmoğlu'nun nazmını ihyâ idüp

Âb-ı hayât eyledün tertip edip kâm-rân

Bu nüshada 157 şiir bulunmaktadır.

54- **Dîvân-ı Nakşî**, Millet Ktp., Ali Emirî Böl., No: 459/1

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 60, ölçü: 224x140, satır: 19, yazı: ta'lik, kağıt: aharlı kağıt cilt: araksı meşin üstü bez kaplı karton kapak, zencirekli.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî'at

Marîz-i kalbe Loğmân'dur şerî'at

Sonu: Şânî'în bulmak dilerseñ ... elden komâ kim

Ansızın olmaz 'unşur insânda Raḥmân gizlidür

Tertipsiz olan bu nüshada 206 tane şiir bulunmaktadır.

55- **Dîvân-ı Nakşî**, Millet Ktp., Ali Emirî Böl., No: 460

İstinsah tarihi: ?

Müstensih: ?

Varak: 40, ölçü: 230x168, satır: 26, yazı: rik'a, kağıt: beyaz kağıt cilt: ebrlu kağıt kaplı meşin.

Başı: Dilâ her derde dermândur şerî' at

Marîz-i kâlbe Loqmân'dur şerî' at

Sonu: Nûr-ı zâtı zulmet-i 'unşurda yakmış bir çerağ

Ol çerağın Nakşîyâ pervânesidir bu gönül

Tertipsiz bir şekilde yazılan bu nüsha 233 manzume içermektedir.¹²²

Tesbit ettiğimiz bu *Dîvân* nüshalarının dışında, kataloglarda *Dîvân* olarak kaydedilmesine rağmen bu özelliği taşımayan şu iki eser Nakşî'nin bazı gazellerinden ibarettir.

1- Nakşî *Dîvânı*, DTCF Yazma A.36/2

Bu eser her ne kadar Nakşî *Dîvânı* olarak kaydedilmişse de bu bir *dîvân* değildir. Sadece Nakşî'nin 11 adet şiirini ihtiva eden bir nüshadır.

2-*Dîvân-ı Nakşî*, Süleymâniye Ktp., Uşşâkî Böl., No: 16/10

Mecmeatü'r-resâil içinde *Dîvân-ı Nakşî* olarak belirtilmesine rağmen bu *Dîvân* değildir, Nakşî'ye ait sadece 6 tane şiir vardır.

1.2- İstinsah Tarihi ve Müstensihi Belli Olan Nüshalar

Yaptığımız kütüphane çalışmalarında gördük ki, *Dîvân* nüshalarının bazısının müstensihi ve istinsah tarihleri belli olmasına rağmen, bazılarında bu bilgiler yoktu. Müstensih ve istinsah tarihi belli olan nüshaları şöyle sınıflandırabiliriz:

¹²² Bunların dışında, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi kataloglarında 4 adet daha Nakşî *Dîvânı*'ı tesbit ettik. Ayrıca Vâridat-ı Nakşî adıyla geçen muhtemelen Nakşî'nin şiirlerini içeren bir eser de tesbit ettik. Ancak, bu kütüphane okuyucuya açık olmadığından bu eserleri inceleme imkanı bulamadık. Bunlar: İstanbul Üniversitesi Ktp., No: 488/2, 5714, 2950, 1444/2,

1.2.1- İstinsah Tarihi Belli Olan Nüshalar

Nüsha Adı	İstinsah Tarihi
1- Milli Ktp., No: FB 465	1083/1672
2- Süleymaniye Ktp., Hacı M. Ef., No: 3570	1173/1759
3- Süleymaniye Ktp., Hacı M. Ef., No:3434	1193/1779
4-Yapı Kredi S. Çifter Araştırma Ktp., No: 751/2	1198/1783
5- Atatürk Üniv.Ktp. S.Özege ASL Böl., No: 295	1208/1793
6- Süleymaniye Ktp., Reşit Ef., No: 778	1219/1804
7- Süleymâniye Ktp., Yazma Bağışlar, No: 643	1237/1821
8- Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., No: H. 288	1238/1822
9- Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No: 12711	1250/1834
10- Milli Ktp., No: 3384	1253/1837
11- Elmalı İlçe Halk Ktp., No: 07 El 3001	1259/1843
12- Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No:15008	3 Zilkade1259/1843
13- Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No:15008	Şaban 1259/1843
14-Süleymâniye Ktp., Hacı M. Ef., No: 3470	1265/1848
15- Millî Ktp., No: 3833/1	Rebî'ü'l-evvel 1266/1849
16-Belediye Ktp.,Yazmaları,Osman N.Ergin, No:556	1267/1850
17- TDK Ktp., No: Yz A 277	1279/1862
18- Millî Ktp., No: Yz A 382	1282/1865
19- Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No: 15054	1291/1874
20- Süleymaniye Ktp., Haşim Paşa Böl., No: 87	24 Şaban 1302/1884
21- Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No: 15092	1307/1889
22- Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., No:20	20 Haziran 1962
23- Millet Ktp., Ali Emirî, No:464	1218/1803-04
24- Millet Ktp., Ali Emirî, No:461/1	1265/1848-49

Bu tablola da görüleceği üzere müellifimizin vefatından yaklaşık 18 yıl sonra yazılmış olan (Milli Ktp., No: FB 465, İstinsah tarih 1083) bir *Dîvân* nüshasına ulaşılmış bulunmaktayız. Bunu ulaşabildiğimiz en eski *Dîvân* nüshası olarak kabul ettik. Daha eski hatta orijinal nüshaya ulaşamadık. *Nakşî Dîvân*'ının Türkiye kütüphanelerinde 60'a yakın nüshasını tesbit ettik ve yukarıda olduğu gibi istinsah tarihi belli olanları bir tablo

halinde gösterdik. Şimdi de Dîvânlardan müstensihî belli olanları tablo halinde gösterelim:

1.2.2- Müstensihî Belli Olan Nüshalar

Nüsha Adı	Müstensih Adı
1- Süleymaniye Ktp., H.M. Ef., No: 3434	Paşalızade Ağa Ali Serdengeçti
2- Süleymaniye Ktp., Reşit Ef., No: 778	Yahya Faiz
3- Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar., No: 643	Ahmet Mahvi
4- Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., No: H. 288	Nusret b. Salih İzmirî
5- Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No: 12711	İbrahim Hilmi
6- Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No: 15008	Mustafa Mes'ud
7-Konya İ. Koyunoğlu Ktp., No: 12860	Seyyid Ahmet Nazif
8- Süleymaniye Ktp., Hacı M. Ef., No: 3470	El-Hac Mehmet Nuri
9- Belediye Ktp., Osman N. Ergin, No: 556	Mehmet Rifat
10- TDK Ktp., No: Yz A 277	Ali Rıza Efendi
11- Milli Ktp., No: Yz A 382	Hafız Abdullah- Tenekeçizade
12- Süleymaniye Ktp., Haşim Paşa Böl., No: 87	Ali Haydar İbn-i Ahmet Muhtar
13- DTCF Ktp., M. Ozak, No: 889/1	Şahkuluzade M. Nimetullah
14- Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., No: 1773/1	Lütfi Akman
15- Millet Ktp., Ali Emirî, No:464	Derviş Hamdi

Bu talo da belirtilen 15 adet Nakşî Dîvân'ının müstensihleri bellidir.¹²³ Bu bilgilerden hareketle diğer nüshaların da müstensihlerini tesbite çalıştık ama bir otak nokta bulamadığımızdan bunda başarılı olamadık.

¹²³ Buradaki sıralamayı nüshaların istinsah tarihine göre yaptık.

1.3- Nüshaların Değerlendirilmesi

Nakşî Dîvân'ının tenkitli metninin hazırlanması için Türkiye kütüphanelerinde bulunan toplam 55 *Dîvân* nüshası bizzat gördük ve bunların ilmi metodlarla bir kimliğini çıkardık. Bu eserlere ulaşmak için öncelikle mevcut kütüphanelerin kataloglarını incelemenin yanında kütüphanelere giderek, kitapları görüp değerlendirmemizi yerinde yaptık.

Başta Süleymaniye Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve DTCF Kütüphanesi olmak üzere bünyesinde birçok elyazma eser bulunduran kütüphanelere gittik. Buradaki *Dîvân* nüshalarını elyazma eser incelemesinde uygulanan ilmi metodlarla tesbit ettik. Bu nüshaların seçilerek tenkitli metnin ortaya çıkarılmasında aşağıdaki hususları dikkate alarak çalıştık:

1- Ulaştığımız *Dîvân* nüshaları arasında en eski olan ve şiir sayısı olarak da fazla olan FB nüshasını esas aldık. Ayrıca mürettep hale getirilmiş olan ve şiir sayısı bakımından da diğerlerinden fazla şiir içeren S1 nüshasını da yine esas kabul ederek *Dîvân*'ın tenkitli metnini oluşturduk. FB nüshası ile S1 nüshasını şiirlerin matla beyitleri açısından da karşılaştırarak *Dîvân*'ın "esas olmayan " sağlıklı bir metninin oluşmasını sağladık.

Bu çalışma, *Nakşî*'nin üslubunu tanıma ve onun *Dîvân*'ı ile ilgili genel bir kanaate ulaşmamızı sağladı. Bu bilgilerden hareketle *Dîvân*'ın karşılaştırmalı metnini ortaya koymayı amaçladık.

Bu iki nüshayı esas alarak öncelikle karşılaştırma yapmamızın amacı; *Nakşî*'nin şiirde kullanmış olduğu üslubunu ortaya çıkarak tenkitli metnin oluşmasında kullanılacak nüshaları seçmektir. Bu düşünceyle de diğer nüshaları inceleyerek gerekli nüshaların seçimini yaptık.

2- Tesbit ettiğimiz *Nakşî Dîvân*'ı nüshalarını ilk başta bulunan şiiri esas alarak bir gruplandırma yaparak inceledik. Bu gruplandırma sonucu *Dîvân*'ın beş farklı şekilde istinsah edildiğini gördük. Ayrıca bu değerlendirme de şiir sayısı, şiirlerin sıralanışı ve

bazı şiirlerin bulunup bulunmaması gibi durumları da göz önünde bulundurduk. *Dîvân* nüshalarını içerdği şiir sayısı itibariyle topluca şöyle verebiliriz:

Sıra no	Nüsha Adı	Şiir Sayısı
1	Milli Ktp., No: 3833	229
2	Milli Ktp., No: Yz A 382	186
3	Milli Ktp., No: 3384	195
4	Milli Ktp., No: Yz A 392	162
5	Milli Ktp., No: Yz A4112/2	46
6	Milli Ktp., No: 204/5	?
7	Milli Ktp., No: 3763/2	65
8	Milli Ktp., No: A 4528	165
9	Milli Ktp., No: 4318	148
10	Milli Ktp., No: FB 465	198
11	Belediye O. Ergin No: 556	225
12	Belediye O. Ergin No: 929	180
13	Belediye O. Ergin No: 745	200
14	Beyazıt Ktp., No: 20720	199
15	H. Selimağa, Hüdai Ef. No: 1241	180
16	H. Selimağa, Kemankeş No: 453	157
17	Elmalı İlçe Ktp., No: 07 El 3001	217
18	Süleymaniye Ktp., HME No: 3470	239
19	Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, No:3031	184
20	Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, No: 643	96
21	Süleymaniye Ktp., Antalya Tekelioğlu, No:749	202
22	Süleymaniye Ktp., İzmir, No: 544	163
23	Süleymaniye Ktp., HME No:3804	154
24	Süleymaniye Ktp., Haşim Paşa Böl., No: 87	216
25	Süleymaniye Ktp., HME No: 3604	145
26	Süleymaniye Ktp., HME No: 3229	199
27	Süleymaniye Ktp., Reşit Ef., No: 778	200
28	Süleymaniye Ktp., HME No: 3434	153

29	Süleymaniye Ktp., H. Hayri- Abdullah, No: 22/1	225
30	Süleymaniye Ktp., HME No: 3570	210
31	Atatürk Üniv. S. Özege, ASL Böl., No: 295	156
32	Atatürk Üniv. S. Özege, Böl., No: 18694	103
33	TDK Ktp., No: Yz A 277	206
34	DTCF Ktp., M. Ozak I, No: 881	186
35	DTCF Ktp., M. Ozak I, No: 889/1	193
36	DTCF Ktp., M. Ozak I, No: 839	169
37	DTCF Ktp., M. Ozak II, No: 360	186
38	DTCF Ktp., M. Con I, No: 515	40
39	DTCF Ktp., M. Con I, No: A/29	180
40	DTCF Ktp., M. Ozak I, No: 848	225
41	DTCF Ktp., M. Ozak I, No: 850	157
42	Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., No: 1773/1	225
43	Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No: 11815	169
44	Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No: 11894	149
45	Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No: 12860	228
46	Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No: 15008	225
47	Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., No: 12711	237
48	Millet ktp., Ali Emiri Böl., No: 464	225
49	Millet ktp., Ali Emiri Böl., No: 461/1	157
50	Millet ktp., Ali Emiri Böl., No: 459/1	206
51	Millet ktp., Ali Emiri Böl., No: 460	233

Bu oluşturduğumuz tabloda da açıkça görüleceği üzere müellifimizin şiir sayısı hakkında kesin bir ifade kullanmak mümkün görünmüyor. Kanaatimizce bu farklılıklar müstensihlerden kaynaklanmaktadır. Bazı müstensihler istinsah için kullandığı nüshayla yetinmeyip bazı mecmualarda bulunan Nakşî'nin şiirlerini de alarak *Dîvân*'a ilave etmiş olabilir. Çünkü bazı nüshalarda sayfa kenarlarına sonradan ilave edilmiş şiirlere rastlamak mümkündür. Ya da matbu *Dîvân* ve bazı nüshalarda olduğu gibi Nakşî'nin talebesi olduğu belirtilen Tıflî'nin ve başkalarının da bazı şiirleri *Nakşî Dîvân*'ına ilave edilmiş olabilir.

3-Ayrıca içerdği şiir sayısı ve yazılış tertibi itibariyle bir *Dîvân* görünümünde olmayan bazı nüshaları da burada değerlendirme dışı bıraktık. Bunların *Nakşî Dîvân*'ını oluşturamayacak kadar az sayıda şiir bulundurması ve tertip olarak bir divana benzememesi ve de başka şairlerin de şiirlerini ihtiva eden bir eser olması elememizi gerektirdi.

Bu özellikleri taşıyan nüshalar şunlardır:

Milli Ktp. Yz A 4112/2, Milli Ktp. 204/5, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar 643, Süleymaniye Ktp., Uşşaki Böl., 16/10, Atatürk Üniv. Ktp., S. Özege Böl., 18694, DTCF Ktp., M. Con I, 515, Konya İzzet Koyunoğlu Ktp., 15092 ,11894, 15054, DTCF Yazma A 36/2, Beyazıt Ktp., 20720, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, 3031, Süleymaniye Ktp.,HME, Böl., 3604.

4- Bazı *Dîvân* nüshalarının da baştan veya sondan ya da hem baştan hem de sondan eksik olması bu nüshaları da değerlendirme dışı bırakmamıza neden oldu. Bunlar; Milli Ktp., 3763, Hacı Selimağa Ktp., Hüdai Ef., 1241, Hacı Selimağa Ktp., Kemankeş, 453, DTCF Ktp., M. Ozak I, 839.

5- Nüshalardan bazıları da başı itibariyle hiçbir nüshaya benzememesi dolayısıyla değerlendirmeye dahil edilmedi. Bunlar ise; Elmalı İlçe Ktp., 07 El 3001, Süleymaniye Ktp., HME, 3804 ve 3289, Süleymaniye Ktp.,Haşim Paşa Böl., 87, numarada kayıtlı olan *Dîvân* nüshalarıdır.

6- Nüshalardan biri de 20 Haziran 1962'de Milli Ktp., No: 3833/3'de kayıtlı olan nüshadan son dönemde Lütü Akman tarafından istinsah edildiğinden onu da değerlendirme dışı bıraktık.

Böylece değerlendirmeye tâbi tutulacak nüsha sayısı 32 adet kalmış oldu.

7- Nüsha şeceresi oluştururken şu temel özellikler dikkate alınmıştır:

- Dîvân*ların tertib şekli,
- Şiirlerin dizilişi ve ilk başta bulunan şiir,
- Nüshalarda olan bazı önemli farklar,
- Nüshalar da olan ortak müstensih hataları,

- e. Nüshaların ihtiva ettiği şiir sayıları,
- f. Bazı nüshalarda olmayan veya olan fazla şiirler,
- g. Varsa mukabele kayıtları,
- h. Nüshalarda kenarlarda bulunan şiirler v.b.

Bu değerlendirmeler neticesinde *Nakşî Dîvân*'ının ulaştığımız nüshalarının tek bir nüsha esas alınarak ortaya çıkmadığı anlaşılmaktadır. Her biri farklı nüshalardan istinsah edilerek ortaya çıkarılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bütün bunlar da *Nakşî Dîvân*'ının birden fazla sayıda tertibe tâbi tutulduğunu göstermektedir.

İncelemiş olduğumuz bu nüshaların birbirleriyle olan yakınlıkları dört farklı grup oluşturmaktadır.

I. GRUP

Tenkitli metnin hazırlanmasında X1 grubunu temsilen FB (Millî Kütüphane FB 465) nüshası ile birlikte, S3 (Süleymaniye Ktp., Hacı Hayri-Abdullah Ef. Böl., No: 22/1) esas alınmıştır. FB istinsah tarihi itibarıyla ulaştığımız en eski ve şiir sayısı bakımından da önemlidir. Ayrıca gerek imlası gerek tertibi açısından da düzenlidir. S3 ise içerdiği şiirlerin çokluğu, her şiirin başında bulunan açıklayıcı bilgiler ve düzenli olması nedeniyle önemlidir. Bu özellikleriyle öne çıkan S3 nüshasını da değerlendirmede kullanmaya değer bulduk.

Bu grup içerisinde mevcut olan diğer nüshalar ise daha sonraki dönemlerde istinsah edilmiş olduğundan tenkitli metnin oluşturulmasında esas olarak kabul edilmedi.

II. GRUP

X2 grubunu oluşturmakta olan nüshalardan ise S1 (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmut Ef., Böl., No: 3470) nüshası esas alınmıştır. Bu nüsha, hem diğer nüshalardan daha çok şiir ihtiva etmektedir hem de müretteptir. Müstensih sonradan gördüğü bilinmeyen bir nüshadaki şiirleri de uygun kafiyeelerde bulunması için sayfa kenarlarına

yazmıştır. Ayrıca bazı şiirlerin başında ilgili oldukları konuya işaret eden başlıklar bulunmaktadır.

III. GRUP

X3 grubunda S2 (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmut Ef., Böl., No: 3434) nüshası diğer nüshalara göre daha düzenli ve eski tarihli olduğundan, şiir sayısının diğerlerinden azlığına rağmen bu grubu temsilen tenkitli metnin oluşturulmasında kullanılmıştır.

IV. GRUP

X4 grubunda ise MO nüshası, diğer nüshalara göre daha düzenli ve eski olması nedeniyle değerlendirmeye esas olarak kabul edildi.

Böylece 4 gruba ayırdığımız nüshalardan 5 tanesi edisyon kritikte kullanılabilme özelliğiyle ön plana çıkmış oldu. Bu nüshaların bulunduğu kütüphaneyi ve kullandığımız kısaltmayı da şöyle oluşturduk:

No	Bulunduğu Kütüphane	Bölüm Adı	Numara	Kısaltma
1	Millî Kütüphane	Fahri Bilge	465	FB
2	Süleymâniye Kütüphanesi	H. Mahmut Ef.	3570	S1
3	Süleymâniye Kütüphanesi	H. Mahmut Ef.	3434	S2
4	Süleymâniye Kütüphanesi	H.Hayri-H.Abdullah	22	S3
5	DTCF Kütüphanesi	M. Ozak II	360	MO

1.4- Tenkitli Metnin Oluşturulmasında Takip Edilen Usuller

1.4.1- Türkçe Bazı Eklerin Yazılışı

İyelik ekleri

a) Dîvân'ı oluştururken birinci ve ikinci tekil şahıs ile çoğul şahısın yardımcı vokallerini düz ve yuvarlak okumaya çalıştık.

Bu vücûduñ içre zâhid cennet ü Rıdvân nedür K 1/1

b) Üçüncü tekil şahıs ekinin vokalini de her zaman dar-düz okuduk.
Sureti, sıfatı, harfi, gibi.

1.4.2- Arapça ve Farsça Bazı Terkipler

a- Farsça tamlamalarda muzaaf ve izafet arasına izafet kesresi konulmuştur.

Keşf-i râz, dest-i kudret, perde-i kesret-nümâ, dürr-i yektâ gibi.

b- Dîvân'da, Arapça terkipler ise aşağıdaki gibi yazılmıştır:

Bi-hamdi'llâh, limeni'l-mülk, leyse fi'dâreyn, mak'ad-i sıdk.

1.4.3- Teknik Özellikler

1-Arap harflerinden oluşan eski alfabede bulunmasına rağmen bu günkü kullandığımız alfabede olmayan harf ve işaretler için , tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde kullanılagelen aşağıdaki transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır;

Harf	Trankripsiyon	Harf	Trankripsiyon
ء	'	ط	T,t
ث	S,s	ظ	Z,z
ح	H,h	ع	'
خ	H,h	غ	G,g
ذ	Z,z	ق	K,k
ص	S,s	ك	Ñ,n
ض	Žž,Dđ		

Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri ise şöyle gösterilmiştir.

آ : Â, â و : Ū, ū ی : Î, î

2- Tenkitli metin oluşturmak için seçilen 5 nüsha birbiriyle karşılaştırılarak şiirlerin Nakşî tarafından kaleme alınan şekline ulaşılmaya çalışılmıştır. Şiirlerdeki

kullanılan vezinler, kullanılan mazmunlar, Nakşî'nin şiirinin özellikleri ve şiirdeki uslubu dikkate alınarak ele aldığımız 5 nüshadaki farklılıklar arasındaki en uygun olduğuna kanaat getirdiklerimiz metne dahil edilmiş, diğerleri ise dipnotta gösterilmiştir.

3- Şiirlerin ve beyitlerin sıralanışında, kısmen düzenli bir görünümde olan S1 nüshası esas alınmış ve zaruri olmayan durumlar dışında bu nüshanın tertibine uyulmuştur.

4- Müellifin şiirlerini eksiksiz olarak oluşturabilmek için tenkitli metnin oluşturulmasında esas almadığımız diğer nüshaların şiirleri de taranarak farklı şiirlerin olup olmadığı araştırılmıştır.

5- Her şiirin vezni bulunarak ilk beyitten önce verilmiştir.

6- Oluşturulan tenkitli metinde geçen Arapça Farsça ibareler ve bazı ayet ve hadislerden yapılmış olan iktibaslar bold olarak yazılmıştır.

7- Nüshalar arasındaki farklılıklar belirtilirken aynı mısırda olan birden fazla kelime ve açıklama cümleleri arasında yatık çizgi (/), aynı beytin mısraları arasındaki farklılıklar için de çift yatık çizgi (//) kullanılmıştır.

8- Metinde bulunan vezin ve anlam eksikliklerini tamamlayabilmek için eklenmiş olan hece veya kelimeler parantez () işaretiyle gösterilmiştir.

DİVÂN-I NAKŞÎ KUDDİSE SİRRUHÜ'L ÂLÎ

KASİDE

1*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bu vücûduñ içre zâhid cennet ü Rıdvân nedür
Ya anuñla zeyn olan ol hûrî vü ğilmân nedür
- 2 Çar 'unşur terkibinden halk olan girmez aña
Kim fenâdur bu bekâ ol aña gör insân nedür
- 3 Yedi kat yerde kuşatmış ey perî gördüm anı
Bağlayup yolların anuñ bekleyen şû'bân nedür
- 4 Çünkü zâhid bilmedüñ sen cennetüñ esrârını
Ya cahîm-i firkat içre âteş-i sûzân nedür
- 5 Âyet içre itmiş iken ol hüma *hablû'l-verîd*
Ya yakînlık içre zâhid da'vet-i Rahmân nedür
- 6 Fehm idüp âhir bu remzi olma gel *lâ yunşarif*
Geç avâmlık zümresinden bunda gör iz'ân nedür
- 7 Hatm idüp âhir hakikat dört kitâbın sözlerin
Yuyup anı 'aql-ı külde mahv iden 'irfân nedür
- 8 Cüzdür îmândan tahâret aña nazmım ey hüma
Kim küll olmakdur nişanı cüz' nedür cüzdân nedür
- 9 Ger hidâyet ger dalâlet çünkü Hak'dur işleyen
Ya senüñ İblîs'e dâim itdüğün bühtân nedür

* 1 S2 6a-7a, FB 1b-2b, S2 9a-10a, S3 2b-3b, MO 23a-25b.

1 ol : bu S2 // hûrî vü ğilmân : hûrî-i ğilmân S2.

2 halk olan : olanlar MO // anla gör : anıla MO / gör : - S3.

3 yerde : gökde MO // şû'bân : şûbân MO.

5 itmiş iken : pes senüñlen S1, S3, eylemişken MO // Ya : bu S2.

6 alma gel : olagör FB, olma – MO.

7 sözlerin : suresin S3 // anı : âhir MO.

8 cüzdür : cüz mü S2, cüz'den MO // olmakdır : olmak S1, olmakdan S2 / cüz'dân : cüzyân S3.

9 Ger hidâyet ger : Ki hidâyet ki S2.

- 10 Gayri girmez çün araya söyle imdi zâhidâ
Ya bu halkı dâim idlâl eyleyen şeytân nedür
- 11 Cân u başı râh-ı 'ışkda terk iden 'âşıklara
Ol *Kerîm-i lâ yezâl*'in itdüğü ihsân nedür
- 12 Zât-ı pâkiñ perdesinden kahrına âlât olup
Cümleye kan ağladan ol fitne-i devrân nedür
- 13 *Kâf u nûn* olmazdan evvel 'âlem-i ma' nîde çün
Haqq'a 'âşık biri ma' şûk bu iki merdân nedür
- 14 Od u şu tobrağ u yelden olmayup çün gelmesi
Bî-beden ma' nâ yüzünden halk olan âb-dân nedür
- 15 Tohumu bir ken cümle nâsîñ Hazret-i Haqq'dan dilâ
Kimi 'âbid kimi zâhid kimi de 'işyân nedür
- 16 Cism ü cân olmazdan evvel Haqq'ilen ey şehriyâr
Ol vakit rûz-i elestde itdüğün peymân nedür
- 17 *Küllü mevlûdin* dimişken 'âlem-i vahdetde ol
Ya bu mülk-i fâni içre keşret-i edyân nedür
- 18 Hazret-i Nûh-ı nebîniñ keşti-i âmânına
Girmeyen fi'l-cümle nâsı garğ iden tûfân nedür
- 19 Rengi birken cümle cânın 'âlem-i ervâhda çün
Birbirine beñzemez bu keşret-i elvân nedür
- 20 Gel uyan gaflet meyinden kûs-i rihlet çalmadan
Aç göziñ depret dehânuñ gör buña dermân nedür

10 bu halkı dâim : bir adım halkı FB, bu dâim halkı S1 / dâim : 'âlemi MO / eyleyen : iden MO.

11 Bu beyit S3 nüshasında yok.

12 ağladan : ağladup S3.

13 Haqq'a 'âşık biri ma' şûk bu : Biri 'âşık biri ma' şûk ol MO.

14 bî-beden : bî- bedel FB, S3.

16 Haqq'ilen : halka S3 // ol vakit : el tutup S2, MO.

17 ol : çün MO.

18 keşti-i âmânına : Keşti-i emmâtına S2, MO // fi'l- cümle : ser- cümle S2.

19 Rengi birken : rengi bir renk S2.

20 gör buña : gör ki bu S1, S3 / dermân : deryâ S3.

- 21 Evvel âhir çünki oldır zâhir ü bâtın çün ol
Ya kitâblar içre zâhid *men 'aleyhâ fân* nedür
- 22 Çünki cânâ böyledür bu ya nedür bu âdemî
Kimi ağlar kimi handân kimisi nâlân nedür
- 23 Per olur mi'mâr elinden ol yıkılmışken bu gün
Olmayup her giz fenâ ma'mûr olan vîrân nedür
- 24 Emr ü nehyiñ hizmetinde kâmil olsa bir kişi
Yine irmez Hakk'a ol kes pes aña nokşân nedür
- 25 Cem' olup meydân-ı 'ışkda âşık-ı bî-çârenüñ
Evvel âhir başların tob eyleyen çevkân nedür
- 26 Bir daği budur suâlim başı üzre zâhidâ
Yedi kat arz-ı girânı turguran hayvân nedür
- 27 Eyle gel te'vîlin anuñ ger öziñse *râsihûn*
Sûre-i Rahmân içinde *lü'lü-i mercân* nedür
- 28 Ger kadem başdınsa zâhid bu tarîkat 'ilmine
Vir cevâbın imdi anuñ yol nedür erkân nedür
- 29 Bu gönül Ya'kûb'unuñ Mısr'ına irdünse eger
Bu vücûduñ şehri içre Yûsuf-ı Ken'ân nedür
- 30 Ölse bir kes cümleden bir gitse anuñ cevheri
Dâhil olsa yine aña hayy olan ol cân nedür
- 31 Milk-i dilde 'azm idüp çün cevherin ma'denine
İşler anuñ kâr-bânı muttaşıl ol kân nedür
- 32 Bir güzel sevdim cihânda gerçi göstermez yüzün
Lîk gitmez ol yanımdan şöyle kim bir an nedür

22 nedür bu Âdemî : neva daği S3 // ağlar : giryân S1, S3. Bu beyit MO nüshasında yok.

23 Per olur : bu bulur S2 // ma'mûr : mi'mâr S1.

25 bî- çârenüñ : bî-çâreler FB.

27 eyle gel : eylemek MO.

29 eger : şehâ MO // bu : dü S1, S2, FB, di S3.

30 bir : ger S2 // hay olan : hay iden S2, hay olur S3, hay ider MO.

31 ma'denine : meydanına FB // kâr-bânı : kâr-ı tamı FB, S1.

32 göstermez : gösterem S3.

- 33 Pûte-i 'ışkında yanup Leyli'niñ şubḥ u şâm
Vâdi-i eyvende gör Mecnûn-ı ser-gerdân nedür
- 34 Bürünüb şer'in libâsın kendin itmışken nihân
Çâk idüp 'âşıklar anı görünen 'uryân nedür
- 35 Nefs Züleyhâ oldı çünkim Mısr-ı dilde ey perî
Ya güzellik 'âleminde Yûsuf'a zindân nedür
- 36 Dem-be-dem mir'ât-ı dilden şîve vü nâz eyleyüp
'Âşık-ı bî-çâre-i bî-hod iden fettân nedür
- 37 İrdüğünde şubḥ-ı şâdık dîde-i bînâlara
Cümle eşyânüñ yüzünden 'arz olan seyrân nedür
- 38 Âdem iken bu şehidler cennet içre kim olur
Mürğ-i sebzi batnı içre imdi ol mürğân nedür
- 39 Bu fenâ milkinde âhîr olmayup mişli anuñ
'Âlem-i milk-i beğâda sünbül ü reyḥân nedür
- 40 Bu deminde irişüp çün Ḥazret-i İsmâil'e
'Arz olup gökler yüzünden zebḥ olan kurbân nedür
- 41 Ol Süleymân-ı zamânıñ başı üzre zâhidâ
Üç yüz altmış kûbbe üzre kurulân sayvân nedür
- 42 Cümleden 'ibret budur kim ey şâdef dür dânesi
Gün doḡunmaz keşti girmez şuyu yok 'ummân nedür
- 43 Fehm idenler nazm-ı pâkim 'âlem içre ey perî
Bildi âhîr ol kişi kim dîn nedür îmân nedür

33 Bu beyit sadece MO nüshasında var.

34 şer'in : şîrîn S1 // 'âşıklar : 'âşıklara S2 / 'uryân : 'irfân S2.

35 nefis : nakş S2, çün MO / çünkim : çün FB, çünki S1, FB, nefis MO.

36 bî-hod : bî-hûde S3.

38 Bu beyit MO nüshasında yok.

40 olup : olan S1, S3.

41 sayvân : sâye-bân S2.

42 cümleden : cümleten S2, cümle S3 / şâdef : Sıddîk MO // keşti : gice MO / girmez : gezmez FB, görmez MO.

43 idenler : iden S1 // âhîr ol kişi kim : ol kişi kim âhîr MO.

- 44 Cümlesinden geçdüñ anuñ gel haber vir Nakşîyâ
Bî-vücûduñ cismi içre âyet-i Kır'ân nedür

2*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 1 Eyâ şâhım bu gelmekden cihâna
Nedür maqşûd haber vir 'âşıkâna
- 2 Ne yerdensin eyâ aşluñ nedendür
Getür lutf it anı bir bir beyâna
- 3 Ne cevherdür bu yük gel vir cevâbı
İrişsün cân şadâsı gûş-i cânâ
- 4 Dirilsün mürde-diller pâdişâhım
Kelâmuñ dürlerin al sen dehâna
- 5 Şeherden gûş idüp bülbüller anı
Konup kan ağlasun bâğ-ı cinâna
- 6 Kemân-ı ma'nii elden bırakma
Maḥabbet tîrini at gel nişâna
- 7 Şakın aldanma nefsün hîlesine
Saña dâm itmesün devr-i zamâne
- 8 Ki sen bir peççesin uçduñ yuvadan
Şakın şayd olmadan sen ol toğana
- 9 Göziñ aç var dilâ fehm it bu remzi
Seni sen sende bul gitme yabâna

44 anuñ : âhır MO.

* 2 S1 22b-24a, FB 12b-13b, S2 31a- 33a, S3 16b-18b, MO 63b-67b

2 nedendur : nedensin S3 // lutf it anı bir bir : bir bir anı lutf it MO.

3 bu yük : yüküñ S2, bu yol S1, S3, idüğün MO // cân : cânâ S2.

4 mürde diller pâdişâhım : pâdişâhım mürde diller S2 // al sen : iseñ S3.

5 konup : bakup S2.

6 kemân-ı : kemâl-i MO / tîrini : sırtını FB, MO.

7 dâm : râm MO.

8 olmaduñ sen : olmayasun MO.

- 10 Eger zâğ olmayup bûlbûl olursañ
Ne ğam yersüñ senüñdür âşiyâna
- 11 İşıtdüñse elest içre hitâbı
Gelürsüñ bilmiş ol âhir î mânâ
- 12 O kim fehmi itmedi remz-i elest'i
Düşerler gün-be-gün anlar gümânâ
- 13 Bu dilden bilmeyüp hayvân olanlar
Anıñçün beñzer ol tağî çobana
- 14 İşit imdi diyem ben bu rumûzu
Kulağ tut merd iseñ gel sen bu cânâ
- 15 Hudâ mevcûd iken her yerde zâhid
Neden çıkdı Muhammed âsumânâ
- 16 Nedür maşşûd olan gökden bilirsüñ
Bu sırruñ vir cevâbın 'ârifânâ
- 17 Ayıl ğaflet meyinden ki hâzer kııl
Degildür şan'atıñ çeng ü çeğâne
- 18 Suâl itmez kişi âğ u karadan
Anasından bu gün gözsüz toğana
- 19 Hitâb-ı *irci'* olmaz bilirsün
Şerî'atden çıkup yoldan şapana
- 20 Bu yolda 'ışk eri olmak dilerseñ
Şararsın beñizüñ döñsüñ hâzânâ
- 21 Dilerseñ zâhidâ ger âdem olmak
Göñül vir sen dañi pîr-i muğânâ
- 22 Dirîğ itmez olar derdüñ devâsın
İşigin yaşdanup kâyim durânâ

12 remz-i : emr-i S2, MO.

13 tağî : tağı FB , tağ S2.

14 diyem : idem MO / bu : bir S1. Bu beyit S2 nüshasında yok.

15 neden : niçün S2, MO.

16 gökden : bundan S2.

22 derdüñ : 'aşkıñ S2, derde FB // yaşdanup kâyim : yaşdık idünüb MO.

- 23 Harâm itdi Hudâ nâr-ı cahîmi
Aña bel bağlayup hizmet kılana
- 24 Kanı bir merd-i kâmil sözlerimden
Bu sırrı fehm idüp cândan uyana
- 25 Ne müşkil derd olur ğaflet ilâhî
Anuñ kim şirk ile gönü kapana
- 26 Göziñ aç var yüri fehm it bu remzi
Ki yokdur bu sözde 'özü ü bahâne
- 27 Yolun tut rûz ü şeb yoldan ırılma
Ulaşdur kendüñi ol kârbâna
- 28 Döküp göz yaşlaruñ it gel figânı
Ola kim 'ışık odu kalbiñde yana
- 29 Ve gerni yok yere harmân şavurma
Ki virdüñ buğdayıñ âhîr şamana
- 30 Yüri var gün-be-gün artır kemâlüñ
Çıkmaz bir adumdan nerdübâna
- 31 İşit nazm-ı dürer-bârım kabûl it
Zarar gelmez bu kavîl üzre durana
- 32 Çevirmez yüzlerin cevri ü cefâdan
Girer 'âşık olan bâb-ı girâna
- 33 Dil-âverlik idüp râh-ı Hudâ'dan
Keserler başların diküb nişâna
- 34 Geçürme vaktini gûş it kelâmım
Kulağ tut okınan gel bu ezâna

23 hizmet kılana : cânâ kıyana S2.

24 merd-i : mürşid MO / sözlerimden : sözünden MO.

25 gönü : kalbi S1, MO.

26 aç : - MO // ki yokdur bu sözde : şakın olmaz buña S2, MO / sözde : söze S1 / özü ü : gayri S1.

27 yolun tut : bu gün toz S3, yükün tut FB, S1, S2 // kârbâna : kârvâna FB, kâr ne MO.

29 buğdayın : nağdiñi S2.

30 adumdan : âdemden S1, kademlen S2, adumla MO.

32 çevirmez yüzlerin : kaçurmaz özü S3, çevirmez yüzünü MO // bâb-ı girân : bâr-ı girân S3.

33 nişâna : sinâna S1, FB, S3, MO.

- 35 Vücûduñ bâğınıñ tohumun gözet kim
Değişmez sünbül ü nergîs şogana
- 36 Kaçan kim ola ol kim nefse nefsi
Ne ekdiñse biter andan saña ne
- 37 Kabûl it sözlerim Hâk bil sen anı
Şakın inkâr idüp düşme yalana
- 38 Göz açup fehm iderseñ ger bu râzı
Olursuñ râh-ı 'ışk içre yegâne
- 39 Haber-dâr ol yûri zinhâr öziñden
İriş kûrba getürme cân ziyâna
- 40 Ta'akkul eyleyüp zâhid bu nazmı
Nazar kıl Hakk'a sen itme yazana
- 41 Uyandur gün-be-gün 'ışkın bu gün kim
Komazlar âteşi susuz kazana
- 42 Arıt kalbiñ yûri var gayr-i Hâk'dan
Tola nûr-i Hudâ tâ kim bu cânâ
- 43 Tûrâb it kendüñü alçaklık eyle
Tutagör arkañı dâ'im urana
- 44 Yüzüm tobrağ olup cânlar fedâdur
Bu yolu vü bu erkânı kûrana
- 45 Fedâ it cânuñı var mâ-sivâdan
Silüp pâk eyleyüp kalbiñ yuyana

35 bağının tohumun : tohumunun bağın MO // nergis : her giz S2.

36 ol kim : ol – FB / ola ol kim : ol gün ola MO // ekdiñse biter andan saña ne : itdiñse saña senden baña
ne S2 / andan : anda FB, bu beyit S2 nüshasında 28. beyit olarak geçiyor.

37 yalana : yabana FB, gümâna MO.

38 ger bu râzı : iş bu râzı S3, bu rumûzu MO.

39 İriş kûrba getürme cân ziyâna : Çeküp el gayriden düşme yabana S2, MO.

40 ta'akkul : ta'alluk S3 / nazmı : remzi S1.

41 kim : sen MO // komazlar : komaz hiç S2.

42 tola nûr-i : dolanurlar FB / tâ kim bu cânâ : ile bu hâne FB, S1, S2, S3.

43 alçaklık eyle : eyle beraber MO.

44 cânlar : cânım MO // yolu vü bu erkânı : erkan u bu yolu S3 / vü : hem MO / kûrana : koyana S1, S3.

45 kalbiñ : daoi MO.

- 46 Budur 'ışk ehlinüñ tâ intihâsı
Girüp rengine ma'sûkun boyana
- 47 Bu yüzden âşinâlık eyleyenler
İrişür 'âkıbet şâhum o kâna
- 48 O kim 'ârifdürür pesdür bu sözler
Bulardan mâ-verâ gelmez zebâna
- 49 Eger ta'yîn idersem râz-ı 'ışkı
Anuñ bir zerresi şıgmaz cihâna
- 50 Anıñçündür bu gün feryâd idenler
Göñül virmişdürür ol nev-civâna
- 51 Yağasın kırtaran 'ışkıñ elinden
Düşer ol 'âkıbet dârü'l-emâna
- 52 Olar kim 'ışkla bünyâd olupdur
Aña ma'mûr olur cism-i virâne
- 53 Hâlâş eyler özin düşmân yüzünden
Mukaddem el uran tîr ü kemâna
- 54 Kulak tut fehm idüp diñle kelâmım
Degildür bu şakın fenn ü fesâne
- 55 Odur şâhım bu yolda merd-i kâmil
Bu sırrı fehm idüp Hâk'dan utana
- 56 Yatup hayvân gibi tâ şubh olunca
Görünmez Hâk nûru zâhid yatana

46 girüp : geçüb MO.

47 'âkıbet : âhîri S2.

48 pesdur : birdür FB.

49 râz-ı : râh-ı FB, dâd MO.

51 ışkın : nefsin MO.

54 bu beyit FB nüshasında yok.

55 utana : uyana S2.

56 gibi : olup S3 // Hâk nûru : nûr-ı Hâk nûru : yüzü S2.

- 57 Yarağun muhkem it nefsiñ elinden
İşirdirlar seni miskîn yılana
- 58 Ne bilsün nefsiñ anlar Hudâyâ
Koyup dil hânesin yer yer dolana
- 59 O kim bilmez özin Mevlâ bulunmaz
Bu nazmım çün benim günden 'ıyâna
- 60 Okırsañ ger 'aref dersin bugün sen
Sözüm bildüñ yanaşduñ bu beyâna
- 61 Dilerseñ bulasuñ cânâ o kânı
Kul ol var sen dağı anı bulana
- 62 Vişâl-i yâr içün bülbül degilsün
Komazlar varasuñ bâğ-ı cinâna
- 63 Tarîkat şorisun sormazlar aña
Haqîkatden ayak başup durana
- 64 Kulak tut cânile diñle bu nazmı
Mezâd itdüm bu ma'nîden alana
- 65 Olar kim urmadı şâhım nişânı
Gümânı anlaruñ kimler kazana
- 66 Bu bâğ içre kanı yar armağanuñ
Kaçan kim iresün serv-i revâna

57 bu beyit S2 nüshasında şu şekildedir,
Yarağın muhkem râh-ı Hudâ'da
Dimezler 'aşk eri yolda kalana

S2 nüshasında bu beyitten sonra şöyle bir beyit vardır,
Halâş it kendiñi nefsiñ elinden
Aladırlar seni miskin yılana

58 nefsiñi : kendiden S2, kendini MO.

59 Mevlâ bulunmaz : Mevlâyı bulmaz S3, Haq'ı bulamaz MO // çün : hod S1, FB, S2, S3.

60 ger 'aref dersin : men 'aref sırrın S1, S3, bu gün ders-i 'arefden MO.

62 komazlar varasın : komaz âvâreyi S1, komazlar bilmiş ol MO.

63 şorisun sormazlar aña : mîvesin aña şunarlar S2, MO.

64 nazmı : remzi S1, S3 // mezâd : murâd S1, S2, S3.

65 kimler kazana : gelmez kuran MO. Bu beyit FB ve S3 nüshasında yok.

66 bu bâğ içre kanı yar : bu bir bâğ içre kanı ya FB.

- 67 Bu gün sen baluñı zehr itme zinhâr
Kıomazlar hâr-ı zenbûri kıovana
- 68 Bugün cânânunuñı anlar bilürler
Virüp başın olar kim kıydu cânâ
- 69 Tecellî eyleyüp her yerde ma'sûk
Cemâlin gösterir ol şâdıkâna
- 70 Bilür yok kâdrüñi söyleseñ ey cân
Hudâ hâkkı saña dirler dîvâne
- 71 Yeter fâşeyledüñ bu sırrı Nakşî
Getürmez bilmiş ol bi'llâh zamâne

3*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Eyâ ey zâhid-i devr ü zamâne
'Acep dahl eyler olduñ ârifâna
- 2 Meger sen bilmedüñ tevhid-i zâtı
Öziñ vâsl eyleyüp dârü'l-emâna
- 3 Eyâ Hâlık degil mi cümle şey'den
Tekellüm eyleyen hâk-ı cihâna
- 4 Oñat fehm it kelâm-ı 'ârifânı
Ki hiç olmaz aña 'özü ü bahâne
- 5 Eger her fi'li sen Hâk'dan bilürseñ
Niçün söylersüñ ey miskîn yabana

67 hâr-ı : hâl-i S2, şarı MO / kıovana : kıoğana S2, MO.

68 bu gün : bulur S3, MO / anlar : iñler MO / bilürler : bilürsin S2, S3, MO // kıydu : kıya S1, S3.

69 her : bu FB, S3, bir S2 // şâdıkâna : 'âşıkâna S2, MO.

71 fâşeyledüñ : nakşeyledüñ S1, S2, FB.

* 3 S1 24a-b, FB 14a-b, S2 33a-b, S3 18b 19b, MO 67b- 69a

1 eyâ : elâ S2 // eyler : ider S3.

2 bilmedüñ : bilmeyüp MO // eyleyüp : itmeyüp MO / emâna : imâna FB.

3 cümle şey'den : cism-i dilden S1, şeyden cümle MO.

4 ki hiç : şakın MO / ana : buna MO / aña 'özü ü: bu kâğıda S2.

5 her : bir FB. Bu beyit S3 nüshasında yok.

- 6 O kim söyler bilüp sırr-ı 'arefden
Virüpdür 'ilmini Hâk 'âşıkâna
- 7 Odur kim çıktılar âhir aradan
Virüp çün üç talâk âhir zamâna
- 8 Ma'ârif ehlini inkâr idenler
Münâfık idüğü günden 'ıyâne
- 9 Olar kim Hâk'ilen Hâk'ı bulupdur
Anuñ hağdur sözi düşme gümâna
- 10 Kelâm-ı 'ârifi fehmi eyleyenler
Anı teşbîh ider mi şâ'irâna
- 11 Virürseñ sükkeri cânâ eger sen
Öter mi tûti-veş yokla zağâna
- 12 Niçün olmaz gül-sitânı Hudâ'nıñ
Koyup bülbülleri âhir o kâna
- 13 Metâ'ı hüsnine yârin haqîkat
Olanlar müsterî düşmez ziyâna
- 14 Meger kim bilmez ol sırrı 'aref'den
Koyup Hâk'ı varup gayre tapana
- 15 Bular hod 'ârife günden 'ıyândur
Olur mu bu özinden el yuyana
- 16 Haţâ itmez olar dersinde zâhid
Ki gelmiş mekteb-i dilden beyâna
- 17 O ma'nâ kim okındı tıfl-i dilden
Niçün dîrsüñ ki ol gelmez lisâna

6 Bu beyit, S2 nüshasında yok. MO nüshasında da 6 ve 7. beyit birbiriyle karışmış.

7 âhir aradan : anlar aradan S2.

11 yokla zağana : âhir toğana S2.

12 olmaz : ötmez FB, MO // koyup : konup S1, irüp S2, MO / âhir : şâhım S2, - MO.

14 Hâk'ı varıp : kendi özin S2 / tapana : dayana FB, dapana S2, uyana MO.

15 hod : çün S3 / günden : cümle S1.

16 zâhid . 'ârif S2.

17 kim : gör S2 // ki ol gelmez : o gelmez hiç S2.

- 18 Yüri fehm it bu gün bu sırrı zâhid
Ki cânıñ hâb u ğafletden uyana
- 19 Eger küfrüñ ğalursa şöyle mestûr
Hudâ ğağķı erişmezsüñ î mânâ
- 20 Eger fâş olmayaydı 'ilm ü 'irfân
Dönerdik cümlemiz tağ u çobana
- 21 Gelenler 'âşık-ı şeydâ muğaddem
Neler yazmış bileydüñ yana yana
- 22 Ne kim vardur muğağķikler tamâmı
Götürmüş bildigün zâhid ziyâna
- 23 Yüri zâhid o kim ğuru 'ilimdür
Ulaşdırmaz seni ol âsitâna
- 24 Bu sözler pesdürür 'ışķuñ uyandur
Ki yağdım âteşin ğoydum ğazana
- 25 Diger menzil atan elbette taşı
Anuñ kim okı varmışdur nişâna
- 26 Tefekkür it eger var ise 'aķluñ
Nazar ğıl nazma sen itme yazana
- 27 O meydân-ı mağabbet içre zâhid
Bu oku her kişı ğoymaz kemâna
- 28 Anuñ kim olmaya her giz metâ'ı
Gelür mi müşterî ğuru dükâna
- 29 'Acebdür kıymet-i 'ârif bilinmez
İrerse başı anuñ âsumâna

18 bu gün bu sırrı zâhid : bu gün cânâ bu sırrı S1, bu gün zâhid bu sırrı S2, S3.

21 bileydiñ : göreydiñ S2, MO.

22 bildigin : gördüğün S2, MO.

23 yüri zâhid o kim ğuru ilimdür : şaķın zâhid o kim kesb-i 'ameldür S2, MO / 'ilimdür : 'ameldür S3 // âsitâna : âşiyâna S2.

26 it : ğıl S1.

27 o meydân-ı : ümid itme S1 / kemâna : kâna MO.

28 ğuru : ańla S2.

- 30 Eger dirseñ cihânuñ tohmu birdür
Niçün ya beñzemez sünbül şogana
- 31 Sevenler Hâlik'ı zâhidâ ırakdan
O beñzer mi bu gün câna kıyana
- 32 Tecellî itmeyince tâze güller
Gelür mi Nakşiyâ bülbül figâna

4*

- 1 Açılacak kabır-i ten kaldıra dil baş ü cân
Göre ki maşşer olmuş hayret içinde insân¹²⁴
- 2 Her ne şıfatla bunda mevşûf olursuñ âhir
Ol şekli cân bürünür eyle sözüm gel iz'ân
- 3 Nakş-ı hicâbı dilden pâk eyledüñse ger sen
Bula gönül Hudâ'yı biline kevn ü mekân
- 4 Fi'liñ eyâ hazretiñ uydu ise kavliñe
Ola enîsüñ dilâ anda Habîbü'r-Rahmân
- 5 Nefsîñ ile geceler eyle cihâd-ı ekber
Ola o gün dest-gîr lütf u keremle Sübhân
- 6 Her ne gelür nûş idüp zehr ise bil Hudâ'dan
Vire şarâb-ı gûş saña dilâ dîde-bân
- 7 Zıkr-i Hudâ'yı dilden kıoma olunca sen kim
Ola saña hem-nişîn anda o gün 'âşıkâñ
- 8 Şaķın harâma el şunma hıñzır olur derûnuñ
Hased eyü degildür şekliñ olur şogulcan

31 Hâlik'ı : şâhini S2, MO.

* 4 S1 41a-b, S2 22a-23a, S3 61b-63a, MO 52a-54a, FB nüshasında (21b) sadece iki beyit var.

¹²⁴ Bu kasidede vezin proplemi var.

2 âhir : anda MO // eyle sözüm gel : gel sözüm eyle S3, eyle gel anı MO.

4 hazretiñ : - S3 / kavline : fi'line S3, kalbine S1 // anda : - S3

5 ile : - MO // Ola o gün dest-gîr lütf u keremle Sübhân : Ola gün destgîr Bekr ü 'Ömer ü 'Oşmân S3, ola o gün S1, 'Ömer ile hem 'Oşmân MO.

6 gelür nûş idüp : gelürse nûş it S3, MO, deñli nûş idüp S1 // bil : bal MO.

7 dilden : elden S1, S3, - , MO / kim : dilden MO.

8 el : - MO / hıñzır : derd S3 // şogulcân : şokâne S3.

- 9 İki yüzlü olanlar maymun olur yüzleri
Bulunmaz rahmet anlar oda yanar o her an
- 10 Dünyayı terk itmeyen kelbe döner ey dedem
Halkı iden rencide ola peleng ü arslan
- 11 Yiyüp yedirmeyenler eylediği cem'-i mal
Onlar olur qarınca yahud olur toñuzlan
- 12 Halkı şokan dililen yılan çıyan olur bil
Ayı olur kendözin büyük gören müselmân
- 13 Yiyüp içüb yatanlar tonbay olur şöyle bil
Katır olur ki şakın kızbi iden ferâvân
- 14 Zinet için câmeler giyse eger bir kişi
Tavus olur şekli kim ide tamuda cevelân
- 15 Kaplanbağı olurmuş baksa bir er gayriye
Filler olup lûfîler ola cehennem vağan
- 16 Mü'min iseñ mü'mine tutma şakın girü kin
Deve olup yürirsün maşşer içinde sekrân
- 17 Ol şurudup gezenler zenbûr olur ekşeri
Hırşî olan kişiler kırdı döner ya sırtlan
- 18 Hâk'ı ferâmûş idüp oynayuben gülünler
Şekli döner hirreye dâim ider ol efgân
- 19 Ol kim ider zağallık keçi olur bilmiş ol
Pişen olursa hile tilki olur bî-gümân

10 Halkı iden rencide ola peleng ü arslan : halka rencide iden peleng olur ya arslan MO / arslan : sırtlan S3.

11 olur : kara S3. Bu beyit MO nüshasında yok.

12 şokan dililen : dililen şokan S3 // gören : görüp S3.

13 tonbay : rü'ay MO / şöyle bil : ekşeri S3 // ki şakın : şöyle bil MO / kızbi iden : küy andan S3.

14 Zinet için câmeler giyse eger bir kişi : neyleyenler câmeler giyüp kovsa kişi S3, zinet ile câmeler giyse donanup kişi MO / şekli : şöyle S3.

15 vağan : mekân S3.

16 tutma şakın girü kin : kin tutma kim ki FB, MO, tutma kin ki S3 / olup yürirsün : yürirsün olur MO.

17 zenbûr : turna S3, MO.

18 hirreye : yer yere S1 / dâim ider : eyler âhile MO.

19 Bu beyit MO nüshasında yok.

- 20 Ğâlib olan şehveti bir har olur yularsız
Ol kim ider bahillik zinhâr olur o şeytân
- 21 Eyleyüben müsâvi adem etin yiyenler
Kartâl olur ve hem mâr olur o günden 'ıyân
- 22 'İlm okıyup 'amelsiz gitseñ eger şöyle kim
Mivesiz ağaç gibi durma cehennemde yan
- 23 Halka nasihat virüp kendi söziñ tutmayan
Bir kalaylı koz gibi içi çürük bir yalan
- 24 Hayırsız olup geceler olur âşûb-ı dâm dilin
Şaňsar olur şûreti ölse eger ol hemân
- 25 Ölse münâfık kişi keklik olur kıl hazer
Kim tarîki inkâr iden olur gürûh-ı küfrân
- 26 Tevbe vü telkîn olup soñra ferâgat iden
Yüzü döner ardına anda ola bu nişân
- 27 Olmayanun hali çün ma'nâ uğurlayanlar
Anlar olur ki zelil kim degildür nüktedân
- 28 Ma'rifetim var deyü lâf u güzâf eyleme
Karga olur şöyle bil yahud olur şakşağân
- 29 Sazıñ sâzendeler oynasalar çalsalar
Kanat katup öter ol harus olur ey civân
- 30 Fâidesiz endişe pire olur bit olur
Çakal olurmuş şağın ölü için ağlayan

20 ider bahillik zinhâr olur o : bahillik ide olur ol dem S1, S3 nüshasında, 19 ve 20. beyitlerin mısraları birbirleriyle karışık.

21 Kartâl olur ve hem mâr : kartâl hem mâr S1, S3. Bu beyit MO nüshasında yok.

22 kim : bil S1.

23 virüp : idüp S3 / söziñ tutmayan : 'amel itmeyen MO.

24 hayırsız olup : olup hayırsız MO / âşûb : açup S3, MO // olur : olup MO / eger : dilâ S3, MO.

25 iden : idüp S3.

26 döner : dönüb S3, MO / bu : bir S1, S3, pür MO.

27 zelil : bir tevâl S3 / degildür : değil ol S1.

28 eyleme : eyleyen S3, MO // olur : öter S3, MO.

29 oynasalar : ayrılısalar MO.

30 pire olur : pire ile S3.

- 31 İki cihân fahriniñ sevmeyen ef'âlini
Anuñ ile haşr olur maḥal dîvân
- 32 'İlmi eger zâhidâ dünyâ içün okırsañ
Bir elif öğrenmediñ maḥşadıñ otluk şaman
- 33 Mağrûr olup malına manşib alanlar bu gün
Devlete baḥdım şanır bir kuruca ad u şân
- 34 Menzil uzak sen yayan zâd u zahireñ de yok
Ḳaddiñi lâm eylemiş ḥırşile bâr-ı girân
- 35 Bu sözlerim derd-mend şanma şaḳın söz degil
Mevt irişüp göresiñ her ne kim itdüm beyân
- 36 Çünkim irer maḥşere her neki var râfizi
Ḥar oluben bilinelir Ḳavm-i Yehûd bî-lisân
- 37 Ger olursa şeyḥ mürâ'î bayḳuş olur şöyle bil
Aña uyan şûfîler ḳuzḡun olur ol hemân
- 38 Ger saña bu sözlerim hergiz eşer itme
Ṭaş damardan öziñ eyler oda durma yan
- 39 Ger bu sıfatlar dilâ isteriseñ gitmesin
Tevḥid ile rûz u şeb dök yaşını ḳana ḳan
- 40 Fehm idegör sözlerim maḥşer içredür bular
Şanma şaḳın zâhirî dîniñi itme virân
- 41 Gerçi dimiş niçeler iş bu cihân içredür
Çek elüñi buradan itme anı sen î mân
- 42 Nakşî Nizâmoḡlunuñ ta'birini ḥay idüp
Âb-ı ḥayât eyleyüp tertîb idüp kâm-rân

33 malına manşib alanlar : Manşûr olanlar S3 // şanır : şanup S3.

34 yayan : yayaḳ S2 // ḥırşile : cürmile S1, MO.

35 derd-mend : zâhidâ S3 // mevt : meded S1 / göresiñ : görürüsün S3 / beyân : 'ıyân S3.

36 çünkim : çün S3 / maḥşere : dostâ MO // olupen : olasın S3 / bî-lisân : bî- nişân S3.

37 ger : - MO / olursa : olsa S1, MO, ola S3 // aña uyan : ulu kızbe S3, öyle gezen MO.

38 Bu beyit S1 nüshasında yok.

39 dilâ isteriseñ gitmesin : ile gitmeseñ dir iseñ MO // ruz u şeb : rûşen it S1, S2.

41 buradan : oradan S1.

42 eyleyüp : eyledüñ S3 / kâm-rân : kâm-yâb S3.

TERKİB-İ BEND

1*

- 1 Bu gün Rüstem olmuş görüñ ol yâr-i şehbâzı
Ferâmuz dâr taķmıř 'ömrlerden tiğ-i ser-bâzı
- 2 Yine yüzdü aşdı 'amûdun çarķ-ı gerdûna
Kırar Rüstemlerin goftunu görüñ ol merd-i şehbâzı
- 3 Şeb-i târında bend olmuş hezerân teng ü renge
Zen-i dehrîñ odur Bânû-keşb-i silme perdâzı
- 4 Gönül pîriñ gibi çâh-ı zenahdânında zâr eyler
Meyhane gibi çöl pûş eyledi giyüstânı bâzı
- 5 Yahud Afrâsiyâb olmuş ĥum-ı giysu-yı ģaret-ger
Sitemiñle şûruñ olmuşdur iki çeşm-i şikâr-bâzı
- 6 Meni pîrim gibi abdâl idüp Dâver gibi yıķdıñ
Kırup İrân (u) Tûrân'ı ser-â-ser 'umde-i nâzı
- 7 Ne dehrin Rüstemi kaldı ne sihr-âb u şeh-i tazı
Ne burzi gibi er kaldı ne Zâl-ı nâvek-endâzı
- 8 Nerimân ile nerîmdür yahud ger şaşb-ı agyârı
Revâdır geh anı kâķir gibi kahreylese Bâri
- 9 Kiya-yı nev-civân ile cihân-dâd-ı cihân-cûy
Kı der-bân eylemiş tenhâ.... çeşm-i siyeh-kârı
- 10 Keyûmers ibn-i ademdür yâķud Tahmûres ü dîv u bend
Semen-bûyile
- 11 Hemân sihr-esb ģuşed yahud rûben ten olmuşdur
Yahud bürzi-i gerçekdür ol ebrû-yı kemân varı
- 12 Siyâmurg ile Hûşenk yahud Cemşîd-i pür Cem'dür
Selâmdan câmesidür o rûh-efzâ-yı ģüftârı
- 13 Cihân Dahhâk'ını gördüm iki başlı bir ejderdür
Rûz u şeb yemekde mağz-ı halkı doymadı mı bâri

* 5 S1 36b-37a, S3 56b-557b. Bu terci-i bendde vezin proplemi var.

- 14 Ne dehrin Rüstemi kaldı ne sihr-âb u şeh-i tazı
Ne burzi gibi er kaldı ne Zâl u nâvek-endâzı
- 15 Cihândan nîk ü nâmîle giden şâhâna 'ışkolsun
Kubad ile yalan şâh şeh-i merdâna 'ışkolsun
- 16 Ki Behmen'den peder kânın alan Âzer gibi meeerde
Yahud Keyyûm gibi şeh-bâz olan meydâna 'ışkolsun
- 17 O Buhtü'n-Naşr'ı berbâd eyleyen Behrâm-ı Kantas'a
Ki dâmın eyledi a'zam-ı devrâna 'ışkolsun
- 18 Hümâyûn ile nerîmân eyle gerdûnuna
Fenâ bezminden el çekmiş şeh-i rindâna 'ışkolsun
- 19 Dilerim kaçma benden tûre-i hâk olduğum vakti
Girüp zîr ü zemîne püşt olan yârâna 'ışkolsun
- 20 Melâhat kânı üzre hîred Kâvus'a beñzersüñ
Ki esb-i tâza binsün ceng için Kâmûs'a beñzersüñ
- 21 Dilâverlikde görsün Minuçehre ile Bu-Zersüñ
Ki Sevdâ ile cevân eyleyen dūs'a beñzersüñ
- 22 Dil-i mülkde Dârâ'sıñya Hâkân ile Kayşar'sıñ
Bu meydân-ı muhabbetde hemân Kâbûs'a benzersüñ
- 23 Yâhud
Ya Rüstem ile cenk iden şeh-i Sâlûs'a beñzersüñ
- 24 Rakîbi kırmağa Dârâ ile İskender olmuşuñ
Feridun Şâh-ı 'âlem olan Sâlûs'a beñzersüñ
- 25 Ne dehrin Rüstemi kaldı ne sihr-âb u şeh-i tazı
Ne burzi gibi er kaldı ne Zâl u nâvek-endâzı
- 26 Ne dehrin Rüstemi kaldı ne sihr-âb u şeh-i tazı
Ne burzi gibi er kaldı ne Zâl u nâvek-endâzı
- 27 Nesin gördüñ ne medh eylersüñ ey meh-rû bu devrânı
Yatup püşt ü şikest itdi nice ekvân u eyvânı

- 28 Ne şâmilde şemâil kodu ne Şeybe gibi mürde
Yaturlar senk-sâr olmuş gör ol Kuderz-i pîrânı seyrânı
- 29 Hemân sam süvâr eyle züvare gibi sır-efgen
Ne gül bâdı kodu katl itmedik ne merdûd-ı hü mânı
- 30 Ol 'anber şâh-ı Behzâdı ki Argûn ile 'Ankâyı
Felek hâk ile yeksân eyledi gör böyle şîrânı
- 31 Siyâvuş gibi itdi nâr-ı hicrâna ten-i zerdim
Yakup hâkister itdi felek çün tîr-i sırânı
- 32 Vücûduñ hâk-i râh-ı yâr idüp ey Nakşî-i şeydâ
'Aceb çekdiñ çevirdüñbu şîrân-ı merdân ile meydânı
- 33 Ne dehrin Rüstemi kaldı ne sihr-âb u şeh-i tazı
Ne burzi gibi er kaldı ne Zâl u nâvek-endâzı

MURABBA'

1*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Belâ gencinde gözyaşın döküb giryân olan gelsün
Ğam-ı dil-dârda hasretlen cigerler kıran olan gelsün
.....
.....
- 2 Şehir durmaz gözüm yaşı döker dil-dâr için dâ'im
Akar seller gibi çağlar döner ol dâr için dâ'im
Çeküp el gayr-ı sevdâdan vişâl-i yâr için dâim
Düşüp pervâne-veş şem'a yanup büryân olan gelsün
- 3 Ferâgat eyler 'âşıklar bu dünyânın şafâsından
Belâsın ihtiyâr eyler elem çekmez cefâsından
O kim terk itdi dünyâyı geçüp nefsiñ hevâsından
Girüp bir köhne şâl içre bu gün 'uryân olan gelsün

19 şîrân-ı : sihr-âb-ı S3.

* 1 S1 20a-b, FB 21a, S2 26b-27a, MO 51a-b

1 ğam-ı : yakalar S2 / dil-dârda hasretlen : dil-dârı hasretlik FB / çağ idüp dâim S2. Bu bend eksiktir.

2 döner ol dâr : yanar ol dost MO // büryân : puryân S1// çeküp : geçüp S2, 2 ve 3. mısra S3 nüshasında yok.

3 bu gün : dilâ S2.

- 4 Geçerler baş ü cânından anuñ yolında şâdıklar
Şehîd-i 'ışk olan yerden ırak olur münâfıklar
Aña cân virmedür kaçdım kanı ol gerçek 'âşıklar
Girüp meydân-ı 'ışk içre şehâ kurbân olan gelsün
- 5 Uyanur hâb-ı gâfletten olar kim oldılar bînâ
Görürler Hakk'ı her yerde hakîkat ey gül-i ra'nâ
Geçüp âhir bu benlikden vücûdın eyleyen ifnâ
Beķâ milkinde ey zâhid odur şultân olan gelsün
- 6 Anuñ kim tutdı destinden *elest* bezminde Mevlâ'sı
Anuñ ma'mûr olur 'ömri gerek dünyâ vü 'uķbâsı
Hakâyık bahriniñ Nakşî olupdur çünki deryâsı
Bulup ol dürr-i yektâyı varup 'ummân olan gelsün

2*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Dilâ pervâne-veş şem'a
Yanup büryân olan sensiñ
Başîñ tîğ-i muhabbetle
Kesüb kurbân olan sensiñ
- 2 Gehî Âdem gehî Havvâ
Gehî Mecnûn gehî Leylâ
Gehî bir dervîş-i yektâ
Gehî 'ummân olan sensiñ
- 3 Gehî kutb-ı zamânsın sen
Gehî gözden nihânsın sen
Gehî cismimde cânsın sen
Gehî cânân olan sensiñ

4 bâş ü cânından : cân ü başından S1, S2, S3 / anuñ : senüñ S2 // ırak olur : ırak olsun S2 // gerçek : gerçi S2 / şehâ : bu gün S2.

5 hakîkat ey gül-i ra'nâ : ki yokdur ansız bir câ S2, gerek esfel gerek a'lâ MO // 3. Mısra S2 nüshasında şöyledir ; Fenâ fi'llâh olup âhir idüp ol kulluğun icrâ S2 // zâhid : sâlik S2.

6 elest bezminde : dilâ ol demde S2 / Mevlâ'sı : ki hûsu S1 // 1. Mısra MO nüshasında şöyledir. Elest bezminde anuñ kim elinden tutdı Mevlâ'sı MO. 2. Mısra S2 nüshasında şöyledir ; Bu gün insân-ı kâ mildür silinir kalbiniñ pası S2 // bahriniñ : sırrınıñ S2, MO / olupdur : açıldı S2, MO // olan : - S2.

* 2 S1 a, FB 39a, S3 50a-b, MO 51b-52a

1 sensin : gelsün S3 ve MO nüshalarında, şiirin hepsinde bu kelime ' gelsün' şeklinde geçmektedir.

2 dervîş-i yektâ : dürr-i yektâ-veş S3, dürr-i yektâ MO.

- 4 Gehî lâle gehî gülsün
 Gehî şûrîde bülbülsün
 Gehî bâğ içre sünbülsün
 Gehî reyhân olan sensin
- 5 Gehî cennet gehî Rıdvân
 Gehî hûrî gehî gılmân
 Gehî 'âşıklara seyrân
 Gehî pinhân olan sensin
- 6 Gehî bir tâlib-i merdî
 Gehî 'âşıklarun ferdi
 Gehî bu Nakşî'niñ derdi
 Gehî dermân olan sensin

MUHAMMES

1*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'iltün

- 1 Ey kerîm-i kudret ıssı pâdişâh-ı *kün fekân*
 Râh-ı 'ışkuñ içre kaldı nice yüz biñ 'âşıkân
 İrdi lütfuñ baña çünkim zâhir oldı gizlü kân
 Hamdü li'llâh şükr ü minnet saña ey şâh-ı cihân
 Cân u dil buldı hidâyet kalmadı şirk ü gümân
- 2 Gitdi gaflet zulmet içre doğdu ol şems-i ilâh
 Rûşen oldı pertevinden yer yüzün her cây-gâh
 Kande bakdım ise gördüm biledür ol pâdişâh
 Hamdü li'llâh şükr ü minnet saña ey şâh-ı cihân
 Cân u dil buldı hidâyet kalmadı şirk ü gümân
- 3 İrdi dostum saña çün ey pâdişâh-ı baır u ber
 Olmayup âhir yoluñda cürm ü 'işyânım siper
 Eyledüm lütfuñla âhir iki 'âlemden güzer
 Hamdü li'llâh şükr ü minnet saña ey şâh-ı cihân
 Cân u dil buldı hidâyet kalmadı şirk ü gümân

4 gülsün : nesrin S1 // reyhân olan sensin : kân olan gelsün S3.

5 gılmân : Rıdvân S3.

* 1 S1 20b, FB 26b, S3 33b, MO 54b-55a

1 kün fekân : kevn ü mekân MO // lütfun bana kim : bana çünki Lüufuñ MO / gizlü kân : - S3.

3 saña çün : çün saña S3 // olmayup : olmaya FB / 'âlemden : cihândan MO.

- 4 Virmeyim mi cân u başı yoluna ey şeh-süvâr
Kim bu ten cânsız ider mi ey perî bir dem karar
İrdi lütfuñ baña çünkim ey şeh-i Perverd-kâr
Hamdü li'llâh şükr ü minnet saha ey şâh-ı cihân
Cân u dil buldı hidâyet kalmadı şirk ü gümân
- 5 Çünki urduñ bu nişânı Nakşiyâ gel yâyı yas
Kim bu oku atabilmez 'âlem içre degme nâs
Oldırur kim bu hünerler gayriye olmaz kıyâs
Hamdü li'llâh şükr ü minnet saña ey şâh-ı cihân
Cân u dil buldı hidâyet kalmadı şirk ü gümân

2*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bu ne sırdur pâdişâhım kim bu münkirler 'ıyân
Kurb-ı zâtıñ takrir itsem küfre haml eyler hemân
Bilmez anı kim haqîkat andadur kâmil imân
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân
- 2 Kurb-ı Haqq'dan dâr olup bilmez Hudâ'nıñ zâtını
Şirk ider duymaz sıfâtın bilmeyüp işbâtını
Kendine eyler izâfet kudretiñ âlâtını
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân
- 3 Rahm idüp 'ilm-i me'ânî mülkünüñ itseñ güşâd
Okısañ fi'l-cümle dersün anlamaz eyler 'inâd
Lîk cânâ kendin añlar Rüstem ü ya Keygubâd
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân

4 ten-i cân ü baş : cânım başım S1, S3, cân u başı yoluna MO / , kerîm-i Kird-kâr : şâhen-şâh-ı cihân S2, FB, şehriyâr-ı cân-ı cihân S1.

5 yayı yaş : yaya baş S1, S3, bâri yaz MO. // oku atabilmez : oku atıbilmez FB, okuyanı bilmez MO / nâs : kes S3.

* 2 S1 21a-22a, FB 32a-33a, S3 41a-42a, MO 56a-57b

1 kim bu : iş bu S3 // eyler : eylerler S1 // şöyle kim : baş virür S3.

2 duymaz : durmaz FB / ider : - MO // işbâtını : ef'âlini S3 // şöyle kim : baş virür S3.

3 mülkünüñ : mektebinden S3, mektebin MO // anlamaz : - S3 // cânâ : Hudâ S3, sorsan MO / veyâ : pâk MO / kim : - S3.

- 4 Açmamış cânâ niķâbın bunlara lütf ıssı cûd
Gösterüp bildürmemişler kim kimiñdür bu vücûd
Kalmış âhir ikilikde eyleyüp hâke sücûd
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân
- 5 Dem urur 'ilm ü 'amelden şöyle kim 'aqlınca ol
Lîk bilmez şorsañ aña kaçırudur Hakk'a yol
Bu tabî'at câhı içre bağlanup çün sağ ü şol
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân
- 6 Seçmedi âhir buların hakkı bâtıldan gözi
Pes ne yüzden aňlayalar evliyâdan hak sözi
Ol ecilden dūr olup çün kurb-ı Mevlâ'dan özi
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân
- 7 Söyledürseñ zâhirinde bir kılı ol kırk yarar
Fî'le geldikde nihâyet bâtını eyler firâr
Hakk'ı şorsañ ya 'Arabda ya 'Acem içre arar
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân
- 8 Gerçi kim bir mâyedendür ey perî fi'l-cümle nâs
Lîk bulmuşdur tefâvüt 'ilm ü 'irfânıyla hâş
Ol kıyâş-ı nefis ider eyler dañi gayre kıyâş
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân
- 9 Münkir-i bed-hû ne bilsün kimdürür aşı-ı sürûr
Kim bilür inkârın anuñ eyleye andan 'ubûr
Geçdi 'ömr-i nâzenîni bağlayup yolın gurûr
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân

4 cânâ : cânıñ S1, MO // âhir : - MO // dönmez : bilmez S3.

5 Dem urur 'ilm ü 'amelden şöyle kim 'aqlınca ol : Kim muhâl-ender-muhâl bunlar içün Hak'a vuşıl
MO // çâhı : ... S3 // şöyle kim : kesdürür başın S3.

6 şöyle kim : baş virür S3.

7 şöyle kim : baş virür S3.

8 mâyedendür : ma'dendür S1, S2, 'âbidiñdür FB / perî : - MO // tefâvüt : teķavüt S3 // şöyle kim : baş virür S3.

9 şöyle kim : baş virür S3. Bu bend Mo nüshasında yok.

- 10 Kâlbî mevtâ 'aqlî nâkış fehmi yok çeşminde hâb
Añlamaz 'ilm-i me'ânî eyleseñ biñ yıl hisâb
Ey perî yazmış hâkışat gördüm anı dört kitâb
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân
- 11 Vâkıf-ı esrâr olanlar 'âlemi idrâk ider
Cân virüp yolında anuñ rûy-pâkiñ hâk ider
Bilmedi münkir münâfık kalbleri kim pâk ider
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân
- 12 Gerçi kim çekdüñ çevirdüñ gör nice itmiş İlâh
Bunları rûz-ı ezelde münkir itmiş pâdişâh
İmdi olmaz ger iderseñ nice yüz biñ sa'-yi râh
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân
- 13 Pesdürür bu nazm-ı pâkiñ itme aña sırrı fâş
Kim degildür hâkkı anuñ münkirâna olmaz aş
Mürşid-i merd-i cihâna hiç ola mı aña baş
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-emân münkir elünden pâdişâhım el-emân
- 14 Yoklasañ bu münkirânı 'arz ider bir kuru kâl
Bî-haber ma'nâ dilinden kim degildür ehl-i hâl
Nakşıyâ bunlar muhaşşal ehl-i hâl olmak muhâl
Dönmez âhir bildüğünden şöyle kim bu münkirân
El-amân münkir elünden pâdişâhım el-amân

3*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Dilâ münkir kaçır Hâk'dan işitmez mağz-ı Qur'an'ı
Anı bilmez ki anuñla okırlar kâmil insânı
Ne bilsün ol kara yüzlü ne cevher şarf ider anı

10 şöyle kim : baş virür S3.

11 rûy-pâkin hâk : sîneler bir çâk MO // münâfık : - MO // şöyle kim : baş virür S3.

12 görünmez : gör n'etmiş FB, S3 / gör nice itmiş : lik görünmez İlâh FB, S1, S2, S3 // rûz-i ezelde : rûzin eleste FB // ger : sa'y S3 // yüz : - MO // şöyle kim : baş virür S3.

13 dilinden : yüzünden MO / degildür : dimem S1 // şöyle kim : baş virür S3.

14 muhaşşal : hâkışat MO // şöyle kim : baş virür S3.

* 3 S1 32a-b, FB 28a-b, S2 42a-b, S3 35b-36b, MO 88a-89a

Muḥaṣṣal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı
Anuñçün didiler cânâ bu kavme İblis-i şâni

- 2 İrak ol geçme yanından aña sır 'ıyân itme
Ki bilmez kadrini anuñ bu pendim tut ziyân itme
Sözüm bil ḥaḳdurur Ḥaḳḳ'ı şaḳın aşla gümân itme
Muḥaṣṣal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı
Anuñçün didiler cânâ bu kavme İblis-i şâni
- 3 Olanlar ḥâşş-ı ümmetden velîlerlen 'inâd itmez
Sürer yüzler eşiginde kıvarsan da koyup gitmez
Bu işler kim ider anlar gücü yetse daḥi n'itmez
Muḥaṣṣal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı
Anuñçün didiler cânâ bu kavme İblis-i şâni
- 4 Ne kim söyler iseñ Ḥaḳ'dan anı bâṭıl kıyâs eyler
Anı bilmez ki bu nazmım 'avâmmı cümle ḥâş eyler
Ne bilsün nâr-ı firḳatden kişi ne kim ḥalâş eyler
Muḥaṣṣal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı
Anuñçün didiler cânâ bu kavme İblis-i şâni
- 5 Eli yokdur anuñ aşlı dilâ bu gizli kân içre
Ki hergiz bilmedi nefsin o münkir bu cihân içre
Olur âḥir behâyimden kolupdur ol gümân içre
Muḥaṣṣal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı
Anuñçün didiler cânâ bu kavme İblis-i şâni
- 6 Ne bilsün münkir-i bed-ḥû bularlan kim qarâr eyler
Ki olup cevherin Ḥaḳ'dan maḥallinde nişâr eyler
Bu kavmi şöyle bil kim sen velîlerden firâr eyler
Muḥaṣṣal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı
Anuñçün didiler cânâ bu kavme İblis-i şâni

1 anı : iken MO / anııla : anıılan S1 // cevher : gevher MO / yüzlü : gözlü S3 / ider anı : imânı S2 // dilâ : - S3 // didiler cânâ bu kavme : kim bu kavme didiler MO.

2 ziyân : zemân S3 // ḥaḳdurur Ḥaḳ'ı : ḥaḳdır Ḥudâ ḥaḳḳı S2, MO / - : daḥi 3. mısra S1 nüshasında şöyledir; Temâşâsını 'uşşâkıñ görüp sengi nihân itme // cânâ : - MO.

3 ḥâş-ı : ḥâşıl-ı S2, FB / yüzler : yüzün S3 // didiler cânâ bu kavme : kim bu kavme didiler MO.

4 anı : velî MO / nazmım : nutkum MO // ne : - MO // kişi : keşti S3 // didiler cânâ bu kavme : kim bu kavme didiler MO.

5 bu : bir S3 // olur : olup MO / kalupdur ol : kalur gider S2, kalur ol S3 // didiler cânâ bu kavme : kim bu kavme didiler MO.

6 sen : - S3. Bu bend MO nüshasında yok.

- 7 Hılâf añlar me'aniden aña muṭlak ḥitâb itseñ
 'Açûb 'ilm-i künûzuñdan aña ḥatm-i kitâb itseñ
 Daḥi hem zîr-i pâýinde anuñ rûyın tûrâb itseñ
 Muḥaṣṣal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı
 Anuñçün didiler cânâ bu ḳavme İblîs-i şâni
- 8 Ne yüzden ḥaşr olur bunlar anı benden suâl itme
 Eger insân ilen dirseñ bunu hergiz ḥayâl itme
 Budur ben bildigüm zâhid yûri var sen cidâl itme
 Muḥaṣṣal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı
 Anuñçün didiler cânâ bu ḳavme İblîs-i şâni
- 9 Tehî-dest oldıgün bilmez 'acebdür gör bu ḳâl ehli
 Odur kim olmadı cânâ bular 'âlemde ḥâl ehli
 Ne bilsün imdi pes bunlar ki merdlerdür kemâl ehli
 Muḥaṣṣal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı
 Anuñçün didiler cânâ bu ḳavme İblîs-i şâni
- 10 Göñüldeñ bî-ḥaber bunlar şanur nuṭṭ eyleyen femdür
 Anuñçün iş bu münkirler iki 'âlemde pür-ḡamdur
 Şorarsañ Nakşiyâ bunlar ḳamu ehl-i cehennemdür
 Muḥaṣṣal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı
 Anuñçün didiler cânâ bu ḳavme İblîs-i şâni

4*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Emr idüp benden ayırdı bülbül-i nâlânımı
 Gül-şen-i dehr içre cânâ şoldırup bustânımı
 Gice (vü) gündüz yüridüm tâ kim bulam cânânımı
 Âh elüñden ey felek alduñ Muḥammed Ḥân'ımı
 Tâc ü tahtundan ayırdıñ ol gül-i ḥandânımı

7 hem : - S3 // didiler cânâ bu ḳavme : kim bu ḳavme didiler MO. 3. Mısra MO nüshasında yok.

8 anı : heme S1 // didiler cânâ bu ḳavme : kim bu ḳavme didiler MO. Bu bend S3 nüshasında yok.

9 odur kim : anuñçün S2 / ḥâl : ḳâl S2 // merdlerdür : kimlerdür MO // didiler cânâ bu ḳavme : kim bu ḳavme didiler MO.

10 şanur : şanurlar S3 // anuñçün : odur kim S2, MO / iş bu münkirler : iş bu münkirler iki MO // didiler cânâ bu ḳavme : kim bu ḳavme didiler MO. 2. Mısra S3 nüshasında şöyledir;

Muḥaṣṣal münkirân sevmez dilâ bu ehl-i 'irfânı

* 4 S1 34a-b, FB 35b-36a, S3 45b-46a

1 bülbül-i . göñül-i S3 // cânâ : Yâ Rab S1, S3 / felek : - S3 / S1, S2 ve FB nüshalarında 3. mısra yok.

- 2 Rûz ü şeb hasret şuyundan gözlerüm kan eyledüñ
Ağlamağdan ben ğarîbi zâr u giryân eyledüñ
Âhîr 'ömrîm hâşılın sen hâke yeksân eyledüñ
Âh elüñden ey felek alduñ Muhammed Hân'umı
Tâc ü tahtundan ayırdıñ ol gül-i handânımı
- 3 Gitdi 'ömrîm hâşılından almadum hiçbir haber
Hasretünden gör kim anuñ olmuşum zâr ü zeber
Ol kadar feryâd idem kim kalmaya benden eser
Âh elüñden ey felek alduñ Muhammed Hân'umı
Tâc ü tahtundan ayırdıñ ol gül-i handânımı
- 4 Gitdi elden ihtiyârüm hasretünden yandı cân
Dil karâr itmez ilâhî iki gözim tolu kan
Zâr olup genc-i belâda şöyle kaldum nâ-tuvân
Âh elüñden ey felek alduñ Muhammed Hân'umı
Tâc ü tahtundan ayırdıñ ol gül-i handânımı
- 5 Yandurup nâr-ı muhabbet eyledi bağrum kebab
Çevrilür başum döner çün şanki âb üzre habâb
Görmeyelden serv-i kaddüm görmemişdür dîde hâb
Âh elüñden ey felek alduñ Muhammed Hân'umı
Tâc ü tahtundan ayırdıñ ol gül-i handânımı
- 6 Her kimüñ güldüñ yüzüne burduñ anuñ pencesin
Eksik itdüñ içlerinden nicenüñ eglencesin
Ey elüñden almaduñ hem tâze güller goncasın
Âh elüñden ey felek alduñ Muhammed Hân'umı
Tâc ü tahtundan ayırdıñ ol gül-i handânımı
- 7 Ref' idüp bu ğam hicâbın kûh ü şahrâ sürdüm at
Bulmadum bir yâr-i şâdık kaddüm oldı iki kat
Kaldum âhîr 'acz evinde oldı dil mât içre mât
Âh elüñden ey felek alduñ Muhammed Hân'umı
Tâc ü tahtundan ayırdıñ ol gül-i handânımı

2 ben : bu S2 // sen hâke: ğakile S1 // felek : - S3.

3 felek : - S3.

4 felek : - S3.

5 çevrilür : çegrinür FB, çiz getir S3 / şanki : şankim S1 // felek : - S3.

6 eksik itdüñ : alsañ andan FB / felek : - S3.

7 idüp : içün FB // felek : - S3.

- 8 Geldi bayramlar tonandı bâý ü yahşuñ hâşş u âm
 Naķşiyâ meclis kuruldı bâdelerle taldı câm
 İl şafâlar içre şâdî bende mâtem şubh u şâm
 Âh elüñden ey felek alduñ Muhammed Hân'umı
 Tâc ü tahtundan ayırduñ ol gül-i handânımı

GAZELLER

ELİF

1*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Göñül dūr olma şer'iden seni şayd itmesün dünyâ
 Edâ it emrini Hakk'ın şakın elden çıkar 'uķbâ
- 2 Hîşâr-ı şer'i muhkem tut hevâ-yı nefse aldanma
 Şeyâtın 'askeri tâ kim metâ'in itmesün yağma
- 3 Görünmezsiñ şer'atden işüñ bitmez benim 'ömrüm
 Muhammed Mustafâ hakkı olursuñ 'ilmilen deryâ
- 4 Göziñ aç pîre-zen dehrin iğen mekrine aldanma
 Şakın kim zeyn idüp kendin saña zehrin sunar ħurmâ
- 5 Şer'at kapudur evvel ikinci gel tarikat gör
 Haber al sırr-ı Ahmed'den ne yüzden gösterir rû'ya
- 6 Dolaş cân ile hizmet it mücellâ eyle dil levhin
 Nazar kıl şeş cihetinden görüne Hâzret-i Mevlâ
- 7 Üçüncü ma'rifetdür kim rumûz-ı ders-i 'uşşâkı
 Okırsuñ levh-i kudretten bilürsüñ kandedür Mevlâ
- 8 Budur maķşûd olan âhir ki dördüncü hakikatdur
 Kim oldur cümleñüñ aşlı ne kim var halk olan eşyâ

8 kuruldu : - S3 // mâtem : mâti FB / il : ol // felek : - S3.

* 1 S2 2a, FB 1a, S1 1b, S3 2a-b, MO 7b-8a

3 'ömrüm : cânım S3 // Muhammed Mustafâ hakkı : olur dâr-ı fenâ içre S2.

4 Göziñ aç pîre-zen dehrin iğen mekrine : Görürsün pîr-zen mekrine dehrin iğen MO // ħurmâ : ammâ S3, her pâ MO

5 kapudur evvel : evvel kapudur S3 // gösterir : gösterüp MO.

6 dolaş : derviş MO / hizmet : ħürmet FB // cihetinden : cihetden sen MO.

7 Mevlâ: ma'nâ S2, MO.

7 Kim: pes S2// halk : cümle-i S1.

- 9 Bu nazmın eyleyen icrâ bu gün 'âlemde ey zâhid
Geçer menzilleri bir bir olur ol âlem-i kübrâ
- 10 Güzâr olmazsa menziller hevâ-yı nefsilen âhîr
Görünür özge şûretten kaçan kim haşrolur mevtâ
- 11 Gezer ol nice biñ yıllar belâ vâdîlerin bir bir
Yanar nâr-ı cahîm içre olur kârı anuñ eyvâ
- 12 Hûlûldür şanma ey zahid o şûret kesbdür anıñ
Odur kim rûz-i maşşerde olur 'âlemlere rûsvâ
- 13 Olur mu hiç hûlûl ol kim ne kim var cümle mevcûdât
Ola bir nûr-i vâhid ol ser-â-ser kaplaya her câ
- 14 Bu nazm-ı pâkiñ ey Nakşî kabul itmezse münkirler
Görürler *yevme tûblâ* da kaçan kim irişür ferdâ

2*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ol ki *rabbü'l-meşrikeyn*'iñ sırrın añlar ey hümâ
Hakq *rabbü'l-mağribeyn*'i dahi itmişdi 'atâ
- 2 Sûre-i *ve's-şems*'i dersin fehm iden 'âşıqlara
Keşf olur sırrı *duhâ* nuñ bilinür çün mâ-verâ
- 3 Key hazer kıl *ve'l-kamer*'den sırrın anuñ itme fâş
Ve'n-nehâr ı leyl şanma âyet tut sözüm itme haşâ
- 4 Yokla sırrın bu arânuñ 'ilm-i hikmet bundadur
Kim kasem itmiş bularla hâlîk-ı arz u semâ

10 nefsilen: Nefs ile S1 // haşrolur: haşrola S1.

11 bir bir: âhîr S1, S3 // yanar nâr-ı cahîm içre olur kârı anuñ : cahîm içre olur kârı yanar başdan başa S3 / anuñ: ezel S1.

12 kesbdür: gibidür S1, S3 // odur : anıñçün S2, bu beyit MO nüshasında yok.

13 kaplaya her câ: kaplana deryâ S2 / câ : pâ MO.

14 nazm-ı : nazmın MO // görürler : göreler MO / irişür: irişe S1, S3.

* 2 S1 1b, S2 4b, MO 9b

2 olur sırrı *duhâ*'nuñ : sırrı ve'*duhâ*'nuñ MO.

3 şanma : dam MO.

- 5 Mağrib u meşriķ birdür pes neden dört oldu bu
Kim 'ıyân itmiş ikisin ikisin itmiş hafâ
- 6 Zâhirin bildüñ ki birdür mağrib (u) meşriķ nedür
Lîk bilmesen bâtınıñda 'ilmin anuñ ey hüma¹²⁵
- 7 Kim doğupdur bu ezelden bevvâbda iki nûr
Biri bir nûr-ı yegâne biri nûr-ı Muştâfâ
- 8 Yokla imdi bularuñ sen meşriķ u mağriblerin
Dört olup ta kim bu ma'nâ buluna derde devâ
- 9 Çok me'ânî nazm itdiyseñ ey Nakşîyâ illâ ki bu
Bil ki nazma gelmemişdür olalı *kâlû belâ*

3*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 *Kâf u nûn*'uñ menşe'inden kopdı çün emr-i Hudâ
İmdi dört harf içre cânâ düşdi ol Hâķ'dan cüdâ
- 2 *Mîm ü 'ayn ü dâl ü nûn*dan gösterüp ol resmini
Ber hevâ itdi ayağı ser- nigûn ağzı şudâ
- 3 Giydi ol emr-i ezel çün egnine rengin câmeler
Toldı andan kûh u şahrâ lîk yok bâı (ü) gedâ
- 4 Gördi ol menzil degildür yokdur insândan haber
İtdiler bir bir niyâzı isteyüp Hâķ'dan beķâ
- 5 İrdi çün ol dem hidâyet geçdiler menzillerin
Kondılar bir gayri mülke çıķdı zâhırde şadâ

6 bilmesen: bilsen S2, bu beyit MO nüshasında yok.

¹²⁵ Bu beytin vezni proplemli.

7 bu : bir MO / bevvâbda : bir esedden MO.

9 itdiyseñ : idüpsen MO.

* 3 FB 2b, S1 2a, S2 2b, S3 3b-4a, MO 1b-2a

1 meşe'inden kopdu: menşe'idür irdi S2 / emr-i : âhir S1, S2, FB // düşdi : oldu MO / ol Hâķ'dan : Hâķ'dan ol S3

2 itdi : idi MO.

3 lîk : egerçi MO / bâı : bâdi S3.

4 gördi ol : gördiler MO.

5 zâhırde : anlardan MO.

- 6 Kimi 'ulvîdür bularuñ kimi süflî hilkatı
Cânı var yokdur hayâtı ekl ü şürb olmuş gıdâ
- 7 Dûr olup bunlar Hudâ'dan ırmeyüp makşûdına
Yine itdiler niyâzı fehm idüp Hâk'dan nidâ
- 8 Emr olundu yine bunlar itdiler bir bir sefer
Göçdiler bu mülke doğru eyleyüp âhîr du'â
- 9 Çalınup çün kûs-i rihlet her biri kan ağladı
İrdiler ol şehre cânâ eyleyüp varın fedâ
- 10 Cem' olup ol emr-i evvel er gelüp Âdemde çün
İndiler yer yer zemine aç göziñ sen ey hümâ
- 11 Akdı şular gibi bunlar elf ü nûnıñ baħrine
Bitdi ol dürlür şadefde eyleyüp Hâlık 'atâ
- 12 Od ü şu tobrağ ü yelden bağlayup şûret aña
Virdi çün eller ayaklar lâkin ol ma'nâ hafâ
- 13 Geldi âhîr iş bu milke gösterüp andan vücûd
Kim ire milk-i beķâyâ gide andan bu cefâ
- 14 Bitmeye ger işi bunda şöyle kim ey merd-i hâş
Devr ider 'aksine pergâl biter ol tohm-i haķâ
- 15 Pesdürür bu Nakşı gel her ne kim nazm eyledüñ
Key şakın kesbüñ degildür meger sen irdüñ Hâk'a

6 Bu beyit S2 nüshasında şu şekildedir;

Emr olup gel kim oldım birbirin ilk sefer

Şehre ta bendende ta kim bulasın hayy u bekâ

8 olup : olundu MO / bir bir âhîr MO // bu : ol MO / âhîr du'â : bir bir ricâ MO.

9- her biri kan ağladı : ol ki sûr nöbetin S2 / ağladı : ağlayup MO // İrdiler ol şehre cânâ eyleyüp varın fedâ: irişüp menzile âhîr itdi çün canlar fedâ S2 / cânâ : çâr S3.

10- emr-i evvel er gelüp Âdemde çün : tohm-ı evvel er gelüp göklere çün S2 // İndiler yer yer zemine aç göziñ sen ey hümâ: ekdiler bir bir zemine aç göziñ sen ey kaba S2 / yer yer : bir bir MO.

11- dürlür : dürrî MO / halik: lütfun S2, MO.

12- Virdi çün eller ayaklar lâkin ol manâ hafâ: El ayak gözdür kulaktır lâkin ol ma'nâ hayâ S2 / ma'nâ : ya'ni S3

13 âhîr iş bu mülke : iş bu mülke çünkim S3, bu beyit S2 nüshasında yok.

14 haķâ : Hudâ S3, bu beyit S2 de yok.

15 pesdürür ol : lütf-ı Hâk'dur MO / gel : bil MO // meger sen : sen meger S3 / Bu gazelin makta beyti S2 de şu şekilde;

Kuluyum Nakşı anın ne kim nazm eyledün

Fehm idüp dersin okursa neydiğün iş bu nidâ

4*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(Fe'ilâtün) (Fe'ilün)

- 1 Yine irdi erba'înim girdi çün cismim aña
Vuşlat itdüm cihetsiz söyledi yarım baña
- 2 Sevâdımla müzeyyen eyleyüp sırrım benim
'Alleme'l-esmâ'ya irdüm ba'dehû geldüm saña
- 3 Gördüm anda bî-nişânı her nişân içre nihân
Kâr ider her bir nişândan ger cefâ vü ger vefâ
- 4 Âsmânın hayme itmiş şem'asın nûr-i cemâl
Uyandur zıll-i hayâli yakdum u kaldum taña
- 5 Gördüm ol mir'ât-ı Hakk'ı neydügin bildüm 'ıyân
Bağdım anda şeş cihâtı re'y-i mer'î hep Hudâ
- 6 Lîk gördüm ehl-i kurbu 'âlem-i gark içre çün
Dirlik eyler birlik içre ma'rifetden mâ-verâ
- 7 Ben dahi irdüm o bahre vuşlat-ı yâr eyleyüp
Garğa vardı cümle varum sırrum oldu evliyâ
- 8 İş bu istiğrâk içinde gör kerîmüñ kudretin
Zâhîr oldu varlığından âyeti fi'l-i vemâ
- 9 Soydu 'unşurdan libâsım cismimi bî-mişl idüp
Mişle mir'ât oldu mişlim menzilim arz u semâ
- 10 Hâşılı her bir şifâtıñ gösterüp elvânını
Rengine renk itdi rengim kudretle ol hü mâ
- 11 Çün irişdi erba'înim 'en re'ânî sırrına
Nakşiyâ gam çekme imdi ol işüñdür dâimâ

* 4 S1 2a

1 cihetsiz söyledi: cihet söz söyledi S2.

2 Sevâdımla: sırrımla S2.

4 yakdum ve : seyr idüp S2.

10 sıfatın : sıfatımın FB, S1, S3, MO.

11 erba'înim : erba'înin S2 // 'an reânî : men terânî S2.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gel ey sâlik işit benden kalemnden gör nedür ma'nâ
Ki 'ârifler bilüp anı haqîkat itdiler imlâ
- 2 İkinci bilmiş ol zâhid bu gökler levh-i maḥfûzuñ
Degildür zerre yanında idersüñ gökde sen ihfâ
- 3 Nedür ol şehr-i a'zam kim kurulmuş dört sütun üzre
Konan durmaz göçer âḥir kimi mü'min kimi tersâ
- 4 Haber vir gel o şehriñ sen maḥâm ü menzilinden kim
Konup göçmüşler 'âşıklar hidâyet eyleyüp Mevlâ
- 5 Olur çün *lâm* ü *bâ* menzil maḥâm-ı 'ayn ilen *cîmdür*
Oñat fehm eyle bu remzim göziñ aç gelmeden ferdâ
- 6 Bu burcun pâs-bânından o şehrin leşkerin bir bir
Haber bilmezsiñ ey zâhid nedür başıñdaki gavğa
- 7 İşit gel imdi sen tâ kim idem bir bir bu gün anı
Velî fehm eyle bu remzim dutup cân kulağın sen ha
- 8 Oluruz 'ayn ilen leşker ikinci *kâf*ilen *hâ*'dur
Hisâb it bilmek isterseñ görünmez kimseye ammâ
- 9 Bular şûretde âdemdür velîkin cism ü cân olmaz
Bulardur 'âlem-i ma'nâ bulardur 'âlem-i kübrâ
- 10 Bulardır baḥr-i vaḥdetde özin fehm eyleyendürler
Ki olmışdur şadeflerde bular bir gevher-i yektâ

* 5 S1 2a , S2 1b, FB 4b, S3 5a, MO 2a-3a

1 sâlik : zâhid MO / benden : bir dem MO // bilüp : bilür MO.

2 zâhid : sen MO // gökde : gölde S3.

3 konan durmaz : konar gelürmez MO.

4 göçmüşler : göçmüşdür S3.

5 remzim: remzi // leşkerin: leşkeri S3.

7 fehm : şayd MO / sen ḥa : sen ta S3.

8 oluruz : olurdu MO // bilmek : görmek S3.

10 fehm eyleyendürler : göstermeyendürler MO // gevher-i : lü'lü-i her S3.

- 11 İki *yâ hâ* ile zâhid ki gelmişler bular halka
Odur kim cümle hükm eyler gerek esfel gerek a'lâ
- 12 Geçenler iş bu menzilden olur *cîm* harfinüñ şâhı
Yüridür lutfilen kahrı olur emrinde her eşyâ
- 13 Budur ol nûr-ı a'zam kim muqaddem şûret-i insân
Toğurdı mâderi evvel dahî halk olmadan Havvâ
- 14 Bu harfiñ keşretin ol kim eder bir nokta 'âlemde
Olur insân-ı kâmil ol ider mevtâları ihyâ
- 15 'Adâlet şimşirin elden alursa tîgini nefsuñ
Urup 'akluñ ey cânâ ider hem 'askerin yağmâ
- 16 Çeküp el iş bu keşretten olırsuñ kendi Mecnûn'uñ
Hakîkat bilmiş ol Nakşî olırsuñ saña sen Leylâ

6*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Nedür gör Dâbbe kim âhir cihân içre olur peydâ
Gelüp Beytü'l-Harem'den ol şadâsından dolar şahrâ
- 2 Dimişler aña levvâme kaçan kim ola ol zâhir
Senüñ milk-i vücûduñ çün olur her hizmete evlâ
- 3 İdüp birlik gönül sen ol Hudâ'dan gayrı bir şeyi
Komaz Beytü'l-Harem içre gerek a'lâ gerek ednâ
- 4 Kıyâmetden nişândur bu beşinci kim güneş âhir
Doğar mağrib diyârından zamân-ı Hazret-i 'Îsâ

11 gelmişler : gelmişdür MO.

12- lutfilen : lutfile S3.

13 budur : olur ol MO / nûr-i a'zam : mu'azzam S3.

15- Bu beyit S1, FB ve MO nüshalarında yok.

16 olursuñ : olasıñ S2.

* 6 S1 2b, FB 4b, S3 6a-b, MO 4a-4b

1 Dâbbe : dâne MO // gelüp : çıkup MO.

3 sen ol : evvel MO // gerek : vü ger MO.

4 hazret-i : hıızr-ı S1, S2, FB, MO.

- 5 Muḳaddem doğmaya üç gün doğup dördüncü mağribden
Görüp ol ḫalk-ı `âlem kim diyeler anda vâveylâ
- 6 Ḳalup bir dem bu ḫâl üzre yine ol cânib-i mağrib
Batup emr-i Ḥudâ ol dem ola zulmet bütün dünyâ
- 7 Doğup çün sonra meşriḳdan tamâmet gösterüp kendin
Münevver ola `âlemler ziyâsından dolar her câ
- 8 Budur ol rûh-ı aḫfâ kim haḳîkat `âleminden ol
Zuhûr eyler anuñ sırrı göziñ aç ey melek-sîmâ
- 9 Eger görmezse sâlikler bu nazmım `âlem-i ma'nâ
İşi düşvâr olur Nakşî kaçan ol dem irer ferdâ

7*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Görelden vech-i pâkûñ çün ben oldım `âşîḳ-ı şeydâ
Yitürdüm `aḳl ü idrâki olup `âlemlere rüsvâ
- 2 Düşüp dil âteş-i `ışḳa görüp gözler dil-ârâyı
Döker çeşmim sirişkin hem dilinden âh u vâveylâ
- 3 Gezer Mecnûn-veş âḫîr ḳolup şahrâ-yı `ışḳ içre
Deminden vâdiler iñler kaçan ol dir meded Leylâ
- 4 Temâmet aldırup `aḳlın görüp ol vech-i dil-dârı
Yatur ḫayrân u mest olmuş vücûdun ḳan idüp ser-pâ
- 5 Şarâb-ı dest-i ḳudretten içenler Nakşiyâ âḫîr
Ayılmaz ḫaşre dek anlar gezer üryân olup her câ

5 görüp ol : görünce ol MO / kim : çün MO / anda : cümle MO.

7- doğup çün sonra : doaup sonra yine MO // dolar : dolup S2, S3.

8 budur : odur S3.

9 irer : ide MO.

* 7 S1 2b, FB 5a, S3 7a, MO 4b

1 pâkûñ : pâki MO.

2 hem : ol S1, S3 // dilenden : dilinde FB, S2.

3 ḳolup : ḳalur MO // ol dir : eyler MO.

4 olmuş vücûdun kan idüp ser-pâ : ol çün vücûdun ider ser-ta S1, ider ser-ta S3.

5 anlar : âḫîr S1, S3 / her câ : ser tâ MO.

8*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(Fe'ilâtün) (Fe'ilün)

- 1 Gör bu Deccâlün rumûzın aç göziñ sen ey hümâ
Nefs-i emmâredür ol bil anı senden yu kıma
- 2 Dimesün mi ana Deccâl ki kıoyup doğru yolu
Çıkup ol râh-ı Hudâ'dan reh-i İblîs'e uya
- 3 Gösterüp gizli şıfâtın sürüp elbet ğazabı
Düşüp ol muţma'in üzre kıaça andan fuķarâ
- 4 Küfrün ızhâr idüp âhir bite çün toķm-ı 'amel
Gidüp îmân-ı ĥakîķat ide ol ağı kıara
- 5 Doĝa çün cânib-i maĝrib bu ğün anuñ ğüneşı
Kâbul olmaya du'âsı ğide tenden o zıyâ
- 6 Aña olmaya hidâyet kıapanup tevbe-i bâb
Ġirüp ol nâr-ı cahîme ebedî anda kıala
- 7 Daķi fâş eyleme Nakşî yeter ehline bu söz
Seni fehmi eylemeyenler kıaçan ol sırrı duya

9*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Nedür ol kim buyurmışlar kıaçan ğökden iner 'İsâ
Urup kıatl ide Deccâl'ı 'adâletlen dolar her câ

* 8 FB 6a-6b, S1 3a, S2 7b, S3 8a-b, MO 5a

1 senden yu : sen sende MO / - : ĥiç S3.

2 dimesün mi ana : disünler mi ana S2, S3, FB / dimesün mi aña Deccâl : aña Deccâl dimesünler mi MO
// -: ki / İblîs'e uya : İblîs'i kıova FB, S1, S2, S3.

3 Gösterüp : ğösterir S2 / elbet : ıışşı MO.

4 ağı : lafı S3.

5 ğün : kez FB, S1, S2, S3 // tenden : andan S2.

6 tevbe-i bâb : der-i tevbe MO.

7 seni : Ĥakk'ı MO.

* 9 S1 3a, FB 7a, S3 9a, MO 5a-b

1 iner : ine S1 // kıatl ide Deccâl'i : Deccâl'i kıatl eyler MO / dolar : ola S1, dola S3.

- 2 İkinci gör nedür Mehdî kim 'âlem ditreşür andan
Sürer hükümün cihân içre gerek zâhîr gerek ahfâ
- 3 Nedür 'Îsâ ilen Mehdî kim eyler yerde cem'iiyyet
Bulardan kangısı ider imâmet hizmetin icrâ
- 4 Nedür bundan garaž şâhım küşâd it mekteb-i 'ışkı
Okınsun nüsha-i kudret bilinsün Âdem ü Havvâ
- 5 Birer 'avrat olup âhîr bulardan doğar evlâdlar
Nazîri olmayup Nakşî olalar âlem-i kübrâ

10*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Anuñ kim cürm ü 'isyânuñ keremden 'afv ider Mevlâ
Gezer bâğ-ı behişt içre anuñdur cennet-i a'lâ
- 2 Belâ deştinde dil-dâruñ o kes kim oldı Mecnûn'u
Çeker el gayr-i Hâk'dan ol anuñdur vuşlat-ı Leylâ
- 3 Şakın gel râh-ı vahdetden yüzüñ döndürme ey zâhid
Gider qalbünden inkârı göziñ aç gelmeden ferdâ
- 4 Dolaş devr eyle âhîr bul bu dehriñ bâğbânın kim
Kalem aşlatmadın virmez bugün içre söğüd elma
- 5 Öziñ bir dürr-i yektâdur dahi sen bilmiş ol zâhid
Şadefdür hayme-i 'unşur göñüldür çalkanan deryâ
- 6 Olar kim iş bu nazımından yüzün döndürdü ey Nakşî
Düşer inkâra anlar kim olur maşşer günü rüsvâ

2 ahfâ : bâtın S3.

3 ider : itdi MO / hizmetin : hürmetin S2,FB / imâmet: emânet S1.

4 'ışk : 'ilmi MO // kudret bilinsün Âdem ü Havvâ : Âdem bilinsün kudret-i Mevlâ MO.

5 doğar evlâdlar : toğrı 'avratlır S3, doğıser evlâd MO.

* 10 S1 3a, 9a, S2 3b, S3 12a, MO 5b

1 gezer : girer S2, S1 / a'lâ . Leylâ MO.

3 gel : kim MO.

5 dahi sen : aña sen S2, bu beyit MO nüshasında yok.

6 kim : çün MO, bu beyit S2'de şöyledir;

Bu remziñ bilmeyen cânâ kalur lâ içre ey Nakşî

Açılmaz dide-i gaflet ne bilsin kim nedür o illâ

11*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Bu gün dergâh-ı 'izzetden yine cûş eyledi deryâ
Hakâyık dürlerin dökdi tonandı sîne-i şahrâ
- 2 Mücellâ oldu dil levhî ser-â-ser nûr-i iclâdan
Göründü özge bir 'âlem hidâyet eyleyüp Mevlâ
- 3 Cemâlün gösterüp dil-ber bu mir'âtı mücellâdan
Beni benden olup âhîr ne kim var eyledi yağma
- 4 Bu nazmın kesb ilen olmaz eyâ Mecnûn-ı dil-ğasta
Meger rûz-i *elest* içre yazıldıñ defter-i Leylâ
- 5 Dağı devlet ki ey Nakşî bulup 'âlemde sen Hızr'ı
Hayât âbın içüb andan kelâmuñ eyledün ihyâ

12*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Kime kim itdi tecellî urdı zahmın yâr aña
'Âkıbet anuñ 'ilâcî kan-bahâ dil-dâr aña
- 2 *Mîm ü 'ayn ü şîn ü kâf*ın gör kemâl-i kudretin
Gösterür keşret yüzünden kendüsün settâr aña
- 3 *Men 'aref* kavlince zâhid bildigim gördüm 'ıyân
Küfrün îmân eyledünse eyleme inkâr aña
- 4 Sen dağı ölmek dilerseñ ölmeden 'âlemde gel
Dur mürebbî işiginde cân virüp yalvar aña

* 11 S1 3a, FB 9b, S3 12b, MO 6a

1 dergâh-ı : deryâ-yı S1.

2 iclâdan : tecellâdan MO.

4 yazıldıñ : yazılmış S2, yazıldı MO.

* 12 S1 3b, FB 10b, S2 5b, S3 13b, MO 6a-b

1 'Âkıbet anuñ : gayriden olmaz S2.

2 gör kemâl-i kudretin : baqsalar mir'âtına S2 // keşret : insân S2 // kendüsün : kendözin S1.

4 dur mürebbî : tûrmazı S3.

- 5 Bilmeyenler kendü nefsin bulmayanlar evliyâ
Kaldı ol şirk-i hafîde neylesün ikrâr aña
- 6 Gevher-i nazmıñ senüñ haq bilmeyen münkirlere
Açma bu esrârı Nakşî söyleme zinhâr aña

13*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ben baña itdüm dirîgâ eyledim kendim hatâ
Bilmedim aldırdım elden Rabbim itmişken 'atâ
- 2 Sürçmüşem bu yolda Yâ Râb suçumu 'afv it benim
Yohsa gitdi devlet elden hasretâ vâveyletâ
- 3 Ser-nigûn oldım bu yolda tut elim kaldur beni
Sen ki tutmazsañ ilâhî pes anı kimler tuta
- 4 Şöyle kim çekdüm firâkı ayrılık derdinden uş
Çekmemişdür belki şâhım Hâzret-i Âdem ata
- 5 Yanmasun kim ol kişi kim bula ol bir gevheri
Bilmeyüp kadrini anuñ aldırup elden şata
- 6 Bundan artık derd olur mu sevdüğünden bir kişi
Ayrılup dâr-ı fenâdan 'âkıbet ansuz yata
- 7 Kesmeyüp Haq'dan ümîdin yine maqşûdın bu gün
Gel kemâl-i ma'nevîde Nakşiyâ durma ata

5 Bilmeyenler kendü nefsin bulmayanlar evliyâ : Bulmayup insân-ı kâmil küfrün îmân etmeyen S2.

* 13 S1 3b, FB 11a, S2 6a, S3 14b

2 Sürçmüşem : sür bu çeşm S2 // elden : - S3.

3 tutmazsañ : tutmaz S3 // bu beyit S2 de 4. B.eyit olarak var 3. beyit şöyle;

Düşmüşem bir derde men kim düşmemişdür kimseler

Halk olaldan pâdişâhım Hâdreti Âdem ata

5 yanmasun kim : yanmasun mı S1, S2 / kim ol kişi : şol kişi kim S3 // bula ol gevheri : bula ta bu gevheri S2 // şata : meta S2.

6 'âkıbet : ey göñül S2.

7 maqşûduñ bu gün : yine maqşûduñ bir gün S3 // kemâl-i : gümân-ı S3, bu beyit, S2 de şöyle;

Haq Te'âlâ hem Kerîmdür hem Raḥîmdür hem Ğafûr

Nakşiyâ hemân du'âyı muttaşıl durma ata

14*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ger dilerseñ Hakk'ı bulmak gezme şaķın her yaña
Sen anı var sende bul sensin saña gel sen saña
- 2 Gel nazar kıl levh-i dilde sırr-ı Hakk'a 'ârif ol
Gör ne işlerler yüzinden evliyâ vü enbiyâ
- 3 Bilmeyenler kendü nefsin Hakk'ı idrâk eylemez
Kim buyurmuşdur bu sırrı ol 'Aliyyü'l- Mürtezâ
- 4 Maḥzen-i sırr-ı Hüdâ it ḳalb-i pâkin var yûri
Açılup bâb-ı me'ânî seyr ola arz ü semâ
- 5 Ol elest bezminde cânâ 'ışķ şarâbın içmeyen
Sâķi-i devrân elinden derdine bulmaz devâ
- 6 Mâ-sivâdan pâk idüp ḳalbiñ mücellâ eyleyen
Naḳşiyâ anlardurur 'âyîne-i 'âlem-nümâ

15*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gel ey sâlik işit benden nedür terkîb olan ma'nâ
Biri yeldür biri âteş biri tobraḳ birisi mâ
- 2 O kim şu ile tobraḳdur bilürsün süflîdür anlar
Olar kim bâd ü âteşdür ḥaḳîḳat 'ulvîdür am mâ
- 3 Biri tendür anuñ cânâ birisi cân olupdur bil
Ki ol hergiz fenâ bulmaz biri süflî olur ifnâ

* 14 S2 3b, FB 12a, S3 15b, MO 6b

1 bul sensin : iste MO / gel : baķ MO / sensin : sensiz S3.

2 Bu beyit MO nüshasında yok.

4 ḳalb-i pâkiñ : ḳalbini gel S3 // bâb-ı : dürr-i S3, MO.

* 15 4a, FB 16a, S2 2a, S3 21b, MO 3a-4a

1 işit benden : kulak tut gör S2, MO // birisi mâ : biridür mâ S3, MO.

2 anlar : bunlar MO.

3 biri : veli S3.

- 4 Bulardan kaçkındur ol kim düşüpdür taşra ey şâlik
Ki bilmez iç yüzün hergiz gezer 'âlemde ol a'mâ
- 5 Birinüñ rûhına cânâ dimişler rûh-ı hayvânî
Birinüñ rûh-ı insânî diyüb hem eylemiş ihfâ
- 6 İkinüñ yokla mâbeynin durup bir şeb-çerâğ anda
Yanar leyl ü nehâr ey dil kıoışdur sende çün Mevlâ
- 7 Ne gevherdür dilâ ol kim eger râm olsa ol nefse
Kâdur ol 'âlem-i süflî kıpar başında çok gavgâ
- 8 Anı sen yâr-ı cân it kim olup hüküm altına nefsi
Gözîñ açdurmayup hergiz taşarruf oluna ol ta
- 9 Vekâlet hizmetin ol dem alup lâ harfi dil-dârîñ
İmâm-ı hayy olup ma'nen nikâhın eyleye illâ
- 10 Biri şarkî biri garbî olup şeh-zâdeler bunlar
İkinüñ izdivâcından toğa ta bir melek-sîmâ
- 11 Ve gerni cân elinden ger alursa tîğini nefsiñ
Uyup 'aklın aña cânâ ider ol hükümünü icrâ
- 12 Gider bu şâltanat elden gözîñ aç bilmiş ol âhir
Çekersen gurbetin derdin ne ıssı ağlamak ferdâ
- 13 Ve ger kıoymazsa cân elden 'adâlet şîmşîrin bir dem
Kesüp başın anuñ cânâ ider mi 'askerin yağmâ
- 14 Bulup Nemrûd-ı Şeddâd'ı dağı Fir'avn-ı bed-kârı
Sürüp milk-i vücûdundan kımaz Mûsâ gibi aşlâ

5 Bu beyit S3 nüshasında yok.

6 durup : durur S2, тұdur S1/ şeb : şab MO // sende : anda S2.

7 'âlem-i : 'ilm-i S3 / başında : 'âlemde MO / çok : çün S2.

8 sen : gel S2 / yâr-ı : re'-yi MO / olana : olmaya S3.

9 lâ : çün S2 // ma'nen : ya'ni S2, S3.

10 ta : - S3.

11 cân elinden alursa tîğini nefsiñ : nefsiñ alursa şeri'at tîğini elden S2, MO // cânâ ider ol : nâ-çar ider ol MO / hükümünü icrâ : hükümünü hem icrâ S1.

12 Çekersen gurbetin derdin : kalur mağlup olur cânıñ S2, MO.

13 ider mi : ider hem S1, S2, idüp hem S3 // Bir dem : her giz S2.

14 Mûsâ : seni S3.

- 15 Merâtib kat' idüp cânâ güzer it iş bu menzilden
İriş milk-i beķâ içre olup sen cümleden a'lâ
- 16 Sürüben rif'atin esbin olup taht-ı Süleymân'ı
Şikâr it hâtemin sırrın ola hükmünde tâ her câ
- 17 Beķâ bul geç fenâdan gel libâs it cümle eşyâyı
Görün her zerreden cânâ ki sensin 'âlem-i kübrâ
- 18 O cân kim iş bu mektebden Hüdâyâ almadı dersi
Özinden bî-haberdür ol 'ilimden dem urup hayfâ
- 19 İdenler Nakşiyâ icrâ bu gün Mecnûn-veş nazmım
Gehî cânânı cân eyler gehî ol cân olur Leylâ

16*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Bi-hamdi'llâh bu cismin çün tılsımın bozdurup Mevlâ
Girüp heft iklimiñ gezdin ne kim var 'âlem-i ahfâ
- 2 Çü gördüm anda bir meh-rû dutar destinde bir levhî
Görinür şark u ğarb anda ser-â-ser nûr olur her câ
- 3 Başın kaldırmaz ol meh-rû bakar dâim çü ol levhâ
Görür ol cümle ervâhı gerek esfel gerek a'lâ
- 4 Yedi tamu sekiz cennet bir altun topa bend olmuş
Durur ol levhiñ üstünde görünmez eyler istignâ
- 5 Yapılmış kaşr-ı dîvânı müzeyyen ber-havâ yer yer
Kuşatmışdur melâikleri yer gök var ne ğod dünyâ

16 Sürüpen rif'tin esbin : Sürüp esb-i sabâ reftin S1, S3, Sürüp rahşi sabâ refti S2, MO.

18 mektebden : - S3 / dersi : dersin S2.

19 gehî ol cân olur : gehî olur kim ol Leylâ S1, S3, FB.

* 16 S2 3b, S1 4a, FB 18b, S3 24b, MO 6b-7a

1 tılsımın bozdurup : tılsımını bozup MO.

2 olur : olup S1, S2, S3.

3 çü : çün S1, S2, S3.

4 bir : bu S2 // istignâ : istisnâ S2, bu beyit S3 nüshasında yok.

5 dîvânı : eyvânı S3, MO.

- 6 Velî var gice vü gündüz egerçi yok şabâh ahşâm
 Toğar senden anuñ şemsi tolanmaz ol ebed aşlâ
- 7 Degildür nesl-i Âdem'den ne kim vardur anuñ halkı
 Öziñden zâhir olmuşdur oñat fehm it sözüm sen hâ
- 8 Bu menzildür ey şâlik ki senden gayrı kes yokdur
 Temessüldür bu 'âlem çün ne Âdem var ne hod Havvâ
- 9 'Aceb gördüm ben ol şehriñ hakîkat cümle ferşinde
 Açar ırmaqları cânâ turur üstünde bir deryâ
- 10 Görünür levh-i dilden çün bu gün Mecnûn-veş Nakşî
 Tecellî eylese zâhid bu yüzden çokmıdur Leylâ

17*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ey benim yek-pâre gönlüm sen saña gel sen saña
 Eyleyen kimdür tecellî levh-i dilden bak saña
- 2 Bir gönüldür cümle 'âlem şüretin nakşında bil
 İkilik şıgmaz araya olsa 'âlem bir yaña
- 3 Şeş cihatiñ sırrı sensin hem 'anâşırdan seni
 Gösterüpdür kudretinden aç göziñ sen ey hümâ
- 4 Bağbân-ı dehr elünden bir kalemsün kim bu gün
 Aşlanup tutduñ cihânı ser-te-ser öñden soña
- 5 Bilmek isterseñ hakîkat iş bu Nakşî'n remzini
 Fehm idüp öz kendi nefsiñ Hakk'ı zıkr it dâimâ

6 velî : belî S2// tolanmaz ol ebed : dökünmez ol şakın S2 / ebed : şakın MO.

9 ferşinde : kurbunda S3.

10 Mecnûn : - MO // çokmıdur : koçmıdur MO.

* 17 S1 4b, FB 20a, S3 26b, MO 8a

1 saña : aña S3.

2 bir : bu S3.

3 'anâşırdan : 'unşurdur MO.

5 hakîkat : dilâ MO / remzini : sırrını MO // Hakk'ı : ânı MO.

18*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Cihân bî-derddürür çünkim benim derdim ne bilsün yâ
Ki ben bir derde düşdüm kim anuñ dermânı nedür yâ
- 2 Ben ol derd ehliyim bil kim hâkîkat ey şeh-i 'âlem
Benim derdimde mahvoldı nice biñ kez Ebû Derdâ
- 3 Ki ben bir menzil aldım ki reh-i 'ışk içre 'âşıklar
Olaldan nüh felek cânâ baña bil oldılar hem-pâ
- 4 Ben ol şeh-bâz-ı kıdsüm kim bu kûh-ı ser-bülend içre
Şikârım olmağa degmez gerek dünyâ gerek 'uqbâ
- 5 Niderler dâr-ı 'uqbâyı şikâr olmazsa dil-dâruñ
Kâlır nâr-ı fîrâk içre özinde setr olan 'Ankâ
- 6 Celâl ü ger Cemâlünden elüñ çekmezseñ ey meh-rû
İçilmez şerbet-i vuşlat bu yerde bilmiş ol kat'â
- 7 Ne kim remz itdün ey Nakşî hâkîkat nazm-ı pâkinden
Olar kim añlıyan ancak ki bilmiş ol nedür ferdâ

19*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Şerî'atden hâkîkatden suâl itmişsün ey a'mâ
Muradın neydügin bilsem suâlünden senün ammâ
- 2 Irakdan bu suâl olmaz edebden olmayup hâric
Yakınım olsañ olmaz mı idüp dil mülkünü tenhâ
- 3 Kulağ tut imdi ey sâil nedür şarrâf-ı 'âlem gör
Ki dökdi taşra kevn içre şadefden dürlerin deryâ

* 18 S1 4b, FB 41a, S3 53a

1 ne : - S3 // dermânı nedür ya : dermânıdır semâ S3.

2 nice biñ kez : niçün yüz biñ S3.

3 oldılar : olmadı S3.

* 19 S1 5a, FB 43b, S2 4a, S3 56a-b, MO 8b-9a

2 idüp dil mülkünü : bulup bir gün beni S2.

3 sâil : sâlik S3, MO.

- 4 Hâkîkât ger şer'at kim bular bir cism-i vâhiddür
Biri tendür anuñ tüt kim aña cåndur biri güyâ
- 5 Kemâl-i ma'rifetdür kim kitâbın mekteb-i dilden
Okırlar anı 'âşıkklar olurlar âlem-i kübrâ
- 6 Bu sırra ırmeyen zâhid irişmez vaşl-ı dil-dâra
Çalır perkâl-i evvelde bozarlar resmini ser-pâ
- 7 Hâkîkât aşıldır şer'in ki olmışdur nihân anda
Tutup her sırların şaklar irişdürmez zevâl aşla
- 8 Biri emr-i nübüvveddür tutar ol 'âlemi mülkü
Biri sırr-ı velâyetdür ki eyler kalbleri ihyâ
- 9 Göziñ aç sözlerim fehm it bu pendim ihtiyâr eyle
Yakın ol Hâzret-i Hakk'a açıl sun sırr-ı *ev ednâ*
- 10 İki dürlü şıfatdır bu biri zâhir biri bâtın
Ki ol genc-i Muhammed'dür bu sözden al haber sen hâ
- 11 Olayduñ ger baña mahrem göreyduñ bu maħal içre
Ne söyledim saña cânâ ki virmişdi anı Mevlâ
- 12 Mürekkebler olup deryâ seçerler ger kalem Nakşî
Yazarsa ger anuñ vaşfın o şeyler kalmaya aşla

BÂ
20*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gel baña dahl itme zâhid kim öziñdür dört kitâb
Pendimi gûş eyle lutf it dinüñi itme ħarâb

5 kitâbın : kitâbı S1.

6 resmini : sırrını S3.

7 nihân : zamân MO // her : hem S1, S3.

8 emr-i : 'ilm-i S2.

10 bu sözden : sözimden S1, bu yüzden MO.

12 yazarsa ger anuñ : olursa yazsinlar MO.

* 20 S1 5a, FB 34b, S3 44a, MO 9b-10a

1 Gel baña dahl itme zâhid : Ey dilâ aña bu sırrı S2 / özündür : özürdür MO // Pendimi gûş eyle lutf it dinüñi itme ħarâb : Pendimi lutf eyle gûş it işini itme ħarâb S1.

- 2 Mâ-verâ-yı 'ilmi fehm it seç 'arazdan cevheri
Añla şarrâf-ı cihân ol seyyiâtun it şevâb
- 3 Dört 'anâşır üç mevâlid keşretinden çek elün
Kıl sefer tevîd-i zâta gör nedür bu şeyh u şâb
- 4 'Âkil ol bil kendi nefsiñ geç bu benlik perdesin
Kılma gird-âb-ı belâda sen saña olma hicâb
- 5 Mezheb-i 'irfânı fehm it haşr-i kübrâ olmadan
Öl yûri ölmezden evvel kim budur Hâk'dan hitâb
- 6 Giceyi gündüzle fark it olma huffâş-ı denî
Aç göziñ 'ibretle bir bak kim benim ol 'âfitâb
- 7 Ben o nûr-ı mülhemim kim zâhidâ arz ü semâ
Var idim olmazdan evvel şanma halk oldım türâb
- 8 Nakşiyâ besdür bu sözler kim anı ketm itmeyüp
Giydürüp dürlü libâsı sen aña virdün cevâb

21*

Fâ'lâtün Fâ'lâtün Fâ'lâtün Fâ'lün

- 1 Zâhidâ vardır yoluñda çünkü yetmiş biñ hicâb
Kim kılupdur her birinde niçe yüzbiñ şeyh u şâb
- 2 Nısfı zulmet çünkü anuñ nısfını nûr eyleyüp
Şaklanup ol perdelerde zâtına itmiş nikâb
- 3 Lîk zulmet belli cânâ ya nedür bu remz-i nûr
Kim ola bunlar hicâbın örtüle ol âfitâb
- 4 İmdi ebrâr-ı muşarreb bir birinden fark içün
Birine zenb oldu nûru birine 'ilm ü şevâb

4 perdesin : perdeden FB.

5 olmadan : olmadın FB.

6 fark : fehm S3 / dîn : dili MO // benim : menem S2, S3.

7 mülhem : mübhem S1, S2, MO // şanma : - S3.

* 21 S1 5a, S3 57b-58a, MO 10a-b.

1 çünkü : - S1.

4 zenb : zeyn FB, S1, S2, S3.

- 5 Fehm idenler bu rumûzı aldı menzil içre çün
Çıkdı zulmet perdesinden oldı kevneyne kâb
- 6 Ya bu hikmet ne ki nazmuñ añlıyanlar Nakşiyâ
Halk içinde hûr olur Hâk katında dört kitâb

TE
22*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 1 Dilâ her derde dermândur şerî'at
Marîz-i kalbe Loqmân'dur şerî'at
- 2 'Ubûdiyyet için cânâ 'ibâdîñ
Başında tâc-ı hâkândur şerî'at
- 3 Bi-hamdi'llâh ne kim var ehl-i cürme
Şifâ vü lutf u ihsândur şerî'at
- 4 Nihân iken bu gün nûr-i hafâdan
Açıldı gevher-i kândur şerî'at
- 5 Ne bilsün kadrini inkar idenler
Anı bilmez ki îmândur şerî'at
- 6 Gelüpdür çün seni irşâd için ol
Kaçınma kutlu mihmândur şerî'at
- 7 Bu mer'â-yı cihân içre koyunuñ
Yedirmez kûrda çobandur şerî'at
- 8 Sürüp bir bir şeyâtîñ 'askerin ol
Kõmaz bu şehre der-bândur şerî'at
- 9 Oturmuşdur 'adâlet tahtı üzre
Yüridür hükmü şultândur şerî'at

5 aldı menzil içre çün : anlayanlar bu dili MO // oldı : bu S1.

* 22 S1 5b, FB 1a, S2 7a, S3 1b-2a, MO 11a-b

2 Hâkândur : 'irfândur FB.

4 hafâdan : hâkikat MO.

5 ne bilsün : hâkikat S2.

6 seni : anı MO.

7 mer'â-yı : mezra'-ı S3, koyunuñ : S2.

- 10 Okursañ sırrını cânâ anuñ sen
Öziñde şaklı Qur'an'dur şerî'at
- 11 Tutupdur 'âlemi bir bir ziyâsı
Yanar bir şem'-i Yezdân'dur şerî'at
- 12 Dimez a'lâ vü ger ednâ 'acebdür
Hak'ın emrinde yeksândur şerî'at
- 13 Okınmaklan bilinmez sırrı anuñ
Ki şâhım gizli iz'ândur şerî'at
- 14 Cihân durdukça bil emri be'âdur
Anı şanma ki virândur şerî'at
- 15 Tarîk-i enbiyâ vü evliyâdur
Okırsañ 'ilm ü 'irfândur şerî'at
- 16 Hakîkat Nakşiyâ bu mürde-gâne
Tutarsañ emrini cândur şerî'at

23*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Nedür ol 'ilm-i ilâhî virür cânâ hayat
Dirilür mürde-dil andan bir olur hayy u memât
- 2 Tükenür 'ömri cihânuñ irişür dest-i ecel
Görünür ma'nevî haşrı bulur ol derde necât
- 3 Dil olur taşrası anuñ içi firdevs-i Hüdâ
İrüşür 'ilmile zevke bürünür zât u şifât

10 şaklı : gizli MO.

11 bir bir : yer yer S1, S2.

13 okunmaklan : utanmaklan FB, okumaqla MO // gizli : saklu S2.

14 virândır . divandır S2.

15 enbiyâ vü evliyâdur : evliyâ vü enbiyâdur S3.

16 mürde-gâne : müjde-gâne S2

* 23 S1 5b, MO 11b-12a

1 mürde-dil : mürdeler MO.

2 ecel : hazzı S1.

3 'ilmile : 'âlem MO.

- 4 Bulagör enfüsün anuñ ne ki itdüm saña ben
Ki bite işlerüñ âhir ola zenbiñ hasenât
- 5 Bir elüñ mağribe âhir bir elüñ meşrıka çün
İrişüp 'âlem-i ma'nâ seni cezb eyliye zât
- 6 Sen olup yerler ü gökler toğa senden güneşi
Ana cân eyleye cânuñ gide senden zulumât
- 7 Ulaşup 'âlem-i ma'nâ dil olup ma'sûm pâk
Ne 'ibâdet kala anda vü ne hod şavm u şalât
- 8 Meğer âhir döne ol kes dirile 'aql u ma'âş
Anı cezb itmeye Nakşî cezbetün min cezebât

24*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Hudâyâ 'izzetüñ haqqı gönül levhın mücellâ it
Görün gül-hâne-i dilden seni senden tesellâ it
- 2 Ğarîbüñdür dil-i şeydâ kalıpdur çünki lâ içre
Ulaşdur aşlına şâhım geçür sen lâ dan illâ it
- 3 Halâş it hayme-i tenden bu gün dil pîçesin Yâ Rab
Götür hâk-i mezelletden anuñ sen qadrin a'îlâ it
- 4 Küşâd it mekteb-i 'ışkıñ dirîğ itme gedâlardan
Okınsun nüsha-i kudret dilüm medhinde gûyâ it
- 5 Ebâ Bekr ü 'Ömer 'Osmân 'Aliyyü'l-Mürtaza haqqı
Habîbim lütf idüp Nakşî'n keremden nazmın imzâ it

6 sen : ten MO / keşf : güneşi S1.

7 ma'nâ : mahva MO / şalât : şalavât MO.

* 24 S1 6a, FB 10a, S3 13a-b, MO 10b-11a

3 pîçesin : peçesin FB, / dil pîçesin Yâ Rab : dil-hasta-i Bârî MO.

5 lütf idüp Nakşî'n keremden : Nakşî'n lütf it keremden S3 / lütf : nakş MO.

CİM

25*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Yine bu erba'în içre urunduñbaşa altûn tâc
Cülûs itdiñ ki bir tahta yaradılmış aña muhtâc
- 2 Taparken taş ü tobrağa yöneldiñ kıble-i yâre
Şalât-i dâimden itdüñ alınmaz şimdi senden bâc
- 3 Bozuldu kıble-i fırkat ü hicâb-ı a'zamı geçdiñ
İrişdüñ Ka'be-i vaşla dañi münkirleriñ el-hâc
- 4 Bir ehlinden elüñ çekdüñ 'urûc itmegiñ emr oldı
Yöneldüñ âsmân üzre seni mest eyledi mi'râc
- 5 Bulaşduñ bî-cihet-i yâre kemâl-i yâre vaşl olduñ
Cihânı tutdı envârıñ garażlar oldı heb ihrâc
- 6 Oğırsañ *İl-ma'a'llâh* bu benim sözlerimi bildiñ
Ve gerni nesne bilmezseñ bu sırdan yine acsıñ ac
- 7 Yeter ey Nakşi hatmeyle ki sen bir gence irdüñ ki
Tükenmez bî-nihâyetdür hemân durma cevâhir sac

26*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Arz-ı hasret idemem gâyetde pek nâzik mizâc
Gamze-i şemşîr ile ya kimler eyler imtizâc
- 2 Derd-mend-i 'ışk olup cânâ şifâdan geçmişüz
Haste-gân-ı 'ışka kalmaz Bu 'Alî Sînâ 'ilâc

* 25 S3 60a, MO 12a-b

1 itdiñ ki : itdikde S3 / olmuş : yaradılmış MO.

3 hicâb-ı a'zamı geçdin : hicâb-ı a'zamı cümle ref' oldı S3.

5 Bu beyit MO nüshasında yok.

6 sırdan : sözden MO.

* 26 S1 38b

- 3 Zatiñ ey maḥbûb-ı dünyâ gevher-i yektâ mıdur
Bu metâ'-ı ḥüsne bu bâzâr-ı 'ışk buldı revâc
- 4 Mehtâb gibi ziyâ-baḥş oldu vechiñ 'âleme
Câm-ı 'ışka nûr virmişdür cemâlûñden sirâc
- 5 Taḥt-gâh-ı ma'rifetde saña ey Nakşî sezâ
Ḥil'at-i şâhâne giysû hem mücevher bir de tâc

DÂL
28*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Anuñ kim meyli dünyâdan alup ḳalbin yuya tevḥîd
İder dil ḥânesin cânâ göziñ aç pür ziyâ tevḥîd
- 2 Yaḳarsıñ nefis-i emmâreñ bu gün sen âteş-i lâ'dan
Siler illâ vücûduñdan ḳomaz hiç mâ-sivâ tevḥîd
- 3 Açup dil mektebin âḥir okırsuñ ger 'aref dersin
Göñül pür-nûr olup şâhım ledün 'ilmin okır tevḥîd
- 4 Çeküp el iş bu keşretten yakup sen âteş-i 'ışkı
Girüp meydâne ḳan ağla ḳaçan ol demdürür tevḥîd
- 5 Silüp dil levḥin ey Nakşî arıt gel ḳalb-i pâküñ kim
Toḡup burc-i hidâyetden ola 'âlem-nümâ tevḥîd

28*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Dâd elünden münkirânuñ şad hezâr feryâd ü dâd
Kim ḳaçar Ḥaḳ'dan görürsün yok bularda i'tikâd

* 27 S1 6a, FB 9a, S2 7b, S3 11b-12a, MO 12b

1 dünyâ dek : dünyâdan S2, S1, S3 // alup : gidüp S1 // pür : bak S2.

3 pür-nûr : pür-ḥûn S2 // urar: kovan S2 // ledün 'ilmin okır : okır ol nûr ile S1, / okır : bula MO.

4 yakup sen : yakarsañ S1 // ol demdürür : ol dem sürer S1, ol dem sürer S3, ol dem tura MO.

* 28 S1 6a, FB 28a, S2 7b, S3 35b, MO13a

1 hezâr : hezârân S1, S2, FB / ḳaçar : çıkar MO.

- 2 Redd idüp ehlüñ kelâmun kurb-ı Hâk'dan dūr olup
İblis-i merdûda dönmüş tırmayup eyler 'inâd
- 3 Görse bir ehl-i ma'ârif rengini tağyîr idüp
Gösterür bugz u 'adâvet eyleyüp cehlin küşâd
- 4 Dem urur 'ilm ü 'amelden şöyle kim 'aqlınca ol
Lîk çalmış gaflet içre yoklasañ bir kuru ad
- 5 Bağlanupdur bu arada eyleyüp cehlin ele
Bî-haber şirk-i hafiden âşinâlar cümle yâd
- 6 Sâlike itmez tenezzül lîk bilmez kim anı
Kimi begdür kimi paşa kimisi Şultân Murâd
- 7 Ğam degildür Nakşiyâ münkir bu yoldan dönmese
Kim bular hayvân gelüpdür eylemez kâdrin ziyâd

29*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ğamdü li'llâh çekmezem Ğam oldı gönlüm ber-murâd
Luţf idüp Ğallâk-ı 'âlem râh-ı dil oldı küşâd
- 2 Ben ne Ğâkim eyleyen Hâk itdüren bir Ğayri mi
Kim vara menzile âĦir ey denî esb ü kırâd
- 3 Göz açup yummak kadar göstermedi bu fırkatı
Vuşlat-ı yâr itdi yine eyleyüp 'ışkım ziyâd
- 4 İtmesün mi Hâk Te'âlâ kim ağan çeşmim yaşın
Oldı âĦir rû-yi arzda ey perî Nîl ü Fırâd
- 5 İrdi sâ'at geldi vaĦtı Ğamdü li'llâh Nakşiyâ
İmdi gir meydân-ı 'ışka kim 'ıyân olsun bu ad

2 ehliñ : aşlıñ S2 / olup : olur S3.

3 tağyîr : tefsîr MO.

4 gaflet : zulmet S2.

5 cehlin : nefsin S2, fi'liñ MO / arada eyleyüp cehlin ele : cihânin ey ki dâim uapar S3.

6 bilmez kim anı : paşa kim odur S3.

7 bular : olar S2.

* 29 S1 6a,

RÂ
30*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün

- 1 'Aceb gördüm bu 'ışk ehlin behey yâr
Bakup ister bular Hakk'ı ne kim var
- 2 Düşelden 'âlem içre ism-i ma'sûk
İdüpdür 'âşığın cânâ yerin nâr
- 3 Metâ'-ı hüsnünü yârîñ muqaddem
Diler kim ölmeden ol ide bâzâr
- 4 Olar kim ölmedi ölmezden evvel
Öziñden olmadı anlar haber-dâr
- 5 Ene'l-Hak sırrını işbât ider mi
O kim Mansûr-veş olmadı ber-dâr
- 6 Gider sen benligüñ râh-ı Hüdâ'da
Olursuñ sen saña 'ışk içre dil-dâr
- 7 O kim geçmez bu benlik perdesinden
Açılmaz bâb-ı Hak'dan aña esrâr
- 8 Hevâ-yı çarhilen cevân idenler
Döner kat kat libâsa resm-i gevher
- 9 Budur cânâ bu ismin iktizâsı
Yüridür hükmünü ol çâr u nâ-çâr
- 10 Değil kârın senüñ bu lu'b-i şatranc
Dizüp beydağların ol sürmez nehâr

* 30 S1 5b-6a, S2 10b, MO 18b-20a

1 'Aceb gördüm bu 'ışk ehlin behey yâr : O kim 'ışk ehlidir 'âlemde ey yâr MO // bakup : yanup S2, görüp MO

2 cânâ : cânı S2.

3 bir böyle : birbiriyle S2 / diler kim ölmeden ol ide : gör nedür kim ider bir böyle S1, S2, S3, FB.

4 anlar : olmaz S2.

5 olmadı : olmaya S2.

6 gider sen : giderse S2.

8 resm-i : çeşm-i S2.

- 11 Şakın zâhid şakın pişmân olursın
Çoğun başdan çıkarmışdur bu bed-kâr
- 12 Göreydüñ san'atıñ sırrı hayâtuñ
Ne şûretler düzübdür sende Settâr
- 13 'Aql cevân ider mi bunda ey cân
İrer mi menzile ma'nâsız efkâr
- 14 O kim şânıñda konmuşdur ezelden
Olur gönlüñ gerek giñ tut gerek dar
- 15 Göründüñ şûret-i insânı gerçi
İder anı yüzünde halkın izhâr
- 16 Sözüüm haqdur eger itmezseñ iz'ân
Durup küfründe zâhid itme inkâr
- 17 'Acep dâm eylemişsüñ 'ilmi zâhid
Ki olmuşdur düşen âhir giriftâr
- 18 Niçün el çekmedin sen eğrilikden
İnine girse zâhid doğrulur mâr
- 19 Hüküm oldır bu gün cânâ haqîm ol
Marîz-ı cânâ âhir ide tîmâr
- 20 Olar kim olmaya Loqmân nâmı
Şifâ bulmaz katında 'ışk-ı bî-mâr
- 21 Zebân-ı 'ârifi fehmi itmeyenler
Bu yolda Nakşiyâ olmaz sebük-bâr

31*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Nedür ol kandil-i yektâ ki Haq nûrın 'ıyân eyler
Yanar her şem'alar andan o kim yakmaz ziyân eyler

13 12 ve 13. beyitler S1'de yok.

14 ezelden : evvelinden S1.

15 insânî : insânda S2// yüzünde : yerinde S1.

19 marâz-ı : marîz-i S2.

20 nâmı : sâni S2 // katında : keşte S1.

* 31 S3 58a, S1 37b, MO 28b-29a

- 2 Şaçar tohum-ı şafâ-bağşın muḳaddes arz-ı cân üzre
Biter bir tıfl-ı nev-güfte kelâmın bî-zebân eyler
- 3 Okır ol pür-feşâhatle lisân-ı dürr-i meknûnı
İşiden ma'nisin anuñ imân-ı gaybi cân eyler
- 4 İrer ol *ḳâbe kavseyn*'e sarây-ı haşş-ı devletde
Olur her nüshanuñ aşlı imân üzre imân eyler
- 5 Geçer ol şirk-i ahfâdan görünür sırr-ı *ev ednâ*
Bilinür arz-ı gayri'l-arz bu dem tayy-i mekân eyler
- 6 Ezel giren ebed ḳalmaz silerler anı kâtipler
Okınmaz adı defterden nişânın bî-nişân eyler
- 7 Ḳamer u şems ü yıldızlar doğar milk-i fenâ içre
Fenâ milkinde nûrunu zemîn ü âsumân eyler
- 8 Muḫaşşal ey şeh-i 'âlem nedür gör Nakşi-i şeydâ
O kim evvel ile oldır sonuñ âhir zamân eyler

32*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'İşkilen bünyâd olaldan ḳalbimiz mesrûrdurur
Menzil-i maḳşûda irdüñ cân u dil ma'mûrdurur
- 2 Mekteb-i 'ışḳ içre cânâ görünür esrâr-ı Hâḳ
'Ârif-i bi'llâh olup dil dideler pür-nûrdurur
- 3 'İşḳı hem-râh eyleyelden ḳande baksañ zâhidâ
Çeşmimiz bînâ olupdur Hâḳ bize manzûrdur ur

2 muḳaddes : muḳaddem MO // bir tıfl-ı nev-gofte : bu gofte nûr tıfla MO.

3 pür : - S1 / dürr-i : 'ilm-i S1 / meknûnı : mektûli MO // cân : fân MO.

5 arz gayri'l-arz : gayri'l-arz S1, S2, S3, FB / bu dem : budur S3.

6 giren : S1, S2, S3, FB // adı : nâmı MO.

7 u : hem MO // fenâ : beḳâ S1 / nûrunu : görmeyen MO.

* 32 S1 6a, FB 5b, S2 15a, S3 7b, MO 13a-b

1 ḳalbimiz mesrûrdür : ḳalbimiz ma'mûrdür S2 // irdüñ : irelden S3 / dil ma'mûrdur : dil mesrûrdur S2 / cân u dil : hânemiz MO.

2 mekteb-i 'aşḳ içre cânâ görünür : mekteb-i 'aşḳ içre okıyup cânâ S2 / Hâḳ : 'aşḳ S3.

3 bînâ : bünyâd S3.

- 4 Ma'ni-i âfâk u enfüs 'ilm ü vahdet *min ledün*
Okınupdur levh-i dilde şanma kim mestûrdurur
- 5 Çekmişüz el gayriden biz Hâk'durur maşşûdumuz
İtmezüz biz şirk-i ahfâ aşlımız gayyûrdurur
- 6 *Len terânî* remzin ey dil fehmi iden 'âşık bu gün
Mûsî-veş maşşûda irdi her mekânı Tûr'durur
- 7 Gösterelden levha-i *Tâhâ* vü *Yâsîn* sırrını
Gönlümüz bir gizli gencdür Naşî aña gencûrdur

33*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bir 'acâyib derde düşdüm anda dermân gizlidür
Lîk bilmez herkes ammâ bile Loqmân gizlidür
- 2 Keşret-i zıll-i hayâli gösteren fâ'il nedür
Şûretiñ naşında şâhım kâmil insân gizlidür
- 3 Çâr 'unşurdan göründüñ gerçi kim bir katresin
Defter-i hüsnünde cânâ baır-i 'ummân gizlidür
- 4 Şâni'in bulmak dilerseñ yokla zâhid sen seni
Ansız olmaz çâr 'unşur tende Rahmân gizlidür
- 5 *Küntü kenz'*in gevherin sen bulmak isterseñ eğer
Naşiyâ kendünde yokla sende ol kân gizlidür

4 şanma kim mestûrdur : - kim manzûrdur S3.

5 gayriden biz : gayr-i Hâk'dan MO / maşşûdumuz : ma'bûdumuz MO // itmezüz : geçmişiz S1, itme S3

6 dil : meh MO.

7 levha-i Tâhâ vü Yâsîn : levh-i Tâhâ ile Yâsîn FB, S2 // gönlümüz : kalbimiz S2 / bir gizli genc : bir giz gencür S3 / gönlümüz bir : her gönül kim MO.

* 33 S1 6a-b, FB 10a, S2 11b, S3 13a, MO 13b-14a

1 bir 'acâyib derde : dostlar bir derde S2 // ammâ : anı FB / Lîk bilmez her kes ammâ bile Loqmân gizlidür : Bilmiş ol dil-hânesinde 'arş-ı Rahmân gizlidür S2, Çekmezem gam hamden li'llâh bile Loqmân gizlidür MO.

2 gösteren : Gösterüp FB/ nedür : gibi S2, MO // şâhım kâmil insân : ey dil nefh olan cân S2, şâhım nefh olan cân MO.

4 yokla zâhid sen seni : şâkın elden koma kim MO / Ansız olmaz çâr 'unşur tende Rahmân gizlidür : Kim şâdef mecmu'asında dîr-i mercân gizlidür S2. 4. beyit S2 nüshasında 2. beyit olarak geçmektedir.

5 gevherin : gevherini S1 / sen : - MO / isterseñ : dilerseñ MO.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 1 Münevver meh cemâlûn nûra beñzer
Vücûduñ lem'a-i billûra beñzer
- 2 Benim gönlüm o ma'nâ güllerinden
Konar durmaz alur zenbûra beñzer
- 3 Kelâmuñ harfiniñ her haymesinden
Yatur ma'nâ görünmez hûra beñzer
- 4 Cevâhîr baħrine şarrâf olaldan
Söziñ gevher öziñ fağfûra beñzer
- 5 Süleymân-ı zamân olduñ cihâna
Yanıñda gayriler bir mûra beñzer
- 6 İçenler mest olur la'liñ şarâbın
Yetişmiş bâde-i engûra beñzer
- 7 Maħabbet şem'ini 'ışkıñ yakaldan
'Anâsır perdesi billûra beñzer
- 8 İdersiñ mürde-i ihyâ dem ursañ
Kelâmuñ istimâ'ı şûra benzer
- 9 Düşenler fırkatiñden nâr-ı 'ışka
Yanarlar şem'a-i kâfûra beñzer
- 10 *Ene'l-Hakk* sırrını ifşâ idelden
Senüñ her sözlerüñ Mansûr'a beñzer

* 34 S1 6b, FB 11b, S2 8a, S3 15a, MO 32b-33a

1 Bu şiirin beyitleri S1 ve S2 nüshalarında farklıdır. meh : - S3 / münevver meh : münevverdür S1.

2 Benim : benim S2 // alup zenbûra : alur tennûre S1, S3 , alur zenbûre S2.

3 2 ve 3 nolu beyitler S3 nüshasında yer değiştirmiştir.

4 şarrâf : gavvâş S3.

5 zamân : cihân MO / cihânda : cihâna S1, S2 // bir mûra : ma'mûra MO.

7 billûra : tennûra S2, S3, FB, MO.

8 mürde-i ihyâ dem ursañ : merdüm dem ursañ ihyâ S2, mürde-i lu'bâ dem ursañ FB, mürde-i dem ursan ihyâ MO // kelâmuñ : kelâmın FB.

9 fırkatiñden : fırkatiñde S1, fırktiñle S2, MO // yanarlar : yanar S2 / şem'a-i : şem'a-veş MO.

10 ifşâ : izhâr S2.

- 11 Anıñçün gözlerim 'ışkıñ yolında
Döker göz yaşlaruñyağmura beñzer
- 12 Me'ânî dürlerin bezl eylemekde
Görün Nakşî hemân gencûra beñzer

35*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Yâ ilâhî bilmezem bu bendeki sevdâ nedür
Ya senüñ 'ışkıñ yolunda çekdigim gavgâ nedür
- 2 Od ü şu tobrağ ü yelden söyleyen gevher senüñ
Ya gönül milkinde şâhım çalkanan deryâ nedür
- 3 Cümleden 'ibret budur kim nefh olan bir nûr iken
Niceler *illâ* ya düşmüş nicesinden *lâ* nedür
- 4 Evvel oldır âhîr oldır zâhîr oldır bâtın ol
Lâ yı iskâf eyle ey dil bilmiş ol *illâ* nedür
- 5 Ref' idüp kendin aradan bilmeyenler nefsin
Zulmet içre cânâ anlar bilmedi Mevlâ nedür
- 6 Dem urup halkın içinde zâhid-i hod-bîn bu gün
Cehlin izhâr eyleyüp bu itdiği da'vâ nedür
- 7 İtmeyenler kûh-ı kâfî Nakşiyâ ser-pâ şikâr
Bilmediler milk-i tenden per açan 'anâ nedür

11 bu beyit S2, MO, FB ve S3 nüshalarında yok.

* 35 S1 6b, FB 12a, S2 11a-b, S3 16a, MO 14a

1 çekdigim : çekdigi S2.

2 şu : - MO / senün : seni MO // milkinde : şehrinde MO.

3 cümleden : cümleten S2 / nefh idüp bir nûr iken : nefh olan bir nûr ki S1, nefh olan pür nûr iken S3 // nicesinden : nicesinde S1, S2 / illâya : illâ S3.

5 Zulmet içre cânâ : Kaldı zulmet içre S2 / Mevlâ : illâ S2.

6 Bu beyit Mo nüshasında yok.

7 ser-pâ şikâr : seyri şikâr S1,S3, seyr ü şikâr S2, MO // tenden : dilde MO / per açan : bu uçan S3.

36*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Ne kim söyler saña benden o hağdur
İşidürse öziñ cânın kulağdur
- 2 Şakın hağdur sözüm gel yüz çevirme
Egerçi söyleyen dildür dudağdur
- 3 Olar kim kaldılar zühed içre zâhid
Bu sırrı bilmedi Hağ'dan ırağdur
- 4 Şorarsañ âteş-i 'ışkı bu gün sen
Derûn-ı sînem içre bir ocağdur
- 5 Sevüp 'âşıkların cânâ ezelden
Yağar 'ışk odına cânıñ kapağdur
- 6 Yüri zâhid bu sevdâdan elüñçek
Şakın şanma bu menziller turağdur
- 7 Halâş it kendüñi bend ü belâdan
Ki dâ'im itdügi saña turağdur
- 8 Bu gün Nakşî görüñ 'ışkıñda yarüñ
Şakınmaz cânını merd-i koçağdur

37*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Özin hağ bilmeyen Hağ'dan ırağdur
Şanur nutk eyleyen dildür dudağdur
- 2 Kaçan kim eyleseñ ey meh hitâbı
İşiden şanma kim andan kulağdur

* 36 S1 6b-7a, S2 10b, S3 16a-b, MO 14a-b

1 cânıñ : bil hağ S2, MO.

3 bu beyit S2 de yok.

8 'aşkıñda : 'aşkıñla S2.

* 37 S1 7a, S2 12b-13a, MO 27b

2 kim eyleseñ ey meh : bir kimseye itseñ MO // andan : şahim MO.

- 3 Olursa bir dırahtın iki başı
Girer mi hiç yere ol kim budakdur
- 4 Vücûduñ añlayup muhkem yarağ it
Saña senden yakın yollar ırakdur
- 5 Koyup Hakk'ı varup bir gayri sevme
Şakın 'âşıklar ol şah-ı kapakdur
- 6 Eger 'aqlın irişmezse bu kâra
Niçün dirsün bu batıldur bu hakdur
- 7 Anıñcün cân virür Nakşî bu yolda
İrişür menzile ol kim durakdur

38*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ey gönül bir milke geldün bir 'acâyib ismi var
Vaşî gördüm halkın anuñ gerçi var bir niçe mâr
- 2 Câna ma'mûr ekseñ olmaz şehr içi deryâyı göl
Birbirine varamazlar ekseriniñ yeri dar
- 3 Dinlemezler birbiriniñ sözlerün itmez kabul
Pîrleri oğlancık olmuş tıfl olanlar ihtiyâr
- 4 Ğark olup 'işyân-ı bahre her biri itmiş kılun
Senden olmazsa ilâhî bulmaya bunlar kenâr
- 5 Ol habibiñ hürmetiyçün 'afv idüp sen suçların
Dest-gir ol tâ ki seninle olmayalar hûr-i zâr
- 6 Çün edâ itdün bu emri sağ olırsañ Nakşiyâ
Geldiğin yolları özle eyleme bunda qarâr

4 Saña senden yakın yollar : ki sana yakın u senden MO.

5 Hakk'ı : anı MO // şakın 'âşıklar ol şeh-i : ki ol 'âşıklara gâyet MO.

* 38 S1 6b, S2 11b

1 var bir niçe mâr : bunca yarı var S1, S3, FB, MO.

2 cânâ ma'mûr : kar yağmur S2.

39*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Eyâ sen şanma kim senden bu güftârı dehân söyler
Veyâ terkîb olan 'unşur yahûd lahm-ı zebân söyler
- 2 Seni ol saña bildürmek murâdın kâsd idüp Mevlâ
'Anâşırdan giyüp bir tön yüzünden tercemân söyler
- 3 Yaratdı cümle eşyâyı özin setr eyleyüp anda
Göründi niçe biñ yüzden velî kendi nihân söyler
- 4 Olar kim bilmedi nefsiñ 'arefden almayup dersin
Degildür Hakk'a 'ârifler özin bilmez yalan söyler
- 5 Kimiñdür bunca cünbüşler kimindür nuṭṭ iden gevher
Öziñden olmaduñ 'ârif ki senden özge kân söyler
- 6 Hayâl-i zıl yeter 'ibret görünen hayme-i tende
Degildür nuṭṭ iden şûret derûnuñda devrân söyler
- 7 *Seḳâhüm Rabbühüm* hamrın içen 'âşıklar ey Nakşî
Olurlar bî-mekân anlar mekândan lâ-mekân söyler

40*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bul dilâ genc-i nihânı sende serverlik budur
Şîrk-i aḥfâdan ḥalâş ol gel dil-âverlik budur
- 2 Perde-i keşret-nümâdan seyr idüp bu vaḥdeti
Keşf-i râz itme şaḳın kim pîr ü perverlik budur

* 39 S1 7a, FB 14a, S2 12b, S3 18b, MO14b-15a

1 yahûd : veyâ MO.

2 idüp Mevlâ : ider Sübhân MO.

3 setr eyleyüp : pinhân idüp S2, S3, MO.

5 öziñden : sen olmaduñ FB / kân : cân MO.

6 tende : yüzde S3, FB, MO // devrân : tûran S1.

7 olurlar bî-mekân : irer ma'sûḳuna MO.

* 40 S1 7a, FB 18a, S2 10a, S3 24a, MO 15a-b

1 serverlik : sevdilik MO / dilâverlik : dilâvedilik MO.

- 3 On sekiz biñ 'âlemüñ sırrın temâşâ eyleyüp
Sûret-i Hâk'dan gûzar it gel şenâ-verlik budur
- 4 Cür'a-i câm-ı *elest*'den dest-i kudretten bu gün
Nûş idüp ayılma gelmesün kim haşr dek erlik budur
- 5 Bâb-ı 'ışkıñ mektebinden ders-i Hâk'ı Nakşiyâ
Bî-hurûf nakl eyle anı çünki reh-berlik budur

41*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Hîtâb-ı '*allame*'-*l-esmâ* rumûz-ı sırr-ı insândur
Kitâb-ı nokta-i evvel hakikat ehl-i 'irfândur
- 2 Lisân-ı 'ilm-i esrârüñ o kim fehm eylemez remzin
Görinür şûretâ insân velî sîretde hayvândur
- 3 Olar kim rû-yı dil-dârı temâşâ itdi her yüzden
Çeker el gayr-ı Hâk'dan ol bu ma'nâ özge seyrândur
- 4 Kaçan kim ol kemân-ebrû girer meydân-ı 'ışk içre
Sürüp 'uşşâkı tob eyler anuñ kim zülfü çevgândur
- 5 Diler bir demde katl eyler ser-â-ser 'âlemüñ halkın
Yazılmaz bir nefes cürmü rızâ-yı hükm-i şultândur
- 6 Binâ-yı dest-i kudretdür yıkılmaz bilmiş ol Nakşî
Libâsın tâzeler ancak 'ağıllar bunda hayrândur

3 Şûret-i Hâk'dan gûzar it gel şenâ-verlik budur : Baħr-i vahdetde gezin şâhım şenâ-verlik budur S1, S3, ... dilâverlik budur S2, .. gûzar itme ki mih-terlik budur FB, ... gûzar it ki mih-terlik budur MO.

4 var gelmesün kim haşr dek : ayılma sen kim haşre dek S2, vaz gelme sen kim S1, S3.

5 nakl : nuṭṭ S2.

* 41 S1 7a-b, FB 18a-b, S2 13b, S3 24a, MO 15b

1 insândır : vicdândır FB, vahdetdür S3.

2 şûretâ insân velî sîretde : şûret-i insân velî ma'nide S2.

3 Olar kim rû-yı dil-dârı temâşâ itdi her yüzden : Olar kim harf-i eşyâdan okurlar vahdetiñ 'ilmin S2 // Çeker el gayr-ı Hâk'dan ol : çıkarlar aradan anlar S2, MO.

4 meydân-ı : meydâna S1 // Sürüp 'uşşâkı top eyler : başın tob eyler 'âşıklar S2, MO, sırr-ı uşşâkı tob eyler S1.

5 yazılmaz bir nefes cürmü : yaradılmaz bir nefisde cürmü S2.

6 kudretdür : kudretde S3 // yıkılmaz bilmiş ol Nakşî : yıkılmaz Nakşîyâ anlar FB,S1,S3.

42*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Bu gün ol 'îd-i ekberdür gelür meydâna 'âşıklar
Giyerler câme-i gül-gûn kıyarlar câna 'âşıklar
- 2 Kârâr itmez düşer ol dem görüp ol şem'-i rûyuından
Yanar kandîl-i 'ışk içre olur pervâne 'âşıklar
- 3 Şarâb-ı 'ışk-ı dil-dârı içüp meyhâne-i dilden
Temâmet aldırup 'aqlın gezer mestâne 'âşıklar
- 4 Yağarlar pûte-i 'ışkı bular insân-ı kâmindür
Olırlar cevher-i evvel irer ol kâne 'âşıklar
- 5 Geçer şekl-i behâyimden hümâ-pervâz urur anlar
Tenezzül eylemezler şûret-i insâna 'âşıklar
- 6 Başın tob eyleyüp Nakşî girüp meydân-ı 'ışk içre
Şalâdur cem 'olup gelsün bu gün çevgâna 'âşıklar

43*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 'Aceb gördüm bu 'âlem halkın ey yâr
Güzeller serveri cânânunı mı var
- 2 Behâyimler gibi dâr-ı fenâda
Hevâ-yı nefse olmuşlar giriftâr
- 3 Hâber-dâr olmayup âhîr özinden
Kâlpdur her biri zulmetde nâ-çâr

* 42 S1 7b, FB 18b, S2 10a-b, S3 24a-b, MO 15b-16a

1 meydâna : kurbâna FB, S1, S2, S3.

2 düşer : düş S2 / ol dem : cânâ MO / rûyuından : rûyuında S1, ver yektâ S2// olur :olup S2.

4 kâmindür : kâminden FB.

5 urur : olur S1, FB / anlar : bunlar MO // eylemezler : eylemez hiç S2.

6 olup : olan S2 / şalâdur cem'olup gelsün : icâzetdür alan alsun MO.

* 43 S1 7b-8a, FB 19a, S2 13b-14a, S3 25a-b, MO 16a-17b

1 güzeller serveri cânânunı mı : gezerler serseri cânân kim S3, MO / cânânın mı : cânâ ne kim S1, S2 .

2 Behâyimler gibi var fenâda : Yitürmüş 'aqlı bilmem nedendür S2 // nefse : nefislen MO, bu beyit S1 de yok.

3 âhîr : kendi S3 // nâ-çâr : ey yâr FB, bu beytin ilk mısraı S2 de şöyledür.

- 4 Gel ey zâhid tefekkür it bu sırrı
Kabul it sözlerüm redd itme zinhâr
- 5 Geçüp âhir cehâlet perdesinden
Selâmet bul öziñden ol haber-dâr
- 6 Hevâ-yı nefsilen cevân idenler
Döner kat kat libâsı rengine ey yâr
- 7 Budur cânâ hevânun iktizâsı
Yüridür hükmünü ol çâr u nâ-çâr
- 8 Sözüm hakdur eger itmezseñ iz'ân
Şakın redd itme gel eyleyüp inkâr
- 9 Bu dilden zâhidâ fehm itmeyenler
Cehâlet bendine olmuş giriftâr
- 10 Bu sırrı bilmedün geçdi zamânun
Kanı 'ibret kanı nâmûs kanı 'âr
- 11 Ne kim kesb eyledün senden suâli
İder gönlün gerek giñ tut gerek tar
- 12 Yitürdün zâyî' itdün bunca 'ömrü
Saña sen olmadun bir dem taleb-kâr
- 13 Olar kim geçmedi varlık hicâbın
Sebük-bâr olmadı bir dem sebük-bâr
- 14 Görenler göziyle îmânı zâhid
Kelâm-ı 'ârifi eylerler inkâr
- 15 Geçersün ölmeden şirk-i hafiden
Öziñden gayri yok bildün ki ey yâr

Düşüp dâm-ı belâ içre bu gün gör

4 sözlerüm red itme : sözlerimi kaçma MO.

6 döner : tutar S3 / ey yâr : tekrâr S3, MO.

8 red itme : ad itme FB / red itme gel eyleyüp : red eyleyüp gel itme MO.

11 suâli eydür : senden suâlin MO // gönlün : aydri gönlün MO.

13 bir dem : anlar S1, S3, MO.

14 görenler : bilenler FB / görenler göziyle : bilenler küfrile MO // Kelâm-ı 'ârifi eylerler inkâr : zebân-ı 'ârife ol eyler ikrâr MO.

15 hafiden : ihfâdan S1, hafâdan S3, MO / ey yâr : deyyâr MO.

- 16 Bu remziñ sırrını bilmek dilerseñ
Bulup bir ehli söylet aña yalvar
- 17 Ve gerni redd iden Nakşı'ñ kelâmın
Kalur zülmet bucağında günah-kâr

44*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Menim pîrüm Hudâ'nuñ mazharıdur
Aña mir'ât-ı Hâk de kim yeridür
- 2 Dü kevn içre girenler evliyânuñ
Ne kim var cümlesinüñ serveridür
- 3 Bulunmaz bî-bedeldür mişli anuñ
Ki ol meydân-ı 'ışkın reh-beridür
- 4 Bu çâr 'unşur aña olmuş taşarruf
Hükûmet tahtınun muṭlak eridür
- 5 İrişmez kimsenüñ 'aklı behey yâr
Anuñ sırrı içerden içeridür
- 6 Diler bir şûreti yüz gösterür ol
Bu fenn içre bu şeyh-i şeşterîdür
- 7 Niçün cân vermeyem yolında anuñ
Benim göñlüm alan çün o perîdür
- 8 Metâ'-ı hüsnüñü izhâr idelden
Gözüm kan ağlayup dil müşterîdür
- 9 Eşiğinde o mâhuñ bendeler çok
Bu Nakşı cümlesinüñ kemteridür

16 bu remziñ sırrını : bu Nakşı'n sözlerin MO // ana yalvar : itme inkâr MO.

17 red iden : red idüp MO. Bu şiir S2 de 4. beyitten sonra, beyitlerin yeri karışık olarak bulunmaktadır.

* 44 S1 7a

45*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Kendi nefsin bilmeyen ol yâri bilmez kandedür
Olmayan dilden haber dil-dârı bilmez kandedür
- 2 Reh-nümâ-yı 'âlemiñ şehrin temâşâ itmeyen
Beñzer ol a'mâya kim yolları bilmez kandedür
- 3 Kõkmayanlar her şehir çün bâğ-ı hüsnüñ güllerin
Şûretâ bülbül geçer gül-zârı bilmez kandedür
- 4 Ref' idüp kendin aradan olmayan cân içre cân
Da'visi bâtıldur anuñ dârı bilmez kandedür
- 5 Levh-i dilden silmeyen zulmet şehâbın Nakşiyâ
Şems'i görmez gözleri envârı bilmez kandedür

46*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Her kaçan görsem cemâliñ gözlerim pür-nûr olur
Pertev-i envâr-ı Hâk'dan mülk-i dil ma'mûr olur
- 2 Mest olur la'liñ şarâbın nûş iden 'âşıkleriñ
Biñde bir tâkat getürmez şöyle kim mesrûr olur
- 3 Fehm için 'uşşâk içinde her kaçan itseñ nefes
Hayy olur ol mürde-diller her kelâmıñ şûr olur
- 4 Sen Süleymân olduñçün gayriler pâyiñde mûr
Sâye-veş ditrer vücûdı zerreler pür-nûr olur

* 45 S1 8a, FB ,S2 12a, S3 26b, MO 17a-b.

1 Almayan dilden haber dil-dârı : Olmayan dilden haberdâr o yâri S1, almadan S3.

3 Kõkmayanlar her şehir çün bâğ-ı hüsnüñ güllerin : Bâğ-ı hüsnüñ güllerin her dem temâşâ itmeyen S2 (4.beyit olarak var).

4 idüp : - MO / cân içre : ân içre S1/ 1. Mısra S2 de şu şekildedir; Olmadan insân-ı kâmil bulmayanlar zâhidâ.

5 silmeyen : bilmeyen S3 / şehâbın : şihâbın S1, hicâbın S2.

* 46 S1 8a, FB 20b-21a, MO 17b-18a

2 olur : olup S3 / la'lin : 'aşkın MO / 'âşıkleriñ : 'âşıklara S1.

3 için : idüp MO / itseñ : itsem MO // kelâmıñ : kelâmim MO.

4 pâyiñde : yaniñda MO // sâye-veş : senâ-veş S3 / ditrer : dehrin S1 / zerreler pür- nur : zerre nur S3.

5 Ölmeden 'âlemde ol kim dikdi 'ışkıñ dârını
Vuşlatın derdinden âhîr cân virüp Mansûr olur

6 Her kelâmuñ haymesinden ma'nîler kim gizledüñ
Nağşiyâ her kim bulursa anı ol gencûr olur

47*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1 O kim cûş u hurûş eyler ezelden mest ü hayrândur
İçüp câm-ı *elest*den ol gezer her yerde 'uryândur

2 Reh-i 'ışk içre 'âşıklar bu gün koçlar gibi başın
Virür cânlar dirîğ itmez irer ol 'îyde kurbândur

3 Silerler tîğ-i gayretlen gönül mir'âtın 'âşıklar
Görürler 'âlem-i gaybı ki anlar nûr-ı Rahmândur

4 Girüp dil hânesinden ben ezel mi'mârınıñ nağşın
Temâşâ eyleyüp gördüm hakîkat özge seyrândur

5 Bulup dil Yûsuf'un şâhum özünden el çeken 'âşık
Otursun taht-gâhında ki ol cân Mısrâ sultândur

6 Bu sırruñ mâ-verâsından haber-dâr olmayan zâhid
Ne bilsün kalb-i insânı ki ol bir bağılu hayvândur

7 Nedür bu sözlerüñ bilsem ne kânın gevherindendür
Ne deryâdan çıkarduñ sen bu dil kim sende mihmândur

8 Bu gün 'âlemde ey Nağşî sen ol deryâ-yı hikmetden
Ne dürler kim nişâr itdüñ saña Hâk'dan ol ihsândur

5 Ölmeden 'âlemde ol kim dikdi : Aña kim dikdin sen ki MO // Mansûr : Rıdvân S1.

6 - : kişi MO.

* 47 S1 8a, FB 21a, S2 12a-b, S3 27b, MO 18a

1 İçüp câm-ı *elest*den ol gezer her yerde 'uryândur : Doğaldan mâderinden 'aşkıñ ol tende 'uryândır S2, / *elest*den : ezelden S3, MO / 'uryândır : 'ummândır S1, S3.

2 reh-i 'aşk içre : reh-i 'aşkıñda S2, MO / içre 'âşıklar bu gün koçlar gibi : ol 'âşıklar bu gün koç eyler MO // virür : dir FB / irer : ebed S3.

3 'âşıklar : ey Nağşî MO // ki anlar : açılmış S2.

5 Bu beyit sadece MO nüshasında var.

7 hikmetden : vaḥdetden S2 / ol : - S3.

8 Hâk'dan : senden MO.

48*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Şeş cihetden el çekenler bî-cihet bir kân olur
Ref'idüp 'unşur hicâbın kûl iken şultân olur
- 2 Varmasuz u gelmesüz bî-cism-i kalb içre çün
Bu makâm-ı 'âlî içre Hâk aña mihmân olur
- 3 'Aql irişmez bu edâya kim bu yerde zâhidâ
Nice yüz biñ aql-ı sâlik vâlih ü hayrân olur
- 4 Kanı bir Manşûr-ı 'âlem kim bu nazm-ı pâkimi
Añlayup ol dâra ber-dâr olmağa kurbân olur
- 5 Merd iseñ fehm it kelâmım kim bu meyden içmeyen
Ayıluğ ğaflet meyinden şanma kim insân olur
- 6 Bulmasa bir kes mürebbî nefsin idrak itmeyüp
'Âlem-i kalbe erişmez sırr-ı ser-gerdân olur
- 7 Cümleden 'ibret budur kim Nakşiyâ nazmıñ senüñ
Münkire küfr ü dalâlet mü'mine î mân olur

49*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Ne kim kesb eyledüñ dâr-ı fenâdan
Beğâ içre görünür çâr u nâ-çâr¹²⁶
- 2 Giyüp âdem-i belâ içre libâsın
Görinür rengi anuñ yine tekrâr

* 48 S1 8a, S2 17a, S3 58b, MO 28b

2 varma söz ü kelimesiz : varmasın ü gelmesin MO.

3 bu yerde : burada S2, bunda S3.

4 añlayup : fehm idüp MO.

5 kim : - MO.

6 itmeyüp : eyleyüp S3.

7 'ibret : hüccet MO.

* 49 S1 8b, S3 28a

¹²⁶ Bu şiirde farklı iki vezin kullanılmış. 1-3 beyitler ayrı, 4-7 beyitler ayrı bir vezinle yazılmış. Bunun nedeni eksik iki şiirin birleştirilmesi olabileceği gibi bilerek bu şekilde yazılmış olması da olabilir.

- 3 Eger 'aqluñ irişmezse bu kâra
Bulup bir ehli zâhid aña yalvar
- (Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'itün)
- 4 Olmaya ger ehli anuñ dest-gîr
Bitmez işüñ şöyle bil ey şehriyâr
- 5 Geç bu zulmet perdesinden aç göziñ
Olmayasın tâ ki şâhum ehl-i nâr
- 6 Bulmayan insân-ı kâmil ey dede
Geçmedi zulmet hicâbın oldu zâr
- 7 Hoş nasihatdur bu Nakşî 'âkıla
Besdürür bu imdi gel eyle karâr

50*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'ilün)

- 1 Yine itdi hareket çünki muhabbet ne ki var
Olup ol 'ayn-ı imânum beni şâd eyledi yâr
- 2 Yücelüp mertebem âhir baña 'arz oldu imân
Vağan-ı asla irişmek içün ey şâh-ı kibâr
- 3 Ki budur menzil-i ihsân kapudur cümleye bu
Açan añlar bu rumûzı çalışur leyl ü nehâr
- 4 İrüben câ-yı laîfe yine dil kaldı güzer
İdüp andan da terakķî gerü kaldı diyâr
- 5 Görünüp sırr-ı Hudâ 'irfân irişüp aldı yolum
Didi bu mahfel-i cândur beri gel itme firâr¹²⁷

4 ger : her S3.

* 50 S1 8b, FB 22b, S3 29a-b, MO 20a-b

1 Yine itdi hareket çünki : Çünki yine itdi hareket MO // imânum : imân S3.

2 yücelüp mertebem : yüceleme meritebe dem FB / imân : ikân FB, yakîn MO.

3 ihsân : insân FB / kapudur : tabudur MO.

4 irüben : irüp ol MO.

5 görünüp ser-ğadd-i 'irfân irişüp aldı : görünüb sırr-ı Hudâ aldı 'irfân MO / firâr : karâr MO.

¹²⁷ Bu beyitte vezin proplemi var.

- 6 İşidüp pendüni anuñ kulağ urmayup aña
Güzer itdüm ol aradan ki idem yâri şikâr
- 7 Geçürüp görine Mevlâ'sını bunda dañi çün
Didi pâyiñ bu degildür baña ol sen ħaridâr
- 8 Girüp âñir reh-i yâre ħadem urdum ħademe
Ki 'ıyân ola derecem gide üstümdeki bâr
- 9 İrişüp menzirim âñir aña ey tâlib-i cân
Didim ey Ķâdir-i Mevlâ bu mıdur ol ulu kâr
- 10 Didi ħamd it yûri Nakşî budur ol sırr-ı ħafî
Ki irenler bu edâya ider anuñla ħarâr

51*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Yine ben bir derde düşdüm itmek olmaz âşikâr
Bir ħamer-rû aldı göñlüm ansızın itdi şikâr
- 2 Dimezem ben ismin anuñ ħorħarım fâş itmege
Kim duyar ağıâr-ı bed-ñû ħan döker ol şeh-süvâr
- 3 Bağlanup zülfiylen anuñ kıldı ol bend içre çün
Çekse bâri dâr-ı 'ışka itmese dil âñ u zâr
- 4 Ķaldırup 'aqlum ben andan nicesün arz eyledüm
İtmedi hergiz bu göñlüm birin anuñ ihtiyâr
- 5 Bend idüp zencîr-i 'ışka gösterüp ħüsniñ baña
'Aqlumı yağmâya virdi varum itdi târ u mâr

6 yâri : - MO.

7 Mevlâ'sını : Mevlâ beni S3.

8 derecem : deridem S3.

* 51 8b-9a, FB 23a-b, S2 30a-b, MO 20b-21a

1 ben : - MO / âşikâr : dermân S3 // ansızın : ekşerin S2.

2 dimezem : dimez S3 // bed-ñû ħan döker ol şehsuvâr : bil Ħağ şağlasun Perved-kâr MO.

3 zülfiylen : zülfüne S1, S3, zülfi MO / kıldı ol bend içre çün : kıldı bend içre beni çün FB / kıldı : - S3.

4 'aqlum ben : ben göñlümü S3, ben 'aqlum MO.

5 bend : yine S3.

- 6 Zabt olunmaz gördüm âhîr teslîm idem kendümi
Kânde varsam bile 'aqlum itmez ansız bir dem qarâr
- 7 Görmesem bir kez vişâlin şarılup dil fikrine
Eglenür âhîr anıñlan düşüben gün gün yanar
- 8 Düşmüşem deryâ-yı 'ışka gerçi çok cehd eyledüm
Bulmadım hergiz halâşu kim aña olmaz kenâr
- 9 Meclis-i 'uşşâk içinde her kaçan devr eyler ol
Çevrinür başum döner çün iki göz durmaz aqar
- 10 Her kaçan görsem cemâlün anda 'ışkıñ âteşi
Mülk-i dilde şey' komaz ol cümlesin yıkar yaqar
- 11 Kaddi mevzûnun anıñ sen gayre teşbîh itme kim
Gül-şen-i dehr içre zâhid beñzemez serve çınâr
- 12 Bir perî-peyker simâdur sevdüğüm kim zâhidâ
Görmemişdür mişlin anuñ görmeyiser rûz-gâr
- 13 Çek elüñ ey Nakşî andan kim o yâr-i bî-vefâ
Korkarım bu 'ışk yolundan ol bize bir gün kayar

52*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Veliyyu'llâh ilen cânâ bu remzi fehmi iderseñ ger
Düşür 'aqluñ Muhammed'len ve gerni gitdi elden ser

6 varsam : gitse MO / aqlım itmez ansız bir dem : bile 'aqlım eylemez ansız FB, vardım ise eylemez
'aqlım anda S3 / itmez : eylemez MO.

7 kez : dem S3, MO / vişâlin : cemâlin MO // düşüben : tutuşup MO / gün gün : dün gün FB, MO, düğün
S3.

8 olmaz : yok had MO.

9 'uşşâk : rindân MO // çevrinür : çiğrenür FB, S3, gerginür MO / durmaz : görmez S3 / aqar : qatar FB.

10 komaz : olmaz S2, FB.

11 Bu beyit sadece MO nüshasında var.

12 kim : - S3, hem MO.

13 yolundan : elinden S1, MO / ol bize : ol saña MO / kayar : yaqar S3.

* 52 S1 9a, FB 23b, S2 15a-b, S3 30b-31a, MO 21b-22b

1 Veliyyu'llâh : dil ol Allâh FB / iderseñ : idem dirseñ S3 // düşür : düşüp MO.

- 2 Dil olmaklık sa'âdetdür kim anlar 'aql-ı evveldür
Odur kim bildi her şey'i olup ol cümleden bihter
- 3 O kes kim içmedi cânâ hakikat iş bu şerbetden
Kalur zulmet bucağında tahâretsiz olup bir har
- 4 İçenler râh-ı 'ışık içre bu şerbetden bu gün cânâ
Olardur eyleyen ğasli temâmet ey şeh-i kişver
- 5 Bu ten yunmağlan ey zâhid alınmaz menzil-i makşûd
Ki ol bir cism-i fânîdür derûnuñ eyle gel enver
- 6 Bunuñ kim olmadı kalbi cenâbetden bu yüzden pâk
Ne işşı ger ola anuñ dilinde hücceti ezber
- 7 Bulup bir cism-i hâkkanî irüp ayrılma sen andan
Elüñ çek şirk-i ahfâdan ki itdi anı peygamber
- 8 Fenâdan el çeküp âhir beka mülkünde sultân ol
Özüñ kullukdan âzâd it cihân içre olup server
- 9 Güzer it iş bu menzilden kapuñdan taşra gel bu dem
Habâsetden arın pâk ol bu cismiñ cevherin göster
- 10 Geçüp âhir bu menzilden kapuñdan taşra gel âhir
Cenâbetden arın pâk ol bu cismiñ gevherin göster
- 11 Ve gerni biñ yıl okırsañ bu gün sen ağ u karadan
'İlimden nesne bilmezsün kalur pûşide ol dil-ber
- 12 Gider bu şaltanat elden kalursuñ 'âlem-i süflî
'Urûc itmez olur cânın olursın cümleden ebter

2 dil olmaklık : velî olmak MO // bildi : bilmedi S3, MO / her : bir MO / cümleden : cümleten S2.

3 cânâ : âhir S2 // tahâretsiz : ticâretsiz S2.

4 bu şerbetden : - S3 // olardur eyliyen ğasli : ider hem ğasl-i rûhânî MO.

5 yunmağlan : yumağla S2 / menzil : seni S3.

6 bunuñ : anuñ S2, S1, S3 / cenâbetden : cenâbetde FB //bu beyit S1 de 5. beyit olarak var.

7 irüp ayrılma sen andan : ebed ayrılma gel Hâk'dan S2, MO // itdi anı : anı itdi S2.

8 Bu beyit sadece MO nüshasında var.

9 kapuñdan taşra gel bu dem : çözüp zünnârîñi âhir S1, S2, MO // Habâsetden arın pâk ol bu cismiñ cevherin göster : Halâş ol zulmet-i tenden dilerseñ içesin kevşer S1, S2, MO.

10 gel âhir : gel bir dem S2, bu beyit FB ve S3'de yok.

11 Ve gerni : ve ger kim S2.

12 cânıñ : kalbiñ S2 / cümleden : cümleten S2.

- 13 Budur ben bildigüm zâhid bu 'ilmi bilmeyen câhil
Ne bilsün ol bu esrârı ki oldır esb ü hâr ester
- 14 'Aceb nazım itdüñ ey Nakşî bu ders-i pür-mu'ammâyı
Nazîrûñ yok cihân içre Hudâ haqqı ki ersiñ er

53*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ol ne berzahdûr ki zâhid Hâlik-ı Perverd-gâr
Habs ider kavmiñ anda rûhını leyl ü nehâr
- 2 Bu taraf-ı Hâk'ın şıfâtı gül-şeniñ cenneti
Biri benlik zulmeti kim cehennemdür ey yâr
- 3 Bu ikiniñ ortasında bend olup âhir kalan
Cennet-i Mevlâ'ya girmez lîk olmaz ehl-i nâr
- 4 Kim degil cins-i beşerden zîr-i hükme girmemiş
Küfr ü îmândan biridür kimdür itmem âşikâr
- 5 Bir gün ağlar hem güler bir gün acebdür her biri
Rûz ü şeb bu derd içinde haşlı itmiş karâr
- 6 Ehl-i cennet ü cehennem şanma zâhid bunları
Gayridür bunlar haqîkat ey şeh-i 'âlî tebâr
- 7 Dört gürûhuñ biridür bu oldırur kim remzile
Nakşîyâ bildürdüñ anı ehle âhir her ne var

54*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Tâlib-i Hâk olsa bir kes kârı zikru'llâh olur
Zâyî' itmez gayre 'ömrin her işi Allâh olur
- 2 El çeker ol gayr-i Hâk'dan pâk ider dil hânesin
Nefsin idrâk eyler âhir kalbi Beytu'llâh olur

13 ben : men S2 / hâr ester : har eşter FB.

* 53 S3 59b, S1 37b

6 remzile : remzin S1.

* 54 S3 61a, S1 37b-38a

- 3 Girmeyenler iş bu kalbe olmadı 'âlemde çün
Kurb-ı Hakk'a dâhil olmaz münkir-i güm-râh olur
- 4 Kim tahâret bulmamağdur dūr olup ehlinden ol
Yunmamışdur kalbi anuñ şanma ol bir şâh olur
- 5 Kaldı ahfâda müsebbib sevdi ol esbâbını
Tapdı gayre mü'min olmaz 'âşi 'Abdu'llâh olur
- 6 Hoş mü'essir sözleriñ var kim okırsa Nakşiyâ
Gayre kalmaz ihtiyâcî Hızır ile hem-râh olur

55*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ey bu gün meydân-ı 'ışkda eyleyen da'vâ-yı yâr
Gel beri sür esb-i nâzuñ görelüm elde ne var
- 2 Kim anuñ işbâtı cândur 'âlem-i ma'nîde çün
Virmek ister imdi anı itmeyüp andan karar
- 3 'Âşık-ı şeydâ olanlar mezheb-i 'irfân ile
Bir ten eyler cümle halkı eyleyüp varın nişâr
- 4 Ta ki yetmiş biñ hicâbı ref' idüp ol pâdişâh
İre bu kulluk kemâle itdürüp kendin şikâr
- 5 Söz budur kim itdüm anı aç gözün ey merd-i hâş
Geç bu gaflet perdesinden olmayup sen hûr-i zâr
- 6 Olmayaydı nazm-ı pâkim ey perî maqbûl-ı Hak
Söylemezdi rû-yi Nakşî'den saña Perverd-gâr

3 gümrah : küfrân S3.

4 bulmamağdır : bulmamışdır S1.

* 55 S1 9a, FB 24a, S2 14b-15a, S3 31a, MO 22b-23a

1 'aşkda : içinde S2 // nâzik : târiñ S2, yariñ S3, tâzün MO.

2 işbâtı cândur : esbâbı cânâ MO.

3 halkı : nâsı S2, MO.

4 ire bu kulluk : ireli kulluk FB, ire bu yokluk S2.

5 Bu beyit sadece MO nüshasında var.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ger dilerseñ Hakk'a vuşlat olma zâhid 'aqla yâr
Kim münezzehdür bu 'aqlın bildiginden Kird-gâr
- 2 Aña beñzer bu edâ kim meşveret-zenler ile
Eyleyüp 'aksin idersin her ne dirseñ âşkâr
- 3 Kim anı egseñ kemikden itdi Hakk'ım egridür
Toğrıdur imdi hilâfı egriniñ ey şehriyâr
- 4 'Aqlı dañi bu arada şöyle bil kim zâhidâ
Şol yanından aldı rûhuñ ol şeh-i 'âlî-tebâr
- 5 İmdi fehm it iş bu remzi her ne dir 'aqlın saña
'Aksin eyle tâ ki yarın olmayasun şerm-sâr
- 6 Kim degildür 'aql-ı âdemîde bu gel şöyle bil
Cüz'idür itmez ihâta 'ilm-i zâtı her ne var
- 7 Her ne kim hükm eyler 'aqluñ zât-ı pâkiñ künhüne
Sen hilâfın tut anuñ kim 'aqla şıgmaz iş bu kâr
- 8 Saña pesdür *len terâñ* hüccet isterseñ eger
Yohsa mahfî kaldı ma'nâ olmadı âhir şikâr
- 9 Gel 'aref nüktesinden al haberi ey dîn eri
Geç bu benlik perdesinden Hakk ilen eyle qarâr
- 10 'Ayn olup gayriñden el çek gayriñ uyar 'aynıña
Evvel (ü) âhir budurur kim ol budır kavlı-i kibâr
- 11 Çün 'ıyân itme bu sırrı tut sözüm ey Nakşiyâ
Kim getirmez halk-ı 'âlem senden eylerler firâr

* 56 S1 9a, S2 14b, MO 29a-b

1 ger : gel MO.

3 Hakk'ım egridür : Hakk egridür ol MO.

5 ta ki : - MO.

10 uyar : olmaz MO.

11 çok : çün MO.

57*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'ilün)

- 1 Her mekânda şeref insân iledür
Nitekim tende ziyâ cân iledür
- 2 Bulan anuñla aña itdi vüşül
Özi maḥfî sözi Kur'ân iledür
- 3 Ki bu maḥfide iki el ol elüñ
Biri ğayre birisi kân iledür
- 4 İder anlarla işi Haḫ neki var
Nitekim bu iki devrân iledür
- 5 Göziñ aç ince ḫayâl eyle buna
Ki bu nazmım ḫati 'irfân iledür
- 6 Bu dili bilmeyen âdem güzelim
Ne bilürse yine nokşân iledür
- 7 Bu gönül vahydürür ğafleti ḫo
Ne ki itdüm dime iz'ân iledür
- 8 Çok mıdur bunca hüner Nakşî'ye kim
Gice gündüz işi Şultân iledür

58*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(Fe'ilâtün) (Fe'ilün)

- 1 Çâr 'unşurdan elüñ çek meded insân olagör
Maḫ'ad-i şıdkâ iriş ey perî gel cân olagör

* 57 S1 9b, FB 26b, S2 8b, S3 33b-34a, MO 32a-b

1 mekânda : mekâna S1, S3, mekân S2.

2 bulan : iden S2, iren MO / itdi : imdi S1, MO // Kur'ân'iledür : lisâniledür S3.

3 ki bu maḥfide iki el : bu maḥfide iki el var MO / ol : var S2,FB // birisi : biri bu S2, biri bir MO.

5 : ḫayâl : ziyâ S3, FB.

8 gice gündüz işi şultân iledür : kim gice gündüz şultâniledür FB, Gice gündüz işi sübhâniledür S2.

* 58 S1 9b, FB 27a, S3 34a, MO 25b.

1 maḫ'ad-i : ma'den-i MO //iriş : - S3.

- 2 Dil olup süflide kalma per ü bâl aç sefer it
Vaṭan-ı aşla ulaş 'ulvîde şultân olagör
- 3 *Limeni'l-mülk*'e kadem baş gül olup gayriyi ko
Çek elüñ cüziden ey meh yüri var cân olagör
- 4 Şakın ol kâle ṭayanma başagör hâle kadem
Okıyup 'ilm-i ledünni yüri var 'irfân olagör
- 5 Dürr-i yektâ olup âhir koma kendüñ karada
Güzer it zulmet-i tenden yüri 'ummân olagör
- 6 Geçegör iş bu 'arazdan ki budur zenb-i kavî
Cevher-i maḥz olup âhir bir ulu kân olagör
- 7 Gele ey Nakşî-i şeydâ yeter itdün haberi
Tutup âhir bu lisânı yüri pinhân olagör

59*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Yine deryâ-yı dil taşdı çıkardı bir 'aceb cevher
Ki ânı görmedi her giz dilâ 'ömrinde bir zer-ger
- 2 Bu bir cevherdürür bil kim ḥaḳîkat bu cihân içre
Anuñ var ismi yok resmi ṭoğırdı anı bir server
- 3 Giyüirdü câme-i rengîn göründü dürlü elvânı
Cihâmı kapladı düpdüz tehî-dest kalmadı bir yer
- 4 İki destindedür 'âlem açıkdur çeşm-i ebrûsu
Görüp başdan çıkar anı temâmet gösterüp ol ser

2 olup : ol S3 / sefer it : it sefer S3 // vaṭan-ı : veş S3.

3 cân : kân S1, fân MO.

4 yüri var 'irfân : şeh-i 'âlem-i cân FB, şeh-i ḥûbân MO / var : - S3.

6 ki : - MO // cevher-i maḥz : maḥv-ı fâni MO.

7 Nakşî : - S3 // tutup âhir bu lisânı : dönüb âhir bu libâsa MO.

* 59 S1 9b-10a, FB 28b, S2 15b, S3 36b, MO 21a-b

2 bil kim ḥaḳîkat : kim bu ḥaḳîkat S1, cânâ ḥaḳîkat S2// resmi : zâhir S1.

3 elvânı : elvânıñ S2, envâr S3 // bir yer : bir er S3.

4 açıkdur : açıldı MO // görüp başdan çıkar anı : gören anı çıkar başdan MO.

- 5 Bir el mağribdedür anuñ biri meşriķ diyârında
Olup gündüzlere nâzır birisi gicesin bekler
- 6 Bu bir meşhûr 'âlemdür temâmet 'ilm-i hikmetde
Kimesne görmemiş mişlin okırlar her dili ezber
- 7 Görünür cânib-i meşriķ biri da'vâ-yı hâş eyler
Biri mağrib diyârında görünmez dir ki benden er
- 8 İki şâh-ı cihândur bu tutarlar kâseler elde
Birinden zehr içer âdem birinden bâde-i kevşer
- 9 Birin *elf ü 'ayın ü zâl* olup bend eylemiş muhkem
Birin tevḥîde ḍam itmiş ki zıkrin eyleye enver
- 10 İkinüñ mâ-verâsın gör karar itme bu yerden geç
İriş şahrâ-yı 'irfâna cihân içre döküb terler
- 11 Buña sâhib-kırân ister ve gerni yoḥsa ey Nakşî
Çıkupdur cân u başından bu yolda nice 'Anterler

60*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gör nedür uçmaķ ve ḥûrî hem daḥi ğilmân eyâr
Kim senüñle biledür ol ğayride itmez qarâr
- 2 Hem Burâķ u kaşr-ı ma'nâ Kevşer ü Tûbâ ile
İdrîs ü Rıḍvân ü cennet daḥi ğayri her ne var
- 3 Hem nedür gör çâr ırmaķ kim biri şudur anuñ
Biri ḥamr ü biri süddür biri baldur yokla var

5 gündüzlere nâzır : gündüzleyin anuñ FB / gicesin : gice S3, MO.

6 bu bir : bular MO / temâmet : ḥaķıķat MO // her dili : hep veli S3.

7 benden : benün S2.

8 bu : bir S2.

9 birin : birinde FB / 'ayn u zel : vâv u ze MO / muhkem : - S3 // ḍam : ḥatm MO.

10 gör karar itme : qarartma göz S1 / bu yerden : birinden MO.

11 'Anterler : esterler MO.

* 60 S1 10a, FB 29b, S2 8b, S3 37b-38a, MO 26b-27a

1 uçmaķ : uçmağ S1, S2 / ey yar : eyar FB, S2 // senüñle : anuñla FB, senündür MO / biledür : bular MO.

2 İdrîs ü : odur pes MO / her : hem S3.

3 biri şudur anuñ : budur şûr anuñ FB.

- 4 Gir ezel şehrinde bak gör her biri bunlar nedür
İtme ye tâ kim ebedde cümlesi senden firâr
- 5 Diñle imdi bu kelâmım ger öziñse *râsihûn*
Kim anı te'vîle çekdi remzile Perverd-gâr
- 6 Olmaya 'âlim müevvil şöyle bil kim zâhidâ
Viremez Qur'ân'a ma'nâ zâhir olmaz iş bu kâr
- 7 İstimâ' it ânı imdi ideyin bir bir 'ıyân
Kalmasun pûşide ma'nâ 'ilmi olsun âşikâr
- 8 Bu gönül uçmağdurur bil 'ışkın olmuşdur Burâk
Kaşrı halka teşbîh idem eyleyüp nazmum nişâr
- 9 'Aqlıñı tûbâya tutdum kevsere itdüm kerem
İdris'e ihsân dinildi aña sen ey şehriyâr
- 10 Kuvvet-i rûh oldu vildân hem ferîştehler nefes
Hem virür câna hayâtı açılır şehir ü diyâr
- 11 Hem daği Rıdvân rızâdur seydür şû'dan murad
Hamra dirler ma'rifet çün idegör anı şikâr
- 12 Süd ise 'ilm-i ledündür daği hilm oldu 'asel
Kim akar cennetde bunlar тұrmayup leyl ü nehâr
- 13 Pesdürür bu nazm-ı pâkiñ 'ârifâna Nakşiyâ
Gayri fâş itme kerem kıl eyle gel bunda qarâr

4 ebedde : ide hep S1.

6 müevvil : münevver S1, suâli MO / olmaya 'âlim-i müevvil : olmaya ilm ile ya'ni S2 // zâhir olmaz iş bu kâr : 'ilmi olsun âşikâr S3 / olmaz : olmuş S2.

7 anı imdi : imdi anı FB // 'ilmi : 'ilmim S2, bu beyit MO nüshasında yok.

8 idem : itdüm S1, S2.

9 itdüm : didim MO // ey – S3.

10 vildân : Döldül S1, S2, S3, FB // hem virür : kim vire MO / şehir ü diyâr : şehri diyâr S2, FB.

11 daği : - MO / seydür raçudan : serdür resliginden S2 // Hamra dirler : Hamradurur FB / şikâr : âşikâr FB.

13 Pesdürür bu nazm-ı pâkiñ 'ârifâna Nakşiyâ : 'Âşıkânedür bu nazmın bilseler ey Nakşî MO.

61*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Benim bu ders-i bî-ḥarfım sorarsañ aslı Ḥaḳ'dandur
Me'ânî keşf ider ṭurmaz dehânsız bir dudakdandur
- 2 Toğar ol tıfl-ı dil bundan nihân eyler müsemmâsın
Görinür bin bir esmâdan ki ol 'âlî dudakdandur
- 3 Bunı şayd itmeyen sâlik irişmez kurb-ı şultâna
Ḳalur nâr-ı firâḳ içre egerçi bir budakdandur
- 4 Taleb-gâhında sâlikler eger bulmazsa bir kâmil
Vefâ virmez anuñ sa'yi ki itseñ pek ırakdandur
- 5 Kelâmuñ fehm iden Nakşî cihân-ı bî-vefâ içre
Sebak-dâşuñdur ol kes bil ki ol ulu ocaḳdandur

62*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'ilün)

- 1 Çek elüñ ey peri tenden yûri var cân olagör
İrişüp şâhid-i maḳşûduña bir kân olagör
- 2 Bozagör iş bu tılısmı okıyup 'ilm-i ledün
Ḳomayup tahtı tehî mülke Süleymân olagör
- 3 Giderüp senligi senden er olup ey peri sen
Gehi zâhırde ḥurûş it gehi pinhân olagör

* 61 S1 10a, FB 32a, S2 12b, S3 40b, MO 26a-b

1 benim : benim S2 / ḥarfım : ḥarfıñ S2, MO, ḥaḳdan S3 // dehansız : dehânın MO.

2 Bu beyit FB nüshasında yok. bu : bin bir MO / 'âlî : 'âḳıl MO.

3 görünsün bu : görünür biñ bir S3 // Kalur nâr-ı firâḳ : yanar nâr-ı caḥîm S2 / bir : bu FB.

4 Taleb-gâhında : taleb-i râhında S1, S2, MO // sa'yi : ya'ni S2.

5 cihân-ı : cihân u S1 // sebakdâşındur : mu'îd ismdür MO / ulu : 'âlî S2.

* 62 S1 10-b, FB 32a, S3 40b-41a, MO 25b-26a.

1 peri : güzel MO // maḳşûduña bir kân : maḳşûda 'azîm kân S1.

2 'ilm-i ledün : her bir dili sen MO // mülke Süleymân : mülküne şulṭan FB, S3, MO.

3 Bu beyit S3 nüshasında yok.

- 4 Giceyi gündüze katup virüben aña fenâ
Gün olup mülk-i beğâda meh-i tâbân olagör
- 5 Bu dili her deni bilmez göziñ aç âdem iseñ
Bulup ehlini anuñ sen kul u qurbân olagör
- 6 Budurur pendî muhaşşal saña Nakşî'n güzelüm
Añlayup nazmını anuñ anı yu kân olagör

63*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Hudâ zâhirdür ey gâfil işit kim halkdurur mestûr
Hilâfın añlayup zâhid şakın gel olma Hâk'dan dūr
- 2 Seni sen şanma kim sensin bu keşret 'ayn-ı vahdetdür
Bürünüp çâr 'unşûrı yüzünden eyledi ma'mûr
- 3 Saña yetmez mi bu hüccet güneş kim toğa 'âlemde
Girer her ğurfeden pertev olur çün hâneler pür-nûr
- 4 Bu sözden bilmeyüp zâhid işitdüm taş atarmışsın
Doğınur başına bir gün şakın ey gâfil epsem tûr
- 5 Belâdan dil bu esrârı maḥabbet şem'i dil-dâruñ
Tutuşdı hâne-i dilde şanasuñ yetdi her tennûr
- 6 Olup her gonca güllerden bilürsün mürşidi zâhid
Alursuñ sende balından qonarsuñ mişli-veş zenbûr
- 7 Yeter bu pendin ey Nakşî alan bir kılden almışdur
Kulağın bursalar çengin *Ene'l-Hâk* çağırur tanbûr

4 katup : katma FB, S3, MO // gün : kân S2, FB.

5 denî : velî MO.

6 anı yu : in yu MO.

* 63 S1 10a, FB 21b, S2 11b-12a, S3 28a, MO 18b

3 güneş : kişi S2 / toğa : doğsa S2, MO // girer : gir S3, toğar MO / her ğurfeden pertev : her taraftan bir nûr MO / bir nûr hâneler pür-nûr : hâne olur nûr S2.

4 sözden : dilden S2, MO.

6 5. ve 6. beyitler S1,S3, MO ve FB nüshalarında yok.

64*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gel beri merd-i cihân ol ey peri bir câna ir
Varhğından el çeküp sen vuşlat-ı cânâna ir
- 2 Çek elün dâr-ı fenâdan kûs-i rihlet çalmadan
Kıl sefer mülk-i beķâyâ mevti yok ihsâna ir
- 3 Serseri gezme cihânda âdem ol bir iş başar
Mürşid-i kâminden el al menzil-i şultâna ir
- 4 Geç nübüvvet perdesinden ir makâm-ı vuşlata
Gir velâyet şehri içre Ahmed-i Raḥmâna ir
- 5 Bir dūr-i yektâ güzelsiñ şolmadan ḥüsnün seniñ
Çık 'anâşır perdesinden mâhi-veş 'ummâna ir
- 6 İstimâ' itdünse zâhid ger kelâm-ı Nakşî'i
Kangı ma'denden ki geldiñ yine var ol kâna ir

65*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Kapuñdan çıksa bir sâlik Hudâ andan ḥitâb eyler
Özin tebdîl idüp anuñ kelâmın dört kitâb eyler
- 2 Boyanup rengine anı idüp bî-gânedan aḥfâ
Sarar kat kat libâs içre 'anâşırdan niķâb eyler
- 3 Olur kevnîñ Süleymân'ı ne kim var dîv ü cinnîden
Musahḥar eyleyüp aña ayağından türâb eyler
- 4 Görinür gerçi bir zerre bakarsañ zâḥir ol câna
Velî bâtında gel gör kim anı kevneyne ķâb eyler

* 64 S1 10b, S3 42a-b, MO 30b-31a

1 ir : var MO. Bu kelime MO nüshasında hep 'var' şeklindedir. // sen : gel MO.

* 65 S1 10a, FB 34b, S3 44a, MO 27a-b

1 özin : adın MO.

3 Süleymân'ı : şultânı S2, S3, FB.

4 gerçi bir zerre : her zerre içre :S1, S2.

- 5 Olur ol aḥsen-i şûret ta'ayyün gömleğin yırtup
İdüp mi'râc-ı şulṭânî öziñ 'âlî-cenâb eyler
- 6 Ser-â-ser 'ayn olup cismi ne kim var cümle eşyâda
Cemâliñ gösterüp aña tekellümsüz cevâb eyler
- 7 Biter her işleri Nakşî atar cân kurb-ı şulṭâna
İrişüp *mak'ad-i şidka* du'âsın müstecâb eyler

66*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Dilâ itmek dilerseñ ḥacc-ı ekber
Duḥûl it imdi ḳalbe olma ebter
- 2 Bilürsin kim dimişler beyt-i Ḥaḳ'dur
Giren aña bulur Ḥaḳḳ'ı olur er
- 3 Değildür taş u topraḳdan binâsı
İdüpdür anı ḳudret nûru enver
- 4 *Ene'l-Ḥaḳ* sırrına irmek dilerseñ
Ṭavaf it iş bu beyti ol hüner-ver
- 5 Odur kim itmeyenler ana secde
Olupdur ey perî İblîs-i bed-ḥâr
- 6 Saña itdüm bu 'ilmiñ intihâsın
Ḳabûl eyle göziñ aç merd isen ger
- 7 'Alî'ylen eyleyüp aña girenler
Ḥaḳîḳat buldı Ḳanber ḳoḳdı 'anber
- 8 Degil mi şehir-i 'ilmin bâbı ol kes
Ki itmişdür ehâdiş içre Server

5 ta'ayyün : yakîn MO // idüp : ider MO. Bu beyit S3 de yok.

6 eşyâda : eşyâdan S1 // tekellümsüz : ne kim saña MO.

* 66 S1 11b, S2 16a, MO 29b-30a

1 ḥacc-ı ekber : ḥacc'ül-ekber MO // imdi : - MO.

4 it iş bu : eyle o S2, MO.

5 itmeyenler : itmişler MO.

6 'ilmin : 'aḳlın S2// merd isen ger : erseñ ger S2, MO.

- 9 İmân it sözlerim lütf u kerem kıl
Bu yolda ey perî kesdür meded-ser
- 10 O albe girmeyince Nakı âhir
Tecellî itmedi bi'llâhî dilber

67*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bir 'acâyip şehre vardum ademden yok eşer
Lîk zeyn olmuş melekler şûret-i yüzden siper
- 2 Resim var ismi anılmaz şan vücûda gelmemiş
Alın Hakk olmuş ancak ne melek var ne beşer
- 3 Şeş cihetden taşra çıkmış renklerin bî-renk idüp
Her biri murâda ırmiş kılmış anlardan sefer
- 4 Şûretâ âdemdür ammâ sîreti bir gayridür
'Akl ırışmez bu ârâya mûnkire budur haber
- 5 Mazhar-ı zât-ı Hudâ'dur ma'nâ içre her biri
Kârı bunların yüzünden pâdişâh-ı bahr-ı ber
- 6 Üçler ü kırklar yediler tâ varınca biñlere
Baş olur devlet bulara muttaşıl şâm u şehir
- 7 Lîk görmez anı gözler yâ meger 'aynuñ gözi
Açıla 'aynıla aynuñ göre ey cân-ı peder
- 8 'Ayn ile 'aynı görenler bildi 'aynuñ 'aynunu
Bağmadı ol gayri 'ayna kim o gözdür mu'teber
- 9 Şehr-i 'ilme yol bulanlar 'âlem içre Nakiyâ
Anlayup nazmıñ iderler başlarında tâc-ı ser

9 sözlerim : sözüme MO // peri : gözel MO / kesdür : gider MO.

* 67 S1 11a, S2 16b, MO 28a

3 murâda ırmiş : ırmiş murâda S2.

4 budur haber : bir gayriden S2.

6 muttaşıl : dâim MO.

8 gözdür : olurdı MO.

68*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Sûre-i İhlâş'ı şayd it zâtuñ işbât eyle var
Yoksa zâhid sen anı işbât ile bitmez bu kâr
- 2 *Leyse fi'd-dâreyn*'i fehmi it kes ta'alluk bendüni
Şirk-i ahfâdan halâş ol nûra tebdîl ola nâr
- 3 Geh Celâlün geh Cemâlün olup âhîr mazharı
İşte cânâmuñ yüzünde san'at-ı Perverd-gâr
- 4 *Kâbe kavseyn*üñ şifâtın sırr-ı ahfâdan alup
Gösterüp keşret yüzünden ide zâtın âşikâr
- 5 Hâşılı 'ayn'ın giderseñ ey perî sen noktasın
'Âyn olur zâtuñ hakîkat kim odur dâru'l-karâr
- 6 Ger ihâta itmeye 'akluñ kelâm-ı Nakşî'yi
Olmadın 'âlemde zâhid var aña eyle timâr

69*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 *Küntü kenz*'in gevherinden gösterüp Hâk bir hüner
Oldı dil şarrâf-ı 'âlem tıldı benden baîr ü ber
- 2 Çâk olup kalbün hicâbın *kâbe kavseyn* içre çün
Sırr-ı *ev ednâ* ya irdi sırrum ey cân-ı peder
- 3 Ref' olup dil şes cihetden tıldı zâtum 'âleme
Gitdi andan çün ta'ayyün kim temâm oldı sefer
- 4 Seyr idüp mağrib diyârın cânımuñ pervânesi
Yakdum âhîr nâr-ı 'ışka kalmayup andan eser

* 68 S1 11b, FB 40b, S2 16b, S3 52a

3 yüzünde : yüzünden S2 / kudret : - S1, S2.

4 alup : bu gün S1/ ide : idüp S2.

5 zâtın : cismiñ S2 / kim odur dâru'l-karâr : ki oldırur dâr-ı karar S2.

* 69 S1 11b, FB 42a, S3 54a

2 olup : idüp S1 // sırrım : sırrı S1.

3 olup : idüp S1 / tıldı : tıgdu S3 // ta'ayyün : na'im S3.

- 5 Çıkdı bir yavru gülünden gösterüp andan vücûd
Giydi rengin câmeler çün yüzü gün alnı kamer
- 6 Server-i şâh-ı cihânsuñ şöyle bil kim Nakşiyâ
Kim Muhammed sırrı içre ya 'Ali'sin ya 'Ömer

70*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ey bu gün 'âlim geçenler mekteb-i 'irfân nedür
Mâderinden doğmadan ta'lim alan oğlân nedür
- 2 Re'y-i mer'î cümle 'âlem hilkat-i nâs olmadan
'Âlem-i milk-i hafâda maqşad-ı insân nedür
- 3 Perde-i vuşlatda sâlik küfre aqrân olmağa
Çâr 'unşur terkiibinden sırr olan îmân nedür
- 4 Cümleden bir enfüs içre çâr-yâr-ı Muştafâ
Bûbekir ve ger 'Ömer ve ger 'Ali 'Osmân nedür
- 5 Keşf olup âhîr hâkîkat levh-i dilden ey perî
Gösterüp biñ dürlü şûret 'arz olan dîvân nedür
- 6 Añladuñ bildüñ cihânı tütalum ey müdde'î
Ya bu cismüñ cennetinden vir haber vildân nedür
- 7 Eyleyüp kať'-ı menâzil bizâsun çâk itmeden
Ber-hevâ evc-i semâda per açan mürgân nedür
- 8 Mağrib ü meşrık arası ser-te-ser ma'mûr iken
Olmayup bir fâni perde mahfel-i şulţân nedür

5 gün : gül S1 / kamer : hamr S3.

6 bil kim : kim bil S1.

* 70 S1 11b-12a, FB 42b-43a, S2 13a, S3 55a

2 Re'-yi mer'î : çün mer'î S1, rû-yi mer'î S2.

3 aqrân : ikrar S1 // sır : sed S1,S2.

4 bir : bu S1, diyü S3 / enfüs : enfes S3.

6 cennetinde : cennetde FB.

8 fâni : gayri S1 / mahfel-i : mahmel-i S3.

9 Bu ribât-ı köhne içre bir daği kimdür kim ol
Bir yüzü âdemdür anuñ bir yüzü hayvân nedür

10 Nakşiyâ haqdur kelâmuñ lîk bu cism içre yâ
Ger hayât u 'aql u nefsiñ ger ola iz'ân nedür

71*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1 Bu gün meydân-ı 'aşk içre benüm bir gül'izârum var
Öter bâğınuñ bülbülleri bû-yı serv-i hıyârum var

2 Niğâbun ref' idüp yüzden cemâlün gösterelden ol
Görünür hâne-i dilden gelüp bir nazlı yârüm var

3 Onuñ meydân-ı 'aşk içre niçün toğ itmeyem başım
Tutar destinde çevkânı yarar bir şeh-süvârum var

4 Metâ'-ı hüsnünü yarüñ göreliden bil kim Nakşî
Benüm bâzâr-ı âşkîde aña özge kârum var

72*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(Fe'ilâtün) (Fe'ilün)

1 Gerçi kim bî'ata çok sâlik mümtâz gelür
Lîk Tıflî gibi bir merdân-ı Hudâ az gelür

2 Niçe medh itmeyeyim ben anı kim ol yardan
'Azm-i râh-ı 'adem itsem sem'a avâz gelür

3 El açup her kaçan itmek dılesem aña du'â
Görünür çeşmi ol meh gönül anda vaz gelür

4 Kime kim mahfî göründüm ider elbette niyâz
Bunu gör kim ne fettândur aña baksam nâz gelür

9 kimdür kim ol : kimdür o kim S1, kimdür ki ol S2//âdemdür : âdemden S2.

10 ger ola : kim ola S1.

* 71 MO 17a, Bu gazel sadece MO nüshasında var ve eksik.

* 72 MO 30b

5 Dileyüp vuşlat-ı şeyh anıñçün gelse emrime
Bile şubha gice ol 'âşık-ı şeh-bâz gelür

6 Nakşiyâ sen söyle bil kim nice devr itse felek
Sen ümîd itme anı böyle bir ser-bâz gelür

ZE

73*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1 Ne hâletdür bu hâlet kim kişi kendin imân itmez
İrüp menzil-i maşşûd özin 'ayn-ı 'ıyân itmez

2 Durur ikrâr-ı gaybîde terakkî istemez cânı
Qalur bend ü belâ içre olur tayy-i mekân itmez

3 Açup bâl ü perin cânâ sırr-ı bülend içre
Bulup Sîmurg-ı 'Ankâ'yı vücûdun âşiyân itmez

4 Hazer kıl sözlerüm fehm it bu nazmum itmeyen icrâ
Şanur mu ol denî yârîñ metâ'ında ziyân itmez

5 Cihânuñ merdi oldır kim bu nazm-ı pür-mu'ammâya
Nazar kıldıkda ey zâhid imân eyler gümân itmez

6 Bu sırrıñ şakla miftâhın o kesden kim bu gün Nakşî
Senüñ münkiriñ olmuşdur yoluñda demde kân itmez

74*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Aşlımız hûdur bizim kân gelmişüz
Oldurur kim halka biz cân gelmişüz

2 Dest-i kudret eyleyüpdür perveriş
Anıñ içün kâmil insân gelmişüz

* 73 S3 59a

* 74 S1 12a. FB 11a-b, S3 14b-15a, MO 35b-36a

1 halka : halkla S3 / biz cân : bürhân S1.

- 3 Dîv ü peri emrimizde râm olup
Hâtem-i vâkt-i Süleymân gelmişüz
- 4 Gösterüp yüz çâr 'unşurdan bu gün
Âşikâriz şanma pinhân gelmişüz
- 5 Artup eksilmez münevver nûrumuz
Aç göziñ kim biz gümân-kân gelmişüz
- 6 Vâriş-i mülküz bizimdür şaltanat
Padişâhız kevne şultân gelmişüz
- 7 Gelmemişdür arķamız her giz yere
Geşt-gîr-i demde merdân gelmişüz
- 8 Câm-ı 'ışkın nûş idüp bir cür'asın
Evvel âhîr mest ü hayrân gelmişüz
- 9 'Âkilüz tâc ü kabâyı neylerüz
Bu cihâna çünki 'uryân gelmişüz
- 10 Hâsta diller derdiniñ dermânına
Melhem-i Hakk'ız ki Lokmân gelmişüz
- 11 Ol kim eyler başını 'ışk içre toḡ
Naķşiyâ biz aña çevgân gelmişüz

75*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Fâris-i meydân-ı 'ışkız kim muḡabbet beklerüz
Pâs-bânız intihâ-yı sedd-i ser-ḡad beklerüz
- 2 Bâde-i 'ışk-ı ilâhî cânımız mest ideli
Ol şarâbı lâ yezâlî ile şoḡbet beklerüz

4 pinhân : nûḡşân S3.

5 gümân-kân : kemâ-kân S3, MO.

6 vâris-i mülküz : varis münkir MO // kevne : dehre MO.

7 keşt-gîr-i demde : keşt-gîr-i dehre MO / demde : deşt-i S1, dest-i S3.

* 75 S1 12b, FB 26a, S3 33a, MO 34a

1 pâs-bânız intihâ-yı sedd-i ser-ḡad : pâs-bân-ı intihâyız ser seri MO / sedd-i : sır-ı S1, S3.

- 3 *Men 'aref* sırrını bu dil mülküne kenz ideli
'Ârif-i Hakkâ'l-yakîniz genc-i vahdet beklerüz
- 4 Sırr-ı ahfâ mahv idelden mâsivâ-yı keşreti
Yâr ile tenhâ gönül mülkünde halvet beklerüz
- 5 Tîğ-i lâ'dan feth olaldan zâhidâ iklîm-i dil
Fî sebîli'llâh mücâhid bâb-ı rahmet beklerüz
- 6 Nakşiyâ *el-fakru fahrî* câmını nûş ideli
Lâ mekânun mestiyüz biz evc-i rif'at beklerüz

76*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Bilürüm bir binâsuñ kim tûfeng tob saña kâr itmez
Gerer göğsün 'adüvlerden dil ü cânın firâr itmez
- 2 Nedür ya bilsem ey meh-rû garaž el çekmeden bizden
Haber vir lûtf idüp cânâ ki dil sensiz karâr itmez
- 3 Cihân-ı bî-vefâ içre olanlar 'âkıbet-endîş
Bağup Mevlâ'sına geçer bu nâmı ihtiyâr itmez
- 4 Geçer fi'l-cümle varundan virüp çün üç talâk kevne
Mücerred eyler ol câmı haqîkat elden 'âr itmez
- 5 Olanlar 'aklı başında velî kimseye yâr olmaz
Fağırden gayri bir şey'i tutup yüz iftilhâr itmez
- 6 Budur ben bildüğüm Nakşî o kes kim bildi ağıârı
Kelâmın gûş idüp andan özüne anı yâr itmez

3 kenz : keşr S3.

* 76 S1 12b, FB 29b, S3 37b, MO 34b-35a

1 tûfeng tob : tûfanun FB // gerer : gör S3, gelen MO / göğsün : gelsün MO / firar : karar FB, S3, MO.

5 kimseye yar olmaz : ve gerni cânâ FB, ve ger nebî cânâ MO // şeyi : şeyden S3.

6 anda : anın MO.

77*

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

- 1 Cân virmez iseñ var yûri ol cân ele girmez
Bitmez bu işiñ haq bu ki cânân ele girmez
- 2 Serkeşlik idüp kalsan eğer 'âlem-i süflî
'Ulvîde olan 'ilmile 'irfân ele girmez
- 3 Gelmezse saña Cebreil-i Haq da'veti yâre
Göstermez öziñ ma'den-i Qur'ân ele girmez
- 4 Tob eyle başiñ menzil olup dâr-ı fenâdan
Sür esb-i sabâ reftiñi meydân ele girmez
- 5 Dürr-i yetim olmazsañ eğer sen bu şadefden
Dil içre talup ey peri ol kân ele girmez
- 6 Kalmazsa kalem hayrile şer yazmadan âhir
Kulluk yazılup vuslat-ı şultân ele girmez
- 7 Dil derdinüñ isterseñ eğer bunda devâsın
Tut dâmen-i lütfun ki bu Lokmân ele girmez
- 8 Yâd elden elün çekmeyen ey Nakşi hakikat
Bendi çözüleb yâr ile seyrân ele girmez

78*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Erenler qadr-i insâna harîdâr-ı cemâl olmaz
Cihât-ı sitteden destin çeker kim bu kemâl olmaz
- 2 Eker ü hem biter biçer temâmet ol beka tohumun
Kademden feyz alur cânâ fenâ olmak muhâl olmaz

* 77 S1 12b, FB 30b, S3 39a, MO 35a-b

1 var yûri ol cân : yûri var cânân MO.

3 ma'den-i Qur'ân : da'vet-i yâr S3.

4 fenâdan : fenâda FB // reftiñi : rahşını FB, rahtını MO.

5 bahre : içre S3.

6 Hayrile : hayr S3 // yazılup : bulunup MO.

8 elün : alan MO / çekmeyen ey : çekmeyenîñ FB, S3, MO / elin : - S3 // çözüleb : bozulup MO.

* 78 S1 12b-13a, FB 31b-32a, S3 40a-b, MO 34a-b

- 3 Ne kahrından hayâl aňlar ne luřfundan umar bir şey
Geçer ĥavf u recâsından 'ademdür bunda kâl olmaz
- 4 Oñat fehîm eyle ey zâhid bu söz ince hayâl ister
Ki bu nazm-ı dürer-bârum hevâ ile makâl olmaz
- 5 Bu sırrı bilmek isterseñ elüñ çek hây-ı hûyuñdan
Eşigüm ihtiyar eyle ırâqdan bu suâl olmaz
- 6 Bir ol birlikde dirlik it cihâna bakmayup aĥvel
Şırât-ı müstakîm aňla ki ġayrîden mecâl olmaz
- 7 Bular devletdürür kim bil ĥaġîkat bu cihân içre
Bulınmaz mâ-verâ bunda ki bunsuz kes ricâl olmaz
- 8 Şikâr olmazsa ey Nakşî bu devlet şeyĥ-i kâminden
Görünmez Ĥaġ aña her giz qalur ol ehl-i ĥâl olmaz

79*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Ne güzeldür iki gömlek ki sırrı olmaya fâş
Budur erlik çıka amma birisinden iki baş
- 2 Ne 'acebdür gör ol kim bu fenâ mülke gire
Kiminiñ câmesi boz hem kimiñ ola ħumaş
- 3 Ki gelenler bu cihâna ikiden ĥâlî degil
Biri lâ ĥavfe düşüpdür birisinüñ gözi yaş
- 4 Yüri var eyle tefekkür bu rumûzum ne ki var
Ĥaber al ey peri andan vañan-ı aşıla ulaş

2 eker ü hem biter : eker biter eker S1, eker ü biçer ü biter MO / toĥmun : milkin MO.

3 ĥayâl : kaçar S1.

4 oñat : oñut MO / eyle : it MO.

5 ırâqdan bu : bu ırâqdan MO.

6 dirlik : - S3 / aĥvel : aşla S3, MO.

7 bular : bu bir MO / bu cihân içre : ey şeh-i 'âlem MO.

8 şeyĥ-i kâminden : ger cihân içre MO // Ĥaġ : - MO.

* 79 S1 13a-b, FB 22b-23a, S3 29b, MO 36a-b

1 iki gömlek : göñlek FB / ki : - S3 / sırrı : sır FB, MO // birisinden : biri senden FB.

2 Bu beyit sadece MO nüshasında var.

3 bu : - S3 // birisiniñ gözi yaş : birisinde göz kaç S1.

4 var eyle : - eyle S3, MO.

- 5 Ki ola bir iki deryâ gide benlik aradan
Tuta sırrıñ dü cihânı kıala bu ceng ü şavaş
- 5 Budur âhir saña pendüm dileriseñ ger anı
Ser-i kûyunda bu Nakşı'ñ yûri var durma dolaş
- KAF
80*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 *Lî me'a'llâh* mektebinden okıduñsa bir sebağ
Sen seni bildüñ nedensüñ aç göziñ bir hoşca bağ
- 2 Ne 'acebdür göre ol kim bu fenâ mülke giren
Kimi câhil kimi gâfil kimisi vâsıl-ı Hâğ
- 3 Var yûri bul bir mürebbi bulmak isterseñ anı
Nuḡḡuñicrâ eyle anuñ bildigün elden bırak
- 4 Var kadem baş râh-ı 'ışka senligin dağıt gider
Yağ anı 'ışkıñ yolunda baş açık yalın ayak
- 5 Sen seni 'âlim şanursuñ 'âlim oldır zâhidâ
Levh-i dilden ola dersi olmaya fem dil dudak
- 6 Ağ karalıqlan bir olmaz mekteb-i 'irfâna gel
Bâb-ı 'ışkdan bir sebağ al kara kalbiñ eyle ağ
- 7 Geç bu benlik perdesinden nefsiñ idrâk eyle gel
Şirk- i ahfâdan ħalâş ol kim budur cânâ durak

5 ki ola bir iki deryâ : ki o bir iki S3 // dü : bu MO.

6 pendüm : remzüm MO / ger : ki S3, MO.

* 80 S1 13b, FB 8b, S2 16a-b, S3 11a-b, MO 36b-37a

1 okıdınsa : okırsan MO // Sen seni bildüñ nedensüñ aç göziñ bir hoşca bağ : Fehm idüp öz kendi nefsin zâhir olur seneden Hâğ MO.

2 Bu beyit sadece MO nüshasında var.

3 bul bir mürebbi bulmak isterseñ anı : bul mürebbi bulmak isterseñ anı FB, bul bir mürebbi bilmek istersen eger S2, sen bir mürebbi bulmak istersen ağı MO // elden : cümle S1, S3.

4 var : gel MO / dağıt : tağın S1 / gider : bu gün MO. S2 nüshasında 3. beyit 6. beyitle yer değıştirmiştir, ayrıca MO nüshasında beyitlerin dizilişi diğér nüshalardan farklı.

5 sen seni 'âlim şanursun 'âlim oldır zâhidâ : Nüşa-i insânı ħatm it budur Ümmü'l-Kitâb MO // ola : okı S1. S2 nüshasında 5. Beyit olarak var.

6 karalıqlan bir : kara şaymağla S1, karalıqlan S3, karanmağla S2, karartmak ile MO. // kara kalbiñ eyle : kalbiñ eyle durma MO. S2 de 7. beyit.

7 nefsiñ : kendiñ MO // oalâa : berî MO / durak : devrân S3, FB.

- 8 Ten kulağı diñlemez zâhid kelâm-ı Nakşî'i
Cân kulağı diñler anı var mı sende ol kulağ

81*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Levh-i dilden sil hicâbı ey gönül gel câna bak
Gir vücûduñ şehri içre aç göziñ cânâna bak
- 2 Bir avuç hâk eylemiş gör zâtınuñ mir'âtını
Gösterür âdem yüzünden kend'özin merdâna bak
- 3 Bilmek isterseñ yüzünden *küntü kenz*'iñ sırrını
Mekteb-i hüsnünde dâ'im okınan Qur'ân'a bak
- 4 Var yûri toğ eyle başuñ vir metâ'-ı hüsnine
Gir bu gün bâzâr-ı ışkâ çalınan çevgâna bak
- 5 Mîşe-zâr-ı 'âlem içre şanma hergiz hâlidür
Er yatur her bir gönülde aç göziñ şîrâna bak
- 6 On sekiz biñ 'âlemiñ kılmak dilerseñ seyrini
'Ârif ol 'âlemde Nakşî gel beri insâna bak

82*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ey bizi inkâr iden kes bir bilür yârîñ mi yok
Yohsa kalduñ küfr içinde Hakk'a ikrârıñ mı yok
- 2 Bir 'ilâc it iş bu derde ölmeden 'âlemde gel
Kurtul âhîr bu belâdan ey kişi 'ârıñ mı yok

* 81 S1 13b, FB 19a, S2 17b, S3 24b-25a, MO 37a-b

1 şehri : şâhım S2.

2 hâk eylemiş gör : toprak kılmış MO // gösterür : gösterüp S1. Bu beyit S2 nüshasında 3. beyit olarak bulunmaktadır.

3 Bu beyit S2 nüshasında 2. beyit olarak bulunmaktadır.

6 'âlemde : 'âlem S2.

* 82 S1 13a, FB 25a, S2 17b, S3 32a-b, MO 37b-38a

1 ikrârıñ mı yok : ikrârıñ mı var FB.

- 3 Añlayup âb-ı hayâtı 'âlem-i zulmetde çün
İçmedüñ bu Hızr elünden çeşm-i bîdâruñ mı yok
- 4 Geç bu benlik perdesinden mezheb-i 'irfâna gel
Yek nazar kıl bu cihâna yokla gör yârüñ mi yok
- 5 El çeküp ol şâh deminden 'ışka hem-râh olmayup
Bu muhabbet hânesinde yanmağa nâruñ mı yok
- 6 Eyleyüp kat'-ı menâzil bu fenâ mülkünde uş
Kurb-ı Hakk'a vâsıl olduñ yoksa inkâruñ mı yok
- 7 *Hamdû li'llâh* çekme gam kim 'âlem içre Nakşiyâ
Mürdeye cânlar bağışlar tatlı güftâruñ mı yok

83*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gel gider dilden hicâbın kudret-i Yezdân'a bak
Aç göziñ mir'ât-ı Hakk'dan gör öziñ Rahmân'a bak
- 2 Sen ne gevhersüñ hakîkat bilmek isterseñ eger
Gir gönül mülkünde şâhım çalkanan 'ummâna bak
- 3 Muşhaf-ı hüsninde gördüm sûre-i ihlâsı ben
Zâhidâ inkâr iderseñ âyet-i Kur'an'a bak
- 4 Geç kelâmıñ keşretinden 'ârif ol ma'nî gör
Yoluñ işbât eyle zâhid seccâde-i cânâ bak
- 5 Nakşiyâ görmek dilerseñ kendi özin 'âlemde sen
On sekiz biñ 'âleme mir'ât olan insâna bak

4 mezheb-i : mekteb-i S3 // nazar kıl bu : nazarlan bâk S2, nazarla bak MO.

5 bu beyit S2'de yok.

6 inkârıñ : ikrârıñ S3.

7 kim : - MO.

* 83 S1 13b, S3 61a, MO 37a

2 gir : gel S3 // 'ummâna : âsmâna S1, deryâya MO.

4 me'ânî gör : ma'ani enver S1 // yoluñ : birlik S3, MO / zâhid seccâde-i cânâ : cânâ nüsha-i cânâna S3.

5 insâna : cânâ MO.

84*

- 1 Kimiñ kim cihân içre bu 'ışkıdan şafâsı yok
'Âşık degıldür ol mürdedür ya mâ-verâsı yok¹²⁸
- 2 Cân kıblesinüñ Ka'be'sine başmayan ayak
Hacc-i beden eylerse de biñ kerre *illâ*'sı yok
- 3 Bir mektebe girdüm bu 'ışkıñ sarayında
'Âşıklar okır bir dil ki harf ü şadâsı yok
- 4 Olmazsa fenâ sâlik olan râh-ı Hudâ'da
Kaldı firâk içinde gülmez beķâsı yok
- 5 Nakşiyâ bir 'âşık itmeye girü vuşlat-ı yâr
İki cihânı virseler olmaz ğınâsı yok

KEF

85*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gel baña gûş-i cân it gör ne kâr itsem gerek
Kim dilâ bu nazm-ı pâkim yâd-gâr itsem gerek
- 2 Fem açup her şubh-dem ben bülbül-âsâ ey perî
Gül-şen-i dehr içre 'ışkım âşikâr itsem gerek
- 3 Âteş-i âh-ı derûnum yakmayup mu 'âlemi
Kim şehâ münkir elünden âh u zâr itsem gerek
- 4 Tıtdı kevni mübtedîler ehle ragbet kalmadı
Bulmadum bir yâr-i şâdık kimi yâr itsem gerek

* 84 S1 14a, FB 31b, S3 40a, MO 38a

¹²⁸ Bu şiirin vezni bozuk.

2 eylerse de biñ kerre : eylerse ger bir oerre MO.

3 - : ben MQ.

4 olan : - S3 // gülmez : - S3.

5 girü : - S3 // olmaz : aĝlar MO / yok : - S3.

* 85 S1 14a, FB 42a, S3 54a-b

2 fem : fehmi S3 / şubh- dem : şubh u şâm S3 / ey : S3.

3 yakmayup : yakmasun S3.

- 5 Zâgıla bûlbûl karışdı girmek ister gül-şene
Yok mı bir fârûk-ı 'âlem seng-sâr itsem gerek
- 6 Dest-i a' dâdan hâkîkat zâhidâ her şubh u şâm
Dîde-i eşk-i sirişküm cûybâr itsem gerek
- 7 Bahriyüm uçmak fezâda var ise 'ışkın eri
İhtiyâr itsen eşigüm zer nişâr itsem gerek
- 8 Varise meydân-ı 'ışkda hasta-diller Nakşiyâ
Gelsün âhir ol baña kim ben timâr itsem gerek

86*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Göründi hâne-i dilden bu gün nûrî dil-ârânûñ
Anıñcün urdı cân terkin Semerkand u Buḥârâ'nuñ
- 2 Göründü rû'yet-i Bârî bu gönülüm şöyle mest oldu
Görünmez baña bir zerre ser-â-ser mülkü Dârâ'nuñ
- 3 Kõmaz Mecnûn elünden bil gönül gör bâde-i 'ışkı
Ki görmüşdür o câm içre cemâlini Leylâ'nuñ
- 4 Çeküp el cümle esmâdan geçüp lâ perdesinden dil
Temâmet aîladı cânâ müsemâmın ol illâ'nuñ
- 5 Müdâm it 'ışkın ey Nakşî şakın yâd itme ferdâyı
İrişdi çünkü bezm içre cemâl-i yâre seyrânûñ

87*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Âh elüñden ey felek yine çeşmüm kan eyledüñ
Sevdürüp ol dil-beri hâlim perîşân eyledüñ

7 bahriyim : bahrim FB / eri : ebedi S1// nişâr : nişân S1, bu beyit S3 de yok.

* 86 S1 14a, FB 5a, S2 18a-b, S3 6b- 7a

1 dilden : dilde S1, S3.

2 göründü rû'yet : görelden vech-i S2, MO, görüldü rû'yet FB / mest oldu : mestdür kim S2 / Dârâ'nuñ : arânûñ S3.

3 Mecnûn elinden : Mecnûn-veş elden S2.

4 aîladı : geldi S3 / illâmûñ : esmânûñ S1, S3.

* 87 S1 14a-b, FB 34b-35a, S3 44b

- 2 Giceler tâ şubh olunca gözlerim pür-ğün idüp
Akıdup çeşm-i sirişküm cânı nâlân eyledüñ
- 3 Gitdi elden ihtiyârum şabra tâkat kalmadı
Bî-mecâl itdüñ bu cânı zâr u giryân eyledüñ
- 4 Gösterüp biñ dürlü nâzın şîve vü hüsniñde çün
'Aqlımı yağmaya virdüñ kârum efgân eyledüñ
- 5 Şerbet-i vaşlundan anuñ ey felek kandurmayup
Teşne-dil kılduñ bu cânı hâk-i yeksân eyledüñ
- 6 Söz budur âhir muhaşşal ol melek-sîmâ için
Nağşi-i bî-çârenüñ 'ışkını tuğyân eyledüñ

88*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(Fe ilâtün) (Fe'ilün)

- 1 Şeyh olaldan Nağşiyâ sen bir 'aceb kâr eyledüñ
Münkiriñ bu gün cihânı başına dâr eyledüñ
- 2 Mü'mine kand ü nebât münkire zehr oldu uş
Kim anı rûz-i elestden böyle bâzâr eyledüñ
- 3 İmdi ma'lûm oldu Mevlâ her ne emr itdi ezel
Bu ebedde sâlikâne anı izhâr eyledüñ
- 4 Serseri 'âşık gezerken mezheb-i 'irfân ile
İrgirüp ma'sûka anı vaşl-ı dildâr eyledüñ
- 5 Aña hüccet bu yeter kim Nağşiyâ mü'minleri
Ayırup münkirlerinden kendiñe yâr eyledüñ

2 çeşm-i : seyl-i S3 / cânı : çille-i S3.

3 bî-mecâl : bî-hayâl S3.

4 nâzın şîve-i : nâzu şîve-i S1 / çün : sen S3.

* 88 S1 14a, S2 18a, S3 57b

89*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Külü kurbânyum cânâ bu gün nefsin bilen yârûñ
Ve gerni enbiyâ haqqı selâmın almam ağıyârûñ
- 2 Niderler anı ey meh-rû bu gün gird-âb-ı ekber çün
Anı cezbe eyleyüp âhîr erişe hısmı Settârûñ
- 3 Geçüp sen nefy ü işbâtı fenâ bul cümleden tâ kim
Olup bu cism-i haqqânî cihânı tuta envârûñ
- 4 Ne ıssı okımağ yazmağ bu sırra vâkıf olmazsıñ
Gider bu *ahsen-i takvîm* seni şayd eyler inkârûñ
- 5 İrem dirseñ bu esrâra nazar kıl 'ayn-i 'ibretle
Ne yazdum yokla iç yüzden kemâlin aña güftârûñ
- 6 Ve gerni olmaya fehmüñ kerem kıl imdi ey zâhid
Elüñ çek Nakşı'den lütf it degıldür bu seniñ kârûñ

90*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Bi-hamdi'llâh bu gün cânâ yine sen bir nişân itdüñ
Yapup mülk-i 'azîzânı 'aceb hoş ad u şan itdüñ
- 2 Ol 'âşıklar ki gelmişdür haqqât bizden öñden çün
Olarun şâd idüp rûhın birin şâh-ı cihân itdüñ
- 3 Yeter bu hidmetin Haqq'a ki bu dâr-ı fenâ içre
Sehâvet eyleyüp şâhum beğâda bir mekân itdüñ
- 4 Cihân turdukça tur âhîr ki sen bu kalb-i vîrânı
Götürdüñ hâk-i zilletden anı sen şâd-mân itdüñ

* 89 S1 14b, FB 43a, S3 55b

6 kerem kıl : kerem it S2.

* 90 S1 14b, FB 25a-b, S2 17b-18a, S3 30b

1 birin : bize S2, bizi S1.

3 şâhum : âhîr S2.

4 âhîr : şâhum S2 / bu : bir S2.

- 5 Nazar kıl kudret-i Hakk'a ki gayrin olmayup âhir
Zuhûr itdüm zamânında yolumda cân revân itdün
- 6 Seher-hîz oldu senünle bu cism-i nâ-tüvân gör kim
Virüp lütfün aña kuvvet dü çeşmüm dide-bân itdün
- 7 Saña yetmez mi bu devlet ki gayre itmeyüp anı
Bilüb âhir mahallin sen seha-yı 'ârifân itdün
- 8 Çalınup kûs-ı rihlet çün huzûr-ı Hakk'a vardıkda
Bu hudmet tohmın ey meh-rû aña sen armağan itdün
- 9 Muqaddermiş ezelden Hak yüziñden olması ma'mûr
Olar kim bu ebed içre muqadderde nişân itdün
- 10 Ser-â-pâ ol yıkılmışken hakikat ey şeh-i 'âlem
Yine ma'mûr idüp anı Hak'a dostluk 'ıyân itdün
- 11 Birine ol dimişdür Hak bilirsün ey kerem-kânı
Virür elbet zamân ister anı şanma ziyân itdün
- 12 Bilüp bu Nakşi'niñ kadrin boyanup rengine anuñ
İrişdün Ka'be-i vaşla imân üzre imân itdün

91*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Görmüşem bir bâğ-ı cennet hâk-i 'anber gül degil
Gonca güller yahşi anda nuṭṭ ider bülbul degil
- 2 Şâniyâ gördüm muḳâbil lâle vü sünbülleri
Her biri bir reñge girmiş şî'r okır sünbül degil
- 3 Ref' olup gözden hicâbım gördüm anuñ şehrini
Şatılur 'ışkıñ kumaşı müşteriler kul degil

5 cân revân : seyl revân S2.

6 seher-hîz : seher hayrân S3.

7 seha-yı : seni ey S1.

9 nişân : olan S2.

11 ol : oñ FB, on S2.

* 91 S1 14b-15a, FB 4a, S2 19a-20b, S3 5b-6a, MO 38a-b

1 yahşi : bitmiş S2, MO / 'anber : gayri S3 // nuṭṭ iderler bülbul : lutf iderler gül S1, S3, nâz iderler gül S2, MO.

2 lâle : lâ S3.

3 anuñ : âhir S2, bu beyit S3 nüshasında yok.

- 4 Mest olup hayrân durdum yakalar çâk itmege
Geldi ol bâd-ı şabâ çün esdi ammâ yel degil
- 5 Germ olup meclisde cânâ gördüm âhir bir melek
Sâz ilen eyler tekellüm söyler ammâ dil degil
- 6 Düşdüm ol dem baır-i 'ışka aldırup. 'aqlum tamâm
Nîl-veş çeşm-i sirîşküm akar ammâ sel degil
- 7 Cân virüp başdan geçenler mest olup girmiş yola
Bî-vücûd olmuş giderler tağ u şahrâ yol degil
- 8 Bûsitân-ı ma'nevî'nün zâhidâ bülbülleri
Nakşî'den feryâd iderler lîk anlar kûl degil

92*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Pendümi gûş eyle zâhid cân virüp cânânı bul
Öl yûri ölmezden evvel Hayy olan şultânı bul
- 2 Halk idüp bir zerresinden on sekiz biñ 'âlemi
Çâr 'unşur hânesinden gösteren insânı bul
- 3 Gizlemiş bir katresinden baır ü berri lâ yezâl
Aç göziñ fehm it bu nazmı var yûri ol kânı bul
- 4 Bu 'anâsır kisvetinde kimdürür nuḡ eyleyen
Men 'aref'den okı dersi merd iseñ gel anı bul

4 mest olup : şubh-dem MO / durdum : dururlar S3 / itmege : oluna MO // çün : kim S1 / geldi ol bâd-ı şabâ çün esdi : kopdu ol rûz-u kıyâmet eser S2 / yel : gül S3.

5 Germ olup meclisde cânâ gördüm âhir bir melek : Gördüm ol dem bir makâmı cümle dilden dört melek S2 / meclisde cânâ : mücellâ serâser MO // saz : naz S3, MO.

6 ol dem : âhir S2 // Nîl-veş çeşm-i sirîşküm akar ammâ sel degil : Kaynayıp nâr-ı muhabbet akar ammâ sel degil S2.

7 girmiş yola : girse aña S1, S3 / tağ : dağı MO.

8 Nakşî'den : Nakşîyâ S1 / lîk anlar : çâr 'anâsır MO. Son beyit S2 de şöyledir;

Nakşîyâ anlar ki buldu pâdişâh-i evveli

Kûl iken şultân olurlar âhir anlar kûl degil

* 92 S1 15a, FB 11a, S2 18b, S3 14a-b, MO 38b-39a

1 zâhid cân virüp cânânı bul : ey dil var yûri sen cânı bul S2 / öl yûri ölmezden evvel hay olan şultânı bul / ölmeden evvel mülk-i dilde hay olup cânânı bul S2, Çık aradan olma gafil cân virüp cânânı bul MO.

3 Gizlemiş bir katresinden baır ü berri : gizlemişdir ber ü baırı zerresinde MO / katresinden : katresinde S3 / baır ü ber : ber ü baır S2 // it : eyle MO / kânı : cânı S3.

- 5 Nakşı-veş meydân-ı dilde 'ışk elünden 'âşıkân
Başların toğ eyleyüp gâltân olan meydânı bul

93*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Yetiş pîr-i murâdım sen bu 'abdiñ ber-murâd it gel
Götür hâk-i mezelletden yıkılmış kalbi şâd it gel
- 2 Bilürsin tâ ezelden kim bu dil sensiz qarâr itmez
İriş lutf eyle şulânım bu gurbetden azâd it gel
- 3 Niķâbuñ ref' idüp yüzden şalâ it ehl-i irfâna
Cemâlûñ görsün 'âşıklar kapuñ yer yer güşâd it gel
- 4 'Atâ it 'ilm baħrinûñ açup dil mektebin âħir
Okıt gel 'ilm-i zâtından baña sen kol kanâd it gel
- 5 Kapuñda feyz umar gelmiş harîdârın olup Nakşî
Metâ-'ı hüsniñ ister ol virüp anı mezâd it gel

94*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'ilün)

- 1 Yine bir tuhfе getürdüm saña ey taze nihâl
Mîve-i bâğ-ı ârâmdan ki budur zevķ-i ricâl
- 2 Dikegör bâğ-ı vücûd içre bu gün toħmın anuñ
Gül olup göstere kendin yine ol kaşı hilâl

4 bu 'anâsır kisvetinde : taħt-gâh-ı Mısr-ı dilde S2, bu 'anâsır keşretinden MO // Men 'aref'den okı dersi
: al haber dil Yûsuf'undan S2, men 'aref okı dersi S3.

5 Nakşı-veş meydân-ı dilde 'aşk elinden 'âşıkân : Nakşîyâ meydân-ı 'aşkda şehri dilde 'âşıkân S2 /
meydânı : mendânı S3.

* 93 S1 15a, FB 11b-12a, S3 15b, MO 39a

1 ber-murâd it gel : pür-murâd it – S3.

2 gel : - S3.

3 şalâ it : şalâtın MO // gel : - S3.

4 baħrinûñ : baħrinde MO / âoir : Yâ Rab MO / zâtından : ledünniden MO.

5 virüp : getür MO / mezâd : meded S1, S2, FB, murâd MO.

* 94 S1 15a-b, FB 20a-b, S3 33a, MO 39a-b

1 zevķ-i ricâl : mâl ü melâl MO.

2 yine : bite FB.

- 3 Getürüp luṭfile ḳahrın çözüüb bend-i Hudâ
İkilik gide aradan görüne ḥüsn-i cemâl
- 4 Bir olup birlige bit gel okıyup 'ilm-i ledün
Sen anı bul yüri sensin ki budur kesb-i kemâl
- 5 Bu söziñ ma'nisin aıla ḳademiñ iç yüze baş
Beri gel taşrada gezme yeter itdün ḳuru ḳâl
- 6 Ne ḳara günlere ḳaldık sözüm añlanmaz ise
Bir işiñ bitmedi kendiñ saña nefsiñ idüp al
- 7 Bu dili her denî bilmez eriseñ erlik idüp
Ne ki itdün bu arada idegör ince ḥayâl
- 8 'Aceb 'irfâna irişdün bürünüb her şıfatı
Görünüb cümleye Nakşî ḳomadıñ şabra mecâl

95*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Ebûbekr ü 'Ömer 'Osmân gel ey zâhid ne kândur bil
'Ali'ylen dört olur bunlar ki cânâ cümle cândur bil
- 2 Bular bir dürr-i yektâdur bulunmaz degme baḥr içre
Şadefler birle zeyn olmuş velî gözden nihândur bil
- 3 Tarîk-i ehl-i sünnetdür bunuñ dördün daḥi sevmek
Rıfâzîdür o kim sevmez bu ḥod günden 'ıyândur bil
- 4 Bular bir tâc-ı devletdür cihân-ı bî-vefâ içre
Kimiñ başında bend olsa zemîn ü âsumândur bil
- 5 Daḥi ḥalk olmadı zâhid ḥaḳîḳat yerler ü gökler
Severdim ben anuñ dördün ki ansız dîde kandur bil

5 ḳademiñ iç yüz baş : ḳadehiñ iç yüz tâcı FB // ḳuru : ḳıl MO.

7 denî : biri MO // itdün : itdüm S1, MO.

* 95 S1 15a, S2 19a, MO 40a-b

1 cândur : kândur MO.

2 Şadefler birle : Ḥaḳîḳat içre MO.

5 olmadı zâhid ḥaḳîḳat yerler ü gökler : olmadan yerler ü gökler ḥaḳîḳat zâhidâ MO.

- 6 Bu bir bühtân-ı a'zâmdur idenler ehl-i 'irfâna
Çıkar ol dîn ü imândan ki bir ulu ziyândur bil
- 7 Benim ol 'aşık-ı şeydâ ki anlardan Hudâ hakkı
Degilüm bir nefes ayru o sözler hep yalandur bil
- 8 Tenim birdür özüm birdür gözüm birdür sözüm birdür
Kim anlar bir vucûd olmuş daî bir imândur bil
- 9 Dilerseñ nazmın işbâtun *kenefsî* remzi pesdür pes
Meger olmaya iz'ânun bu hod fânî cihândur bil
- 10 Muhaşşal gör nedür Nakşî ki yazdım anı ey zâhid
Benim cânım hakikatde olara armağandır bil

96*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 İzin sür evliyânun gel öziñden çıkma hüşyâr ol
İriş menzil-i makşûda düşür 'akluñ sebk-bâr ol
- 2 Yeter şirk üzre gezdün gel bulup bir mürşid-i kâmil
Sürüp yüzler ayağına imân it sözlerin yâr ol
- 3 Yüzümden söyleyen Hak'dur eşer yok bende benlikden
Kabul it pendimi lutf it bu sırdan var haber-dâr ol
- 4 Dilerseñ ger bu devletden Hudâ-yı lem yezelden sen
Gider qalbünden inkârı qapumda gel emek-dâr ol
- 5 Reh-i 'ışkında dil-dârün celâliyle cemâlünden
Temâmet feyz olup âhir gehi nûr ü gehi nâr ol
- 6 Bir it gel lutf ilen qahrı ayırma yâre mahrem düş
İkilik perdesinden geç anuñla anı bul var ol

6 ki bir : ol ki bu MO.

8 Bu beyit sadece MO nüshasında var.

* 96 S1 15b, FB 33a-b, S3 42b

1 öziñden çıkma hüşyâr ol : buylup bir mürşid-i kâmil S3.

2 üzre : içre S3.

3 Yüzümden : bu remzden FB / söyleyen : söyleyüp S3.

5 alup : olup FB.

6 gel : - S3 / ilen : ile FB.

- 7 İriş gör sırr-ı ahfâyı haber al kavî-i a'zamdan
Dil ol dilden geçüp cânâ öziñ bil ehl-i esrâr ol
- 8 Söziñ anlatma ey Nakşî hakikat ehle pesdür bu
Ki bilmez kadrini her kes kerem kıl açma settâr ol

97*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Hamdû li'llâh yine yârüm baña 'arz itdi cemâl
Dil olup söyledi cismüm görünüb baña bu hâl
- 2 Didi ey gevher-i yektâ beri gel diñle beni
Ki budur ey peri-peyker kişide mahfî kemâl
- 3 Didim ey Kâdîr-i Mevlâm anı kim gördü gözüm
Kimûñ olmak gerek ol gözde ola şîrk-i muhâl
- 4 Didi ey âşîk-ı şeydâ bunu faş itme şakın
Çek elüñ kendüñi pek tut buradan itme suâl
- 5 Didim 'âhîr ben aña kim görünen pes kim ola
Gide benden ikilik tâ buluna şabra mecâl
- 6 Didi mir'âta nazar kıl görünenden haber al
Çık aradan ne görürseñ idegör ince hayâl
- 7 Bu söziñ ma'nisin aña gir içerden içeri
Haber al taşrada gezme bu degildür kuru kâl
- 8 Didi hem kurba kadem baş idüben mahv-ı vücûd
İki görme biri Nakşî seni redd it beni al

7 kavî-i : gavs-ı S3.

* 97 S1 15b, FB 40b, S2 18b, S3 52a-b

1 cismim : cismim S1, FB, S3.

2 ki : kim S2.

3 Mevlâm : Mevlâ S2// gerekse gözde ola şîrk-i : gerek ol göz ki ol şîrke S2, S3, gerekse ol göz ki ola şîrk-i S1

5 ben aña kim : aña men kim S2 / görünen : göreniñ S3.

8 mahv-ı vücûd : mahv u vücûd S1, S2.

98*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 İşit seccâde-i şer'i velâkin añla insân ol
Gider qalbünden inkârı sözüm tut ehl-i 'irfân ol
- 2 Şerî'at ger haqîkat kim biri kâl ü biri hâldür
İrşdi nuḡ-ı ḥazretten şikâr it bir ulu kân ol
- 3 Olar kim şeyḥ-i kâmindür oturmuşdur bi-izni'llâh
Çekerler ḥalkı irşâda elün tut kul u kurbân ol
- 4 Özüm ayn-ı haqîkatdur şerî'at hâlim olmuşdur
Odur kim dört kitâbım ben qabûl it ehl-i îmân ol
- 5 Bunu inkâr iden kimse çıkar dinden imândan bil
Qabûl itmez anı Mevlâ meded itdünse pişmân ol
- 6 Anuñ kim azli vü naşbı ola maḥlûḡ elünden çün
Olur mu vâriş-i Aḥmed ḥaber vir emre fermân ol
- 7 Uyan âḫir bu ḡafletten cehâlet perdesin çâk it
Okı bir şeyḥ-i kâminden eşigün bekle miḥmân ol
- 8 Nedür gör Nakşı-i şeydâ nebî vü ger velî mürsel
Degildün ḡayri anlardan işit bu sırta ḥayrân ol

MİM

99*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

(Fe'ilâtün)

(Fe'ilün)

- 1 Anadan toḡmazdan evvel ey peri bir kân idüm
Kimseler bilmezdi nâmum söyle kim pinhân idüm

* 98 S1 15b-16a, FB 43b, S2 19a, S3 55b-56a, MO 39a-40b

1 'irfân : îmân S2, MO.

2 ger : ki MO / kâl ü biri : kâldur biri S2.

3 kul u kurbân : kulu kurbân S1.

4 bu beyit S2'de yok. haqîkatdur şerî'at : şer'atdır haqîkat S3, MO // kitabım : - S3 / 'irfân : îmân MO.

5 kimse : âdem MO / bil : ol FB, S3, - S1.

8 velî : melek S2.

* 99 S1 16a, FB 8a-b, S2 20a, S3 10b-11a, MO 40b-41a

- 2 Nice biñ yıllar muqaddem cümle eşyâ ins ü cin
Gelmemişlerdi cihâna cümleye ben cân idüm
- 3 Bir nihânî genc idüm kim olmamışdum âşikâr
Kimseler bilmezdi zâtum gizli bir şultân idüm
- 4 Halk olup sevmek sevilme gelmemişdi 'âleme
'Âşik-ı şeydâlarun cân virdigü cânân idüm
- 5 'İlm ü kudret baħr-i hikmet emr-i Hâk'dan her ne var
Fahr-i 'âlem Muştafâ'ya nuṭk iden Kır'ân idüm
- 6 Âteş-i 'ışkıñ elünden tâzelense yâreler
Ben aña melhem şarardum bir 'aceb Loḫmân idüm
- 7 Nâr-ı Nemrûd'uñ içinde Hâzret-i İbrâhim'i
Yakmayup gül-şen olan ol âteş-i sûzân idüm
- 8 Zebh için emr eylemişken zâhidâ İsmâ'il'i
Perr açup gökler yüzünden hem inen kurbân idüm
- 9 Nakşiyâ dil hânesinden ger bu sırriñ dersini
Okıyup ger görmeseydüm vâlih ü hayrân idüm

100*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Bi-ḥamdi'llâh yüzüñ gördüm hayât-ı câvidân buldum
Dıraḫt-ı 'ömrümün toḫmın yetürdüm tâze cân buldum
- 2 Düşelden dil cüdâ senden çekerdüm hastalık dâ'im
İçirdün şerbet-i vaşluñ firâkıñdan emân buldum

1 ey peri bir : birlik içre S2, MO // kim : men S2.
2 cümle : bunca S2 / cin : cân S3 // ben : men S2.
3 kim : ki S2 / olmamışdum : olmadım hiç MO // kimseler bilmezdi zâtum gizli bir : on sekiz biñ 'âlemiñ ilmine S2.
4 gelmemişdi : çü gelmişdir MO.
5 kalem-i : 'ilm-i S2, FB, MO / hikmet : kudret MO / Hâk'dan : Hâk'da S2, FB // nuṭk iden : yar olan S2.
6 melhem : merhem S1, S2, MO / ben : men S2 / bir 'aceb : gizli bir S2, şöyle bir MO.
7 olan : olup S3.
8 zâhidâ : ey gönül S2 / İsmâ'il'i : İsmâ'il'e S1 // Per açup : halk olup S2 / inen : anuñ FB.
9 ger bu sırriñ : Aḫmediñ S2, MO // okıyup ger görmeseydim : sırtını işbât itmeyeydim S2.
* 100 S1 16a, FB 10a, S2 19b, S3 13a, MO 41a-b
1 yetürdüm : bit irdüm S1, yitürdün S2.

- 3 Sürüp esb-i şabâ reftüm gönülden özleyüp yâri
Tolaşdım şehri dil-dârı anı bende nihân buldum
- 4 Mükemmel dil-rubâlardan olursañ Muştafâ hakkı
Seni ben cümleden evvel dañi âhir zamân buldum
- 5 Nazar kıldum baña benden silüp dil levhîn ey Nakşî
Görünen gösteren sensiñ seni ben özge kân buldum

101*

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Toğdum anadan bir iki devrâna irişdüm
Tutdum o yolu emr ile fermâna irişdüm
- 2 Gezdüm nice dem hizmet idüp iş bu arâda
'Ömrüm geçürüp âhiri bir cânâ irişdüm
- 3 Gördüm ki benim bütler eyâ dört yanum almış
Zünnârı kesüb çekdüm el akrâna irişdüm
- 4 Aldım haberin yetmiş iki milletiñ anda
Sırrın okıyup mezheb-i 'irfâna irişdüm
- 5 Gördüm yine râm olmayup ol büt-i tersâ
Girdüm boyanup rengine ihsâna irişdüm
- 6 Tapdum aña çün 'ışkı baña bir puta şatdı
Yandım oduna bir ulu kül-hâna irişdüm
- 7 Oldım nice dem anlar ile bende siyeh-pûş
Deyr içre girüp Ka'be-i ruhbâna irişdüm

2 hastalık : hasretiñ S2 // iç irdüñ : içirdi FB.

3 özleyüp yari : ayrılup cânâ S2, 'azm idüp cânâ MO // anı bende : yatağından S2, seni bende MO.

4 dil-rubâlar olursañ : dilrubâlar iseñ S3 / olursañ : elestiñ S1, FB, MO // cümleden : cümleten S2.

5 benden : menden S2 / levhîn ey : levhini S1, levhiñ ey S2 // sensin seni ben : pîrim murâdı S2.

* 101 S1 16a-b, FB 15b, S2 20a-b, S3 21a, MO 41b-42a

2 gezdüm : gitdim S2, S3.

3 benim bütler : şanem neyler S2, nice putlar MO / bütler : pütler S1 // akrâna : ikrâra S2.

4 okıyup : bir idüm FB, bir idüp S1 / mezheb-i : mekteb-i S3.

5 olmayup : olmadı S2 / büt : püt S1, bu beyit S3 nüshasında yok.

6 aña çün : baña çün S2 / puta : pula S1, S3.

7 oldım nice dem : oldım ne ki var S1, FB, S3.

- 8 Mağrib yakasın beste görüp eyleyüp efgân
Meşrik güneşin gösteren ol kâna irişdüm
- 9 Tutdı elüm ol gerçi dilâ çün ol arâda
Yollar kesici hâzret-i derbâna irişdüm
- 10 *Bâ yâ* vü *elif* ismi anuñ *lâm* ile *sindür*
Kim nûr-siyeh 'âşık-ı pinhâna irişdüm
- 11 Çevgân-ı belâ gördüm o dem kim turur elde
Başım toz idüp ben daği meydâna irişdüm
- 12 Hışmile bakup aldı yolum çünki peleng var
Tozlar koparup cânile şîrâna irişdüm
- 13 Virdüm seri ben aldım anuñ luğ ile kahrın
Küfrün götürüp devlet-i îmâna irişdüm
- 14 Gel fehm ideğör *kâf nûn* 'u *şîn* ile remzin
Ya'ni hâzer it şanma ki yabana irişdüm

102*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Yolum çün irdi bahrine iki meh-rû şikâr itdüm
Birin mahfî sevüp anuñ birin âşikâr itdüm
- 2 Burak u Refref'in gördüm behişt içre bu menzilde
Getürdi ma'nevî Cibrîl aña cânı süvâr itdüm
- 3 İrişdüm menzil-i 'ışka baña mahrem degil gördüm
Kodum çün 'aklı ol yerde delîlün ihtiyâr itdüm

8 beste : ben ki S2 // gösteren : gösterüp FB.

9 ol : - MO // derbâna : dermâna S1.

10 'âşık-ı : hâzret-i S2. S3 nüshasında 9 ve 10. beyitler birbiriyle karışmış.

11 çevkân : çün kân FB, S3 // ben daği : cânile S2, MO.

12 tozlar koparup cânile : kanla yaş dökerek ben daği S2, kan yaş dökerek ben daği MO / şîrâna : seyrâna MO.

13 seri ben : sırrımı MO // götürüp : bürünüp S2.

14 ideğör : it gör FB // ya'ni : ya ki FB, S1, S3.

* 102 S1 16a, S2 20b-21a, S3 59b

1 şikâr : şikâb S3 // sevüp : sürüp S2.

2 süvâr : nişâr S2.

3 'aşka : 'akla S1, S3.

- 4 Çeküp ol dem beni Refref götürdi âsmân üzre
Bu dem bir 'aqla irdüm ki aña cânlar nişâr itdüm
- 5 Licâm-ı 'ışk-ı râh oldu bu 'aqlum çekdi dil-dârı
İrişdüm cân-ı maşûda özüm yoklukda var itdüm
- 6 Tolandım kendi kendimden şanasuñ yokdu ke'l-evvel
Bulundum öz vücûdumda o benlikden firâr itdüm
- 7 Murâd itdüm ki ol cismi görem kimdür kimiñdür ol
İrişdi sem'a bir âvaz ki görmeklige âr itdüm
- 8 Meger dil büt-perest olmuş cüdâ düşmüş diyârından
Gezer şahrâ-yı firkatde bulup aña timâr itdüm
- 9 Yolum aldı bu dem cânâ benim bir fitne-i devrân
Buluşduk iki merd ammâ aña cihânı dar itdüm
- 10 'Acebdür münkir ey Nakşî düşürmez şânıña vuşlat
Anı bilmez ki bi'llâhi bunu ben şad hezâr itdüm

103*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Bu gün ben yine bir şahşı dilâ merd-i cihân gördüm
Burar yok pençesin anuñ 'aceb şâhib-kıran gördüm
- 2 Olurlar zîr-i destinden anuñ ehl-i takarrup hep
Komazlar anda ebrârı ki sırrın nâ-tüvân gördüm
- 3 Çevirmiş iç yüzün taşra olup kendi ze'n-nûreyn
Yürütmüş luţfile qahrın anı hızt-ı zamân gördüm

5 licâm : kâm S3.

6 yokdu ke'levvel : yok idi ol gül S3 // cevherimden : vücûdumdan S3.

7 kimdür kimiñdür : kimdür ü kimdür S2.

9 benim : bu dem S1 /bir : ol S3 // aña cihânı : cihârı aña S2.

10 bunu : anı S3.

* 103 S1 16b, FB 22a, S2 19b-20a, S3 28b, MO 42a-b

1 yine : - MO.

2 olurlar : olupdur S1/ anuñ : dilâ S2 / takarrup : muqarreb S2, MO // sırrın : terk MO.

3 Bu beyit sadece MO nüshasında var.

- 4 Açılmış perde-i zulmet toğup çün şems mağribden
Cihânı kaplamış nûru velî sırrın nihân gördüm
- 5 Geçüp *el-fakru fahrî*'den şikâr itmiş o menzilde
İrişmiş *kâbe kavseyn*'e Muhammed'den nişân gördüm
- 6 Mağâm-ı *lâ vü illâ*'yı koyup ardında ol meh-rû
İrüp dâru'l-karâr içre anı küfr ü imân gördüm
- 7 Libâs-ı câr 'unşura bürünüp cümle ey Nakşî
Boyanup rengine cânın binâsiylen tûran gördüm

104*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(Fe'ilâtün) (Fe'ilün)

- 1 Hey ne kudretdür ki Yâ Rab bir nefesde biñ mağâm
Levh-i dilden göre sâlik kıble zevkî şubh u şâm
- 2 İki kerre anasından bu mağâm-ı 'âlîde
Toğa âhir kabir-i tenden bî-beden ol bî-hümâm
- 3 Boyanup rengine anuñ yırtup ol cân gömlegin
Geyine bir câme ol kim giymemişdür hâşş u âm
- 4 Düşmeye tâ kim hakîkat rû-yi arza sâyesi
Muştafâ-veş ola anuñ meclisinde puhte hâm
- 5 Aç göziñ fehm it bu remzi kim degil bu kıl ü kâl
Yohsa kâlduñ zulmet içre olmayup sen ehle râm
- 6 'Akla bakma kıl tefekkür gel rumûz-ı Nakşî'yi
Kim hakîkat 'akla sığmaz pâdişâhım bu kelâm

4 çün : bir FB, hem S1 / şems : şem' S3.

5 o menzilde : izâ tem FB, en temessül S2, izâ tiğâl S3, özün anda MO.

6 boyanup : bürünüp S1, FB / binâsiylen : bekaşıylen FB .

* 104 S1 16b, FB 22a, S2 20b, S3 29a, MO 42b-43a

1 hey ne : her ne S3, ne hey MO // kıble : kıla MO.

2 bî-beden ol bî-hümâm : bî-beden sen ey hümâm S2, bî-bedel ü bî-hümâm S1, bî-kuşur MO.

3 anuñ yırtup : Hak'ın yerine S2, âniñ yırtuben S1.

4 tâ kim : âhir FB/ rû-yi : evi FB .

5 fehm it : diñle / degil bu : degildür S2.

105*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ben kemâl-i 'ârifânîñ mezheb-i 'irfâniyum
Kâfirîñ küfrü vü cânâ mü'miniñ îmâniyum
- 2 Her ne var arz u semâda halk olan eşyâlarıñ
Aşlım fer'imdür anlar bâtınında cânıyum¹²⁹
- 3 Genc-i esrâr-ı Hudâyım hem şeff' u'l-müznibîn
Sırr-ı Ahmed'dür özüm çün rahmetiñ ben kâniyum
- 4 Bir vücûd-ı bâkiyim kim zâtıma irmez halel
Gerçi kim şûret yüzünden bir binâ-yı fâniyum
- 5 Zîr-i destinde Hudâ'nıñ gerçi çokdur kulları
Lîk cânâ Hak bilür kim cümleñ şultâniyum
- 6 Hûri vü gılmân dilerseñ baña gel kim zâhidâ
Bendedür miftâh-ı cennet hem anuñ Rıdvâniyum
- 7 Ey denî şûret-bîn olma zâhire kılma nazar
Kalbe nâzır olagör kim tâ ezel rûhâniyum
- 8 Dürr-i yektâ kim okırlar 'âlem içre Nakşiyâ
Bir şadef hâkinde âhir ben anuñ 'ummâniyum

106*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Bu gün râh-ı Hudâ içre giderdim bilmiş ol ey cân
Derûn-ı sîneden cânâ açıldı bir 'aceb seyrân

* 105 S1 16b-17a, FB 30b-31a, S3 39a-b, MO 43a-b

1 kâfirîñ küfrü : kâfir-i küfrü FB.

¹²⁹ Bu beytin vezni eksik.

2 arz : 'arş S3 // anlar : - S3.

4 binâ-yı : vücûd-ı MO.

6 vü :- S3.

8 bir : bu MO.

* 106 S1 17a, FB 3a-b, S2 21a, S3 4b-5a, MO 43b-44a

1 bu gün : girüp MO / râh-ı : ah-ı S3 / giderdim : gidersin S3, giderken MO // bir 'aceb : - 'ibret S3 / sîneden : sînede FB, S2, S3, MO / seyrân : meydân MO.

- 2 Görürdün rû-yi şahrâda yatur yek pâre bir mermer
Yonup dört köşe itmîşlerdürür ol kudret-i Yezdân
- 3 Delüp dört köşesin anuñ taķılmış halkalar yer yer
İrişmez kimsenüñ 'aķlı kimi la'l ü kimi mercân
- 4 Tütup her halkasın cânâ anuñ gördüm birer âdem
Çekerler dördü dört yerden temâmet cümlesi yeksân
- 5 Çü gördüm bir bölük kavmi girüp ol taşın altına
Şafâlar kesb idüp cânâ okırlar âyet-i Qur'ân
- 6 Olar kim taşradur âhîr hakîkat halkalardan çün
Sürülmüş bâb-ı rahmetden gezer ol yerde ser-gerdân
- 7 Durup câ-yı kıyâmetde Celâl-i Kibriyâ'dan çün
Diyüb *yâ leytenî* bunlar iderler derdile efgân
- 8 Hazer kıl iş bu nazımından dilâ fehmi eyle bu remzi
Felek yüz döndürüp senden ayağın almadan devrân
- 9 Geçüp ol halkalardan çün öziñ mahv eyleyen Nakşî
Bulup ol sırr-ı ahfâyı ne küfrün qor ne hod imân

107*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Nedür cânâ bil ol söz kim hadîş ü hem değıl Qur'ân
Tekellüm itmemişdür çün perî anı ne hod insân
- 2 Dağı Tevrat ile şâhım degildür ol Zebûr İncil
O kim fehmi eylemez anı pes andan yegdürür hayvân

2 ol : hem MO / kudret-i : qadr-i S3.

3 delüp : tütup MO / dört: her S2, FB, MO, ol S3.

5 çü : ki S2 / kavmi : âdemi MO // cânâ : şâhım S2.

6 âhîr : cânâ S2 // ol yerde : anda S2, MO.

7 câ-yı : câmi S1.

8 hazer : güzzer MO.

9 eyleyen : eyleyüp S1, S3, eyle ey MO.

* 107 S1 17a-b, FB 4a, S2 27a-b, S3 5b, MO 44a-b

1 hadîş ü : hadîş-i S2 // itmemişdür : itmemişdi S2, itmemiş S3.

2 yegdürür : yegdür S3.

- 3 Bu bir sözdür hadîş ile ki Kûr'ân'ın arasında
Niceler eylemiş hükmü kelâm-ı Cibrîl'e ey cân
- 4 Dağı her şûretiñ harfine öz olmuş bu çâr üzre
'Anâşır-veş odur cânâ görünür her biri yeksân
- 5 Anuñ ger sen cüdâ itseñ bu gün bir harfini cânâ
Yerinden nesne eksilmez görünür zümre-i 'irfân
- 6 İkinci harfi kim başın olup gitse aradan ger
Anuñ kim şanmañız tâ kim irişür derdine nokşân
- 7 Olup üçler gibi gâyib anuñ üç harfi ger gitse
Yine cânâ тұrur dördü yerinde bil ki ey ihvân
- 8 İderse birbirinden ger anuñ dördü dağı gaybet
Olur maḥbûb-ı meknûnu yine dört üzre çâr-erkân
- 9 'Aceb nazm eyledüñ Nakşî bu ma'nâ-yı mu'ammâyı
Kanı bir 'aql-ı evvel kim ider bu remziñi iz'ân

108*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Eyâ gel Dâbbetü'l-Arz'ın nedür fehmi sözün ey cân
Ki itmişler çıkar yerden ḥaḳîḳat çünkü ol ḥayvân
- 2 Ne yüzdendür anuñ resmin eger ta'yîn idersem ben
Kanı bir 'aql-ı evvel kim ider bu remzimi iz'ân
- 3 Çıkup Beytü'l-Ḥarâm'dan ol nedür maḳşûdu gelmekden
Okırsañ ger bu esrârı yüzün aḳ olsun ey ihvân

3 hükmü : hükm S2 / Cibrîle : Cibrîl ile S2, Cebrâîl MO.

4 dağı her şûretiñ harfine olmuş bu çâr üzre : ki ol şûreniñ harfi öz olmuş bu cân üzre S2 // odur : bu gün S2.

5 bir : - MO / cânâ : şâhım S2 // yerinden : birinden S2.

6 harfi : harf FB // anuñ kim : anı siz MO / anmanız : şanma gör S2 / irişür derdine : irşüp devrine S2. .

7 anuñ : dilâ S2, MO / ger : de MO // bil ki : bil gel S2, bilün MO.

8 iderse : olursa S1 / birbirinden : bir yanından S3 / gaybet : baht MO // maḥbûb-ı : Mecnûn-ı MO / meknûnu : mektûbu S2 / dört : düzen MO.

9 'Aceb : vâfî S1, FB, S3, MO // ider : ide FB.

* 108 S1 17b, FB 4b, S2 24a, S3 6a, MO 44b

1 cân : cânâ S3.

2 ta'yîn : tağyîr MO.

3 gelmekden : küllîden S2 // aḳ : aḡ S2.

- 4 İki şeydür bular cânâ biri evvel biri âhir
Birisi Kavm-i Aşfar'dur muqaddem eyler ol tuğyân
- 5 O kim bu sırr-ı ahfâdan haber-dâr olmadı Nakşî
Kuru da'vâ ider anlar ne bilsün ol nedür 'irfân

109*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Olup 'aqlım tecellînden senüñ cânâ bu gün hayrân
Odur kim itmedi âhir *Ene'l-Hak* sırrını pinhân
- 2 Cihân-ı bî-vefâ içre bu gün âyîne-i dilden
Görünür kande kim bakşam hakikat sûret-i Rahmân
- 3 Çıxup bî-gânelikden dil idelden kulluğun icrâ
Çeküp el iş bu keşretten olupdur başına şultân
- 4 Benim dürler şadeflerde benim ol gevher-i yektâ
Benim ol kâşif-i esrâr benim ol baır-i bî-pâyân
- 5 Tutupdur zîr ü bâlâyı ser-â-ser kaplayup sırrım
Anuñçün gör muqaddesler benim sırrımda ser-gerdân
- 6 Bu kevnler ay ü yıldızlar şehirle geceler kışlar
Bu yaz ü şems ü gündüzler döner emrile çün yeksân
- 7 Göziñ aç sözlerim fehm it şakın gel düşme inkâra
Geçer bu 'ömrüñ eyyâmı olursuñ sonra sen pişmân
- 8 Ne kim var Hızır-ı şânîler benim 'ilm-i nihânımda
Yitürmüş 'aql ü idrâkı gezer 'âlemde ser-gerdân
- 9 Benim şâh-ı cihân ey dil benim emrimdedür 'âlem
Benimdür yıkmak ü yapmak benimle diridür her cân

5 o : olar MO // ider anlar : idenler S3 / ol : ya S2, kim MO.

* 109 S1 17b, FB 5a-b, S3 7a-b, MO 44b-45a

1 senüñ : benim S1.

2 - : her MO.

4 ol gevher-i yektâ : her yerde cevher bil MO.

6 kevnler : gökler S1 / geceler : gece vü S2 // emrimle : emrile FB.

7 sen : pes S1.

8 şânîler : olanlar S1.

- 10 Tılsım-ı bend-i dünyâyı bıraksam bir dem elden ben
Eşer kalmazdı 'âlemde ki olmuş emrilen fermân
- 11 Lisân-ı hâlile cânâ diseydim ger *bi iznî kum*
Tururdu cümle mevtâlar yerinden ser-te-ser 'uryân
- 12 Görüp bu çâr 'unşurda seni âdem şanurlar heb
Velî bilmez ki ey Nakşî göründün şûret-i insân

110*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Olur nefis-i hakikatden haber-dâr olmayan hayvân
Ki bilmez gevherin aşlın şanur ol kendüsün insân
- 2 Olar kim bilmez öz nefsin 'anâsır zannider kendin
Halâş olmaz bu zulmetden olur ol hâk ilen yeksân
- 3 *Elif mîm dâl* olan ismin hakikat gevheri sensin
'Anâsır sâye-bânîndur ki kurmuş tahtını şulân
- 4 Sen ol dürr-i yetîmsiñ kim şadefden ayrı düşmüşsün
Mekânîñ baḥr-i vahdetdür bu yüzden eyledün seyrân
- 5 Elüñ çek iş bu keşretten nedür fehm eyle bu remzi
Felek yüz döndürüp senden ayağın almadan devrân
- 6 Sen ol mâhî mişâlsin kim gezer ol teşne 'âlemde
Ser-â-ser âba ğark olmuş göziñden seyr olur 'ummân
- 7 Eger İblîs-i pür-telbîs bileydi iş bu esrârı
İderdi secde-i Âdem niçün eylerdi ol 'isyân

9 diridür : deprenir S1.

10 bir dem elden ben : bu gün elden ger S3 // kalmazdı : kalmadı S3 / emrilen : emrile FB, emrime MO.

11 bi iznî kum : yan kum S3 // tururdu : duraydı FB, S3.

12 'unşurda : 'unşuruñ FB, MO // velî bilmez ki: anı bilmezler MO.

* 110 S1 17b-18a, FB 5b-6a, S2 24b-25a, S3 7b-8a, MO 45b

1 olur : o kim MO // gevherin : gevheri FB / kendüsün : kendözin S1, S2, kerdini S3 / insân : işbât S3.

2 zannider : zan idüp MO // Halâş olmaz bu zulmetden olur ol hâk ilen yeksân : Kalur zulmet bucağında cihân içre gezer hayvân MO.

3 olan : - S2 // tahtını : tahtına FB.

4 bu : o S1, S2.

6 ol mâhî mişâlsin kim gezer ol : mişâl-i mâhsın kim gezersin MO // seyr : setr FB.

7 Âdem : Âdeme S1 / 'isyân : tuğyân S2.

- 8 Bu gevherler ki nazm itdüñ degildür kesbiñ ey Nakşî
Mürüvvet-kânı ol Mevlâ *el-esl* den eylemiş ihsân

111*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 İdem te'vîlini Nûh'uñ velî fehm it işit ey cân
Bu kesret içre vahdetdür dimişler eyle gel iz'ân
- 2 Budur maşşûdı keştiden ki cânâ ol şerî'atdır
Giren ğark olmadı âhîr bulup ol derde çün dermân
- 3 Üçüncü gör ki tûfânın idüp te'vîlin 'âşıklar
Dimişler baħr-i heyyûlâ ki ölmüşdür düşen ol ân
- 4 İki kavmi ki ölmüş dimişidüñ çünkim evvelde
Biri anuñ vuħûş oldı ki ya'nî kuvvet-i hayvân
- 5 İdüp ta'bir mu'abbirler birin anuñ işit cânâ
Ki oldır bilmiş ol âhîr haķîkat kuvvet-i rûhân
- 6 Tamâm itdüñ çün ol sırrı nedür yâ üç oğul anda
Göñüldür 'aql ilen cânâ 'ameldür 'ilm ilen yeksân
- 7 İki 'avrat demek Nûh'uñ birisi nefis olupdur bil
Ki oldur muṭma'in şâhum anı ğark itmedi Yezdân
- 8 İkinci tab'-ı cismânî dimişler vehmidür anuñ
Ki Ken'ân adlu oğlunu helâk itdi anı tûfân
- 9 Budur te'vîli keştiniñ ki âhîr indi yer üzre
Bedendür şoñra ol tâ kim olur her hizmete fermân

8 ki : - S3 / degildür : degildi S3.

* 111 S1 18a, FB 6b, S2 23b-24a, S3 8b-9a, MO 46a-b

1 işit : derst MO.

2 maşşûdı : maşşûd S3 / ki cânâ ol : ki ol cânâ MO.

3 tûfânın idüp te'vîlin 'âşıklar : 'âşıklar tûfânın te'vîlin idüp MO // heyyûlâ ki : süzândur kim MO.

4 ki ölmüş : dolmuşdur S2, kim ölmüş S1, ölmüşdür S3, MO.

5 ta'bir itmış . idüp ta'bir MO / birin : bizden S2 / işit cânâ : ey cân S2 / cânâ : cân S3 // kuvvet-i rûhân : kuvvet-i hayvân S2.

6 göñüldür : göñlün MO / 'aql ilen : 'aqlıdır S1, S2 / 'ilm ilen : 'ilmle S1.

7 demek : dimekdür S3 / birisi nefis : biri nefsi MO // oldur : - MO.

8 tab'-ı : kalb-i S2 // adlu : oğlu S2, eri MO / oğlunu : oğlilen MO.

9 indi : itdi FB // fermân : dermân S1, S2.

- 10 Gemiden çıkmak oldur kim diniñ i'zâz idüp âhir
Yüritdi hükümün ey Nakşî olup ol kavme çün şultân

112*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Tefekkür it eyâ sâlik niçün emr eyledi Raḥmân
Ki it İsmâ'il'i cânâ benim yolumda sen kurbân
- 2 İşidüp ânı İbrahîm kuluñ baş üzre kim koydu
Melekler ağlaşup ol dem kamûsı itdiler efgân
- 3 Tütüp İsmâ'il'i ol dem elüñ cânâ ki bend itdi
Bıçaklar kesmeyüp anı Hudâ'dan irdi çün kurbân
- 4 Havadan indürüp Cibrîl dilâ ol demde bir қоçu
Didi sen çek elüñ andan ki olduñ emrime fermân
- 5 Gel imdi eyle te'vîlin nedür İsmâ'il ü Cibrîl
Ki 'âşıklar anuñ cânâ idüpdür sırrını iz'ân
- 6 Nedür cismiñde İbrahîm dahi ol қоç ki inmişdür
İdüp ta'bîrini şâhım niçün kesmez bıçak ol ân
- 7 Bu esrâr-ı mu'ammâyı ki nazm itdüñ bu gün Nakşî
Oқınmağlan bilinmez bu 'aқıllar bunda ser-gerdân

113*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Nedür gör sende Cebrâîl ki gökden indürüp kurbân
Dilâ 'aқlıñdurur ol kim seni senden ider iz'ân

10 kavme çün : қавм için S2.

* 112 S1 18a, FB 7a-b, S2 24b, S3 9b, MO 46b

1 niçün : kaçan S2, MO.

2 Kaçan : құлun S2, FB // ağlaşup : ağlayup S2 / kamusu : niçün ya S2, ki âhir S3.

3 ol dem elin cânâ ki : cânâ elin ol dem ki S1, S3; âhir elin ol dem ki S2, ol dem elün âhir ki MO // bıçaklar : bıçağı FB / kurbân : dermân S2, MO.

4 havadan : Hudâ'dan S1 // emrime : emre çün S2, MO.

6 inmişdür : inmişdi FB, indi S3.

7 oқınmağlan : tefekkürlen MO / bilinmez : bulunmaz MO.

* 113 S1 18a-b, FB 7b, S2 25a, S3 10a, MO 46b-47a

1 ki : - S3 / kurbân : Қur'ân FB.

- 2 Olupdur çoç senüñ nefsiñ ki İbrâhîm anı ol dem
Helâk itmişdürür cânâ irüp Hâk'dan aña ihsân
- 3 Göñüldür çünki İsmâ'il ki bulmuşdur baķâ mülkün
Fenâdan el çeküp âhîr anı hayy itdi çün Şultân
- 4 Gidüp ol dem Halîl'inden hicâblar külli ref' oldu
Açıldı bâb-ı rahmet çün göründü şûret-i Rahmân
- 5 Vişâl-i Hâķķ-ı zâtîden sürüp fi'l-cümle aġyârı
Mekîn oldu çün İbrâhîm özin mahv eyleyüp ol ân
- 6 Bulup İsmâ'il'i ol kim dilâ milkinde çün temkîn
İdüp tevhîd-i zât içre edâ-i hizmetin ey cân
- 7 Görüp vahy oldu çün rûha ki ayrıl iş bu kalbden sen
Ki kurbân olmak ister dil yeter ol gezdi ser-gerdân
- 8 Bulup dil Yûsuf'un âhîr geçüp taht-ı sa'âdetden
Oturmuş Nakşiyâ gel gör olup Mısr-ı dile şultân

114*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(Fe'ilâtün) (Fe'ilün)

- 1 Ey göñül bir dem taķarrup itmedüñ dil-dâre sen
İktizâ-yı nefse uyduñ da olup âvâre sen
- 2 Tıfl-ı dilden almaduñ dersi 'arefdan bir sebak
Zâyi' itdüñ bunca 'ömrü irmedüñ esrâre sen
- 3 Ser-nigün olsañ 'aceb mi kurb-ı dil-berden bu gün
Kim 'ıyân itdüñ bu sırrı bilmedüñ aġyâre sen

2 olupdur çoç : ider çoçu S1.

3 Yezdân : Şultân FB.

4 hicâblar : hicâbı S3.

5 vişâl-i Hâķķ-ı zâtîden : vişâle irdi zâtında S1, vişâl-i 'aşķına yârîñ S2 // ol : her S2.

6 kim dilâ milkinde çün temkîn : çün mümkün görür hükmün S2, S3, FB, çün mümkünde bulur 'ilmin S1, // ey cân : ey yâr S2, S2 nüshasında 5 ve 6. beyitler yer deġiştirmiş.

7 çün rûha ki ayrıl işbu kalbden sen : rûha ki ayrıl sen işbu kalbinden S1.

8 oturmuş : oturup MO / Nakşiyâ : Nakşî ol S1/ gel gör : ol gör FB, S2, S3 / Mısr-ı dile : mehr-i dil S2.

* 114 S1 18b, FB 9a, S2 27b-28a, S3 12a, MO 47b-48a

1 uyduñ olduñda : uyduñda olup S1, uyduñ oldu ki S2, uyduñ olduñ S3.

2 bir : al S1, FB // bunca : cümle FB, MO.

- 4 Od ü şu tobrağ u yelden olmadın cismiñ binâ
Gelmedüñ mi yoğsa ey dil şıdık ilen ikrâre sen
- 5 Sîne-i şad-pâreñ üzre tîğ-i hasretsin bu gün
Neyleyem kim urmamışsın yâreñe bir yâre sen
- 6 Görmek isterseñ hakîkat rû-yı Hak'ı Nakşiyâ
Levh-i dilden sil hicâbı var yûri bî-çâre sen

115*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gör nedür bu ehl-i 'ışk kim halk aña olmaz mu'ın
Bağlanur ezkâr şıfatun kendün anlar hûr-i 'în
- 2 Böyledür rûz-i ezelden istemez münkir Hak'ı
Kim olar olmaz hakîkat ehl-i esmâya yakîn
- 3 Söyleseñ 'ilmine bakmaz Hak sözi itmez kabûl
Redd idüp ehlin kelâmın bulsa cânâ bir âyetin
- 4 Biz bu mülkü feth idelden kimseye baş egmezüz
Tîğ-i gayret çekmişüz biz kal'amız gayet metîn
- 5 Ğam mı çekdün Nakşiyâ sen münkiriñ inkârına
Eksik olmaz bu cihânda her Mûsâ'ya bir la'în

3 ser-nigûn : ger irâğ MO / olsañ : olsun S2 / dilberdiñ : cânândan S2.

4 gelmediñ : geldiñ FB / yoğsa . cânâ MO / şıdık ilen : şıdık ile FB, şıdıkla MO.

5 hasretsin : hasretlen S1,S2, hasretsiz S3, gayretlen MO.

6 isterseñ : ister dilerseñ S3. Bu beyit S2 nüshasında şöyledir;

Şûret-i zâhîrden el çek bulmak isterseñ anı

Gir gönül şehrinde Nakşî cân virince ara sen

/Levh-i dilden sil hicâbı var yûri bî-çâre sen : Neyleyem övmemişsin yâreñe bir yâre sen S3.

* 115 S1 18b, FB 10b, S3 13b-14a, MO 47a-b

1 kim : - S3 // bağlanur ezkâr-ı şıfatın kendün anlar : evvel âhîr sevmez anı ger olursa MO.

2 olar : ol FB, olur S3 / kim olar olmaz hakîkat : olamaz İblîs olanlar MO.

3 söyleseñ : İblîsin S2, sevilseñ S1 / bakmaz : bakma FB, S3 // idüp : ider FB, S1, S3.

4 biz : bil S1, S3.

5 Ğam mı çekdün : çekmezüz Ğam MO.

116*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Ben yine cânân elünden gör ne remz itdüm 'ıyân
Gûş idüp gel diñle anı gör ki cismiñde ne cân
- 2 Pertev-i nûr-i Hudâ'dur kim idüpdür nefh anı
Öz vücûduñdur senüñ kim anda sen olduñ nihân
- 3 Sensiñ ol rûh-ı muşavver *küntü kenz'* iñ gevheri
Sensiñ esrâr-ı hâkâyık sensiñ ol şâh-ı cihân
- 4 Oldı nûruñdan münevver ay ü gün encüm tamâm
Şaldı pertev rûy-i arza rûşen oldı her mekân
- 5 Ol ki buldı şeş cihâtı Nakşiyâ her zerrede
'Âkıbet zâtiyle anuñ tıldı yer gök âsmân

117*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gel ey nâşih ne sırdur bu vefât itdikde bir insân
Görünür rû'yada ol kim gerek kuldur gerek şultân
- 2 Ola pes re'-yi zâhirde bu dem gâib iken mer'i
Görürler birbirin bunlar hâkikat gösterüp ebdân
- 3 Beyân it gel bu esrârı libâs-ı remzle lutf it
İşitsün anı 'âşıklar nedür 'ilm ü nedür ihsân
- 4 Hâkikat iş bu mevtâ kim göründi 'âlem-i ma'nâ
Degil mi ol kim ölmüşdi ki defn etdi anı ihvân

* 116 S1 18b-19a, FB 10a-11b, S2 21b, S3 14a, MO 48a

1 Ben yine cânân elünden gör ne remz itdüm : yine ben cânâ yanıldım eyledim bir sırrı MO // gel : sen S1 / anı gör ki : gör nedür MO.

2 anda . tende S2.

3 gevheri : gerçi ki S2.

4 nûruñdan : yüzüñden S1, S3 // her : kevn S2.

5 her : bir S3, MO // zâtiyle anuñ : gör kim anuñla S2, MO / tıldı : oldı S3.

* 117 S1 18b, S2 23b, MO 57b-58a

1 görünür rû'yada : yine rû'yada S2 / ol kim MO.

2 görürler : görünüp S1.

4 ol kim ölmüşdi : gâib olmuşdu S1.

- 5 Odir dirseñ anı cânâ veyâ bu defn olan kimdür
Ki itdün anı şer' üzere haqîkat hâk ilen yek-sân
- 6 Degildür dirseñ ol mevtâ veya kimdür kim ol yüzden
Göründi hem ü baş çıkdı seni hem eyledi iz'ân
- 7 Bu yerde kangıdur şûret gören midür veyâ mevtâ
Ki seyr it biline âhir ki oldur hayy degildür fân
- 8 Bu mevtâ kim haqîkatde göründi ger had ü keşret
Toğan mı ana rahminden veyâ bi'l-kuvve mi ey cân
- 9 Buranuñ dersin ey Nakşî görenler Hazret-i Hak'dan
Getürmez kıla remz eyler budur yol ü budur erkân

118*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Kanı bir dürr-i yektâ kim çeküp el kâr-ı dünyâdan
Şadef baħrinde kân olmuş görünür ka'r-ı deryâdan
- 2 Açup cân gözlerin âhir çeküp el cümleden cânâ
Cemâl-i yâri seyreyler bu mir'ât-ı mücellâdan
- 3 Kitâb-ı ışkî ezberden o kim Mecnûn-veş bilmez
Haķâyık dürlerin anlar getürmez şehr-i Leylâ'dan
- 4 Şakın nakşına aldanma bu deħriñ bilmiş ol zâhid
Bulup nakşında nakķâşî çıkar terkîbi ortadan
- 5 Bu gün 'ilm-i tarîkatdan o cân kim behre-mend olmaz
Ne bilsün ol 'aref dersin haber yok 'ilm-i rü'yâdan

5 bu : o S1 // itdün : - MO / anı şer' : kavlin S1, S3, MO.

6 hem : fehm S2.

7 seyr it : seyrin S2 / fân : kân S2.

8 Bu mevtâ kim haqîkatde göründü ger had ü keşret : Muhaşşal iş bu mevtâ kim göründü gerçidür keşret S2 / had : gerçidür MO // toğan mı : gelen mi MO.

* 118 S1 19a, FB 12a, S2 21a-b, S3 15b-16a, MO 48a-b

1 kâr-ı : dâr-ı MO // baħrinde : karnında S2, MO.

2 gözlerin : gözünü MO / âhir çeküp el cümleden cânâ : cânâ kanı ol şeş cihâtından S2 // bu : o S2.

3 o kim : okır S1.

5 o cân : o kes MO // Ne bilsün ol 'aref dersin haber yok : suâl itmediñ ledün 'ilmin S2.

- 6 Olar kim bilmez ey zâhid bu esrâr-ı şafâ-bağşı
Kâdur ol 'âlem-i süflî ne hâsıl kuru gâvğadan
- 7 Bu sırlar kim 'iyân itdün bu gün nazm içre ey Nakşî
Hudâ hakkı değil kesbiñ hidâyetdür bu Mevlâ'dan

119*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Cemâl-i rü'yetiñ cânâ idelden tende dil seyrân
Yitürdüm 'aql ü idrâki aķar yaşum gönül giryân
- 2 Gözüñ kan ağlayup âhir bu meydân-ı maħabbetde
Gezübdür nice biñ yıllar anuñ yoluñda ser-gerdân
- 3 Ben ol Mecnûn-ı 'ışķım kim sirişķim içre 'âşķılar
Ser-â-ser ğarķa varmışdur hezârân Leyli'ler ħayrân
- 4 Neler çekmişdürür cânâ gönül âyîne-i dilden
Görüp rû-yı dil-ârâyı göziñden dökmeden ol kan
- 5 Odır kim ey perî Nakşî'ñ bu gün ħûn-ı sirişķinden
Olupdur rengini şâhım bütün yâķût ile mercân

120*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Nedür te'vîli Ya'ķûb'uñ işit ey meh-liķâ cânân
İkinci Yûsuf'uñ sırrın eger itdünse sen seyrân

6 bilmez ey : bilmezdi S3 // ğavğadan : da'vâdan MO. Bu beyit S2 nüshasında şöyledir ;

Çeküp el ğayr-i Ħaķ'dan sen olmadın öñden olmazsıñ

Bu sırrı bilmediñ zâhid elüñ çek gel bu sevdâdan

7 bu sırlar : bu dersıñ S2 // kesbiñ : kesbi S2 / bu : o S2.

* 119 S1 19a, FB 14b, S2 24b, S3 19b-20a, MO 48b

1 dil : cân S2.

2 nice biñ yıllar : nice yıllar bil FB, MO / biñ : - S3.

3 göziñden : gözimden S1 / ol : o FB.

4 neler : ne MO / çekmişdürür : çekmişdür S3, çekmişlerdür MO // dökmeden ol kan : dökmedi hiş kan S3.

5 ħûn : - S3, ħoķķa MO // alupdur : olupdur S3 / yâķût ile : yâķûtla S3, Mo / bütün : bu gün S2.

* 120 S1 19a, FB 17a, S2 24a-b, S3 22b, MO 49a

1 işit ey meh-liķâ cânân : işit ey cânımıñ cânı FB, bilürseñ söyle ey iħvân S2, bilrsen söyle gel ey cân MO / liķa : - S3 // itdiñse : itseler S3 / seyrân : seyrânı FB.

- 2 Üçüncü kim birâderler idüp ol dem hâsed cânâ
Bırakdı anı çâh içre ki oldı Yûsuf'a zindân
- 3 İdüp dördüncü bühtânı yedi kurdlar diyüb âhir
Ağız bir eyleyüp şâhım getürdi gömlegin pür-kan
- 4 Nedür gör diñle gömlekden murâdım fehîm iderseñ ger
Bilürün sâlik ölmüşsün yüzün aq olsun ey ihvân
- 5 Beşinci gör ki Ya'kûb'u firâk-ı nâr-ı hasretten
Ağarmış dîdeler cânâ ki dökmekden yaşın her ân
- 6 Züleyhâ oldı altıncı cevâbın isterim senden
Görüp Nakşî gibi âhir eger itdünse sen seyrân

121*

Mef'ûlü Mefâ'ilün Mef'ûlü Mefâ'ilün

- 1 Bir dürr-i yetîmim ben geldüm görünüp insân
Emrimde kamu deryâ zerremde cihân pinhân
- 2 Ger ins ü melek cinnüñ tâlibleri kim vardur
İlmimde benüm cânâ 'âkılları ser-gerdân
- 3 Hôr bakma gel ey zâhid her mûra şakın sen kim
Hâlince Süleymân'dur gerçi görünür hayvân
- 4 Keşret-i cihân içre 'âşıqları gel gör kim
Ma'şûka irer bunlar vahdetde olur bir cân
- 5 Bu sırrı *Ene'l-Hak*'dan bir ders okıdum ben kim
Eylər nice Mansûr'ıñ nazmım cigerin büryân

2 oldı : ola S2.

3 bühtân : bahâne S2 / diyüb : diyü MO // eyleyüp şâhım : itdi arkadaşlar S2 / gömlegin pür kan : göñlegini kan S1.

4 gömlekden : göñlekden S1 // bilürün : bilüsin S2.

5 ağarmış : ağardı S2, S3 / dökmekden yaşın : dökülmekden yaşı S2.

6 âhir : şâhım S2, MO.

* 121 S119a-b, FB 17b, S2 26a, S3 23a, MO 49a-b

1 ben : men S2 / görünüp : görünür FB.

2 ger : ki S3, FB, MO / cinnüñ : cennât MO.

4 3. ve 4. beyitler FB ve MO nüshalarında yok.

5 ben : men S2 // büryân : püryân S1.

- 6 Keşretde koyup şûret vahdetde benüm zâhid
Her kim ki bulur zâtım kul iken olur şultân
- 7 Fehm it yûri bu remzi aldırma şaķın 'aķluñ
Devşir öziñi şâhum kim bendedürür dermân
- 8 Kân ağla var ey zâhid insân olamazsın sen
Bend içre düşüp kâlduñ âhirde olup hayvân
- 9 Tevhîd *Ene'-l- Hak*'dur naķķâş-ı ezel zâhid
Manşûr olalı Naķşî bu yüzden okır her ân

122*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gel ey pîr-i murâdım gel murâdım ber-murâd it sen
Tesellâ eyle dil mürğin yıkılmış kalbi şâd it sen
- 2 Bilürsün tâ ezelden kim bu dil sensiz karar itmez
Giriftâr-ı kafesdür ol olup benden azâd it sen
- 3 Bu gün sen mazhar-ı Hak'sın şalâ it ehl-i 'irfâna
Kim ol tâlibleriñ gelsin kapuñ yer yer güşâd it sen
- 4 'Aât it 'ilm bahrini açup dil mektebin şâhum
Okut 'ilm-i ledünnüñden baña gel kol kanad it sen
- 5 Kapuñdan feyz umar gelmiş haber-dâruñ olup Naķşî
Metâ'-ı hüsnîñ ister ol yüzünden gel murâd it sen

6 benim : benim S2.

7 'aķluñ : elden FB // devşir : düşür FB / Devşir öziñü şâhum kim bendedürür : Vir öziñü şâhum kim bendedür aña S1, Devşir öziñü şâhum senden saña S2, düşvâr özüne şâhum gör kande olur MO.

8 olamazsın : olmazsın S2 // kâldıñ : kaddıñ S1.

9 Hak'dır : Hak'ı S2, MO / bu : bir MO. S3 nüshasında beyitlerin sıralanışı farklıdır.

* 122 S1 19a, S2 26a

3 yer yer : bir bir S2.

4 kol kanad : kul azad S2.

5 haberdârîñ : mürîd ola S2.

123*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Nedür dürr-i yetim ey dil ki çıkmaz ol bu deryâdan
Mekânı bir şadefdür kim degildür ağ ü karadan
- 2 Ne kim var cümle mahlûkı ser-â-ser cem' iderseñ ger
Bulunmaz bî-bedeldür ol haķıķat mişl-i eşyâdan
- 3 O bir nûr-ı münevverdür ki konmuş hâne-i dilde
Yanar leyl ü nehâr ey meh anuñ şem'i dil-ârâdan
- 4 Rumûzı sırrı-ı vahdetden o kim fehmi eylemez âhir
Ne bilsün kim ğaraż cânâ nedür iş bu mu'ammâdan
- 5 Bu ğün Mecnûn-veş Nakşî dilâ bu mekteb-i dilden
Neler çekmişdürür bilseñ alınca dersi Mevlâ'dan

124*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Dilâ dürr-i yetimiñden haber aldıñsa insânsın
Yedi deryâ yumaz cürmüñ ve gerni yoğsa hayvânsın
- 2 Göziñ aç gel öziñ fehmi it igen ğafil me-bâş ey cân
Geçer bu 'ömrüñ eyyâmı şaķın kim soñra pişmânsın
- 3 Görüp sen dürr-i yektâñı haber aldıñsa ger andan
Çekersin kendöziñden el ki bildüñ baħr-i 'ummânsın
- 4 Hazer kıl dîv ü cinnîden çıkarma hâtemiñ elden
Senüñdür şaltanat şâhım kadîmisin Süleymân'sın

* 123 S1 19b, FB 17b, S2 25b, S3 23a-b, MO 50a

1 nedür : ne S3 // şadefdür : şadefdendür S2.

2 ol : ger S3 / mişl-i : mülk-i S2.

3 leyl ü nehâr ey meh : şâm u seħer zâhidâ MO.

4 o kim fehmi eylemez âhir : bu ğün fehmi itmeyen cânâ S2 // ğaraż cânâ nedür : nedür âhir ğaraż S2.

5 Mevlâ'dan : Leylâ'dan FB, MO.

* 124 S1 19b, FB 17b 18a, S2 25b, S3 23b, MO 49b-50a

1 cürmün : çirkin S3 / ve gerni : ne ğaşıl S2, MO.

2 cân : dil S1, S2, MO / 'ömrüñ : 'ömrümüñ S3 / kim : - MO.

3 görüp ben : bilürsin S2, bu beyit S3 nüshasında yok.

4 ğazer kıl : kıl ğazer MO // senüñdür : gider bu MO / şâhım : cânâ S2, elden MO.

- 5 Sürüp esb-i şabâ reftiñ eger cânâna irmezseñ
Kâdur menzilleriñ zâhid dañi efsürde bî-cânsın
- 6 Kelâmım fehmi iden erdür bu fen içre bu gün Nakşî
Sûhan-verlik yolun tıtdıñ yûri var merd-i meydânsın

125*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Ne kim nazm eyledüm cânâ bu gün ben dürr-i yektâdan
Degildür enbiyâ haqqı dilâ bir katre deryâdan
- 2 Açup dil mektebin şâhım eger cem' olsa 'âşıklar
Anuñ medhinde 'âcizdür degil kim ben bir ednâdan
- 3 Girüp bâb-ı hidâyetden müsemâmâ olmayan 'ârif
Künûz-ı 'ilme dest urmaz ne bilsün biñ bir esmâdan
- 4 Haâtâ vü cürm ü 'isyânım benim 'afv eyleyüp Yâ Rab
'Atâ vü lütfun ihsân it geçür başım bu sevdâdan
- 5 Akıt göz yaşlarıñ kan it firâk-ı nâr-ı hasretten
Ola kim nerm ola göñlüm ki pekdür seng-i hârâdan
- 6 Hışâr-ı şer'î muhkem tut çeküp el cümleden cânâ
Bulup bir mürşid-i kâmil şağın ayrulma Mevlâ'dan
- 7 Geçür lâ perdesinden gel beni lütfeyle şultânım
Halâş it gayriden cânı meded ayırma illâ'dan
- 8 Kemâl-i şaltanat oldır bu gün Mecnûn-veş Nakşî
İrüp menzil-i maşûda ferâgat ola Leylâ'dan

5 efsürde : ansızda MO.

6 iden : ider S2 // sũhan-verlik : çũ sen dirlik MO.

* 125 S1 19b-20a, FB 18a , S2 25a-b, S3 23b, MO 50a-b

1 eyledim : eyledũñ FB / ben : - S3 // enbiya : mürtezâ S2.

2 Bu beyit S2 de 3. Beyitle yer değıstirmiş olarak geçmektedir.

3 ne : - S3. 2 ve 3. beyitler MO nüshasında tek beyit olarak geçmektedir.

4 ihsân : izhâr S2 / haâtâ : hitâb S3 / sevdâdan : gavğâdan MO.

5 akıt : döküp S2 / kan it firâk-ı nâr-ı hasretten : cânâ figânımdan murâd oldır S2 // nerm : nûr S2, bizim MO.

6 Bu beyit FB, S3 ve S1 nüshalarında yok.

7 beni : meni S2, baña MO // aayriden cânı : nefsi zulmetden S2, MO.

8 menzil-i : menzilde FB / ola : ide MO.

126*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gör neden bünyâd idüpdür cümle şey'i lâ-mekân
Aç göziñ fehm it kelâmum bak nedür cisminde cân
- 2 Pertev-i nûr-ı Hudâ'dır kim idüpdür nefh anı
Öz vücûduñdur senüñ anda sen olduñ nihân
- 3 Sensin ol rûh-ı muşavver *küntü kenz'*üñ gevheri
Sensin esrâr-ı hâkâyık sensin ol Hızr-ı zamân
- 4 Oldı yüzüñden münevver ey kevn-i encüm tamâm
Şaldı pertev rû-yi arza rûşen oldı âsumân
- 5 Ol ki buldı şeş cihâtı Nakşiyâ bir zerrede
Tutdı dünyâyı ser-â-ser doldı andan her mekân

127*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Eyâ gel sırr-ı Mûsâ'yı işit benden bu gün ey cân
Koyup tâbût-ı teng içre nedür atmak anı ol ân
- 2 Müfessirler ki tâbûtı dimişler 'âlem-i lâhût
'Alemdür çün zikir cânâ kelâmum eyle gel iz'ân
- 3 Bırakmak şuya çün anı helâk itmekdürür cismiñ
Ki mañv olsun vücûduñdan işit cânâ budır 'irfân
- 4 Olur 'ilmile hay nefsiñ ölür cehlile çün şâhım
Ki oldır çün hayât âbı olırlar içmeyen pişmân
- 5 İrüp Fir'avn'a çün Mûsâ nedür almak şudan anı
Hidâyet bulmadur nefsiñ ki garķ itdi anı Yezdân

* 126 S1 19b, S2 26a-b

* 127 S1 20a, FB 19b, S2 24a, MO 50b-51a

1 teng : ten S1, MO / nedür atmak : firâr itmek S2.

2 'alemdür : 'ameldür S2 /çün zikir cânâ : çünki - S3 .

4 hay : Hâķ S1 / cehlile çün : çün cehlile MO // hayât âbı : âb-ı hayat FB / olırlar : cümlesi FB.

5 bulmadır : bulmadı S2.

- 6 Çıkarmak anda tâbûtu halâş olmakdurur tenden
Fenâdan sonra ey Nakşî bekâda ola ol şultân

128*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Açup cân gözlerin cânâ bu mir'âtı nümâdan ben
Bütün bir nûr olup görsem bu kevneyni Hudâ'dan ben
- 2 Boyanup rengine anuñ haqîkat ey şeh-i 'âlem
Göründüm sırr-ı Aḥmed'den kaçan çıkdum aradan ben
- 3 Yedi kat nûr-ı maḥfiden tecellî eyleyüp bir nûr
Hiṭâb-ı 'irci'î eyler işitdüm ol hümâdan ben
- 4 O dem bir hâle vardım kim bu'aqlıñ anda yok kârı
Görünmez gayr-ı Haḫ anda ki toğdum ol anadan ben
- 5 'Acebdür Nakşiyâ nazmıñ şanurlar bu olur kesbî
Anı bilmez neler çekdim geçince bes aradan ben

129*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Olmaduñ çün 'ışka maḥrem bilmeduñ insânı sen
Ey tehî âdem şanursuñ gördüğüñ hayvânı sen
- 2 Seçmeyüp ağı karadan Haḫḫ'ı idrâk itmeyüp
Sen seni senden ayırduñ bilmeduñ î mânı sen

6 tenden : andan S1, FB, S3.

* 128 S1 20a, FB 20a, S2 27b, MO 51b

1 gözlerin : gözini MO / cânâ : Mevlâ S2 / ben : men S2 // görsem : gördüm MO.

2 haqîkat ey şeh-i 'âlem : çü gördüm niçe 'âşıklar S2, MO // Göründüm sırr-ı Aḥmed'den kaçan çıkdım :
Bürüdü perde-i yarı bakırım bir S2, göründü rû-yı Aḥmed'den kaçan çıkdım MO.

3 maḥfiden tecellî eyleyüp : a'zamdan görünüp mûnderic S2, a'zamdan tecellî eyleyüp MO.

4 vardım kim bu : yüz tıtdım ki S2, MO / bu : - FB // Görünmez gayr-ı Haḫ anda ki doğdum ol anadan
ben : Bunu bir ehl-i hâl añlar ki evc toğdum anadan men S2, bu remzi ehl-i hâl anlar ki evc doğdum
anadan ben MO.

5 geçince : gence FB / bes : pes S1. Bu beyit S2 nüshasında şu şekildedir;

Bu nazmıñ bilmiş ol Nakşî şaḫn kim kesbiñ olmaz

Ne kim almışdım ol ilden eküp biçdim o ardan men

Bu beyit MO nüshasında da şöyledir.

Şorarsañ zâhidâ Nakşî'ñ bu nazmi kesbiñ olmaz

Ne kim olmuşdur ol ilden eküb biçdim buradan ben

* 129 S1 20a, S2 27a

- 3 Dem urur her bir şadefden dürr-i yektâ zâhidâ
Çek elüñ kim bilmemiş ol lücce-i 'ummânı sen
- 4 Merd olup 'âlemde hergiz bilmedüñ erlik nedür
Yirgürüp bâliğ şanursuñ gördüğüñ oğlanı sen
- 5 İtmedüñ bir 'îd-ı ekber geçdi 'ömr-i nâzenîn
Cân virüp yolında anuñ olmaduñ kurbânı sen
- 6 Mekteb-i 'ışk içre cânâ Nakşî-i bed-ğasteden
Gel okı 'ışkıñ kitâbın dök göziñden kanı sen

130*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Göñül bir dem qarâr itmez hayâl-i yâre düşdüm ben
İçelden bâde-i 'ışkı yanar bir nâra düşdüm ben
- 2 Yüzünden fitneler peydâ kopar rûz-ı kıyâmetler
Göñüller milkini yağmâ iden mekkâra düşdüm ben
- 3 Haber yok ibtidâsından eşer yok intihâsından
Yanar âteş derûnumda bir özge kâra düşdüm ben
- 4 Niçün Manşûr-veş yariñ yolunda ölmeyem ben kim
Bu sırrı bilmeyen 'âciz şanur inkâra düşdüm ben
- 5 Ebû derd olduñ inlerseñ sevüp ol hûbu ey Nakşî
Çekilmez çeşmimüñ yaşı 'aceb dil-dâra düşdüm ben

* 130 S1 20b , FB 22b, S3 29a, MO 54a-b

2 peydâ : - S3 // mekkâra : Hünkâra S3.

4 Bu beytin ikinci mısrası MO nüshasında şöyledir;

Ene'l-Hağ sırrını ifşâ iden güftâre düşdüm ben,

Ayrıca diğer nüshalardan farklı olarak şöyle bir beyit vardır;

Geçürdi lâ vü illâ'dan beni bir hâle atdı kim

Bu sırrı bilmeyen 'âciz şanur inkâra düşdüm ben

5 Ebû derd olduñ inlerseñ sevib ol hûbu ey Nakşî : Sevüb ol hûli Nakş ebû derdâ mı oldun sen MO // çekilmez : yeñilmez MO.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'ilün)

- 1 Ala benden bu cevâbı aña ey rûh-ı revân
Lîk cânâ sözüm aña kim budur remz-i nihân
- 2 Bir işi itmemiş olsa bu cihân içre Hudâ
Cem' olup bir yere gelse ide mi halk-ı cihân
- 3 Kõdı mı bir şeyi Hâk kim anı yâd eylemedi
Ki dilâ şoñra gelenler ideler anı beyân
- 4 Ya dimezmiydi Muhammed ger ideydi anı red
Bunu siz fi'le götürmeñ anlañız devr-i zamân
- 5 Koyalım cümleden anı görelim bunca imâm
Didi mi ol bu sözi ki yolumuz itdi beyân
- 6 Ne ola bir sözi anlar ki dilâ itmediler
Ger helâl ola harâm ol ger ola küfr ü imân
- 7 İmdi olmaya hakîkat bir işe âyet-i Hâk
O söz olmaz bu arâda yûri depretme lisân
- 8 Bu dili menzil-i ilinden şoragör isteriseñ
Yoksa bu defter-i dürri ne bilür yolda kalan
- 9 Yûri var kalbe nazar kıl beri gel olma denî
Şûrete tapma hâzer kıl ko anı bunda hemân
- 10 Fi'l-meşel itnese Hâk bir şey eger bunda harâm
Ger beni ider ola mı ger ola hıızr-ı zamân

* 131 S1 20b-21a, FB 27a-b, S3 34b-35a, MO 55a-b

1 ala : al FB / aña : gele MO / ruh-i : - S3.

2 olsa : ola S3 // olup : - MO.

4 Muhammed : - MO / ger ideydi : idemiydi S1 // siz : sen MO.

5 bu sözi ki yolumuz : sözi anlar ki bular FB, MO, ol sözi anlar ki yolumuz S3 / beyân : 'ıyân MO.

6 ne ola : kõi mı MO / anlar : bunlar MO.

7 olmaya : olmaya mı MO / âyet-i Hâk : - MO // o söz : onsuz MO.

8 dili : dil FB / menzil-i illâdan : menzil ilinden S1, S3 // yolda : bunda MO.

9 şûrete tapma : tûrete tapa MO.

10 eger : - S3, ger MO // ger beni ider ola mı : ki anı ola ider mi MO.

- 11 Ne kodı Һazret-i Mevlâ ki dilâ âyet ile
Anı bildürdi bu nâsa yûri var itme gümân
- 12 Bu işi itmeye Allâh ü Rasûl'ü daği çün
Yalan olmaz mı idenler olup ol bâr-ı girân
- 13 Kulu kurbânı olurduñ bu sözi fehmi idenüñ
Ki budur râh-ı Һakîkat kalanuñ cümle yalan
- 14 Yeter ey Nakşı-i şeydâ bu söziñ cümleye pes
Ki anı bilmedi âmi budurur Һükm-i zamân

132*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Ben ol merd-i Һudâyım kim elüm çekdüm dükânımdan
Metâ'-ı dünyedan geçdüm Һaber geldi mekânımdan
- 2 Geçüp şahrâ-yı heyhâtı irişdüm mevc-i bahrine
Bezendi her şadef dürden kemâl-i mihr-bânımdan
- 3 Perî-peyker güzellerden ser-â-ser zeyn olup 'âlem
Göründi dürlü elvânı zühûr itdi zamânımdan
- 4 İçildi bâdeler yer yer çalındı çeng ü def neyler
Tutup mestâneler bezmi cihân tıldı figânımdan
- 5 Yakup dil âteş-i 'ışkı vücûdum mahv idüp âhır
Halâş oldu gönül cânâ benim bâr-i girânımdan
- 6 Göründi bir 'aceb yüzden ki gözler görmemiş anı
Giyindim Һulle-i cennet olup şâh-ı cihânımdan

11 bildürdi bu : bildürmedi FB, S3.

12 bu : bir S1 / işi : ateşi S3 // ol : - MO / bâb-ı : bâr-ı S1.

13 olurdun : olurum MO // kalanun : kalanı MO.

14 şeydâ : - S3 // anı : - S3. Bu beyit MO nüshasında şöyledir;

Besdürür bu nazm-ı pâkin sâlike ey Nakşî

Yohsa 'âmîler ne bilsün neldüğün söz-i zamân

* 132 S1 22a, FB 33b, S3 42b-43a

4 çeng ü def neyler : def hem neyler S1.

6 giyindim : giyinmiş FB.

- 7 Ser-â-pâ 'ayn-ı zâtum kim hakikat bunda ey Nakşî
Dü kevne dîde-bân oldu benim ol müntehânumdan

133*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Halvetîyim halvet itdüm halvet-i dil-dârilen
Sırr-ı *ev ednâ* içinde bir müşâhib yâr ilen
- 2 Dört 'anâsır terkibinden ref' olup zâtum benim
'Âlem-i lâhûta irdüm ğark olup envâr ilen
- 3 Ger fakîr ü ger ğanîdür sırrı sırrum içre çün
İtdiler yer yer niyâzı harfi yok güftâr ilen
- 4 İns ü cinn (ü) ger melekdür bir müeddeb bir periye
Hâlin ağlar gördüm anda itdüğü ikrâr ilen
- 5 İrmeyenler iş bu sırr-ı 'âlem içre Nakşiyâ
Kaldı zulmet perdesinde gitdi ol inkâr ilen

134*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Ne ğam yersün be hey Nakşî ki 'ışka âşiyânsuñ sen
Konar Sîmurg-ı Ankâlar beyân it gel ne cânsuñ sen
- 2 Tufeyliñdür iki 'âlem öziñ fevkinde yok kimse
Bulunmaz miñliñ 'âlemde 'aceb sırr-ı nihânsuñ sen
- 3 Cemâlün kıbledür câna kelâmuñ ey şeh-i 'âlem
İder çün mürdeler ihyâ ne hâletdür ne kânsuñ sen
- 4 Kalem ur bâğ-ı 'uşşâka bahâristan olup âhîr
Görünsün mîveler bir bir ki dehre bâğbânsuñ sen

* 133 S1 22b, FB 41b, S3 53b-54a

3 harfi : hayfî S3.

* 134 S1 23b, FB 43a, S3 55b, MO 58b-59a

1 konar : komaz S1.

2 fevkinde : farkında MO.

4 olup : ola MO // ki : - S3.

- 5 İdermiş mürdeler ihyâ kelâmıñ çünkim ey Nakşî
Me'ânî haymesi içre meger göge ağansuñ sen

VÂV
135*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Göñül bülbül gibi gülzâra karşı
Figân it var yûri ol yâre karşı
- 2 Dolaş Manşûş-veş zülfüne anuñ
Sâlik ber-dâr dildâra karşı
- 3 Döküb çeşm-i sirişkin 'arz-ı hâl it
Yanup şâm u seher deyzâra karşı
- 4 Nidâ-yı 'irci î irdikde cânâ
Semâ' it cân virüp güftâra karşı
- 5 Dil-âverlik idüp çeşmiñ ziyâ kıl
Taḥammül eyle gel envâra karşı
- 6 Fedâ it Nakşiyâ âḥir bu cânı
Özünden el yuyup settâra karşı

136*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Degildür kimseden aḥfâ niçün dirsüñ nihândur hû
Göziñ görmez var ey zâhid nihânsın sen 'ıyândur hû
- 2 Güzer it cümle esmâdan hüviyyet 'âlemin seyr it
İriş sırr-ı müsemâyâ nazar kıl gör ne kândur hû
- 3 Dimişler nice gerçi degildür hû ism-i esmâdan
Veli kulu meşâyîḥdan bütün ism-i mekândur hû
- 4 Ser-â-ser cümle esmâdan fenâ vü ger beḳâ içre
Aña muḥtâc olupdur bil ki cisme fer'a cândur hû

* 135 MO 59a

* 136 S3 58b

- 5 Elüñ çek gel bu gafletden uyan yâ mest iseñ ayıl
Ta'alluk eyle bu remzi dehânsız bir zebândur hû
- 6 Toğarsa mağribinden gün halâş oldıkda senlikden
'Urûc itmekle cânâ semâya nerdübândur hû
- 7 Dilüñ tut Nakşiyâ pesdür muhaşşal cümle(den) eşyâ
Bu çarh-ı lâciverd içre hayât-ı câvidândur hû

137*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 İrişdi gûş-i cânımdan şadâ-yı dil gelür bir hû
O demdür mülk-i dilden gör gönül de mest olup der hû
- 2 Nazar kıl çeşm-i 'ibretlen gümân-ı ma'nevîden gör
Atılmış tır ü maşşûdın gider birden bire seyr hû
- 3 Aña sen göz mü dırsün kim bu gün mir'ât-ı eşyâdan
Nazar kıldıkda Hakk'a ki görünmez çün aña bir hû
- 4 Silüp dil levhin ey dil-ber mekânından çıkup bir gün
Gerek nâzır gerek manzûr gerek ednâ gerek mîr hû
- 5 Olır mı bir mekân ansuz bu gün 'âlemde ey Nakşî
Tolupdur zât-ı pâkiñle ser-â-ser cümle her bir hû

HE

138*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Seni senden ider gönlüm bu dil milkinde şey' Allâh
Beni ben bilmeyüp bildim bilen hem bildüren Allâh

* 137 S1 22b, S2 28a

2 seyr : sır S2.

3 göz mü dırsün : gör hay dırsen S1.

4 mekânından : saña senden S2.

5 tolupdur : olupdur S2.

* 138 S1 22b, FB 6a, S2 33b-34a, S3 8a, MO 59a-b

1 şey' Allâh : şeyyede'llâh FB, S2, MO // beni ben : meni men S2.

- 2 Bu benlik perdesin ref' it açup dil mektebin cânâ
'Aref'den gel okı dersi bu yolda olma gel güm-râh
- 3 Seni sen bilmedüñ şâhım çekeydün ger elün bir dem
Geçeydün şirk-i âhfâdan olurdı âşikâr ol mâh
- 4 İrüp dest-i ecel âhır vişâl-i yâre irmezsin
Yüri kan ağla cân vir kim çürütdün 'ömrünü eyvâh
- 5 Eger bir şeyh-i kâmilden göreydün ger 'aref dersin
Bilüb nefsiñ bu gün cânâ olurdıñ saña sen hem-râh
- 6 Cinân bağından uçmuşdur vücûduñ bülbülü Nakşî
O bir şolmaz gül ister kim konup nuṭṭ eyleye her gâh

139*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Tütüp bir mürşidiñ destin iriş dil-dâra 'âr itme
Ḥalâş ol şirk-i aḥfâdan cehâlet ihtiyâr itme
- 2 İnanup her bir İblîs'e yolıñ evdirme lütf eyle
Erenler eşigin bekle sen anlardan firâr itme
- 3 Olaydı bir mürebbî ger nebiyy-i mürsel olmazdı
Göziñ aç imdi münkirler söziñe i'tibâr itme
- 4 Şırât-ı müstakîm aḥla gönülden ğayr-i dil-dâra
Varılmaz ğayri yol yokdur sözi bunda şumâr itme
- 5 *Ve fi enfûs* kelâmıyla bu nazmım hüccet olmuşdur
Bilürsen ma'nisin anuñ şaḥın bir özge kâr itme
- 6 Kişinüñ 'ilmi zâhid eger olmazısa ger vehbî
Bulunmaz faşl-ı Ḥaḳ anda anuñla iftiḥâr itme
- 7 Kaçan kim vezn idersün sen kâmiller ki zıkr itdüm
Taḥammül eylemez 'arız 'avâmile 'ayâr itme

2 it : - S3 // gel okı : okı gel S2.

3 geçeydün : geçerdün S2, geçüp sen FB, S3, MO.

4 çürütdün : çevirdün S1 / eyvâh : cefâh S2.

5 ger : sen S3 // cânâ : içre S1 / sen hem-râh : hem sen şâh S1.

6 konup : koḳup S2, MO.

* 139 S3 59a-b

- 8 Yeter bu sözlerüm pesdür dilerseñ Nakşı'den pendî
İrâğ ol sen o münkirden anı kendüñe yâr itme

140*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Tutuşdı âteş-i 'ışka yine dil girdi meydâna
Yanup şâm u seher âhir koyup ol başile cânâ
- 2 Şarıldı zülf-i dil-dâre kırmaz maşûdın elden ol
Virür Manşûr-veş elbetde bu gün ol cânı cânâna
- 3 İrişdi 'îd-i ekber çün vişâl-i yâr içün zâhid
Geçüp ol cân u başından niçün varmaya kurbâna
- 4 Görenler rû-yı dil-dârı dilâ meydân-ı 'ışk içre
Başın toğ eyleyüp âhir boyanmaz mı kızul kâna
- 5 Görün ol şîr-i Yezdân'ın muhabbet zencirin siz kim
Huda boynunda bend itmiş ola kim bu gün uşlana
- 6 Tutagör dâmen-i yâri şakın âr itme ey Nakşî
Nihâyet diyeler âhir saña bu oldu dîvâne

141*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Muqaddem lem yezel tohmın ekenler kalb-i insâna
Bitirdi anda bir cevher ki maqbûl oldu şultâna
- 2 Getürdi bir seher yâre iletirdi hufyeten anı
Qabûl itdi görüp cânâ boyandı reng-i Rahmâna

* 140 S1 23a, S3 30a, MO 61b-62a

1 âhir : 'âşık MO.

3 âhir : cânâ MO.

5 bend : - S3.

6 bu : - MO.

* 141 S1 23b, S3 60a-b

1 maqbûl oldu şultâna : layık oldu cânâna S3.

2 Rahmâna : dil-dâra S3.

- 3 Olar kim ekmedi zâhid bu cevher bitmedi anda
Yazıldı nâmı bir gayri irişdi sırr-ı hayvâna
- 4 Bozuldu *ahsen-i takvîm* büründi şûret-i kahrı
Kıapandı râh-ı cennetler özin nâr itdi nîrâna
- 5 İki şakḳ oldu kahr anda ki birlik olmadı mümkün
Birin iḥrâc idüp çünkü 'aḳıldan itdi bî-gâne
- 6 Şarıldı 'aḳsine çarḥıñ yolın azdırdı iḥfâyı
Tutup şahrâ-yı heyhâta igen dūr oldu ihsâna
- 7 Karişdı çâh-ı pâlarla dem-â-dem kûḥ ü şahrâda
Gezer mişliyle toḅ oynar şanasuñ çıkdı seyrâna
- 8 Zamân ister kim ey Nakşî dönüb seyr-i sülûkundan
Bulup bir müşid-i kâmil erişe yine ol kâna

142*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Elâ ey sâlik-i Mevlâ kulaḳ tut gel bu feryâda
Neler çekmişdür 'âşıklar diyem 'âşḳ içre dünyâda
- 2 Yolum bir şubḥ-dem cânâ irişdi Sedd-i Ye'cûc'e
Dayandı himmetim rahşî irüp ol dehşet-âbâda
- 3 Çü gördüm nice tâlibler bu câ-yı pür-belâ içre
Gezer kan ağlayup inler dönerler iş bu şahrâda
- 4 Suâl itdüm birinden ben bu seddin mâ-verâsından
Didiler bizde varmış yok gelen kalur bu ârâda
- 5 Kaçan kim istimâ' itdüm bulardan ben bu güftârı
Didim lâyıḳ degil Yâ Rab meger kim bunlar irşâda

5 şakḳ : ḥakḳ S3 // çünkü : âḥir S3.

7 çâh-pâlarla : çâ-pâlarla S3.

8 dönüp : toḅup S1.

* 142 S1 24b-25a, FB 16b, S2 28a-b, S3 22a-b, MO 60b-61a

1 feyâda : ferdâda S1 / 'âşıklar diyem : diyem 'âşıklar S3.

2 himmetim : - S3 / dehşet : dest MO.

3 çü : ki S2 / tâlibler : 'âşıklar S3 / belâ : melâl S1 // gezer : göz FB.

4 / birinden : bulardan S2, MO.

- 6 Velî 'ilminde mâhirdür suâl itseñ bulardan sen
Yarar bir mûyî kırk bunlar mesâil içre da'vâda
- 7 Bulardan el çeküp âhîr gezüb ol seddiñ etrafın
Bulup bir reh-güzâr anda irişdüm cây-ı âzâda
- 8 Bu menzil içre tâlibler ne kim var cümleden cânâ
Degildür çâr 'unşurdan ne fehm itdün bu ma'nâda
- 9 Metâ'-ı hüsn-i dil-dârun тұrur ol yerde bâzârı
Alurlar dem-be-dem bunlar göçerler Şehr-i Bağdâd'a
- 10 Çeküp el yine bunlardan kaçan kim 'azm-i râh itdüm
İrişdüm yine bir kavme ki bunlar gelmez ecsâda
- 11 Buların şeş cihâtından bir âteş kaplamış gördüm
Yanup şâm u seher bunlar dönerler 'ışk-ı Mevlâ'da
- 12 Yakup âyîne-i dilden тұrurdum baħr-i hayretde
Nümâyân oldu bir meh-rû Hızır-veş irdi imdâda
- 13 Tۇtup destimde ol meh-rû şoyup cân gömlegin benden
Giyürdi baña bir ton kim bulunmaz mişli eşyâda
- 14 Virüp kendin baña ol dem olup bu benligüm benden
Çıkardı hükmi-i 'unşurdan qarâr itdüm dil-ârâda
- 15 Olar kim bilmez öz nefsin bu nazmıñ itmeyüp idrâk
Şanurlar Nakşiyâ anlar seni düşmüşsün ilhâda

5 lâyıķ : lâyıķ mı MO / degil : - S3 / bunlar : yerde S2.

6 mûyî : kıllı S3, MO.

7 âzâda : irşâda S1.

8 degildür : degil S1, S2, MO / 'unşurdan ne : 'ânâşırda FB / ne fehm itdün : iden fehmini S3.

9 göçerler : çökerler S3.

11 kaplamış : çatladı FB / dönerler 'aşk-ı Mevlâ'da : çökerler Şehr-i Bağdâd'a S3.

13 benden : tenden S3.

14 kendin baña : kendim aña S2 / bu : bir S1, FB.

143*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Tâlib oldır mülk-i dilde dersi sırru'llâh ola
Keşf olup bir bir me'ânî 'ârif-i bi'llâh ola
- 2 Girmedüñ i'râb-ı harfe emrinüñ irsâline
Vaşl olup âhir haqîkat Mısr-ı dilde şâh ola
- 3 Âsumân-ı ma'nevîden Cebreil pür 'aqlile
Pes ne yüzden gösteribdür sırrına âgâh ola
- 4 Tâ kim ol kes 'âlem içre olmaya şûret-perest
Fehm idüp ol cem'-i farkı bir ulu dergâh ola
- 5 Nefsin idrâk eyleyüp tâ hâne-i kalbinde Hâk
Eyleyüp âhir tecellî her sözi Allâh ola
- 6 Virmesün mi Hâk murâdun ol kesün kim Nakşiyâ
Yatsa otursa vü dursa her sözi Allâh ola

144*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Görenler zâtını mir'ât içinde
Özin maḥv eylemişdür zât içinde
- 2 Fenâ bulmaz diyenler resm-i âdem
Ne bilsün varlığı lezzât içinde
- 3 Oñat fehm it bu 'unşur ḥânesin kim
Yapan çıkmaz durur âlât içinde

* 143 S1 24b, S2 29a, S3 58a, MO 9a

1 tâlib : kâmil S3 / dersi : seyri S2 / olu : ile S3 // olup : idüp MO / 'ârif-i : 'âlim-i S3, MO.

2 girmedüñ : girmeyen MO.

3 pür : pür S2, S3 de 2 ve 3. beyitler birbiriyle karışık olarak yazılmış.

5 eyleyüp : S3 // tecellî : mücellâ S3.

6 ol kesün kim : ol kişiniñ kim MO // sözi : işi S2 / her sözi Allâh : kâri oikru'llâh S3.

* 144 S1 25a, FB 19a, S2 28b, S3 25b, MO 61ab

1 maḥv : ḡark S1, fark FB.

2 âdem : insân S2, MO.

- 4 Nihân olmaz göziñden sırr-ı eşyâ
Gören kendin bu gün zerrât içinde
- 5 Anuñ kim şınmamış çarhı cefâsı
Döner kerrât ile heyhât içinde
- 6 Anı kim cezb ider gird-âb-ı ekber
Kahur cârı döner ol mât içinde
- 7 Bozan kat kat bu ismiñ iktizâsın
Turur şâhım bular bir kat içinde
- 8 Yüri çağup bu 'ışkın çağmağın sen
Nihân it âteşi pûlât içinde
- 9 Geçüp *lâ*'dan irüp *illâ*'ya Nakşî
Çıkar ol aradan evkât içinde

145*

Müfte'ilün Müfte'ilün Müfte'ilün Fe'ülün

- 1 Sen saña gel bul seni sen bil seni var ten eyle
Ya'ni öziñ vir aña sen anı sen al sen eyle
- 2 Hakk'a iriş gir içeri mahv idüpen senligi
Âdem iseñ tut sözümü kendözini sen eyle
- 3 Halka uyup kalma şakın nâr-ı firâk içre çün
Cennete gir ey peri gel bu işi erken eyle
- 4 Bakma yaban ehline sen ölmeden gafleti қо
Gel beri gel aç gözüñü sen seni öziñ eyle
- 5 Bahre girüp bir bahr-i himmet idüp mürğ-i dile
'Aklı dümen Nakşî aña 'ışkını yelken eyle

4 gören : gözet S3 / gün : - MO.

5 şınmamış : şınmaya S2, FB, S3, MO // kerrât ile heyhât : heyhât ile kerrât S2.

6 mât : zât MO.

7 kat içinde : kab içinde S1.

8 çağup : çağma S1, S2, FB, kaçma S3.

9 irüp : düşen S2, iren MO // çıkar ol aradan evkât : çıkarlar aradan ol kat S2.

* 145 S1 25a-b, FB 30a-b, S3 38b

1 Sen saña gel bul seni sen bil seni var ten eyle / Sen senüñle bul seni sen bil seni var ol eyle S1.

2 sen : ol S1, ben S3.

3 bir : bu FB / idüp : it S1.

146*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Sen seni bilmek isterseñ nazar kı l kâmil insâna
Ve gerni ey perî-peyker dönersüñ vahşi hayvâna
- 2 Elüñ çek gel bu sevdâdan bulup bir mürşid-i kâmil
Okı andan 'aref dersin eriş cânâ o şultâna
- 3 Haber al pîr-perver ol sen ol âyîne-i Hâk'dan
Açup cân gözlerüñ bir bak nazar kı l vech-i Rahmâna
- 4 Arın gel şirk-i ahfâdan göziñle gördüğüñ fehm it
Çıkar kendüñ ara yerden kul ol sen ol sülhan-dâna
- 5 O bir şem'-i ilâhîdür yakarsañ ger çerağ andan
Göñül den ref olur zulmet olursıñ aña pervâne
- 6 Atanlar tîr-i makşûdı kemân-ı ma'nevîden çün
Varır ol menzil-i yâre irer elbetde nişâna
- 7 Der-i gül-şende olmuşsuñ tütalum ey şeh-i 'âlem
Bahâr olmazsa ey zâhid gelir mi bülbül efgâna
- 8 Alanlar nazm-ı pâkimden temâmet imdi ey Nakşî
Bilür anlar hakîkat kim bu sözler olmaz efsâne

147*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Nedür sûd ü ziyân bilmez kişi ol cânı bulmazsa
Kalur 'aql olmaz ol âdem ölür cânânı bulmazsa
- 2 O kes kim ola derd ıssı halâş olmaz o derdünden
Döker göz yaşların âhîr eger Lokmân'ı bulmazsa

* 146 S1 25a, FB 40b-41a, S3 52b

3 perver ol : perverden S1 / ol sen ol : saña S3.

* 147 S1 25b, FB 31b, S2 30a, S3 38b -39a, MO 62a-b

1 ölür : ulu MO.

2 ıssı : ehli MO // bulmazsa : irmezse FB.

- 3 Ne ıŝŝı okımağ yazmağ müfessir ü muhaddiŝler
Eger kalb-i selîm içre olan Qur'ân'ı bulmazsa
- 4 Ol olmaz nüşha-i kübrâ haqîkat bu cihân içre
Bulup bir mürşid-i kâmil eger Raḥmân'ı bulmazsa
- 5 Olur âḥir behâyimden irişmez kadr-i insâna
Yatur zulmet bucağında kalur ol kânı bulmazsa
- 6 Ŗoyarlar kalbiñ esbâbın görünür özge 'âlemden
Gider bu *ahsen-i takvîm* ŝolar dermânı bulmazsa
- 7 Çeker kulluğdan ol kes el atarlar çarḥ-ı devvâra
Kalur gird-âb-ı ekberde döner şultânı bulmazsa
- 8 Alurlar dürr-i yektâsun gider bu şaltanat elden
Bozarlar zînetin anuñ yanar 'ummânı bulmazsa
- 9 Muḥaŝŝal söz budur Nakşı kalanlar şirk-i aḥfâda
Ḥalâŝ olmaz cehennemden bu ten î mânı bulmazsa

148*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Neyleyem ol ŝaḥŝı ben kim 'ilm ü 'irfân olmaya
'Aḳl-ı evvel olmayup ol bir ulu kân olmaya
- 2 El çeküp ağ u karadan levḥ-i dilden ders olup
Baḳmayup i'râb u ḥarfe ehl-i Qur'ân olmaya
- 3 Girmeyüp bâğ-ı behiŝte nefsin ârâm itmeyüp
Ola ol ehl-i cehennem varlığı fân olmaya

3 ne ıŝŝı : ne ḥaŝıl S1 , bu beyit FB ve S3 nüŝhasında yok.

7 devvâra : devrâna S3, MO // döner : dönüp S2.

8 Bozarlar zînetin anuñ yanar 'ummânı bulmazsa : Yüz olur niyyetin anuñ dil-i virânı bulmazsa S2 // yanar : dilâ MO. S2 nüŝhasında 7 ve 8. beyitler birbiriyle karışmıştır.

9 kalanlar şirk-i aḥfâda : kalan şirk-i ḥafî içre S2, MO // bu ten : yolun S2 / î mânı : a'yânı MO.

* 148 S1 25b, FB 31a, S2 29b, S3 39b, MO 62b-63a

1 ben : men S2.

2 ârâm : râm S2.

3 girmeyüp : girmeye MO // ola : olur S3.

- 4 El çeküp âhir cihândan kulluğun ifnâ idüp
Cismi merkeb 'aklı râkib kendi şulţân olmaya
- 5 Bilmedigin bilüb ol kes añlayup miqdârını
Ehl-i 'irfânun yolında kıl u kurbân olmaya
- 6 Bu mıdır 'ilm ü me'ânî kim 'ilimden dem urup
Kala âhir cehl içinde genc-i Rahmân olmaya
- 7 Müslime mü'min dimezler ol sebebdan zâhidâ
Nefsin idrâk eyleyüp ol küfrü îmân olmaya
- 8 Mü'min oldır 'âlem içre müslümandan fark olup
Kavlini inkâr idüp tekrâr müselmân olmaya
- 9 Kimdür ol mü'minler ki îmân itmeye ger nazmıña
Ref' olup buğz u 'adâvet Hâk'dan ihsân olmaya
- 10 Mazhar-ı Hâk olsa bir kes anı inkâr eyleyen
Bulmayup îmân-ı kâmil vaşl-ı cânân olmaya
- 11 Dürr-i yektâ olmayanlar zîr-i destimde benim
Eyleyüp kat'-ı menâzil baır-i 'ummân olmaya
- 12 Kec baıanlar nazmım üzre şöyle bil kim zâhidâ
Ola bir derde giriftâr aña dermân olmaya
- 13 Ben aña açmam niķâbı kim budur kâr-ı ezel
Hâsretimden cân virüp ol gözleri kan olmaya
- 14 Nakşiyâ nazmuñ senün fehm olmaya 'âlemde ger
İmdi anı şöyle bil kim saña akrân olmaya

4 El çeküp âhir cihândan kulluğun ifnâ idüp : Çekmedin destin cihândan nefesine ol kıl iken S2, MO / cihândan : fenâdan S3.

6 'ilimden : 'amelden S1, S3 // genc-i Rahmân : ehl-i iz'ân S2.

7 müslime mü'min : mü'min ü müslim MO / dimezler : dimişler MO.

9 kimdürür mü'minler : münkirler S2 // olup : idüp FB.

10 eyleyen : eyleseñ MO // îmân-ı kâmil : firdevs-i a'lâ MO.

12 kec : ger S1.

13 ol : - MO.

14 fehm : - S3 // saña : sâlike S2 / akrân : ikrâr S1, kurbân MO.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Tama' hırs u ğaraž ehli irişmez menzil-i yâre
Kâlır zûlmet bucâğında gezer ol miskîn âvâre
- 2 Egilmez 'âr ider elden enâniyyet idüp âhîr
Çıkar dînden imândan ol düşer biñ dürlü inkâra
- 3 Ne hâletdür bu derd bilsem degilse redd-i Hâlık ol
Gelür insâfa ol âhîr aña olmaz mı bir çâre
- 4 Kaçan gördükde bir ehli firâr eyler qarâr itmez
Geçer nâmûs u 'ârından çekerler deyu güftâra
- 5 Kemâl-i sırr-ı insânı mücerred aña arz itseñ
Kabul itmez olur câni düşer elbetde inkâra
- 6 Añılsa nâmı 'irfânuñ denilse Hâlık'ın zikri
Dönüb bakmaz hakîkat ol cigerler olsa biñ pâre
- 7 Olur mu farkı ey zâhid bu ta'yîn itdigim nâsın
Yazarsa resmini nakķâş anuñ bir kuru dîvâra
- 8 Muhaşşal kesdürür başun 'inâdından rücû' itmez
Olur kavm-i şeyâtînden 'acebdür ol şikem hâra
- 9 Bu gün şanur kumaşdur ol velî bilmez ki bir ehle
Getürdükde anuñ Nakşî çıkar ipligi bâzâra

* 149 S1 26a, FB 34b-35a

1 menzil-i : - S3 // ü : - FB.

3 gelür : gelüp S3 / insâfa : insâna FB / aña : dağı S1.

4 eyler : itmez S3.

5 câni : hâki S1, S3.

7 nâsın : insân S3 // resmini : nakķâşını S3 / anuñ : heme S1.

9 bir ehle : râhile S1.

150*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Ben ol kân-ı şafâ-bağışım kim anuñ zevki cânımda
Zuhûr itmişdür ey meh-rû kemâ-kân ol kemânumda
- 2 Açup Hakkâ'l-yakînden göz ezelden mezheb-i yâre
Boyandı küfre îmânum imâm oldım zamânumda
- 3 Şu deñlü cüst ü cû itdüm tılısm-ı hâki ben tâ kim
Bedensiz bir perî buldım tamarlar içre kanımda
- 4 Vücûd-i gayri mahv oldu kemâl-i 'ayna vâsl oldım
Eşer kalmadı resmimden görünmez kimse yanımda
- 5 Geçüp fi'l-cümle esmâdan irelden dil müsemmâyâ
Tekellüm eyleyen oldır göziñ aç bu lisânumda
- 6 İrişdi tîr-i makşûdım hakîkat menzil-i yâre
Elüm çekdüm o sevdâdan okum yokdur kemânumda
- 7 Bunuñ işbâtın isterseñ eger Nakşî'den ey zâhid
Yeter saña bu hüccetler okırsañ ger nişânumda

151*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Müyesser itmedüñ Yâ Rab 'acebdür feth-i Bağdâd'a
Ricâlün gelmemişlerdür meger kim anda imdâda
- 2 Olupdur ger erenlerden dilâ ol demde bir 'âşık
Kesilüp bir birin başlar kalaydı tağ u şahrâda

* 150 S1 26a, FB 35a, S3 44b

1 kân-ı : merd-i S3.

5 aç : - S3.

7 işbâtın isterseñ : isterseñ işbâtın S3 // okırsañ : okırsun S3.

* 151 S1 26a-b, FB 35a-b, S2 30a-b, S3 45a, MO 59a-60a

1 Bağdâd'a : Bağdâd'ı FB.

2 olupdur S2 olaydı S1, FB, S3, MO / erenlerden : erenlerde S2 // bir birin başların : başların bir bir S2, yer yerin başlar S1.

- 3 Hüdâ'dan qorqmayup bunlar qaçan bir mülke vardıkda
Kimi qan aqladur qalka kimi ol şehri yaqmâda
- 4 Bularuñ bedligünden gör bu hizmet olmayup icrâ
'Adüvler aldılar milki bular bir gayri sevdâda
- 5 Saña yetmez mi bu 'ibret ki bunlar el çeküp Hâk'dan
Kılıçlar çekdiler âhir bular ol şâh-ı irşâda
- 6 Bular zulmile dutmuşdur cihânı emre baş egmez
Anıñçün yüz ağırtmazlar cihâdı milk-i a'dâda
- 7 Baqup bir demde çün gördüm firâr itmiş gelür bunlar
Qovar ardınca düşmenler meger bir râh-ı kübrâda
- 8 Yüzüm hâk eyleyüp itdüm nedür hem hikmetiñ Yâ Rab
Ki şaflar bağlayup durmuş erenler şâh-ı kübrâda
- 9 Hâkikat bildüm ol dem kim dimez mü'min ü ger kâfir
'Adâlet ister ol bizden gerek a'lâ vü ednâda
- 10 Nazar kıldım dilâ ol dem turur 'askerde bir meh-rû
Ne yüzden kim ider emri irerler anda feryâda
- 11 Suâl itdüm anuñ ismün didi dört harfilen okı
Haber al imdi resmümden veli fâş itme her yâda
- 12 Birin ihrâc idüp harfın bu sırrı şakla sen tâ kim
Niçeler zâyî' olmuşdur göziñ aç sen bu ma'nâda
- 13 Diler şultânı kul eyler diler bir bendeyi şultân
Ki anuñdur taşarruf çün ser-â-ser cümle eşyâda
- 14 Eger dirlerse münkirler nedür bu nazmuñ ey Nakşî
Gören hem gösteren oldur benüm nem vardur arada

4 bedliginden : birliğinden S1, FB // bir : çün S1, qod MO.

6 anıñçün : ikinci S1, bu beyit S3 de yok.

7 bir : bu S3.

8 hem : bu S3 // bağlayup : bağlanup S3 / kübrâda : kısrâda S1, FB, MO.

9 mü'min ü ger : bu mü'min S1, bir mü'min ü FB / ger : - S3, MO.

10 kıldım : itdüm S2 // ererler : iderler S2.

11 okı : el cân S2, ismin FB, cân MO.

12 göziñ aç : haber al MO.

13 bir : hem MO.

14 arada : ortada S1, S3.

152*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(Fe'ilâtün) (Fâ'ilün)

- 1 Hâmdü li'llâh şükr ü minnet yâre irdüm ben hele
İkilikden kalmadum dil-dâre irdüm ben hele
- 2 Çâk idüp benlik hicâbın bildüm âhir nefsimi
Gitdi cehlüm ey perî esrâra irdüm ben hele
- 3 Okıyup yazmada mâhir olmayan mı zâhidâ
Mürşid-i kâmildeki ikrâra irdüm ben hele
- 4 Şûretâ baksañ hâkîkat gerçi kim kemter kulum
Mazhar-ı şulân olan hünkâra irdüm ben hele
- 5 Bülbülem rûz-i ezelden bâg-ı yâre Nakşiyâ
Gülüne feryâd için gül-zâra irdüm ben hele

153*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Yine dil-dârı ben gördüm şehâ 'âyşile bir yerde
Bilişdim biledür gördüm hâkîkat merd olan erde
- 2 Kâmer şakķ oldu kalb içre şolup 'aksin feleklerde
Göründi hâzretiñ sırrı gönülden ref' olup perde
- 3 Anıñ 'aynında 'ayn oldum benim 'aynım fenâ buldu
Beķâ bi'llâh olup âhir irişdim menzil-i ferde
- 4 Temâmet ref' olup zulmet açıldı levh-ı rahmânî
Tecellî itdi bir meh-rû 'ilâc itdim anı derde
- 5 İçirdi şerbet-i vuşlat bilindi keşret ü vahdet
Gönül baķr ü tenim birden birini giyindi perde

* 152 S1 27a, FB 41a, S3 52b-53a

1 minnet : himmet S3.

3 yazmada : yazmaķla FB, S3 / olmayan mı : oldıysa FB, olmadıysa S3.

4 olan : - S3.

* 153 MO 63a-b

- 6 Ayak tahte'ş-şerâ âhir başım 'arş-ı mu'allâdan
Geçüp buldum ânı cânâ Muhammed doğduğu yerde
- 7 Ta'accüb itme ey zâhid kıyâs-ı nefis idüp ta kim
Olupdur Nakşi-i şeydâ ide kudretle perverde

YE

154*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Nedür ol halka kim cânâ kuşatmışdur bu dünyâyı
Geçürmez ekşerin halkıñ kapar ol dâr-ı 'uqbâyı
- 2 Bular üç halkadur şâhım ki çoçmuş bir birin bunlar
Birinüñ karadur rengi ki devr eyler o şahrâyı
- 3 Ne kim var dîv ü cinnîden olardur halka-i evvel
İderler cürm ü 'işyânı oñat fehm it bu ma'nâyı
- 4 Olar kim geçmedi cânâ hakîkat işbu çenberden
Kalur zulmet bucağında çeker kabrinde gavğâyı
- 5 Bu bir gird-âb-ı ekberdür şakın gark olmadan şâhım
Dümen tutmaz bu yerler hiç ki yokdur hadd ü pâyânı
- 6 İriş gör halka-i şâni ne yüzden gösterür resmin
Temâşâ eyleyüp ol dem varup gör şun'-i Mevlâ'yı
- 7 Mekân itmiş bir ejderhâ durur ol câ-yı hayretde
Geçürmez degme şahşı kim işit sen bu temâşâyı

* 154 S1 27a-27b, FB 2b-3a, S2 34a-b, S3 4a-b, MO 70a-71a

1 cânâ : şâhım S2 // kapar : kaba S3, kılar / dâr-ı : râh-ı S2.

2 şâhım ki çoçmuş : cânâ çoçupdur S2, cânâ ki çoçmuş MO // o : bu S2, S3.

3 olardır : olupdur S2 // ma'nâyı : 'irfânı S1 / bu ma'nâyı : - S3.

4 geçmedi : çekmedi S3 / cânâ : şâhım MO // çeker : çeke S3.

5 bir : - MO / olmadan : olma ey S2 // dümen : demr S3 / ki yokdur hadd ü pâyânı : güzer it sen bu deryâyı S2, güzer it sen yu ma'nâyı MO.

6 gör : ol S3 / yüzden gösterir : yüzdendür anuñ S2 // temâşâ eyleyüp ol dem var gör : ki oldır gevher-i yektâ görüp bil S2 / var gör : varup ol MO.

7 durur ol câ-yı hayretde : gelüp ol halka-i şâni S2 // degme şahşı : kimseler andan S2 / - : bir MO / sen : ger S1.

- 8 Degildür halka-i evvel bunun yanında bir zerre
Ki ol bir şemsdürür dâ'im ki devr eyler o karayı
- 9 Ne kim var cümle `âşıklar bu kevn-i ser-bülend içre
Gezer kan ağlayup inler diler Sîmurğ-ı 'Ankâyı
- 10 Kimi Mecnûn olup âhir bu şahrâ-yı melâmetde
Yitürmüş 'aql ü idrâki görüp ol yerde Leylâ'yı
- 11 Bu bir levh-i muşavverdür anı her kim libâs eyler
Öziñ mahv eyler ol âhir nider nûr-i mücellâyı
- 12 Budur kârhâne-i evvel ki nakkâş anda her Nakşî
Yazar bir bir bozar âhir ne kim var cümle eşyâyı
- 13 Cihânun Rüstem-i Zâl'ı bunun destinde kan ağlar
Burar yok pençesin cânâ kapar ol Şâh-ı Kısra'yı
- 14 İştüñ iş bu nazmım çün nedür ya halka-i sâlis
Ki diller bunda `âcizdür kim eyler bunda da'vâyı
- 15 Bu bir şehr-i mu'azzamdur gelenler bunda çıkmaz bil
İrişmez değmeniñ aklı ki fehm itsün bu ârâyı
- 16 Ne kim vardur müfessirler dehânun depredüb bunda
Zebân oynatmamışlardur görüp bu ders-i a'lâyı
- 17 Bunun `ilminde harf olmaz ne söyler dil dudak anda
Okırlar bî-lisân ancak seçerler *lâ* dan *illâ* yı

8 şemsdürür dâim ki : zerreden cânâ bu S2, noktadır ya'nî MO / dâim ki devr eyler : buñadır eyler hem FB, buña devr eyler o kâyı S3.

9 kevn-i : kûh-ı MO / ser-bülend içre : seyr-i dildâ içre S3 // gezer : gezüb MO / gezer kan ağlayup inler diler : geçürüpdür cân u başından bulup S2 / diler Sîmurğ-ı : dilerse murg-ı S3.

10 olup : -veş S2 // yerde : rû-yı S2.

11 levh-i : rûh-ı S2 // eyler ol âhir yandır nûr-ı mücellâyı : eyleyüp cânâ gör nûr-ı mücellâyı S1, eyleyüp âhir yandır nûr-ı tecellâyı S2, eyleyüp ol nekim var cümle eşyâyı S3.

12 nakşî : nakşın FB // cümle : iş bu MO / âhir : ancak S1.

13 burar : bozar MO / şâh-ı : sâm-ı S1 / Kısra'yı : kübrâyı S3.

14 kim eyler bunda da'vâyı : bu zikreler mu'ammâyı S2.

15 şehr-i mu'azzamdur gelenler bunda çıkmaz bil : deryâ-yı a'zamdır ki bunda garç olmuş S2, şehr-i mu'azzamdur gelenler taşra çıkmaz bil MO // değmeniñ âklı ki fehm itsün bu ârâyı : kimsenüñ 'aklı bırak elden bu da'vâyı S2.

16 dehânun depredüb : dehân debretmeyüp MO / bunda : bunlar S2 // görüp bu ders-i a'lâyı : gezüp zât-ı Leylâ'yı S2, görüp budur a'lâyı S3.

17 'ilminde : remzinde S1, S3.

- 18 Budur ol emre âmir kim ne kim var cümle eşyâda
Sürer hükümün ol iç yüzden bu tutmuş zîr ü bâlâyı
- 19 Bular bir nûr-i vâhiddür egerçi gösterir şûret
Velî geçmiş ikilikden bulup ol aşl-ı icrâyı
- 20 Haber gelmez iç ildür bu hakikat bu me'ânîdür
Bikirdür Nakşiyâ nazmıñ kim añlar bu mu'ammâyı

155*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 İrişüp 'arşa Muhammed kaçan itdi seferi
Kodı ol yerde beden çün dañı varup ileri
- 2 İrüp 'aqlı ceberûta dañı nefsi melekût
Yetişüp kalbi hamûta kim iletdi o peri
- 3 Görüp ol dem ki lâhûta çekilüp rûhı anuñ
Dañı sırr-ı 'azamûta irişüp kaldı geri
- 4 Bu kez ol nûr-ı hakikat göricek zâtını çün
Özini mahv idüben komadı andan eşeri
- 5 Görümez nûr-ı hakikî o nûru bilmiş oluñ
Kanı yüzü müte'annî ki göre ol gevheri
- 6 Buyurur âyet-i *yehdî* bunu Nakşî yûri sen
Söziñ işbât olur anda virür ol Hâk haberî

18 emre : - MO / âmir : 'âm S3 / kim ne kim var cümle eşyâda : ki muşavver-i çeşm-i şarf olmuş S2 // bu tutmuş : bürünmüş MO.

19 bir nûr-i : pür-nûr S3 / egerçi gösterir şûret : velî kim ... ider anı S2 / gösterir : gösterüp // 2. mısra, ikilik olmaz anlarda ki geçmiştür bu ârâyı S2 / icrâyı : evlâyı S3, ma'nâyı MO.

20 haber gelmez iç ildür bu hakikat bu me'ânîdür : iç ildür bu hakikat gayri gelmez bu me'ânîde MO / bu me'ânîdür : iş bu me'ânîdür S1 / bu hakikat bu me'ânîdür : bu gidenler gelmemişdür bil S2.

* 155 S1 26b, FB 4b, S3 6a, MO 71a-b

1 varup : vardı S3, gitdi MO.

2 yetişüp : irişüp MO / rahmete : lâhûta MO.

3 çekilüp : irüp S1, geçüb MO // kaldı : kalmadı S3.

5 müte'annî : müte'ayyin MO. 4. ve 5. beyitler S1 nüshasında birbirine karışmış ve bir beyit olarak yazılmıştır.

6 yûri sen : boza mı MO // Hâk : - FB.

156*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Şun ey sâkî bize lütf it bu gün câm-ı muşaffâyı
Açılsun şâf olup diller içüb ol câm-ı şahbâyı
- 2 İdüp peymâneler devri bu gün bezm içre ey sâlik
İçilsün ba'de-i vahdet beyân it gel mu'ammâyı
- 3 Küşâd it kalb-i 'uşşâkı niğâbuñ ref' idüp yüzden
Cemâlün görsün 'âşıklar bu gün gel it tecellâyı
- 4 Görüp hayrân ü mest olsun gönül Mecnûn-veş âhîr
Şunup la'lün şarabından uyandur 'ışk-ı Leylâ'yı
- 5 Açup cân gözlerün göster cemâlün bunda sen ta kim
Ki görmez bunda görmezse yarın anda dil-ârâyı
- 6 Kemâl-i kudretün hakkı bu Nakşî itme andan kim
Kölupdur kıl ü kâl içre ider bir kuru da'vâyı

157*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Nedür te'vîli gör Nûh'ün dilâ fehmi it işit anı
Ki ta'yîn itdi kâmiller bilüb 'ilm ile tûfânı
- 2 İkinci gör nedür keştî daği hem iki kavm anda
Bile ol iki oğliyle girüp itmişdi seyrânı
- 3 Daği hem iki 'avrat kim dimişler var idi Nûh'ün
Ki Ken'ân adlu oğliyle birisi itdi 'işyânı

* 156 S1 26b-27a, FB 5a, S3 6b, MO 71b

1 bize lütf it bu gün : bu gün lütf it bizi MO.

2 bu gün : geçüp S1 / sâlik : sâkî MO // - : bu S1.

3 yüzden : dilden S3 // it : - MO / tecellâyı : mücellâyı FB.

4 Mecnûn- veş : Mecnûn S3.

5 gözlerün göster cemâlün bunda sen ta kim : gözünü sırr-ı cemâlin bunda sen bil kim MO / sen : pes S1
// yarın anda : yarini - S3.

6 bu : - MO / andan : anda S1.

* 157 S1 27a, FB 6b, S2 45a, S3 8b, MO 72a-b

2 keştî : göştî S3 / bile ol : ya nice S2, yanınca MO.

3 adlu : oğlu S1, S2, S3.

4 Bulardan şöıra kim cânâ inüb keştî zemîn üzre
Karâr itmişdürür dirseñ nedür itdüñ mi iz'ânı

5 O kim te'vîl ider Nakşî görüp bu nazm-ı ahfâyı
Okımuşdur ledün 'ilmin idüp Hâk aña ihsânı

158*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1 Benî Aşfar nedür cânâ ki itmişler beyân anı
Çıkup çün ol siyeh-rûlar ider İslâm'a tuğyânı

2 İşit gel imdi ey zâhid nedür ehl-i hâkîkat gör
Senüñ nefsiñdürür çün ol ki oldır rûh-ı hayvânî

3 O kim kuvvet bulup âhir çekerse ger saña 'asker
Bu dem mağlûb olur cânıñ zebûn eylersüñ insânı

4 Dolar her cânibiñ âhir şeyâtın 'askeri bir bir
Sürer hükümün çün ol senden virirsüñ küfre î mânı

5 Alur şehr-i Stanbûl'u gider bu şaltanat elden
Kopar başında çok gavgâ alurlar tâc-ı hâkânı

6 Ne kim bildürdiler Nakşî odur nazm itdigüñ ancak
Ve gerni kimdürür ol kim ider bu yerde cev lâni

159*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1 Nedür göklerden inmek gör işit gel ders-i 'İsâ'yı
Senüñ rûhuñdurur fehm it dilâ sen bu mu'ammâyı

4 iz'ânı : seyr anı MO.

5 o : olar S2 / te'vîl : ta'bîr MO / nazm-ı ahfâyı : sırr-ı ahfâdan MO // okımuşdur : okımuşlar S3.

* 158 S1 27a, FB 6a-7b, S2 37a-b, S3 9a, MO 72b

1 -rûlar : olurlar FB / ider İslâma tuğyânı : - S3.

2 gel : sen MO / imdi : - S3.

3 bu dem : budur S2, MO // eylersin : eyler ol S2, eylerse S1.

4 dolar : olur S2 // senden : sende S1.

5 çok : çün MO / hâkânı : hırkanı MO.

6 itdigüñ : itdigim S2 / ol kim : oldır kim S3.

* 159 S1 27a, FB 7a, S2 37b, S3 9b, MO 72b-73a

1 fehm it dilâ sen bu : ol kim bilür çün her S2, MO.

- 2 Eger inmezse gökden ol senüñ Fir'avn'ın ölmez bil
Kâdur katlı olmayup nefsiñ çekersün iş bu gavğâyı
- 3 Anuñ bir ismi 'Îsâ'dır durur dördüncü kat gökde
İner yer yüzüne âhir ider hay cümle mevtâyı
- 4 Temâmet katlı olup nefsiñ çıkar Mehdi'n senüñ ol dem
'Âdâletle dolar 'âlem kımaz ol yerde a'dâyı
- 5 Senüñ ol 'aql-ı kudsiñdür kim olmaz degme bir kesde
Gelür Beytü'l-Harâm'dan ol oñat fehm it bu ma'nâyı
- 6 Toğar şems-i sa'âdet bil sarây-ı burc-ı devletden
Gönülden ref' olup zulmet görürsün nûr-ı ahfâyı
- 7 Ne kim nazm eyledün Nakşî bu ders-i pür mu'ammâyı
O sâlikler okır ancak ki geçmişler bu ârâyı

160*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Eyâ gel halk-ı Ahmed'den işit cânâ bu ma'nâyı
İrüp ol Ka'be'den Kuds'e ne yüzden buldı Mevlâ'yı
- 2 İkinci kim süvâr oldu irüp evvel göge Ahmed
Oñat fehm it ney itmişdür haber vir gel bu ârâyı
- 3 Üçüncü gör nedür ol kim geçüp tâ ol muğaddesden
İrince tâ yedinciye kimünle geçdi her câyı
- 4 İşit dördüncünün dersin ki bunlardan olup 'avdet
İrişdi Sidre'ye cânâ geçüp fi'l-cümle eşyâyı

2 kâdur katlı olmayup nefsiñ çekersün iş : ki oldır katlı ider nefsiñ alup senden S2.

3 ider hay cümle mevtâyı : işit sen bu temâşâyı S2, MO.

4 tamâmet : kaçankim S2 / olup : olur S2 // 2. mısra, Hicâbın ref'idüp yüzden görürsün rû-yi ma'nâyı S2, MO.

5 kesde : kesle S2.

6 Bu beyit S2 ve MO nüshasında yok.

7 o sâlikler okır : olardır fehm iden S2, MO / geçmişler : geçmişdür S2, MO.

* 160 S1 27a-b, FB 7b, S2 37b, S3 10a, MO 73 a-b

1 ma'nâyı : mu'ammâyı S3 // buldı : bu S3 / Mevlâ'yı : ma'nâyı MO.

2 ney : ki S2, ne MO / itmişdür : binmişdür MO // gel : sen S2, MO.

3 muğaddesden : mağdemden S2 / gör nedür : göründü S3 // kimünle : kim gelen S3 / geçdi : oldu MO.

4 'avdet : da'vet S2.

- 5 Haber al gel beşinciden ki kalkup Sidre'den ol dem
Yetişdi *kâbe kavseyi*'e arayup ol dil-ârâyı
- 6 Bulup ol yerde çün âni özinden geçüpen âhir
İrişdi vuşlat-ı yâre oñardı dilde yarayı
- 7 Kelâmım fehm iden 'ârif bilür ol kim nedür Nakşî
Ki itmişdür sülûk anlar bilürler bu mu'ammâyı

161*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Nedür mi'râc-ı hâzret gör ne söyler bu sühan-dânı
Çıkup dil ism ü resminden gidermekdür bu elvânı
- 2 O kim nûr-i hâkîkattır ki fer' olmuş vücûd içre
'Urûc itmekdürür aşla ki ya'nî rûh-ı şultânı
- 3 Ayak tahte's-şerâ âhir başı fevka's-semâdan çün
Geçüp kevneyne dolmağdur oñat fehm it bu 'irfânı
- 4 Görinür sırr-ı *ev ednâ* tekellümsüz kelâm itmek
İki cân bir ten olmağdur bürünüb kalb-i insânı
- 5 Bedendür yer gönüldür gök ki anuñ 'ışkı refrefdür
Çeker 'uşşâkı ma'sûka olur ol cümleden fânî
- 6 Melek mürsel nebî şıgmaz bu câ-yı dehşet-âbâda
Gönüldür 'azm iden anda ki cezb eyler Hudâ anı
- 7 Haber al *li meallâh*'dan eger te'vîle kâdirseñ
Ve gerni bilmedüñ zâhid bu remz-i sırr-ı pinhânı

5 ol dem : cânâ S2, 4 ve 5. Beyitler S3 nüshasında bir biriyle karışık ve bir beyit olarak verilmiş.

6 geçüben : el çeküp MO, S2 // oñardı dilde yarayı : oñarup dilde pâzârı S1.

7 kelâmım : çü kelâmı S3 / bilür : bilüb MO // sülûk : resûl S1, S3, FB.

* 161 S1 27a, FB 27a, S2 38a, S3 34a-b, MO 86a-b

1 sühan-dânı : hândânı S3 // gidermekdür bu elvânı : gider bildim bu eyvânı S2 / elvânı : eyvânı S1.

3 kevneyne : bu kevne S2, MO / 'irfânı : furkânı S1, FB.

4 cân : - S3 / bürünüb : bürünür FB.

5 olur ol : ki oldır FB, olur - S3, kim ider MO / cümleden : cümleten S2.

6 anda : bunda S1.

7 ve gerni : ve ger kim S2.

- 8 Anuñ Cibrîl'i 'aqlıdur ki her giz Sidreden cânâ
Açup bâl ü perin geçmez kalur görmez bu ihsânı
- 9 Saña ol hem aña sen varmadan Mevlâ münezzehdür
Ki yokdur kırb u bu'd anda ne şandıñ sen bu meydânı
- 10 Kadem başmaz iseñ zâhid eger bu mezheb-i yâre
Ne küfrün aıladıñ anuñ ne bildiñ sen bu î mânı
- 11 Yeter ey Nakşı ki el-ḥaḳ olar kim 'akl-ı evveldür
Ḳabul eyler söziñ anlar ḥaḳîḳat ey kerem-kânı

162*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Ne menzildür *Ene'l-Haḳ* kim diyen şâh-ı cihân oldı
Anuñ Mansûr-veş 'ışkı dilâ gündün 'ıyân oldı
- 2 İkinci kimdürür ol kim çeküp el cümleden cânâ
Özin ğark itdi keşretten bu kevn içre nihân oldı
- 3 İşt bir kısmetiñ ḥâlin olar kim ğark-ı vahdetdür
Olup dürler şadeflerde zemîn ü âsmân oldı
- 4 Anuñ dördüncüsün gör kim deyüp *sübḥâneḥü a'zam*
Geçü fi'l-cümle menzilden ne nâm ü ne nişân oldı
- 5 Beşinci sırr-ı ekberdür olup çün nûr-ı maḥẓ anlar
Ḳoyup ma'nâyı şûretde özi cân içre cân oldı
- 6 İdelden Nakşı-i şeydâ bu yüzden ḥizmetin icrâ
Bir itdi gör ki birlikden varup bir özge kân oldı

8 ihsânı : meydânı MO.

9 ol hem : ulu FB.

10 yâre : pâke MO.

11 ey : - MQ / ki : - MO // - : bu FB / söziñ : bu söz S3.

* 162 S1 27b-28a, FB 8a, S2 38a, S3 10a-b, MO 73b

2 kimdürür : oldırur FB / cümleden : cümleten S2 // keşretten : keşretde S1, S2 / kevn : kûh MO / nihân : pinhân S1, S2, FB.

3 kısmetiñ ḥâlin : ḳasemiñ aḥvâlin S1, S3, kısmeti ḥâlin MO.

6 bir itdi : birikdi MO / ki birlikden : kim anlarla S2, MO / oldı : - S3.

163*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 On sekiz biñ 'âlemiñ senden suâlin ey perî
Eyledim bir bir haber vir tâ bilinsün her biri
- 2 'Arş ilen kürsî kalemden levhî idrâk eyle gel
Biri anuñ kim göñüldür dört 'anâsır leşkeri
- 3 Gör mevâlîd-i şelâşi ya'ni cem' it her birin
Zamm idüp ânı nebâta biri hayvândur geri
- 4 Adların bulsun cemâdı kim tamâm olsun hesâb
Kim eĥâdiş içre Hakk'ın söyledi Peygamberi
- 5 Düşme gel gird-âb-ı tenge yoĥsa cânâ bilmiş ol
İrmedi menzile âĥir geçmeyen bu çenberi
- 6 Mâ-verâ-yı nazmım içre olmayan Haydar-şîfat
Olmadı anlar ĥaĥîkat evliyânın serveri
- 7 On sekizdür Nakşiyâ bil iş bu 'ilmiñ sûresi
Her biri bir 'âlem oldu lîk okınmaz serseri

164*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Görün ol Ĥazret-i Aĥmed kaçan itdi seferi
Ĥodı gitdi göĥü üzre göre nefsin o peri
- 2 İrişüp Ĥuds'e ĥaĥîkat ĥodu çün ĥalbini ol
Diye ol demde Ĥüdâ'sı ĥoma senden eşeri

* 163 S1 28a, FB 8a, S3 10b, MO 73b-74a

1 eyledim : eylerim MO.

3 Žam : cism MO.

4 adların : adları S1, o bir MO / bulsun : bilsün MO / cemâdı : 'imâdı S3 // eĥâdiş : hidâyet MO / Hakk'ın : ĥalkın MO.

5 tenge : tepe S1, denge S2, FB // menzile : menzili S1 / - menzile : bu menzile S3 / geçmeyen : geçmedi MO.

* 164 S1 28a, FB 8b, S2 38b, S3 11a, MO 74a-b

1 gitdi : - FB, dünya S1 / itdi : indü S3 // göre : gören S2, - MO / o peri : ol beri MO.

2 diye : didi MO. S1 nüshasında 2. mısra 3. beytin 2. mısrasıyla aynı ve 3. beytin 1. mısrasıyla 2. beytin 2. mısraları yok, bu iki beyit karışmış şekilde kaydedilmiş ve bir beyit eksik olmuş.

- 3 Kõdi çün âhir cânunu *kâbe kavseyn*'e kim ol
İkilik gitdi ârâdan ala tâ ol haberi
- 4 Görüp ol dem aña nefsi diye kim *eyne'l-kalb*
İde hem kalbi ki rûha yûri var git ileri
- 5 Ere sırrı seyre cânân ki var çünkü anuñ
Kala ardınca ser-â-ser dökülür her nev geri
- 6 İrüp ol menzile Nakşî bozulur ism ü resim
Özini mahv idüp oldu içeriden içeri

165*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gönül pervâne-veş tırmaz añar ol şem'-i ruhsârı
Yanar kandıl-i 'ışk içre ider ol inleyüp zârı
- 2 Görünen çün gören sensün neden yâ böyle şaklanmak
'Aceb kimden kaçarsuñ sen benüm ey 'ömrümüñ varı
- 3 Ya gelmez mürğ-i dil inler döküb gözyaşların Yâ Rab
Gider her şubh u şâm ağlar gezer bağında gül-zârı
- 4 Küşâd it râh-ı 'ışkuñ gel nikâbuñ ref' idüp yüzden
Cemâlün görsün 'âşıklar kapuñdan kaldur ağıârı
- 5 Metâ'-ı hüsnüñ ister dil qarâr itmez dilâ bir dem
Mezâd it 'âlem-i ma'nâ anuñlan eyle bâzârı
- 6 Neden katl oldılar cânâ *Ene'l-Hak* söyleyen bilsem
Ki nâtiqdur iden nuṭkı bütün her şeyde güftârı
- 7 Cefânı çekmeden korkmam benim korkum hemân oldır
Gelüp vaşl olmayasñ sen ölem yalvarı yalvarı

3 gitdi : gide MO / İkilik gitdi aradan ala ta ol haberi : Diye ol demde Hudâ'sı koma senden eşeri S3.

5 seyre : sırta S1, S2, FB // dökülür : dökülüb MO.

* 165 S1 28a, FB 8b-9a, S3 11b, MO 74b-75a

1 tırmaz añar : döner döner S1, tırmaz çeker S3, durmaz umar MO // inleyüp : âhile MO.

3 Bu beyit MO nüshasında yok.

4 kapıñdan : kapıñda FB.

5 mezâd : meded S1, S3.

7 cefânı : cihâmı S3.

- 8 Döküb gözyaşların âhir senün yolında gör Nakşî
Çeküp el cümleden cânâ öziñdür cümle efkârı

166*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Dilâ bildiñse *illâ*'nın nedür nefy ile işbâtı
Mücellâ eyledün *lâ* dan silüp ol kalb-i mir'âtı
- 2 İdenler *lâ vü illâ*'nın mükemmel emrini icrâ
Göründi halk-ı Ahmed'den temâşâ eyledi zâtı
- 3 Çeküp el iş bu keşretten vücûdın eyleyen âhir
Fenâ-ender-fenâ oldu giderdi gayr-i darâtı
- 4 Açup 'ibret göziñ zâhid mücâhidler yolun tut gel
Uyan bu hâb-ı gafletten hebâya virme evkâtı
- 5 Ne kim feth oldu ey Nakşî saña 'ilm ü ma'âniden
Yüri var söyle 'âşıklar ki yazsınlar bu ebyâtı

167*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün fe'ülün

- 1 Olar kim olmadı 'âlemde fânî
Beķâ bulmaz bulup ol bî-nişânı
- 2 Bilüb nefsin özinden el çekenler
Cihân içre unuttı ad u şanı
- 3 Mekânından muķaddem kân olanlar
Nider 'ışķ-ı Hudâ-yı lâ mekânı

8 efkârı : eşkârı S1.

* 166 28a-b, FB 9b, S2 45a, S3 12b, MO 75a

1 ol : bu MO / kalbi : zâtı S2.

3 çeküp el : el çeküp S2 / eyleyen : maķ idüp S2 // darâtı : vâratı S2.

4 tut : tut S2.

5 ne kim feth oldu : ne fetholdiysa S2 / Ne kim feth oldu ey Nakşî sana 'ilm ü ma'âniden : ne kim nazm
itdün ey Nakşî hakîkat levh-i dilden sen MO // söyle : - S3.

* 167 S1 28a, FB 10b, S2 36b-37a, S3 14a, MO 76a-b

2 bilüp : bulup S3 // ad u şanı : adı şanı FB, visâmı MO.

3 muķaddem : dirilüp S2 / olanlar : mekânında MO // nider : meyinden S2.

- 4 Cemâlûñ görmedür kaçdım dimişken
Niçün Musâ'ya didi *len terânî*
- 5 Okırsañ nüshasun Ümmü'l-Kitâb' uñ
Bilürsün ne'ydüğün *Seb'ul-Meşânî*
- 6 Ne kim remz eyledüñ nazm içre Nakşî
Okır 'ârif olan fehm eyler anı

168*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Dem-be-dem artdur ilâhî 'âşıkñ sevdâsını
Bağlanup zencîr-i 'ışka bulsun ol Mevlâ'sını
- 2 Bunca 'işyânile Yâ Rab kimseler yol varmaya
Şaçmayasun üstlerine rahmetiñ deryâsını
- 3 Çekdürüp el ğayr-i Hâk'dan ey Kerîm-i lâ yezâl
Luţf idüp dilden tıraş it mâ-sivânñ başını
- 4 Rûz u şeb göster cemâlûñ kudretiñ bezminde sen
Kaynasın nâr-ı muhabbet doldır 'ışkuñ taşını
- 5 Geçmeyüp *lâ* perdesinden bilmeyenler nefsin
Çâh-ı zulmet içre kaldı bilmedi *illâ*'sını
- 6 Bir gice ol câm-ı hâbda cân virirsün Nakşiyâ
Kıymet ü kadriñ bilenler okıyalar Yâsin'i

5 nüshasın : 'ilmini S2 // bilürsün : bilür S3.

* 168 S1 28b, FB 9b-10a, S2 35b, S3 12b-13a, MO 75b-76a

1 arttır : arttır S2, FB, emr-i S3.

2 Yâ Rab : yazup FB / kimseler : kulların MO / yol varmaya : yol bulmaya S2, yola vara mı MO.

4 - : bize S3 / rûz ü şeb : ey peri S2.

5 geçmeyüp : ta geçüb MO.

6 bir gün ola câme-i : bir gice ol câm-ı MO / hâbda : hâbñ S2 / virürsün : virürken S2, MO // kadriñ : kudret S1 / bilenler : bilinüb MO.

169*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Görelden vech-i pâkünden gözim nûr-i mücellâyı
Gözim kan ağlayup ister dem-â-dem ol tecellâyı
- 2 Cemâlün kıbledür cânâ ser-i kûyüñdürür Ka'be
Anınçün dil tavâf eyler o dergâh-ı mu'allâyı
- 3 Gören âyîne-i dilden cemâlün ey şeh-i 'âlem
Özinden el çeker âhîr oñat fehm it bu ma'nâyı
- 4 O kim her şey'de fehm itmez *Ene'l-Hak* sırrın ey zâhid
O kes Mansûr olup âhîr seçer mi lâ'dan illâ'yı
- 5 Bu sırrın mâ-verâsından haber-dâr olmayan Nakşî
Ne bilsün ey perî-peyker hakîkat bu mu'ammâyı

170*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Kec nazarla bakma zâhid evliyâya ser-serî
Bilmedün sen sırrın anuñ çek elün andan beri
- 2 Evliyâ bir güldürür çün ger ezelden sen ana
Bülbül olduñsa hakîkat ol senüñdür gel beri
- 3 Evliyâ bir reh-nümâdur ger tutarsañ dâmenin
İrgürür zâtın Hudâ'ya gösterür peygamberi

* 169 S1 28b, FB 14b, S2 35b-36a, S3 19b

1 pâkünden : pâkünde S1, S2 / gözim : bu gün S1 / gözim nûr-i mücellâyı : bu gün nûr-i tecellâyı S3 // gözim : gönül S2 / ol : o MO.

2 dil : ol S1 // anınçün dil : dil anınçün MO / eyler : ister FB.

3 Bu beyit S2 nüshasında şöyledir;

Bu gün mir'ât-ı hüsnünden o kim seyr-i cemâl eyler

Çeker el gayr-i Hak'dan ol ne'yder özge temâşâyı

4 ey zâhid : - S3 // olup : olur MO / O kes Mansûr olup âhîr seçer mi : Ne bilsin ol 'âref dersin ki seçmez S2.

5 Ne bilsün ey peri peyker-i hakîkat : Kuru da'va ider anlar ne bilsün S2.

* 170 S1 28b-29a, FB 14b-15a, S2 38b-39a, S3 20a, MO 77aa-b

2 çün : kim MO / ger : gör ki S3 // ana : anuñ S1 // olduñsa : olsañ S1.

3 tutarsañ : tutarsa S2 / dâmenin : destini MO // irgürür : ögredür S1, FB, S3 / gösterir : Gösterüp S2.

- 4 Evliyâ bir kimsedür kim on sekiz biñ 'âlemi
Hükmüne râm eylemişdür aç göziñ sen ey perî
- 5 Nesl-i Âdem'den degildür bilmiş ol sen evliyâ
Sırr-ı Hâk'dur 'ilmi anuñ içeriden içeri
- 6 Evliyâ bir gizli gencdür kim metâ'-ı hüsnine
Nağd-i cân ister haqîkat ger olursañ müsterî
- 7 Zâtı haqdur evliyânuñ görme şûret zâhidâ
Sen anı şanduñ mı âhîr et ü kâdur ya deri
- 8 Sırr-ı ekberdür ezelden bilmiş ol kim sen anıñ
'Aql irişmez kudretine söyledür ol mermeri
- 9 Evliyâdur dest-i kudret gice gündüz mâh u sâl
Döndüren oldır haqîkat nüh felekden çenberi
- 10 Evliyânuñ hizmetinde kulları çokdur velî
Nağşi anuñ cümlesiniñ kemteridür kemteri

171*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Olar kim itdiler cânâ haqîkat dilden ikrârı
Giderdi şûretâ ancak dilinden küfr ü inkârı
- 2 Bilenler lâ vü illânuñ nedür nefy ile işbâtı
Çıkarlar aradan anlar kırmazlar şehre ağyârı
- 3 Unut bildiklerüñ zâhid bulup bir mürşid-i kâmil
'Aref'den okı gel dersi işit benden bu güftârı
- 4 Saña senlik hicâb olmuş bu benlik perdesin ref' it
Açılsun saña senden yol bulam dirseñ o dil-dârı

4 bir : ol S2, S3 / hükmüne : hikmet S3.

7 evliyânıñ : evliyâda S1, evliyâyı MO // şandın mı : şanma şağın kim MO.

8 sen âniñ : evliyâ S2, evliyâ MO // kudretine : kudretile S3.

9 dest-i : derest S3 / u : - S2.

10 cümlesiniñ kemteridür : cümlesinden kemteriniñ MO.

* 171 S1 28b, S2 37a, MO 76a

2 nedür : - MO // çıkarlar : çıkarur MO / şehre ağyârı : şehre ihtiyârı S1.

- 5 Ferâğ it gel bu sevdâdan ço gitsin evden akrân
Fenâ fi'llâh olup zâhid gider nâmûs ile arı
- 6 Metâ'-ı hüsne yol bulmaz olar kim bilmez öz nefsin
Geçirmiş 'ömrü yok yerde ne bilsün böyle bâzârı
- 7 Kabul itmez bular pendin ne denlü eyleseñ sa'yi
İşitmez münkir ey Nakşî bu elfâz-ı dürer-bârı

172*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Rûh-ı Aḥmed'den Ḥudâ kim emr ü fermân eyledi
Âb u ateş ḥâk ü yelden vech-i insân eyledi
- 2 Urdı bir bünyâd-ı a'zam kudretin izhâr için
Küntü kenz' üñ gevherinden nefḥa-i cân eyledi
- 3 Çâr 'unşur ḥânesinden gösterüp dür-dânesin
Her birin bir renge koydı baḥr-i 'ummân eyledi
- 4 'Arş u ferş olmazdan evvel Âdem'iñ bünyâdını
Sırr-ı esrârı Ḥudâ'dan gizlü bir kân eyledi
- 5 Degme kes bilmez bu sırrı bunda 'aqlıñ mât olur
Emr-i *kün*'den her ne kim var sende pinhân eyledi
- 6 Âşiyân-ı evvelinden mürğ-i dil pervâz idüp
Giydi bir rengin libâsı geldi seyrân eyledi
- 7 Gösterüp süfliden anı düşdü gurbet dârına
Kimin 'ulvî kimin anuñ ḥâke yeksân eyledi

5 Bu beyit S1 ve MO nüshasında yok.

6 metâ'-ı hüsne yol : metâ'-ı hüsnüni MO // Geçirmiş 'ömrü yok yerde ne bilsün : Elüñ çek var bu sevdadan neydersin S2.

7 Kabul itmez bular pendin : Kulaqsız koma bend olmaz S2 / pendin : senden MO / itsen : eyleseñ MO.

* 172 S1 29a, FB 15a, S2 35a, S3 20a-b, MO 77b-78a

1 Ḥudâ kîm : ḥaḳîkat S1.

2 gevherinden : cevherinden S1.

4 'arş u ferş olmazdan evvel : olmadan bu çarḥ-ı mînâ S2 // bir : pür S2 / sırr-ı : seyr-i FB / Ḥudâ'dan : Ḥudâ'nın FB. Bu beyit MO da yok.

5 degme kes : gayriler S2, kimseler MO // emr-i kün'den her ne kim var : şeş cihatıñ kudretin hep S2.

- 8 Câm-ı 'ışkıñ cür'asından nûş iden 'âşıkları
Bezm ü vuşlat hasretinden mest ü hayrân eyledi
- 9 Emr ü nehyiñ kulluğundan kırtarup dil Yûsuf'un
Taht-gâh-ı Mısr-ı dilde anı şultân eyledi
- 10 Gör kemâl-i kudretin kim tâ *elest*'den Nakşiyâ
Bahr-i 'ışkıñ dillerin heb saña âsân eyledi

173*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Dokuz kat bir cevâhirden dilâ Hâk resm-i insânı
İdüp bir kal'a-i zerrîn yaratdı emr-i Rabbânî
- 2 İki yüz kırk sekiz pâre hatıllar bağlayup anda
İki pây üzre turgurmuş anı çün şun'-i Rahmânî
- 3 Dağı üçyüz yigirmiyle aña dört yüz kirişler çün
Çeküp bennâ-yı 'âlem gör yapıldı kaşr-ı şultânî
- 4 İki per oniki kapu idüp ol şehr-i a'zamda
Kodu on dürlü genc anda ki gözler görmemiş anı
- 5 Hem üçyüz altmış ırmaqlar akıtdı bir birin anda
Ki tutsun tâze ter dâ'im ser-â-ser bâğ-ı bûstânı
- 6 Bulardan sonra gel gör kim koyup bir pâdişâh anda
Oturmuşdur vezîr ilen kırup bir taht-ı hâkânî
- 7 Dağı bir kethüdâ cânâ emîn itmiş sürer hükümün
Bular mağlûb olup âhir eger eylese nokşânı

8 bezm ü vuşlat hasretinden : ırgürüp ma'sûka âhir MO.

9 kırtarup : kırtaran FB, MO, kırtulan S2.

10 Baht-i 'ışkıñ dillerin heb saña âsân eyledi : Okınan esrâr-ı Hâk'ı sana ihsân eyledi MO.

* 173 S1 29a-b, FB 15a-b, S2 39a, S3 20b, MO 78a-b

1 bir : pür S2 // yaratdı : göründü S2.

2 hatıller : hışaller FB / turgurmuş : turgurdu S2, duğrutdu MO.

3 bennâ-yı : binâ-yı S2, bünyâdı MO.

4 iki per : İken bu S2.

5 hem : pes S2, MO / bir birin : yer yerin S1.

6 koyup bir pâdişâh anda : dağı hem üç bölük kavmi S3 // Oturmuşdur vezîr ilen kırup bir taht-ı hâkânî : Mücâvir eylemiş şâhim iderler tende seyrânı S3, bu beyit S3 nüshasında 8. beyitle karışmış.

7 nokşânı : 'isyânı S2.

- 8 Bunun ardınca gel gör kim daği hem üç bölük kavmi
Mücâvir eylemiş şâhım iderler tende seyrânı
- 9 Biri mü'min biri kâfir enîsüñdür bular cânâ
Birin feth itmezem anuñ oñat fehm it bu 'irfânı
- 10 Metâ'-ı hüsn-i dil-dârı ne kim nazm itdün ey Nakşî
O sâlikler okır ancak ki açmışdır bu dükkânı

174*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Degildür haqqıñ ey zâhid şağın medh itme dil-dârı
Ki bilmezsiñ 'aref sırrın bu 'aqlın anda yok kârı
- 2 Bilenler iş bu esrârı çeküp el gayr-ı Hâk'dan çün
İrer menzil maşşûda olur ol cümleñin varı
- 3 Reh-i 'ışkıñda dil-dârın vişâlin isteyenler çün
Çeker el gayriden cânâ olur anuñ harîdârı
- 4 Çeküp el cümleden âhir durup Kâf-ı kanâ'atda
Çeker Sîmurğ-veş cânâ haqîkat şayd ola yari
- 5 Rumûz-ı sırr-ı vahdetden haber-dâr olmayan Nakşî
Ne fehm itsün bu ma'nâdan ki bilmez ol bu esrârı

175*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Dilâ 'âşıkıların qadrin bilenler emr-i Rabbânî
Görüp dağl eylemez nazmıñ anuñ kim ola 'irfânı

8 bular : bunun S2 / daği : aña S2.

9 enîsüñdür : aña sen kim MO // itmezem : itmezse murâd MO.

* 174 S1 29a, FB 20b, S2 44a, MO 81a-b

1 sırrın : dersin S2.

2 gayr-ı Hâk'dan çün : kendiden cânâ S2.

3 reh-i : daği MO // çeker el gayriden cânâ : özin mahv eyleyüp âhir S2.

4 durup : duran MO // çeker : odur MO / cânâ haqîkat : şâhım bu gün MO / şayd ola yari : şayd ol yari
FB / şâhı : yari MO.

5 Ne fehm itsün bu ma'nâdan ki bilmez : Özinden bî-ğaberdür çün ne bilsün S2.

* 175 S1 29b, FB 16a, S2 39a-b, S3 21a-b

1 qadrin . derdin S2 // ola : vardır S2.

- 2 Ki zîrâ mest olanlardan gelen söz kendiniñ olmaz
Anıñçün söyler 'âşıkdan *Ene'I-Hak* rûh-ı şultânî
- 3 Kaçan kim geçse bir sâlik maķâm-ı luṭf u ķahrından
Ne ķor ardında ol küfrü ne ḥod õñ şafda î mânî
- 4 Ki gördüm ḥaṭṭ-ı ḥâlilen dü zülfüñ ısbî'ayn itmiş
Ânıñçün döndürür cânâ bularlan ķalb-i insânî
- 5 Çözüb bî-gânelik bendin dönenler reng-i dil-dâre
Tenin cân eylemişlerdür vücûdın eyleyüp fânî
- 6 Geçenler iş bu menzilden dilâ bu cây-ı ḥayretde
Ķalur bir nice dem cânâ irince peyk-i Rahmânî
- 7 Bu bir deryâ-yı a'zamdur muvâfık rûz-gâr ister
Dümen tutmaz bu yerler hiç ki yokdur ḥadd-i pâyânî
- 8 Eser bâd-ı şabâ bundan açar 'âşıķları yelken
Göçer ol baķr-i ḥayretten görünür menzil-i şânî
- 9 Gelür 'âşķ-ı Ḥudâ ol dem irer dil ğayri bir mülke
Görür kim anda 'âşıķlar tutar destinde çevgânî
- 10 Ḥaber gelmez iç ildür buña diller bunda ķâşırdur
Olurlar bî-nişân ancak bulan ol genc-i nihânî
- 11 Geçenler bir ķadem cânâ bu yerden bilmiş ol âķır
Maķâm-ı ḥalta uğrar ol dikiş tutmaz girîbânî
- 12 Ne yüzden fehmi olur Nakşî eyâ bu nazm-ı ķudret kim
'Aķıl ḥayrân olur bunda tefekkür idemez anı

2 zîrâ : cânâ S2 / olanlardan : olanlar S3.

3 õñ : ol S3.

4 bu beyit S1, S3 ve FB nüshalarında yok.

6 irince : bülunca S3.

7 hiç : - FB.

8 'âşıķları yelken : yelkenlerin 'âşık S2 // göçer : geçer S2 / şânî : kânî S2.

10 9 ve 10 nolu beyitler S1 ve FB nüshalarında yok. 7-11 beyitler S3 nüshasında yok.

12 fehmi : ḥavf S2.

176*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Diyez te'vîl-i Ya'kûb'u işit ey cânımuñ cânı
Senüñ 'aqlıñdurur bil kim gönüldür Yûsuf-ı şânî
- 2 Olupdur kuvvet-i 'aqlı anuñ kardaşları cânâ
'Ameldür 'ilmilen şâhım hakikat eyle iz'ânı
- 3 Yedi kurdlar dimek anı işit şâhım gazabdur ol
Ki mahecûb oldılar Hâk'dan idüp ol demde 'isyânı
- 4 Yedinci kim dürûğ itdi murâdı demdürür bundan
Ki sürdi gömlegin kana idüp ol kurdı bühtânı
- 5 Garaz oldır Züleyhâ'dan dimişler nefsi-i levvâme
Görüp nûrun kabul itdi anıñcün rûh-ı şultânî
- 6 Ağarmak gözleri cânâ işit ol demde Ya'kûb'uñ
Ziyâ gitmekdür 'aqlından anuñ ey Nakşi'nüñ cânı

177*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gönül Mecnûn'uñ olmuşdur görelden sen dil-ârâyı
Nazar kıldıkça arz eyler yüzüñ mir'ât-ı Leylâ'yı
- 2 Gözüm her şubh-dem yaşın döküb ol yâri andıkça
İder ol rû-yi pâkinden baña her dem tecellâyı
- 3 Cemâliñ pertevin gör kim soyup ten kâsesin âhîr
Tulû' itdi vücûdumdan ser-â-ser tutdu dünyâyı

* 176 S1 29b, FB 17a, S2 39b, S3 22b, MO 78b-79a

1 bil : ol S2.

2 'ilmilen : 'ilmile S2, FB.

5 4 ve 5. beyitler karışık bir beyit olarak verilmiş.

6 gitmekdür 'aqlından : gitmekdürür 'aqlı S1 / cânı : yanı S3.

* 177 S1 29b, FB 17a-b, S2 35a-b, S3 22b-23a, MO 79a

2 yaşın : yaşlar S1 / döküb ol yâri andıkça : dinüb dil nevrme vardıkça MO // baña : aña S2, FB, S3.

3 dünyâyı : zîbâyı S1, FB, S2.

- 4 Gidüp perde-i zulmet-i hakîkat levh-i dilden gör
Zuhûr itdi kamu 'âlem çü gördüm zîr ü bâlâyı
- 5 Senüñ deryâ-yı 'ışkıñda bu varlık mahv olup cânâ
Eşer kalmadı resmimden işit gel sırr-ı Mevlâ'yı
- 6 Rumûz-ı sırr-ı vahdetdür kelâmıñ cümle ey Nakşî
Okır mu her denî âdem bu esrâr-ı mu'ammâyı

178*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gel ey zâhid işit benden nedür gör haşr-i insânı
Ki üç nev' üzre yazmışdur bu gün 'ilm-i ledün anı
- 2 Bular kimlerdürür dirseñ diyem ben istima' it sen
Ki bilmez degme kes şâhım bu remz ü sırr-ı pinhânı
- 3 Biri 'âmm u biri hâşş u biri âhîr ehaşdur kim
Özin aḥfâya çekmişdür bulup ey zâhid ol kânı
- 4 Olar kim bilmedi cânâ bu üç haşrin suâlinden
Kuru da'vâ ider anlar ne bilsün 'ilm ü 'irfânı
- 5 İkinci kimdürür ol kim vefâtından muḳaddem ol
Suâl-i haşri görmüşdür teninden çıkmadan cânı
- 6 Çeküpdür ellerün bunlar Hudâ'dan gayrı her şeyden
Ölümden evvel ölmüşdür muḳaddem emr-i Rabbâni
- 7 Üçüncü kavmi gel gör kim suâl itseñ bulardan sen
Ne haşrin anlamış bunlar ne bilmiş küfr ü îmânı

4 gidüp : açıldı MO / hakîkat : ser-â-ser MO / gör : çün MO // çü : ki FB, bu beyit S3 nüshasında yok.

5 mahv olup cânâ : çünki garḳ oldu S2 // Eşer kalmadı resmimden : Odur ma'sûḳ olan bildim S2 / sırr-ı : nuṭṭ-ı S2.

6 vahdetdür : vahdetden S2.

* 178 S1 30a, FB 19b, S2 36a, S3 25b-26a, MO 80b-81a

1 benden : bir dem S2 / üç : o S3.

2 degme kes : degmesi MO.

3 hâş u biri âhîr ehaşdur : haşşu'l-havâşdur MO // ey zâhid ol kânı : ol kâmil insânı S2.

5 teninden : bedeninden S2, bundan MO.

6 ölmeden : ölümden S1, FB.

- 8 Hevâ-yı nefsilen bunlar görüñ insân iken âhîr
Maḥall-i mevte vardıkda bürünür şekl-i ḥayvânı
- 9 Yüzüñ ağ olsun ey Nakşî bu ma'nâlar kim itdüñ sen
Görünür 'âlem-i ma'nâ eger itdünse seyrânı

179*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Murğ-i dil feryâda başlar görmesem dil-dârımı
Kân döker bu çeşm-i giryân arturur Ḥaḫ zârımı
- 2 Ol kemân-ebrû nigâruñ yoluna cân virmege
Dönmezem *ḳâlû belâ*'dan itmişem ikrârımı
- 3 Her kaçan eyler tecellî zülfünüñ her telleri
'Aḳlını yağma iderler bilmezem bâzârımı
- 4 Küfr ü îmân dîn ü mezheb perdedür 'âşıqlara
Cümlesin sildüm süpürdüm dosta virdüm zârımı
- 5 Levḫ-i dilden okıdum ben bu mu'ammâ sözleri
Oldurur kim ḫalk-ı 'âlem anlamaz güftârımı
- 6 İn ü ânda geçmeyince Nakşî-i âşüfte-dil
İtmedi ol meh tecellî görmedim ben yârımı

180*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gel ey şeyḫ-i cihân-ârâ şaḳın sen böyle der-bânı
Koyup nâ-puḫte ḳapuñda getürme 'arza noḳşânı

8 nefislen : nefislerin S3 / bunlar : anlar MO // mevte : ḥaşre MO / bürünür : geyerler S2.

9 görünür : görünüp S2 / seyr : şekl S3.

* 179 S1 30a, FB 19b-20a, S2 44a-b, S3 26a-b, MO 81a

1 Ḥaḫ : çün S2.

3 her : ḫoş MO // yağma iderler : bend eyler MO.

4 dîn ü : -ü S2 / perdedür : mürdedür MO / zârımı : vârımı MO.

5 sözleri : sözünü MO // oldurur kim : anıçün MO.

6 ol meh : baña MO.

* 180 S1 30a, FB 20b, MO 81b-82a

1 gel ey : gele FB // nâ-puḫte ḳapunda getürme : na-puotelik bunda getür MO.

- 2 Meşeldür tâ ezelden bu dimişler şeyh u dervîşden
Bilür nîk ü bedi şâhım cihânuñ ehl-i 'irfânı
- 3 Saña lâyıķ mıdur ol kim olanlar zîr-i destînde
Görüp yolında cân virmez ser-i kûyında 'ihvânı
- 4 Bulanlar şeyh-i kâmil çün behâyimler gibi âhır
Durup kapıda şulţânım yıkar mı kalb-i insânı
- 5 Tıttupdur dâmeniñ çün ol yakupdur pûte-i 'ışkıñ
Niçün kâl itmedüñ bilsem eyâ bir böyle hayvânı
- 6 Degildür haķķımız cânâ egerçi böyle nuţķ itmek
Naşîhatdur sözüm ğayre bilürseñ ey kerem-kânı
- 7 Güşâd it râh-ı 'ışkıñ gel kapatma lütf idüp kapıñ
Girüp görsünler 'âşıkler yüzüñ ey Nakşî'nüñ cânı

181*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 1 Tavâf eyleñ gelüñ şeyhim Murâd'ı
Ki ansuz 'âşıkıñ bitmez kanadı
- 2 Aña ikrâr idüp ümmet olanlar
Geçerler ra'd-veş anlar şıraı
- 3 Nice İskender ü Hüsrev'ler anuñ
İşigünde durur kemter 'ibâdı
- 4 Şaķın aldanma nefsiñ hîlesine
Seni yoğ itmedür anuñ murâdı

2 nîk ü bedi : yek didiler S1.

4 Bu beyit FB nüshasında yok.

5 yakupdur : kavı-ı FB // hayvânı : pür habı S1.

6 ey kerem-kânı : anı gör kânı S1.

7 râh-ı : mekteb-i MO / kapatma : kayırma MO / kapın : cânı MO // girüp görsünler : görüp girsünler S1.

* 181 S1 30â, FB 20b, S2 40a, S3 27a, MO 83a-b

1 eyleñ gelüñ şeyhim : eyleyen gelsün şeyo MO / 2. Misra MO da şöyledir; Kim ansız bitmez 'âşıkın murâdı.

2 şıraı : şıradı FB.

3 nice : niceler S3, MO, FB // ibiginde durur : işigin yaşıdanup MO / kemter : yaşıdanup S2.

5 Hüviyyet menzilin bulmağ dilerseñ
'Anâsır perdesinden kaldır adı

6 Ki Nakşî mürşidin âhir bulunca
Döküb gözyaşların yollar suladı

182*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Dilâ dün gîce seyrimde tecellî şem'-i yâr oldu
İşitdüm bir hitâb andan ki dil aña şikâr oldu
- 2 Bu dem keşf oldu gûş itmek nidâ-yı kudret-i Hakk'ı
Velî göz yok görem kendin baña giñ dünyâ dar oldu
- 3 İkinci ol kemân-ebrû idüp çün kudretin izhâr
Tecellî itdi dil 'aynı açıldı şu'le-dâr oldu
- 4 Üçüncü keşf-i dil-dâruñ tecellî-i cemâlinden
Sürûr-ı hâzret irişdi baña bir özge kâr oldu
- 5 Kaçan kim itdi dördüncü celâlünden tecellâyı
Taḥammül itmedi zâtım vücûdım târ u mâr oldu
- 6 Bu remzi fehm idem dirseñ haber al *len terânî*'den
Ki ol Mûsâ gibi mürde bu benlik perde-dâr oldu
- 7 Şıfât-ı zât-ı muṭlaḳdur bu dört yüzden tecellîler
Ki ol bir kûlda olmazsa ol âhir hâḳ-sâr oldu
- 8 Anuñ kim ḳalb-i pâkinde urulmaz ṭabl-ı âsâyış
Ne bilsün ol bu esrârı ne yüzden üstüvâr oldu

6 Ki Nakşî mürşidin âhir bulunca : Hakkât mürşidin Nakşî bulunca S2.

* 182 S1 30b, FB 21b-22a, S2 40a-b, S3 28a-b, MO 83a-b

1 şem'-i : sem'-i FB, S2, sem'a MO.

2 kendin : anı MO / gin : gel FB, S1, lîk S1.

3 eyledi : itdi S1, S3, MO.

4 server-i hâzret : hâzret-i server S3 / - : izzet MO / irişdi baña : 'izzet baña S2 / bana : - MO.

5 itdi : olđı FB.

6 mürde : zâta MO.

7 muṭlaḳdır bu dört yüzden tecellîler : ma'sûḳuñ zuhûr itmezse sâlikde S3 // kûlda : kûla S2 / olmazsa : olmaz ki FB.

8 ṭabl-ı : bûlbûl-i S1 // esrârı : sırrı kim MO.

- 9 Şıfât-ı kahr ma'sûkuñ zuhûr itmezse sâlikde
Fenâsın bulmayup 'âşık ikilik içre zâr oldı
- 10 O kes kim oldı ma'flûbuñ olup çün sen aña tâlib
Getürdüñ menzile âhir senüñ 'ışkıñ yular oldı
- 11 Geçenler iş bu menzilden cihân içre bu gün Nakşî
İrişdi Ka'be-i vaşla bütün eşyâda var oldı

183*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Yine dil râh-ı 'ışk içre bu gün bir özge kâr itdi
Tılsım-ı bend-i dünyâyı yıkup ol târ u mâr itdi
- 2 Çevirdi gayriden rûyun çeküp el iş bu keşretiden
İrişüp vahdet-i yâre ki ol terk-i diyâr itdi
- 3 Taḥammül itmeyüp âhir firâk-ı nâr-ı hicrâna
Döküb göz yaşların çün ol bu 'ışkı âşikâr itdi
- 4 Dönüb yüz niçe demler ol vişâl-i yâr-i cânâna
Geçüp cân ile başdan ol bu 'ışk içre qarâr itdi
- 5 İrüp Sîmurg-veş âhir aña Hâk'dan hidâyet çün
Bu Kâf-ı ser-bülend içre bulup yâri şikâr itdi
- 6 Ölüb ölmezden evvel ol niçün bulmaya şıḥḥat kim
Bu kevne gelmeden Nakşî aña naḳḳâş timâr itdi

10 âhir : anı S2 / 'aşkıñ yular : 'aşkıñla yar S2, 'aynı yular MO.

11 vaşla : aşla FB, ehle S1 / var : dâr FB, bu şiir S3 nüshasında beyitler birbirleriyle karışmış olarak yazılmış.

* 183 S1 306, FB 23a, S3 29b-30a, MO 83b-84a

1 özge : ender S1, S2, FB.

3 çün ol bu 'aşkı âşikâr itdi : çünkim bu 'aşk içre qarâr itdi S2 / çün ol : - S3.

4 dönüp . tutup S3.

6 ölüp : ölen S3 / niçün bulmaya şıḥḥat kim : çün o nice bulmaya şıḥḥat MO // gelmeden : geldin FB.

184*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gel ey dâru's-şifâ lütf it unutma ahde peymânı
Getürdün ey perî çünkim bu mülke bir Süleymânı
- 2 Çü geldi nuṭṭ-i pâkiñden yıkılmış ḳalbi şâd itmek
Salâ eyle gel imdi sen ḳabûl itme bu noḳşânı
- 3 Keremden nesne eksilmez bilürsin ey şeh-i 'âlem
Cihân ḳalḳını ṭoylarsıñ degil kim ehl-i 'irfânı
- 4 Budur maḳşûd olan âhir ḫaḳîḳat kevne gelmekden
Bu sırra vâḳıf olmaḳdır açup ol râh-ı iḥsânı
- 5 Gel işbât-ı vücûd eyle bu meydân-ı muḫabbetde
Çü sürdün himmetin raḥşın urup ol ṭob u çevgânı
- 6 Velî terkin idüpdür bu ne ḫâcet 'arz-ı ḫâl itmek
Ki gıtmez kendi bâdından ider elbet o ṭuḡyânı
- 7 Nedür cânâ bu sözlerden ḡaraḫ bilsem eger dirseñ
Mürüvvetdür ḡaraḫ şâhım bilürsen ey kerem-kânı
- 8 Ve gerni ol degildür kim kemâlin 'arz idüp Nakşî
Saña ta'lîm ide cânâ bu ayîn ü bu erkânı

185*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Şaḳla sâlik gel bu sırrı ehl-i esrâr ol yûri
Görme 'aybın kimsenün hiç sende settâr ol yûri

* 184 S1 30b-31a, FB 24a, S3 31a, MO 84a

2 salâ : teselli S1, S3, MO / itme : eyle S3, it gel MO.

3 ṭoylarsıñ : ṭoblar ol FB, ṭoylar S3.

4 ḫaḳîḳat : bilürsün MO.

6 velî terkin : velî kim S3 / bâdından : yanından S3 / elbet : bu gün MO.

7 kerem-kânı : kerem-kârı S1.

8 idüp : ider S1, S3 // cânâ : şâhım MO / ü : - S1.

* 185 S1 30a, S2 36a

- 2 Gel okı 'ilm-i ledünnü yek nazar kıl 'âleme
Küfre bak î mân u mezheb baır-i 'ummân ol yûri
- 3 Gör nedür yoklukda varlık gir gönül Mısr'ına sen
Al haber dil Yûsuf'undan var haber-dâr ol yûri
- 4 Çek elüñ gel gayr-i Hâk'dan merd isen zâhid bu gün
Geç bu benlik perdesinden vaşl-ı dil-dâr ol yûri
- 5 Çek ene'l-Hâk turesin gel ey gönül Manşûr-veş
Defter-i 'uşşâka kayd ol sende ber-dâr ol yûri
- 6 Gel gider inkârı zâhid var imân it küfrüñü
Zümre-i 'uşşâkdan ol gel bâri ebrâr ol yûri
- 7 Çek elüñ hırfetden anuñ ma'nisin gör Nakşiyâ
Aldanup şûrete kalma cân olup var ol yûri

186*

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'ilün)

- 1 Şorarsa yarân-ı şafâ yine bizim halimizi
Kanı ol kâl-i ezelden diye ahvâlimizi
- 2 Yağalı nâr-ı muhabbet ten-i efsürdelerim
Ne gönül kodu hakikat ü ne hod kâlimizi
- 3 Komadı nuşka mecâl bize maıhbûb-ı ezel
Şöyle bend eyledi ol kim dil-i meyyâlimizi
- 4 Gidüp ahlâk-ı zemâyim ideli tahta cülûs
Mülke hâkim ider oldık şeh-i makâlimizi

2 küfre bak : küfr-i din S2 / 'ummân : envâr S2.

3 Mısr'ına : Mısr'ından S1, S2, S3, MO.

5 çek Ene'l-Hâk turesin gel : kôs-i rihletturesin çal S2.

6 zümre-i 'uşşâkdan : Nakşî döner peymâneler-i 'âşıkdan S2.

7 var : - S2.

* 186 S1 3Tâ, FB 24b-25a, S3 31b-32a, MO 84b-85a

1 ezelden : ezel S3, muqaddem ki MO.

2 efsürdelerim : 'anâşırlarımız MO // kâlimizi : kalbimizi FB.

3 maıhbûb-ı ezel : Mecnûn-ı ezel S1.

4 gidüp : gideli MO / zemâyim : zamanım MO // şeh-i makâlimiz : yine fa'âlimizi MO.

- 5 Kânı ya var mı memâlik ki zebûn olmadı hiç
Şalalı rûh-ı kazâyâ tîğ-i kıttâlimizi
- 6 Bozup âhîr bu tılısmı idüp işbât-ı vücûd
Yine aşla sefer itdüñ olup ol malımızı
- 7 Şan'atın gavrına irdüñ okıyup 'ilm-i ledün
Degme kes aňlayamaz bu bizim 'âlimizi
- 8 İrişüp sâki-i dehre mey-i ma'sûka bu gün
Kesüb âhîr kadeh itdüñ ser-i sahbâlimizi
- 9 Ne bilür münkir-i bed-hû ki muhabbet nedürür
Zehre tebdîl ider ancak o bizim balımızı
- 10 Variken gül-şen-i cennet yûri ey zâhid-i huşk
Komazız nâr-ı cahîme bizim abdâlimizi
- 11 Gideli şubh u mesâ girmedi a'mâle gönül
Kâtı yüksek uçar oldu koyup emşâlimizi
- 12 Geçüpen hayrla şerden ideler mahv-ı vücûd
Defter-i mahşere yazmaz bizim a'mâlimizi
- 13 *Mağ'ad-i şıdk'a* irişdüñ n'idelim mey-gedeyi
Biz aña ferş idelim kânde ise şâlimizi
- 14 *Hamdû li'llâh* ki bizi mazhar-ı şultânî yazar
Her kaçan niyyet idüp atdık ise kâlimizi
- 15 Şöyle mahv itdi ki Nakşî bizi hallâk-ı cihân
Komadı hafta vü sâ'at dañi hem sâlimizi

5 ya var mı : ya dari S1.

6 me'âlimizi : hâlimizi MO.

7 şan'atın : şıfatın MO // anlayamaz : anlayabilmez MO / 'âlimizi : elimizi FB, S1.

8 sahbâlimizi : şaykâlimizi MO.

9 nedürür : nedendür S3.

10 Komazız : komaz ol MO.

12 ideler : ideli S1. Bu beyit MO nüshasında yok.

13 Bu beytin birinci mısrası MO nüshasında yok.

14 atdık ise : açdu gine S1.

187*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Yüri ey zâhid-i hod-bîn tolaşma sen bu meydânı
Ki her giz bunda at sürmez ne şandıñ sen bu 'irfânı
- 2 Geçüp şekl-i behâyimden semâya irmek istersen
Elüñ çek gel bu sevdâdan tavâf it kâmil insânı
- 3 Ki konmuşdur Hudâ hakkı Muhammed nûru anlarda
Libâs-ı gayriden tâ kim süre Hâk iş bu erkânı
- 4 Nüzûl itmezse göklerden hayât-ı cân-fezâ-bahşın
Beķâ bulmaz ölür cânın görünmez peyk-i Yezdânî
- 5 O kim ehl-i taşavvufdan hâķîķat dūr olupdur bil
Özinden bî-haberdūr ol ne bilsün küfr ü îmânı
- 6 Buña küfr-i havâş dirler irişmez degmeniñ 'aķlı
Ki bunda maķv olur 'âşık bürünür 'arş-ı Raķmânî
- 7 O kim irmez bu esrâra temâmet ey şeh-i 'âlem
Ķalur ol şirk-i aķfâdan irişmez nefî-i şultânî
- 8 Eger ben irmişem dirseñ haber vir imdi ey zâhid
Nedür ol küfr-i ekber kim ider mü'min müselmânı
- 9 Bu küfr-i bî-nihâyetden olupdur cümleler mü'min
Eger bir zerresin Ķâlik ideydi Ķalka ihsânı
- 10 Geçeydi cümle menzilden Ķicâbı ref' olup âķır
Yıķaydı Sedd-i Ye'cüc'ü içüb ma'nide 'ummânı
- 11 Bu küfrüñ neydidün bilmek şaķın miskin gelür şanma
Ki bu bir mâ-verâdır kim bulunmaz Ķadd ü pâyanı

* 187 S1 31a-b, FB 25a-b, S2 40b-41a, S3 32b, MO 85a-86a

1 'irfânı : meydânı MO.

2 semâya : kemâle MO // bu sevdâdan : behâimden MO.

3 konmuşdür : konmuş S3.

4 fezâ : merâ S1 / cân fezâ baķşın : câvidân baķtın MO.

5 taşavvufdan : taşarrufdur FB. Bu beyit MO nüshasında yok.

6 degmeniñ : kimsenüñ S2 // olur : olup MO.

9 olupdur : olaydı S2, FB.

10 ref' olup : kalmayup S2 // yıķaydı : başıydı S2 / ma'nide : fi'l-cümle S2, MO.

11 gelür : kolay mı MO. Bu beyit FB ve S3 nüshasında yok.

- 12 Olursuñ 'ilmile deryâ bu dilden bilmeyen zâhid
'Ulûm-ı aşla irmez ol açılmaz genc-i pinhânî
- 13 'İlim bir nokţadur cânâ ki Mevlâ anda derc itmiş
Ser-â-ser ey şeh-i 'âlem ne kim var cümle Qur'ânı
- 14 Aña kim mekteb-i dilden mürebbî ola çün Allâh
Okır ol kes ledün 'ilmin bulur herkesde nokşânı
- 15 Nedür bu sözleriñ dirsene eger ey zâhid-i hod-bîn
Bular âyetle şâbitdür anuñ kim vardır iz'ânı
- 16 'Aceb mest-i müdâm olduñ söziñ añlanmaz ey Nakşî
İçelden dest-i sâkîden şarâb-ı şâh-ı devrânı

188*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Dilâ ol münkir-i bed-hû ne bilsün yâr ü ağıyârı
Ki bilmez kendi zâtında haqîkat şorsañ ol yârı
- 2 O kes kim silmedi cânâ muqaddem bunda dil levhîn
Muahhar ey perî-peyker göremez anda dil-dârı
- 3 Egerçi dem urur münkir dilâ bu şer'-i Aḥmed'den
Velî bilmez haqîkatde belinde bağı zünnârı
- 4 O kim fehmi itmedi cânâ bu nazm-ı pür dürer-bârım
Ḥudâ haqqı anuñ diñmez dilinde ḥabbe ikrârı
- 5 Gerek 'âlim gerek şâlih gerek müftî gerek monlâ
Eger bilmezse dersimden olamaz nazmıma kârî
- 6 Vefâ virmez anuñ 'ilmi ki âḥir *yevme tüblâda*
Kazırlar anı defterden igen müşkil olur kârı

13 olmuş : itmiş S3.

14 herkesde : herşeyde MO.

* 188 S1 31b-32a, FB 27b-28a, S2 41a-b, S3 35a-b, MO 87a-b

1 ol : - S3 / ü : - S1, S2 // bilmez : bunlar MO / haqîkat : - S3.

2 silmedi : içmedi S1, FB, S3 // göremez : görünmez S2, FB.

4 nazm-ı pür-dürrer-bârım : nazmım perdedür cânâ S2 / pür : - S3.

- 7 Gider bu şaltanat elden öziñ tebdîl ider Mevlâ
Bu dem bir ğayr-ı dil söyler ki dirler anlara nârî
- 8 O kim bilmez ledün 'ilmin degil kim iş bu münkirler
Ne alsun nazm-ı pâkimden ki fehm itmez bu güftârî
- 9 Bilür lâkin kaçan ol dem irişe hâlet-i nez'a
Gidüp fi'l-cümle varlıklar anuñ qalmaya envârî
- 10 Ne kim kesb eylemişdür ol hâkîkat dâr-ı dünyâda
Görüne nice biñ yüzden anı halk eyleyüp Mevlâ
- 11 Boyanup rengine anuñ zühûr itdikde her şûret
Yüride hükümünü yer yer biline Hakk'a inkârî
- 12 Bi-hamd'illâh ki 'âşıklar geçüp bu miñnet-âbâdı
İrişmiş kurb-ı şultâna Hudâ olmuş kafa-dârî
- 13 Çeküp destin bu 'âlemden maķâm-ı nâz-ı Mevlâ'da
Karâr itmiş hâkîkat ol maķâm u terkîb ü ğârî
- 14 Ne kim var cümle tâlibler döşenmiş başına yer yer
Okıdurlar 'ilmi Mevlâ'dan bilürler gizli esrârî
- 15 Muhaşşal Nakşiyâ pendüm tutarsañ ger bu ârâda
Getürme yanına lütf it sen ol münkir bed-efkârî

189*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Diler gönlüm ola 'âlemde fâni
Vire varın bula ol bî-nişânî

7 Mevlâ : Allâh MO // ğayri dil : ğayriden MO / dirler anlara nârî : diyu bilmiyi anı S3.

8 ki fehm itmez : ne fehm itsün MO.

9 lâkin : ancak S2.

10 ol : - S3 // Mevlâ : Bâri S3, MO.

11 rengine anuñ : arşa rengine S1 // yüride hükümünü yer yer : yüzünde hikmeti bir bir S1.

13 bu : dü S2 // maķâm u terkîb ü ğârî : yıkıp bu terkîb-i âri S2, maķâm-ı terkîb-i ğârî FB.

14 tâlibler : 'âşıklar MO.

15 bed-efkârî : bed-kârî S2.

* 189 S1 31b, S2 37a

- 2 Geçe kendide iken kendilikden
Ne varı kıala ne adu ne şânı
- 3 Şolup kendözini 'ummân içine
Kala mâhî-veş anda câvidânı
- 4 Ne 'ışk kıala ne 'âşık u ne ma'sûk
Bula ta her mekânda lâ-mekânı
- 5 Cihânda istedigün çünkü Nakşî
Dilerseñ rif'ati iste bul anı

190*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Murâdım gayba hükm itmek degildür ey kerem-kâni
Velî itseñ 'aceb olmaz çün itdi Tañrı ihsânı
- 2 Velâkin bir mişâl itsem budurur şöyle kim aña
Bu müşkil anda hall olsa haqîkatda rûh-ı şânî
- 3 Muqaddem bir şecer cânâ eger virdiyse ger mîve
Muahhar virmek olmaz mı şuvarsañ bâğ-ı bustânı
- 4 Olar ger bir dıraht içre nihân ol mîvenüñ sırrı
Anuñ irdikde çün vaqti zuhûr itmekdürür şânı
- 5 Olur mu anda ger mîve anuñ olmaya şânında
Kölup andan geri mîve görüne anda nokşânı
- 6 Bi-hamdi'llâh ki maqşûdın şecerde mündericdür çün
Ümidiñ kesme gel imdi biter ol emr-i Rabbânı
- 7 Yeter bu remziñ ey Nakşî haqîkat ehle pesdür bu
Alur 'âkil haber bundan meger olmaya iz'ânı

* 190 S1 32b, FB 29a(sadece matla' beyti var), S2 42b-43a, S3 36b-37a, MO 89b

2 budurur : bu dem bunu S3, bu dem ben MO / ana : aña MO // haqîkatda : haqîkat ey S3, MO.

3 ger : ol MO.

5 Olur mu anda ger mîve : olurdu korku ol dem ki S3, MO // geri : - S3.

7 meger olmaya : eger var ise MO.

191*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Nedür ol kâv-ı pür-kuvvat ki başı üzre dünyâyı
Getürmüş emr idüp Bâri ne kim var kûh-ı şahrâyı
- 2 İkinci gör nedür zâhid anuñ sen zîr-i pâyında
Kõmuş Hâk anda bir mâhı düzüb altında deryâyı
- 3 Bularıñ yoqla tahtında beşinci kim hevâdur çün
Eser ol tâzeler tûrmaz ser-â-ser zîr ü bâlâyı
- 4 İki şîr taht-ı fevķinde biri cåndur meyânında
Hayâtın baķş ider tûrmaz işit gel sır-ı Mevlâ'yı
- 5 Bu sözler söylenür cânâ velî halkıñ arasında
Bikirdür neyleyem ammâ okır yok iş bu ma'nâyı
- 6 Nedür kâv ü balıķ deryâ nedür zâhid hevâ fehmi it
İriş bu sır-ı ahfâya okı 'ilm-i dil-ârâyı
- 7 Bu 'ilmiñ olmaya fethi açup dil mektebin Mevlâ
Ne işşı okımaķ yazmaķ çü bilmez ol bu ârâyı
- 8 Bu 'ilmiñ ders-i pâkinde hurûf u lafz u şavt olmaz
Okırlar bî-lisân ancak seçenler lâ'dan illâ'yı
- 9 Teniñ dünyâ öziñ 'uķbâ söziñ hüccetdür ey Nakşî
Nihâyet añlamaķ gücdür bu dilden bu mu'ammâyı

192*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 O kim benden kaçır cânâ anuñ bil yoķdur iz'ânı
Gerekse ser-te-ser görsün o kes tefsîr-i Qur'ân'ı

* 191 S1 32a, FB 29a, S2 43a, S3 37a, MO 69b-70a

1 Bâri : Mevlâ S2 / kûh : dağ S2. Bu beyit FB nüshasında yok.

2 sen : pes S3, - MO // düzüb : dürüp S2, tutup MO.

3 kim : gör FB, ger S1, S3.

7 olmaya : olmayup MO // Mevlâ : Allâh MO // ne işşı : işşı ne MO.

8 bî-lisân : bî-nişân FB.

* 192 S1 33a, FB 30a, S2 43a-b, S3 38a-b, MO 89b-90b

1 o : ol S2 / iz'ânı : imânı S1 // görsün : görseñ FB.

- 2 Ben ol kalb-i selîmüm kim Cenâb-ı Kibriyâ hâkkı
Cihân ansuz qarâr itmez olur fi'l-cümleden fânî
- 3 Göziñ aç sözlerim fehmi it degilsün pîr-perver çün
Devşir 'aqlını başına dilerseñ derde dermânı
- 4 Haber al iş bu nazımından bu dem gör kimdürür nâţık
Ki nuţık eyler bu yüzden ol saña çün ol kerem-kânı
- 5 O kim yolumda cân virmez geçüp buğz u 'adâvetden
İrişmez mak'ad-i şıdka kılup görmez bu ihsânı
- 6 Eger dirseñ ki ey zâhid nedür bu medhe işbâtuñ
Saña yetmez mi bu şâhid ki virmiş Hâk bu 'irfânı
- 7 Ben ol zennûn-ı sırrum ki cihân-ı bî-vefâ içre
Ne şarkîyim ne ğarbîyim çü ne ğod Karamânî
- 8 Elün çek pîr-perver ol bu küfrü ihtiyâr itme
Ve gerni enbiyâ hâkkı yitirdün dîn ü îmânı
- 9 Bu sırrı bilmeyüp âhîr idüp 'âlemde ğod benlik
'Ubûdiyetden azmışsun olup ma'nide şeytânî
- 10 Kıyaş-ı nefsi ref' eyle enâniyyetden el çek gel
Halâş ol şirk-i ahfâdan özinde yokla nokşânı
- 11 Yüri var geç bu sevdâdan bu pendüm ihtiyâr eyle
Tutup bir mürşidün destin ola gör kulu kurbânı
- 12 Çözüp zünnâruñı âhîr kadem baş mezheb-i yâre
Bulup bir mü'min-i şâdık tavâf eyle var erkânı

2 ben : men S2 / kim : ki S2 // cümleden : cümleten S2.

3 düşür 'aqlını başına : başında 'aqlını devşir MO.

4 bu dem : bu gün S1 / kimdürür : nedürür S1, görmekdürür FB // nuţık : luţf MO / ol : kim MO.

5 o kim yolumda : ol kim bir kavimde S2 / geçüp : çeküp FB / buğz : kabz MO // mak'ad-i : maksad-i S2 / kalup : kalup S3.

6 nedür : - S3 // ki virmiş Hâk bu 'irfânı : Hâk itmiş bu ihsânı MO / Hâk : - S3.

7 ben : men S2 / zennûn-i : zeytûn-i S2 // çün : cânâ MO.

8 perver ol : perverden FB, MO.

9 ğod : çün MO.

10 nefsi : nef MO / ref' : def' S2 / pîr-i perver ol : pîr-i perverde de S3 // öziñde : öziñden S2.

11 var : sen S2 / geç : çek FB.

12 çözüb : kesüb S3 // bulup : olup S2 / bulup . olup MO / var erkânı : ol erkânı S1, S3, var ol cânı S2.

- 13 Göñül vir zîr-i destinde turup hîdmetde bel bağla
Dürîş dün gün işigünde қо döksün gözlerün kanı
- 14 Unut bildüklerün âhir varup ol mekteb-i 'ışka
Sebak al ders-i 'âşıkdan nedür gel gör bu erkânı
- 15 Geçüp meşriq diyârından kadem at kurb-ı şultâna
Öziñ mağribde kân eyle olup bir cism-i Hakkânî
- 16 Bu nazmum 'âkile pesdür eger var ise iz'ânıñ
Tefekkür it gel ey zâhid ne çaldıñ gör bu çevgânı
- 17 Kelâm-ı Nakşi'i fehm it kapuñdan taşra yüz tutma
Yürî var el çek erlerden ne şanduñ sen bu meydânı

193*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Yine ol şâh-ı bî-hemtâ yürütdü tohm-ı ezkârı
Bitüb ol gonce-leb andan 'aceb gördüm o dil-dârı
- 2 Didim ey Kâdir-i Muṭlaḳ nedür bu hikmetiñ bilsem
Ki sen bundan münezzezsün haber vir qaldur efkârı
- 3 Didi ey pîr-perver çün suâl itdün bu hikmetden
Haber al imdi remzümden ne yüzdendür olan kârı
- 4 Olur ol nefsi rûhuñdan maḥall-i inṣîlîñden
Biter ol ittişâl içre görünür kudret-i Bârî
- 5 Biri 'âşık biri ma'sûḳ toḡar ol meşriḳından çün
Giyünür ṭonların anlar sürer ol yerden aḡyârı

13 turup : görüp S3.

14 varup ol mekteb-i 'aşka : kadem baş mezheb-i yâre S3.

15 meşriḳ : şevḳiñ FB // bir cism-i : ḥucrim S1, pür-çeşm-i S3.

16 pesdür : birdür FB / iz'ânıñ : iz'ânı S1 // it gel : eyle MO / çaldıñ : çaldım S2 / gör : çün S3.

17 fehm it : fehm - FB // erlerden : olardan S2.

* 193 S1 33a-b, FB 31b, S2 41b-42a, S3 40a, MO 87b-88a

1 bî-hemtâ : bî- vefâ S3 / yürütdü : büründü S2 / ezkârı : inkârı S2, erkânı S3 // bitüb : baḳup MO.

2 hikmetiñ : hikmet FB / bilsem : Yâ Rab // ki sen bundan münezzezsün : ki sensin bundan münezzeḥ S1.

3 pîr : - MO / itdün : iden FB.

4 maḥall-i : muḥaṣṣal-i S2.

5 çün : ol S2 // giyünür ṭonların anlar : giyerler mağribi ṭonlar S2.

- 6 Öper hem öpdürür zâtın tekellümler ider bî-ḥarf
İdüp 'arz-ı muḥabbetler tolar ol şehre envârı
- 7 Açılır gül gibi bülbül konar fevkinde kan ağlar
Döker göz yaşların durmaz ider ol şâha güftârı
- 8 Yeter gel Nakşiyâ pesdür dilün tut keşf-i râz itme
Götürmez bu cihân halkı yine dillenme tekrârı

194*

Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilün
(Fe'ilâtün) (Fe'ilün)

- 1 Âteş-i âh-ı derûnum yine tuğyân eyledi
Yağdı yandırdı vücûdum gözlerüm kân eyledi
- 2 Komadı hiç bende benlik varlığum berbâd idüp
İrgürüp evc-i semâya özge şultân eyledi
- 3 İç yüzün döndürdü taşra zât-ı pâki görmege
Ḳalbi mir'ât eyleyüp çün cânı 'ıyân eyledi
- 4 Gösterüp muṭlak cemâlün ol Hudâ-yı lem-yezel
Cezb idüp cânı serîr-i vaşl-ı cânân eyledi
- 5 Bî-ḥurûf u şeş cihetsiz söyleyüp zâtum aña
Fehm olup Ümmü'l-Kitâb'ı ḥatm-i Ḳur'ân eyledi
- 6 Gâhi 'âşık gâhi ma'sûk eyleyüp nâz ü niyâz
Bir yaḳadan gösterüp baş mest ü ḥayrân eyledi
- 7 Lîk ḳaldım bu arada bilmedim benden beni
Şöyle kim gösterdi san'at dürlü elvân eyledi
- 8 İtmesün mü iş bu nazmı Nakşi-i şeydâna Ḥaḳ
Erba'ini içre aña böyle iḥsân eyledi

6 tolar : olur FB.

7 açılır : açılıp FB / fevkinde : fırkatde S1 // durmaz : görmez S1 / ol şâha : şâha bu S2.

8 gel : - MÖ.

* 194 S1 33b, FB 33a, S3 42a

1 gözlerim : - S3.

4 serîr-i : 'azîz-i S1, S3.

7 eyledi : - S3.

195*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Göñül mir'ât-ı hâzretten yine bir özge kâm aldı
Göründi evliyâ rûhu bütün andan selâm aldı
- 2 Kaçan vardıkda ol yâre iletdüm tuhfe-i cânı
Oluben gitdi ol hâzret beni koyup o dâm aldı
- 3 Göñül temkîn bulup âhîr arındı cümle telvînden
Açıldı sırr-ı ev *ednâ* tecellîden devâm aldı
- 4 Göründü ma'sûk 'âşık dînledi bî-hurûf sözler
İşitdi cân u dil bî-ten dehânsuz bir kelâm aldı
- 5 Haberdür ittişâlünden velî dil infişâlünden
Geri döndükde ey meh-rû yanınca bir gulâm aldı
- 6 Şu deñlü itdi icrâ kim göñül tâ emr ile nehyi
Helâlün virdi ehline bahâsına harâm aldı
- 7 Özin mahv eyleyüp âhîr talebsiz bir talebden ol
İrişdi vuşlat-ı yâre bütün haqqı tamâm aldı
- 8 Müselsel varsam ol kâna 'aceb mi imdi ey zâhid
Ki tâ bezm-i elestden ol bu Nakşî'den licâm aldı

* 195 S1 33b, FB 34a, S2 44b-45a, S3 43a-b

1 andan : anda FB.

2 oluben gitdi ol : olup maqbûl-i S2.

3 telvînden : nârından S1 // devâm : vidâm S2.

4 ma'sûkdan 'âşık : 'âşık u ma'sûk FB, ma'sûk u 'âşık S2, S3 // dil : - S3 / dehânsız : du'âsız S1 / aldı : - S3.

5 haberdür : haber bu S1, FB // geri : girdi S3 / ey : ol S2.

6 Bu beyit S3 nüshasında yok.

7 özin mahv eyleyüp : özinden kımadı nokşan S2 / talebden : talebdür S2 // irişdi vuşlat-ı yâre : hidâyet eyleyüp Mevlâ S2.

7 imdi : bu dil S2 // Nakşî'den : Nakşî' i S2.

8 imdi : bu dil S3 // licâm : kâm S3.

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Yine Ümmü'l-Kitâb'ın gör okındı nice esrârı
Bilindi ma'niler bir bir çekildi remze güftârı
- 2 Hicâbı ref' olup cânun gelüp âyîne-i dilden
İrşidi bûyî cânânun göründi Hâzret-i Bârî
- 3 Tecellî itdi kalb içre olup taht-ı Süleymân'ı
Cülûs itdi aña rûhı cihânı tutdu envârı
- 4 Ser-â-ser milki zabt itdi ne kim var tîg-i kahr ile
Eşer kalmadı kavminden yuyup inkâr u ikrârı
- 5 İkisün bir idüp fer'in bir altun tob idüp âhîr
Müzeyyen itdi aşliyle bu şirklerden idüp ârî
- 6 Fenâ-ender-fenâdur bu bu menzilde garaž olmaz
Ki cevherdür beka milki göziñ aç kaldur inkârı
- 7 Hâkîkat ey şeh-i âlem bu bir tevhid-i şırdur kim
Görünmez gayr-i Hâk bunda sürer ol yâr ü ağıârı
- 8 Eger fehmi olmaya nazmum haber vir *leyse fi'd-dâreyn*
Bilürseñ ma'nisin anuñ olursuñ nazmuma kârî
- 9 Anıñçün koymadım gayri ki bu bâzâr-ı ışk içre
Yine kendidürür cânâ metâ'ınun harîdârı
- 10 Söziñ anlanmaz ey Nakşî 'aceb muğlak kelâmun var
İrışmez degmenün 'aklı kalur pûşîde aḥbârı

* 196 S1 33b-34a, FB 34a-b, S2 44b, S3 43b

1 bilindi : yazıldı S2 / bir bir : yer yer FB / remze : remz-i S1, S2.

2 gelüp : bu dem S1.

3 kalb içre : mülkünde S2 // cülûs : cünûs S2.

5 S2 nüshasında 4. ve 5. beyitler birbirleriyle karışarak birinin 1. mısrası diğerinin de 2. mısrası yazılarak tek beyit olarak verilmiştir.

6 inkârı : efkârı S1.

8 haberdür : haber vir S1.

9 koymadım : koymadı S2.

10 Bu beyit S2 nüshasında şöyledir;

İn ü ândan geçmeyince Nakşî-i âşufte- dil

İtmedi ol meh tecelli görmedim men yârımı

197*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 İçmeyen la'liñ şarâbın merd-i meydân olmadı
Düşmeyen zencîr-i 'ışka mest ü hayrân olmadı
- 2 Mülk-i Ken'ân içre cânâ bulmayan dil Yûsuf'un
Çâh-ı zulmet içre kaldı Mısır'a şulân olmadı
- 3 Çekmeyüp benlik hicâbın görmediñ mi zâhidâ
Kaldı şirket içre âhir gitdi insân olmadı
- 4 Derd-i 'ışkuñ çâresün gel şorma andan kim dilâ
Defter-i 'uşşâk içinde şâh-ı Loğmân olmadı
- 5 İçmeyen cânân elünden Nakşî kudret câmını
Gelmeyüp bu bezme âhir kaldı ol cân olmadı

198*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Gel ey sâlik işit benden nedür Deccâl-i bed-kârı
Bilinsün bu 'alâmetler dürüst fehm it bu esrârı
- 2 İkinci kim güneş âhir toğar çün cânib-i mağrib
Ne yüzden okınur dersi anuñ yâ nedür âşârı
- 3 Kapanup tevbenüñ bâbı üçüncü görmeye gözler
Bütün mestür olup 'âlem nihâyet bula envârı

* 197 S1 34a, FB 35a, S2 35b, S3 44b-45a, MO 75a-b

2 Mülk-i Ken'ân içre cânâ : Feyz alup Ken'ân ilinden S2 / cânâ : âhir MO // çâh-ı : cânı MO.

3 çekmeyüp : geçmedi S1, geçmeyüp S3, geçmeyen MO / görmediñ mi zâhidâ : görmedi ki zâhidi MO // kaldı şirket içre : gelmeyüp ikrâra S2.

4 kim : ki S1 / gel şorma andan kim dilâ : anda kılmaz kimiseler S2 // şâh-ı : ol ki S2 // Loğmân : 'uşşâk S1.

5 cânân elünden : cânâ elestden S1, cânâ elünden S3 // gelmeyüp : gelmedi MO. Bu beyit S2 nüshasında şöyledir;

Bulmayan insân-ı kâmil 'âlem içre Nakşîyâ

Olmadı bu sırâ vâkıf gitdi ol cân olmadı

* 198 S1 34b, FB 36a, S 46a, MO 71b-72a

1 bed-kârı : nedür kârı FB // güftârı : esrârı FB, S1, S2, S3.

2 kim : - S1 // âşârı : esrârı S3.

- 4 Aña gör kudret-i Hakk'ı iki altun kanad itmiş
Dizüp yâkût ile incü müzeyyen eylemiş Bârî
- 5 Kanaduñ yokla mâbeynüñ birinden birine menzil
Hudâ kırk yıllık itmişdür oñat fehm it bu güftârı
- 6 Kanı bir 'aql-ı evvel kim idüp bu remziñi iz'ân
Bulup kendinde ey Nakşî ider bu nazma ikrânı

199*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Senüñ 'ışkuñla 'âşıklar kaçan kim itse devrânı
Dönerler vâlih ü hayrân göñül itdikce seyrânı
- 2 Haber vir gel baña kimdür bu 'unşurdan iden hû'yu
Ne gevherdür derûnuñda 'aceb bildüñ mi sen anı
- 3 Nedür bu keşret ü vahdet nedür bu varlîğ u yokluğ
Nedür yâ çâr 'unşurdan görünen rûh-ı şultânî
- 4 Niçün bilmezsün ey zâhid ne kânuñ gevherindensün
Ki sen şarrâf-ı 'âlemsün oñat fehm it bu 'irfânı
- 5 Nedür ol teşne-diller kim güneşden zerredür anlar
Toğar milk-i vücûd içre çeker bir demde 'ummânı
- 6 Nedür şems ü kamer yıldız nedendür bunlaruñ nûru
Haber alduñ mı aşlîndan ki sensün cânumuñ câmı
- 7 Nedür dünyâ nedür 'uqbâ nedendür var olan eşyâ
Göziñ aç aña aşluñ sen ne şanduñ sen bu insânı

4 aña gör : egerçi S1.

5 - : hakkı S3 / güftârı : 'irfânı S3, esrârı MO.

* 199 S1 34b-35a, FB 36a-b, S2 34b, S3 46a-b, MO 79a-b

1 devrânı : seyrânı S1 // dönerler : olurlar S2 / göñül : bular S2, MO.

2 iden hû'yu : geçen âhû S2.

3 nedür bu varlîğ u yokluğ : bu yokluğ varlıklar S1.

4 şarrâf-ı : Kur'an-ı MO.

6 yıldız : bildür S1, bildin MO / nûru : devri S3 // haber aldın mı : ki almış pertev MO / ki sensün : benim ey MO.

7 anla aşlın : cümle sendendür MO / insânı : eşyâyı S1.

- 8 Nedür ol tâc-ı devlet kim kimün başında bend olsa
Yedi iklîme hüküm eyler kırar taht-ı Süleymân'ı
- 9 Nedür hürî nedür gilmân tefekkür it bu nazmum gel
Nedür cennet cehennem kim girerler emr-i Rabbânî
- 10 Kânı bir 'aql-ı evvel kim bu nazm-ı pâkiñ ey Nakşî
Okır ol mekteb-i dilden olup her gevherün kânı

200*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Dilâ *el-fakru fahrî*'den nedür maşûd-ı şultânî
Ki itmişler küfürdür bu benüm ey cânımuñ cânı
- 2 Bekâ bulmaz bular cânâ eger bu küfre irmezse
Kalur câ-yı nübüvvetden bulunmaz dinde îmânı
- 3 Hâlâş olmaz kalur âhir libâs-ı ayrılığdan ol
Fenâ bulmaz 'ubûdiyyet oñat fehm it bu 'irfânı
- 4 Düşenler iş bu küfr içre bu dört mezhebden el çekdi
Ki ol dîn-i Muhammed'dür kabûl itmez müselmânı
- 5 Îmân it sözlerüm cânâ bu nazmum eyleyüp idrâk
Nazar kıl çeşm-i 'ibretle oñat fehm it bu 'irfânı
- 6 Irulmaz râh-ı Ahmed'den olupdur menzilin Nakşî
Anuñcün küfr ü dîn tutmaz olupdur cümleden fânî

8 olsa . olur MO // kırar : olur MO.

9 Bu beyit MO nüshasında yok.

* 200 S1 35a, FB 36b, S2 40a, S3 46b, MO 82a-b

2 bular cânâ: olar cânıñ S2, olar cânâ S3, MO // - : ol S3 / câ-yı : cân-ı MO / nübüvvetden : nübüvvetde S1, FB / bulunmaz : irişmez S2 / bulunmaz dinde : erişmez küfre MO.

3 Hâlâş olmaz kalur âhir libâs-ı ayrılığdan : Libâs-ı ayrılığdan ol hâlâş olmaz kalur âhir S2.

4 mezhebden el çekdi : mezhebde ilhâda MO // itmez : eyler S3 / müselmânı : Süleymân'ı MO.

5 kıl : it S3 // bu irfânı : meded anı S1, S2.

6 irulmaz : olurlar S2 / cümleden : cümleten S2.

201*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Hâşe li'llâh 'ârifânun ola zâhid boynuzı
Ey hayâsız bü'l-heves var puhte it söyle sözi
- 2 Biz o vahdet ehliyüz kim bizde olmaz kıl ü kâl
Okıruz dersi 'aref'den hey ne şandun sen bizi
- 3 Çekmişüz el gayr-i Hâk'dan biz bu gün 'âriflerüz
Sen kıyâş-ı nefis idersün kanı 'akluñ ey şûri
- 4 Mest olup rûz-i elest ikrâra gelmişlerdenüz
'Âşık-ı şeydâlaruz biz münkirün çıkısun gözi
- 5 Kande bir derd ehli görseñ var ise 'akluñ eger
Kadrini a'lâ bil anuñ sür ayağma yüzi
- 6 Fem açup nuṭṭ eylemez gül-şende Nakşî zâğ olan
Bâğ-ı cennet bülbülüñdür sen elem çekme kozı

202*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Gör nedür gel kûh-ı Mûsâ kim anı nûr eyledi
Çıkdı 'unşur ter kibinden menzilin Tûr eyledi
- 2 Toğdu âhir ol mükerrer anasundan ferd olup
Cismi âdem kalbi insân halka mezkûr eyledi
- 3 Gördü zâtın bakmadan ol bildi kimdür kimsesiz
Kimseliksüz oldu cânâ anı mesrûr eyledi

* 201 S1 36a, FB 40a, S3 51b, MO 79b-80a

1 it : idüp S1, S2, FB.

3 bu gün 'ârifleriz : ol 'âriflerdeniz S1.

4 biz : - S3.

6 fem açup nuṭṭ : kem açup râz S3, fem için nuṭṭ MO // zağ olan : sağ olsun sözün MO.

* 202 S1 36b, FB 41b, S3 53b

2 halka : Hâk'a S3.

3 ol bildi : bildi ki S1.

- 4 Şâniyâ bir perde dahî ey perî gör kim anuñ
Eyleyüp nâmın şecer ol mîvesin hûr eyledi
- 5 Hem diyüp *innî en 'Allâh* bu şecerden zâhidâ
İçi Aḥmed taşı Mûsâ gör ki ne nûr eyledi
- 6 Şoydu zâhîrden libâsın dest-i kudret eyleyüp
Çekdi bâtın içre anı aldı mestûr eyledi
- 7 İrmeyenler bu makâma 'âlem içre Nakşiyâ
Kaldı zulmet perdesinde vuşlatın dûr eyledi

203*

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Levḥ-i maḥfûz içre gördüm ben dilâ bir serveri
'İlm-i bâtın ta'lim eyler maḥrem olmuş bir perî
- 2 'Ayn olup ser-pâ vücûdî başı üzre zâhidâ
Devr idüp durmaz felekler seyr idüp her bir yeri
- 3 Câme-i nûr-i ḥaḳîkat cism olup âḥir aña
Şeş cihetden taşra çıkmış cân ü ten kalmış geri
- 4 Gitmiş andan çün ta'ayyün lîk göstermiş vücûd
Beñzemez bir şey'e lâkin ol degil et ü deri
- 5 Nefḥa-i zât-ı Hudâ'dan feyz olup âḥir ey yâr
'Alleme'l-esmâ'ya ırmış girmiş ol cân içeri
- 6 Sırr-ı aḥfâdır kelâmum añlayanlar zâhidâ
Çıkdı zulmet perdesinden oldı meydânuñ eri
- 7 Ger ola 'ilmiyle 'âmil nice biñ müdde'iler
Bilemez nefsinî ol kes ol degil bu ḥaberi

5 şecerden : şecer S3 // gör ki ne nûr : gör ne sözler S1.

6 mestûr : mesrûr S1.

* 203 S1 36b, FB 42b, S2 43b, S3 54b, MO 90b-91a

1 ben : men S2 // bir perî : her yeri MO.

2 idüp : ider S2.

3 taşra : şerre S3.

5 alup : olup S1, FB / âḥir ey yâr : ey şehriyâr MO.

6 zâhidâ : ey güzel MO.

- 8 *Mağ'ad-i şıdk* içre gör kim Nakşı-i şeydâ bu gün
Ey perî-peyker olupdur mazhar-ı peygamberi

204*

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Kânı var mı ki bir kâmil benüm fi'lümde nokşânı
Bulup şer'in hilâfindan nedür yâ bu diye anı
- 2 Sürem yüzler ayağına bilüb kâdrin ben ol cânuñ
İdem her hıdmetin bir bir olup ben kulu kurbânı
- 3 Degildür bu enâniyyet bilürseñ ger ledün 'ilmin
Ki itmişler selef içre bilenler iş bu erkânı
- 4 Dilümden söyleyen Hağ'dır resûl-i kibriyâ hağkı
Eşer yok bende benlikden ne şanduñ kâmil insânı
- 5 Hudâ birdür anuñ hağkı buyurmuşdur Resûlu'llâh
Degildür kızb iden ümmet yabanda bulmadum cânı
- 6 Göziñ görmez kulak şağır diliñ zıkr eylemez Hağğ'ı
Çürütüñ 'ömri yok yerde vücûdñ eyleyüp fânî
- 7 Kelâmum şıdkâ hüccetdür diñleseñ münkirândan ger
Kabul it sözlerüm cânâ dilerseñ derde dermânı
- 8 Kaçanlar şeyh-i kâmilden cihân-ı bî-vefâ içre
Çıkar dînden imândan bil boyanur küfre îmânı
- 9 Hazer kıl iş bu nazmumdan öziñ âteşlere yakma
Halâş ol şirk-i ahfâdan giyüb bir cism-i hağğânî
- 10 Görün her zerreden cânâ olup bir gevher-i yektâ
Nişâr it rahmetiñ bahrin ki olduñ rahmetiñ kânı

7 ger ola : olmaya S1 / 'âmil : gâfil S3 / biñ : - S1 // degil : degildür S3 / bu : al S1. Bu beyit S2 ve MO nüshasında yok.

* 204 S1 36b, FB 44a, S3 56b

3 bilenler : gelenler S1.

6 eyleyüp : itmeyüp S1, itmedüñ S3.

7 ger : gel S1.

8 bil . - S1.

- 11 Söziñ cerh itme ey Nakşî cihân halkından el çek gel
Ki bilmez qadrini anlar degil kim iş bu 'irfânı

205*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Ne deñlü 'ilmile meşhûr olursa qavm-i Tatâr
İgen nâdir olur cânâ bulunmaz ehl-i dindâr
- 2 Bular qavm-i mezalimdür soqar her gördüğün durmaz
Şovukdur yüzleri şâhım ayusı engürüñ mârı
- 3 Bular hasmu'llâhdur qaçan bir milke vardıkda
Yıkup yakup virân eyler çolup çarpmakdur kârı
- 4 O kim dîn-i Muhammed'den suâl itseñ haber bilmez
Nice teşhîs idersüñ sen bulardan qavm-i küffârı
- 5 Nicesi hırka-pûş olmuş suâl itseñ tarîkatden
Şeri'at neydüğün bilmez başında gerçi destârı
- 6 Ne kim var cümleden cânâ hakîkat şöyle gördüm ki
Muhaşşal eylemiş oldur elestden ola inkârı
- 7 Budur ben bildigim Nakşî şeri'at bilmeyen qavmîñ
Dilinde küfrü ezberdür belinde baqlu zünnârı

206*

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Qaçan gördükde ey nâme tamâmet şehr-i şa'bânı
Selâmla gel pür-enver it ser-â-ser qalb-i insânı
- 2 Gidüp enâniyet yâre me'ânîler okındıkda
Qulaql tut yâr u ağıyâre geçür gözden o meydânı
- 3 Pesend it her ne gördüñse velî bu de'b-i tedbîrde
Er ol ince hayâl eyle anıñ gör var mı noqsânı

* 205 MO 80a-b

3 Bu beyitte vezin proplemi var.

* 206 MO 86b, Bu şiirin vezninde proplem var.

- 4 Nazar sal meclis-i yâre murâdın ger görünmezse
Burup boynun figân eyle aqıtsın dîdeler kanı
- 5 Velâkin keşf-i râz itme taḥammül it edeb bekle
Ne müşkildür olur bilmek cihânda kâmil insânı
- 6 Yeter gel Nakşî'yâ besdür alan bir kıldan almışdur
Me'âni çünki elden koy bozarsın tavr-ı yârânı

HECE

1*

- 1 Tek sende dert bulunsın
Bulunır Loḡmân aña
Her derde dermân olur
Olagör kurbân aña
- 2 'Âşıkların sür izin
Kim bulasın kend' özin
Ol kim açdı cân göziñ
Dü cihân seyrân aña
- 3 Ağla çeşmiñ kan olsun
Dil ciğer büryân olsun
Zâhidâ kurbân olsun
Nice yüz biñ cân aña
- 4 Nakşîyâ bekle edeb
Her yerde depretme leb
Ol kim yandı rûz u şeb
Hâk itdi ihsân aña

2*

- 1 'Arz-ı hâl itmeğe şulṭâna geldim
Uyanmadı qaldı baḥtım Yâ Rabbi
Dertlüyüm kapuña dermâna geldim
Uyanmadı qaldı baḥtım Yâ Rabbi

* 1 S1 4b, FB 41b, S3 53b

1 olur : ola S3.

2 aña : - S3.

* 2 S1 5a-b, Fb 37a-b, S3 48a

- 2 Mevtâlar uyandı irdi kıyâmet
Göstermedi kendin ol servi kâmet
'Ömür geldi geçdi buldu nihâyet
Uyanmadı kaldı bahtım Yâ Rabbi
- 3 'Âşıkam sîneler gerçi şad-pâre
Neyleyem bulmadım bu derde çâre
Bu fenâ mülk içre kaldım avâre
Uyanmadı kaldı bahtım Yâ Rabbi
- 4 Ey bu 'âlemlerin peşt ü penâhı
Zabı idemez oldım nefis-i güm-râhı
Kapuña yalvaru geldüm İlâhî
Uyanmadı kaldı bahtım Yâ Rabbi
- 5 Bu dil zevrakını engine şaldım
'İşyân deryâsına gark olup taldım
Aldı herkes menzilin ben yolda kaldım
Uyanmadı kaldı bahtım Yâ Rabbi
- 6 Gözüm yaşlı gönül vâlih ü hayrân
Yitirdüm kendümi kaldum ser-gerdân
Nakşîyâ bu derde bulmadum dermân
Uyanmadı kaldı bahtım Yâ Rabbi

3*

- 1 Var ey zâhid bilmedüñ
Bu nefh olan cân nedür
Şor bir kâmilden anı
Cân nedür cânân nedür
- 2 Bildiñse ey merd-i hâş
Okuñ atdıñ yayıñ yaş
Söyle imdi beyne'n-nâs
Küfr olan î mân nedür
- 3 'Âşıklar yanar dün gün
Ma'sûkdan işidüp ün
Hak'ındur her işler çün
Arada şeytân nedür

* 3 S1 11b-12a, FB 38b, S3 49b-50a, MO 31b-32a

1 nefh : nazm S3.

- 4 Hâk virelden î mânım
Oldı küfrüm î mânım
Râh-ı 'ışkda şultânım
Kesilen kurbân nedür
- 5 Hey 'âşıklar budur yol
Tola senden sağ u şol
Evvel sevüb Hâk'ı ol
Sır olan derbân nedür
- 6 Kimiñ 'ışkı var cânda
Olmaz kuru dükkânda
Başlar kesüb meydânda
Çalınan çevkân nedür
- 7 Elif lâm'ın râ'sında
Hem sûre-i Yâsîn'de
Bu gönül deryâsında
Dür ile mercân nedür
- 8 'Ârif anlar bu sözden
Kim görmişdür her yüzden
Naşîyâ biñ bir gözden
Seyr olan seyrân nedür

4*

- 1 Uçdı yuvasından gönül bülbülü
Geldi bu illerde gülün arzular
Bülbül bir bahridür ister mekânın
Evvel bahâr olmuş gülün arzular
- 2 Güzellerin şahı gerçi nihândur
Lîk 'âşıklara günden 'ıyândur
Gönül ağlar gezer hayli zamandır
Bunda karar itmez ilin arzular

3 Hâk'ındur : Hâk'dur S1, Hâkdurur MO.

4 î mânım : dermânım MO.

5 evvel : ezel S3 // sır : setr S3.

8 1 ve 2. mısra MO nüshasında yok.

* 4 S1 11a, FB 170, MO 31a-b

1 uçdu yuvasından : yuvasından uçdu S1 // geldi bu illerde gülün : geldi ki yolları yine MO // bülbül : bu dil MO // olmuş : oldu MO.

- 3 Öter cân bülbülü iş bu illerde
Zahmı işler anuñ dertli dillerde
Yolcular eğlenmez qarlı bellerde
Göç yarağın görüp yolun arzular
- 4 Evvel bahâr oldı açıldı güller
Kokdu çemenlerde tâze sünbüller
Degildür der isen yavru bülbüller
Uçduğı yuvanuñ dalın arzular
- 5 Geçmedüñ ey zâhid ağ u qaradan
Bilmedüñ kendüñü aşıñ nereden
‘Ârifler añlayup çıkdı aradan
Gurbet illerinde hâlin arzular
- 6 Bu gün meydân senin ey Hızr-ı zamân
Cem’ olup erenler kuruldu dîvân
Nakşî bir arudur evliyâ kıvan
Devşirüp çiçeğin balın arzular

5*

- 1 Ey gönül âh eyleme
İstedüğün sendedür
Ara gönül şehrini
Her ne ki var sendedür
- 2 Ölmeden evvel ölmeyen
Ağlar iken gülmeyen
Kend’özinü bilmeyen
Hay değil ol müredür
- 3 ‘Âşık olan bî-karâr
Elde değil ihtiyâr
İstedüğün toğru yâr
Gel beri gel bendedür

3 bellerde : yerlerde FB.

4 bu gülşende dertli : degildür der isen FB / yuvanuñ dalın : per ü bân S1.

5 aşıñ nereden : iş bu aradan S1 // Gurbet illerinde : ğariblik illerde FB, ğarbin illerde MO.

* 5 S1 11a, FB 39b, S2 13a-14b, S3 51a, MO 33a-b

1 sendedür : tendedür S2.

2 ölmeden : ölmezden FB / evvel : ön S2, S3, bu kıt’a S2 de 4. kıt’a, MO da 5 kıt’a olarak vardır.

3 gel beri gel bendedür : gel bu değil sendedür S2.

- 4 Zâhid anı bilmedi
 'Aklı aña irmedi
 Arayupen bulmadı
 Ben didigüm bendedür
- 5 Menzil okın ol atar
 Kande dilerse yeter
 Bük deminde el tutar
 Kudret-i Haq erdedür
- 6 Sözlerimi fehmi iden
 Çek elüni cümleden
 Ol ki olur bir beden
 Gönlü gözi perdedür
- 7 Bunca işi kim iden
 Bilmemek anı neden
 Ten didigün ol beden
 Kendü özge perdedür
- 8 Cümle gelen evliyâ
 Da'vet idüpdür beyâ
 Bu didigün Nakşîyâ
 Tañrı haqqı pîrdedür
- 1 Râh-ı 'ışka girmeyen
 Bildüm Yâ Rab hayvândur
 Kim anlar insân olmaz
 Câna cânım kurbândur
- 2 Gel var dostuñ iline
 Gizli sırlar biline
 Kim iren menziline
 Cân içinde ol cândur
- 3 Toldır câmı ey sâkî
 Bâde-i cennet bâkî

6*

4 ben didigim bendedür : haq didigim yerededür S2, ben didigim yerededür FB.

6 gönlü gözi perdedür : gönlü gözi erdedür S1, gönlü gözi yerededür S2.

7 bu kıt'a FB ve S1 de yok, kendü özge : kendözine S3.

8 pîrdedür : bizdedür FB, berdedür S2.

* 6 S1 11b, FB 42a-b, S2 17a, S3 54b

2 iren : ire S2, irer S3 // cân içinde cândır : ol cân içinde cândır S3.

Ol kim gördü 'uşşâkı
Cennet aña zindândur

4 Gel geç ağ u karadan
Gör kim neyler Yaradan
Her kim çıkdı aradan
Dil Mısr'ına şultândur

5 İtmezsün bundan 'ubûr
Bil ki sendendür kuşûr
'Aqıl didikleri nûr
Her hâliñe mîzândur

6 Görenler iç yüzleri
Açıkdur cân gözleri
Nakşî'niñ her sözleri
'Âşıqlara îmandur

7*

1 Biz ne dünyâ ehliyüz
Ne âhîret ehli ey yâr
El çekdik ol sevdâdan
Nûra tebdîl oldı nâr

2 Ol kim bilmez bu dilden
Geçmedi âb u kilden
Bülbül olanlar gülden
Ayrılmaz ey şehriyâr

3 Anlar imiş ol kâna
'İşk ile yana yana
Gel gir kalb-i insâna
Aç göziñ görenler var

4 Sen seni âdem şanduñ
Âb ü hâke boyanduñ
Nâr içre ana yanduñ
Kalduñ arada ağyâr

4 geç ağ : iç bu aq S3 // neyler : nişler S1.

5 'aql : 'ağıllar S3.

6 iç : rûh S1, S3, üç FB.

* 7 S1 12a, FB 43a, S3 55a-b

5 Himmet gerekdür erde
Ref'ola baña perde
Melek gökde sen yerde
Kanı gayret kanı 'âr

6 Budur râh-ı evliyâ
Hem tarîk-i enbiyâ
Gel lütf eyle Nakşîyâ
Bu sırrı açma zinhâr

8*

1 Mağsadı âşıkların
Menzil-i cânân olur
İsmiñi yâd eyleyen
Vâlih ü hayrân olur

2 Fâni cihândan kesil
Âyine-i kalbi sil
Kendini mahşerde bil
Bir ulu dîvân olur

3 Kılsa tecellî ezel
Vuşlata irişe ol
Kâfire kılsa nazâr
Mazhar-ı îmân olur

4 Nakşî-i 'âşık saña
Işık haberin vir baña
Menkıbe-i evliyâ
Reşk-i gülistân olur

9*

1 Hiç bilmezem baña n'oldı
Göñül eglenmez eglenmez
Gözlerim kan ile doldı
Göñül eglenmez eglenmez

5 baña : ta kim S3 // 'ar : yâr S3.

* 8 MO 23a

* 9 S1 13a, FB 37b, S3 48a-b

- 2 Mecnûnleyin taşlar gezer
Hiç avunmaz ağlar gezer
Seller gibi taşlar gezer
Gönül eğlenmez eğlenmez
- 3 Girye vü zâr oldı kârım
Gitdi elden ihtiyârım
Kalmadı şabr u karârım
Gönül eğlenmez eğlenmez
- 4 Kimisi kıl ü kâl ister
Bu dil bir ehl-i hâl ister
Tecellî-i cemâl ister
Gönül eğlenmez eğlenmez
- 5 Çünkü düşdüñ sen bu derde
Gider bu derdile perde
Ne yerlerde ne göklerde
Gönül eğlenmez eğlenmez
- 6 Gönül тұrmaz konup göçer
Yedi deryâ gelüp geçer
Hayâli gözümde uçar
Gönül eğlenmez eğlenmez
- 7 Aķan gözlerimüñ yaşı
Lâle-reng eyledi taşı
Diler virem cân u başı
Gönül eğlenmez eğlenmez
- 8 Nakşiyâ sür 'ışka gel yüz
Kâf sîn olasın düpdüz
Ağlar çeşmim gice gündüz
Gönül eğlenmez eğlenmez

2 avunmaz : evlenmez S1.

5 gider bu derdile : bu derdile gider S1, gider bu derd : - S3.

7 lâle : la'li S1//cân u başı : cânile başı S1.

8 kâf sîn : ki kânsın S3.

10*

- 1 Geldi yetişdi nev-bahâr
Bitti bizim bustânımız
Bülbül gibi şâm u seher
Artup bizim efgânımız
- 2 İster anı bâ y u gedâ
Cân u gönül aña fedâ
Yakdı bizi 'ışk-ı Hudâ
'Arşa çıkar duhânımız
- 3 Ol kişi kim sa'id ola
Hak'dan niçün ba'id ola
Bir gün ola kim 'ıyd ola
Kurbân ola bu cânımız
- 4 Ol ki görür dört melegi
Hak'a irer her dilegi
Geçdi gönül nüh felegi
Dost iledür imânımız
- 5 Nakşî öziñ eyle nihân
İtmeyüp biñ âh u figân
Sırr-ı 'aref oldu 'ıyân
Kalmadı hiç gümânımız

11*

- 1 Sevmişim ben seni gayre meyl itmey
Sensiñ a şultânım sevdigim sensiñ
Bendeñim kapuñı terk idüp gitmem
Sensiñ a şultânım sevdigim sensiñ

* 10 S1 13a, FB 39b, S3 50b-51a, MO 33b-34a

1 nev-bahâr : bahâr S3 // bizim : gider MO.

2 fedâ : ğedâ S3.

3 Hak'dan : Hak'a S1, S3.

4 ol ki görür : her ne görür ki MO // Hak'a irer her : Hak'a geçer çün MO.

5 itmeyüp biñ : eyleyüp MO.

* 11 S1 18a, FB 37, S3 47b-48a

- 2 Gerçi kim sevgüni çok pinhân itdüm
Zulm idüp kendime çok ziyân itdüm
Âhîr neyleyim dîde kan itdüm
Sensiñ a şultânım sevdiğim sensiñ
- 3 Şanma kim 'ışk odu 'âşıkı yakmaz
Ol meger seyl gibi çağlayup akmaz
Sendedür bu göñlüm gayriye bakmaz
Sensiñ a şultânım sevdiğim sensiñ
- 4 Anlar kim itdiler zâtuña mi'râc
Giydiler cennetden hülle vü hem tâc
Lîk bilmez bunu her denî muhtâc
Sensiñ a şultânım sevdiğim sensiñ
- 5 Bilmedim ben saña olmuşum ağyâr
Şuçumu 'afv eyle ey ganî-i settâr
Nakşiyâ eyleme keşret-i güftâr
Sensiñ a şultânım sevdiğim sensiñ
- 12*
- 1 Gör kim âhîr baña ne'tdün
Ey göñül feryâd elünden
Beni garîb koyup gitdün
Ey göñül feryâd elünden
- 2 Dil zevrağın bahre şaldun
İnüb 'ummânlara taldun
Âhîr uslanmadun kaldun
Ey göñül feryâd elünden
- 3 'Âşıklar gerçi âr itmez
Yanar 'ışka karar itmez
Hiç bu söz saña kâr itmez
Ey göñül feryâd elünden
- 4 Şor bu derdi bülbüllerden
Ne kanlar yutdı güllerden
El mi çekdün bu illerden
Ey göñül feryâd elünden

2 çok : çün S1 / pinhân : nihân S3.

4 lîk bilmez : bilmezler S1.

* 12 S1 21b, FB 40a-b, S3 51b-52a

4 güllerden : bu illerden S3.

- 5 Gâh olur benden kaçarsıñ
Gâh olur râzın açarsıñ
Gâh olur kan yaş saçârsıñ
Ey gönül feryâd elünden
- 6 Şol kadar kim feryâd itdüñ
Varın yoğun berbâd itdüñ
Beni kendüñden yâd itdüñ
Ey gönül feryâd elünden
- 7 Nakşiyâ şabr eyle katlan
Kim irişe Hâk'dan ihsân
Dinüb dinlenmeyüp bir an
Ey gönül feryâd elünden

13*

- 1 Ey bu gün derde düşen
Hû diyelüm döne döne
Çünkü ider kalbi rûşen
Hû diyelüm döne döne
- 2 Ayak başan bu devlete
Menzil alur bundan öte
Âhır dutup yüz hâzrete
Hû diyelüm döne döne
- 3 Bezme giren vefâ ile
Kaçan bu meydâne gele
Du'â ile senâ ile
Hû diyelüm döne döne
- 4 Dil dilegin dilden dile
Ta ki gönül Hâk'ı bula
Âh u efgân u derd ile
Hû diyelüm döne döne

5 bu kıta S† nüshasında yok.

* 13 S1 24a, FB 37a, S3 47a, MO 69a-b

1 döne döne : yana yana MO // ider kalbi : kalbi ider MO.

3 vefâ : su cân S3, buna MO // meydâne gele : meyden ayıla FB, meyden ala S3, meydânla MO.

4 dilegin : milkin MO.

5 Degildür bu meclis 'âm
Hâşladur bunda kelâm
'Izzetile her şubh u şâm
Hû diyelüm döne döne

6 Nakşî yeltenme gitmege
Er gerek Hâk'a gitmege
Münkirlere kahr itmege
Hû diyelüm döne döne

14*

1 Görelden ey güneş yüzli seni
Yanmışum ben senüñ 'ışkıñ odına
Kaşları peyveste mestâne gözli
Yanmışum ben senüñ 'ışkıñ odına

2 Bulmadum ey perî bu derde dermân
Ya nice gezeyim vâlih ü hayrân
Gözlerüm görmeyüp uykuyu bir ân
Yanmışum ben senüñ 'ışkıñ odına

3 Vaşfa gelmez derdüm ey kaşı hilâl
Kimseler bilmeklik hâlümnden muhâl
Deryâ-yı âteşde semender mişâl
Yanmışum ben senüñ 'ışkıñ odına

4 Çün kabûl eyledi kendüñe beni
Ya niçün yakmayam cânile teni
Sevdürüp gönüle ben âhir seni
Yanmışum ben senüñ 'ışkıñ odına

5 Neyleyim Nakşîyâ böyledür zamân
Ağladur 'âşıkı hiç virmez emân
Söz budur muhaşşal ey kaşı kemân
Yanmışum ben senüñ 'ışkıñ odına

5 Bu mısra sadece MO nüshasında var.

6 Hâk'a : - S3.

* 14 S1 26b, FB 36b-37a, S3 46b-47a

1 seni : - FB // gözlü : gözleri S1, yüzli S3.

2 gezeyim : olmayam S3 // görmeyüp : görmüyor S1 / bir an : her an S1.

4 kendiñe : - FB / eyledi kendine : eyledüñ cânân sen S3.

5 hiç : - S3.

15*

- 1 Ben saña Mecnûn'um sen baña Leylî
Ya niçün yanmayam âteş-i 'ışka
Eyledüm zâtuña çünki ben meyli
Ya niçün yanmayam âteş-i 'ışka
- 2 Gör nedür ey perî Hazret-i Lokmân
Biledür tâ ezel derdile dermân
Kâl ider çün beni âteş-i sûzân
Ya niçün yanmayam âteş-i 'ışka
- 3 Ğayriden el çeküp dil qarâr itdi
Vuşlatuñ derdini ihtiyâr itdi
Gün-be-gün hasretuñ câna kâr itdi
Ya niçün yanmayam âteş-i 'ışka
- 4 Yanmasa bir kişi ehl-i hâl olmaz
Okıyup 'ilm ile pür-kemâl olmaz
Ğayriden vaşluña çün mecâl olmaz
Ya niçün yanmayam âteş-i 'ışka
- 5 Nakşiyâ kıymayan baş ile câna
İremez bilmiş ol vaşl-ı cânâna
Çün gönül şem'ine oldu pervâne
Ya niçün yanmayam âteş-i 'ışka

16*

- 1 Ey Hakk'a tâlib geçen
Tevhîde gel tevhîde
Hakk'ı bâtıldan seçen
Tevhîde gel tevhîde
- 2 Hâk'ındur iş bu şadâ
Kim olur rûha gıda
Bundadur râh-ı Hudâ
Tevhîde gel tevhîde

* 15 S1 26b-27a, FB 37a, S2 28b-29a, S3 47a-b

2 Bu kıta S2 de 4. Kıta olarak bulunmaktadır.

5 İremez : İrebilmez S2.

* 16 S1 27a, FB 38a, S2 30b, S3 48b-49a

1 geçen : geçinen S1, kaçan S3 // Tevhîde gel tevhîde : Tevhîde gel tevhîde gel S3, bu mısra S3 nüshasında hep bir hece fazla olarak var.

2 Hâk'ındur iş bu şadâ : Hâk'dır iş bu şadâ S3.

- 3 Bunlardur ikrâr ehli
Kim degildür nâr ehli
Ey ğâfil inkâr ehli
Tevhîde gel tevhîde
- 4 Geç bu sevdâdan zâhid
Küfre girmez mücâhid
İstersen îd içre îd
Tevhîde gel tevhîde
- 5 Bundadur kâmil insân
Lîk bilmez âhîr hayvân
Gör nedür bu gizli kân
Tevhîde gel tevhîde
- 6 Hâk'dur bunda seyrânûñ
Vir buña baş ü cânûñ
Olsun küfrûñ îmânûñ
Tevhîde gel tevhîde
- 7 Çökertme gel bu taş
Bir görme âmm ü hâş
Yu gitsün kalbiñ paş
Tevhîde gel tevhîde
- 8 Sür kapuñdan şeytânı
Fehm idüp bu devrânı
Ey bu Nakşî'nüñ cânı
Tevhîde gel tevhîde
- 17*
- 1 Gel ey seher bülbülü sen
Bâğ-ı dil-dâra varduñ mı
Çemen bezminde ol yârûñ
Şem'-i nârına yanduñ mı

3 ehli : - S3.

5 âhîr : bîrFB, her S1, S2.

6 olsun : ola nûr S2.

7 Bu kıta S1 nüshasına sonradan ilave edilmiş; çökertme : çökeltme S1, S2, S3 // kalbiñ : kalbiniñ S2.

* 17 S1 35a, FB 38a, S3 49a, MO 92a-b

1 sen : - FB, S3 / seher bülbülü sen : bülbül haber vir kim MO // çemen bezminde : bezm-i çemende S3.

- 2 Yan yolunda küller gibi
Derde düşmüş kullar gibi
Boz bulanık seller gibi
Bahır-i 'ummâna talduñ mı
- 3 Emr-i Hakk'a fermân olup
Erbâb-ı 'ışka cân olup
Mısr-ı dile şultân olup
Taht'a Süleymân olduñ mı
- 4 Geçdüñ mi yedi deryâyı
Bulduñ mu zât-ı Mevlâ'yı
Bürünüb cümle eşyâyı
'Arz u semâya dolduñ mı
- 5 'Âşıklarun yüzü nûrdan
Göñül dem urur Manşûr'dan
Görinür çâr 'unşurdan
'Âleme pertev şalduñ mı
- 6 Bülbüller öter gülünde
Bağlanup zülf-i telinde
Nağşîyâ 'ışkuñ ilinde
Giriftâr olup kalduñ mı

18*

- 1 Zâhid bu cism-i bâruñ
Âhîri kan değil mi
Geç andan yokla varuñ
Nefî olan cân değil mi
- 2 Zâhid cismüñ aşı hâk
Kim itmez Hakk'ı idrâk
Ey gâfil bu kalb-i pâk
'Arş-ı Rahmân değil mi

3 fermân : kurbân MO.

4 zât-ı Mevlâ'yı : dürr-i yektâyı MO.

6 gülünde : gülşende S1.

* 18 S1 35a, FB 38a-b, S2 40b, S3 49a-b, MO 92b

1 bâruñ : yariñ S2 // kan : fânî MO // geç andan yokla varın : ki senün ruh-i varın MO // nefî : feth S1 / cân : -MO.

2 itmez Hakk'ı : eyler herkes MO // - : bu S3.

- 3 Kılmayan albe  re
Kaldı şöyle  v re
Erenler bu esr ra
Z tı ol k n degil mi
- 4 Gören n r-ı siyahı
Fehm eyler ol bu r hı
Olanlar   lemi    hı
Nutkı Kur' n degil mi
- 5 Gel geç ağı u aradan
G r kim n'  ler Yaradan
ullu gitse aradan
Ol kes  ult n degil mi
- 6 P r it c m  ey s k 
Mest eyle var     k 
    laru  fir k 
N r-ı s z n degil mi
- 7 Erenler ol bedr ay'a
 aldı kevneyne s ye
 ark olan ol dery ya
Cümle yeks n degil mi
- 8 Görüne melek-s m 
Feth olur  arz u sem 
 stedig  n ol h m 
Sende pinh n degil mi
- 9 Her kim gördü ol ili
Na   y  oldu vel 
Ol H kk' n udret eli
K mil ins n degil mi

4 olanlar  olan S1 / olanlar   lemi    hı : ol kim buldu All h'ı S2, MO /   lemi  :   lem S3.

6 var : bu S2.

7 kevneyne : ceh na MO // cümle : cümleye FB.

8 Bu mısra S1, MO ve FB nüshalarında yok.

9 - :   n MO // ol : bu S2 / ili : ay'ı S1.

19*

- 1 Yâ Rab 'ışkuñ şem'inde
Pervâneeler yanmaz mı
Bezm-i vuşlat cem'inde
Mestâneeler yanmaz mı
- 2 Olan gevher kânında
Konmuş devlet şânında
'Âşıklar meydânında
Merdâneeler yanmaz mı
- 3 Gel dök göziñden yaşı
Çan olsun bağıñ başı
Tutuşsa 'ışkun âteşi
Pervâneeler yanmaz mı
- 4 Olan Hâk taqdîrinden
İrşâd olur pîrinden
'Âşıklar zencîrinden
Dîvâneeler yanmaz mı
- 5 Tâze güller gonçası
Şoldu teniñ incesi
Gitse cân egleñçesi
Ol analar yanmaz mı
- 6 Hâk'dır püşt ü penâhum
Kim irdi aña râhum
Şadeplerde ey şâhum
Dür-dâneeler yanmaz mı

* 19 S1 35b, FB 38b, S3 49b, MO 91b-92a

1 şem'ine : sem'ine MO.

2 olan : ola S1.

3 pervâneeler : dîvâneeler MO.

4 'Âşıklar zincirinden : 'Aşkıñ zinciri bendinde FB / 'âşıklar : bu 'aşkın MO. S1 ve S3 nüshasında farklı olarak şu iki mısra var,

'Aşkıñ her şerbetinden

İçenler ya çanmaz mı

5 Bu kıta sadece MO nüshasında var.

6 dâneeler : dâne S1.

7 Bülbüller efg n itse
 ' şık çeşmin  an itse
 Meclisde devr n itse
 Peym neler yanmaz mı

8 Nakş  alsa ni  b n
 Görür ' lem meht b n
 A sa 'i   n kit b n
 Ders-h neler yanmaz mı

20*

1 Emr eyleyüp Mevl  ecel geldikde
 Bunca su' ller m  s n ola mı
 G   yara un görüp anda vardıkda
 G   l dost evinde mihm n ola mı

2 İki cih n f hri derdi  derm n 
 Ol gün ümmetine eyler i s n 
 ' siler cem' olup t rsa d v n 
 Őu lu olanlara derm n ola mı

3 Bunda günahlara itmeyen tedb r
 Ta ılır boynuna  te den zenc r
 D v n-ı h zrete vardıkda bir bir
 'Afv eyleyüp Őu um i s n ola mı

4 Evvel bah r oldu açıldı g ller
  td   emenlerde dertli bülbüller
 Söylemez olıca  söyleyen diller
 G zim ya  açup 'umm n ola mı

5 N rdan olur ' şıkların yüzleri
 Her biri bir gevher Nakş ' n sözleri
 G rd kde dost yüzün  udret gözleri
 'A ıllar   k olup h yr n ola mı

7 ' şık çeşmin  an : ' şıklar fery d MO.

* 20 S1 35b, FB 39a, S3 50a, MO 91a-b

1 eyleyüp : idüp MO / Mevl  : - MO //suallerim  s n : günahlarım seyr n MO // görüp : varup S3 // evinde : ilinde S3.

2 derm n : d v n S3.

3 ta ılır : ta alar S1, S3 / ate den : ateşli MO // eyleyüp : olup S3, idüp MO / Őu um : Őu larım MO.

21*

- 1 Gel ey dîvâne göñül
Gir içerü iç yüri
Terk it cümle varuñı
Bu yâd ilden göç yüri
- 2 Ger 'Arabî ger Fârsî
Göñülde oku dersi
Seyr eyle 'arş u kürsî
Cân gözleriñ aç yüri
- 3 Şakın zâhid yol ince
Söyler herkes dilince
Var sen seni bilince
Münkirlerden kaç yüri
- 4 Hoş kurmuşlar bu yolu
Farq içün sağ u solu
Dost elünden bir tolu
Gel ol meyden iç yüri
- 5 Bülbül ağlar gülünden
Söyler ma'nâ dilinden
Var ol yârüñ elinden
Dürler getür saç yüri
- 6 Nakşî'ñ dürlerüñ saçduñ
'Acâyib sırlar açduñ
Bu meyden kim sen içdüñ
Ayılması güç yüri

22*

- 1 Ötdi yine cân bülbülü
Derdi anuñ gül degil mi
'Âşıkıların gözi yaşı
Kân bulanık sel degil mi

* 21 S1 35b, FB 39a-b, S3 50b, MO 93b

1 gir : - S3 / it : eyle MO.

3 zâhid : dostum MO.

4 - : ne MO / kurmuşlar : komuşlar S1 // -: tâ MO //gel ol meyden : ölmeden sen S1, gel ölmeden S3, ölünden MÖ.

5 bülbül ağlar : bülbüller öter MO / gülünden : gülşende S1.

6 saçdın : kaçdın MO // sırlar : sırların FB // kim sen : mest olup MO // ayılması : eyleme sen S1.

* 22 S1 36a, FB 39b-40a, S3 50a, MO 93a

1 sel : gül MO.

2 Her kişinüñ vardır özi
 'Ârif iseñ añla sözi
 Tâliblerüñ göñlü gözi
 Dosta giden yol değil mi

3 Okırsañ bundan sebak
 Zâhir olur kudret-i Hâk
 Aç göziñi kalbüñe bak
 Şehr ü diyâr il değil mi

4 Tohm-ı ezeldür ekilen
 Arz-ı insâna dikilen
 İnüb 'ummâna dökülen
 Her biri bir göl değil mi

5 Nakşî döner peymâneler
 Na'ra urur mestâneler
 Her şadefde dür-dâneler
 Toğru baksañ ol değil mi

23*

1 'İşkîñ şarâbın içmeyen
 Mest olup hayrân olur mu
 Zencîr-i 'ışka düşmeyen
 Şoyunup 'uryân olur mu

2 Akıt gözlerüñden yaşı
 Gör kimdür işleyen işi
 Kul iken ölse bir kişi
 Mülküne şultân olur mu

3 'İşkla ciger yakmayan
 Mürşide toğru bakmayan
 Baħr-i muħîte akmayan
 Göl iken 'ummân olur mu

2 tâliblerin : 'aşıkların MO.

4 dikilen—dökülen MO // inüb : yetüb MO.

5 baksañ : açsañ FB.

* 23 S1 36a, FB 40a, S3 51b, MO 82b-83a

2 akıt : akar S1 // mülküne . başına MO.

3 'aşkla : 'aşkıda FB // ciger : varını MO // mürşide : şeyhine MO.

- 4 'Aşıkın gözü yaşınıñ
Sevdâsı gitmez başınıñ
Hakk'la olan kişiniñ
Sözleri yalan olur mu
- 5 Gel gönül geçirme çağın
Ko yansın yürekde yağın
Gülleri bitmeyen bâğın
Bülbülü nâlân olur mu
- 6 Nakşî açıldı çün göziñ
Hakk'ı görür oldı öziñ
Lîk bilmem iş bu söziñ
Münkire îmân olur mu

24*

- 1 Yine dostlar gülistâna
Geldi bu bâğun bülbülü
Okır her dili mestâne
Geldi bu bâğun bülbülü
- 2 Şehr-i dilden uçup hemân
Ayrıldı geldi bir zamân
Bağrı yaşlı gözleri kıan
Geldi bu bâğun bülbülü
- 3 Geldi derdün devâsına
Düşüp 'ışkuñ edâsına
Yine eski yuvasına
Geldi bu bâğun bülbülü
- 4 Ey kâdir-i Perverd-gâr
Görmedüm ben böyle bir kâr
İtmek için bunda karar
Geldi bu bâğun bülbülü
- 5 Bir kulitse eger günâh
Aña 'ilâc tevbe vü âh
Bir şubh-dem ey yüzü mâh
Geldi bu bâğun bülbülü

4 Bu kıta sadece MO nüshasında var.

* 24 S1 36a, FB 41a-b, S3 53a

3 edâsına : idâresine S3.

5 tevbe vü âh : tevvâh S3.

- 6 Olsa blbller vre
Naki ider aa re
Baladı tze gftre
Geldi bu bgu blbl

25*

- 1 Gr dostlar baa n'itdi
Yrimi te-i ak
Beni kyup grib gitdi
Yrimi te-i ak

- 2 Glm olup el eyledi
Bilmezem ne hl eyledi
Elif kddim dl eyledi
Yrimi te-i ak

- 3 Kldım 'k ire bağıla
ayrıyım olmam ağıle
Donandı snem dğıle
Yrimi te-i ak

- 4 Geri beni yr eyledi
Derde giriftr eyledi
hir cna kr eyledi
Yrimi te-i ak

- 5 Naki'ye gr ki neyledi
Sevdiğim hka syledi
Yağdı beni kl eyledi
Yrimi te-i ak

26*

- 1 Gel tevid idelm
Derdlere dermn gelsn
Rh-ı Hk'a gidelm
İmz san gelsn

* 25 MO 93a-b

* 26 S1 22a, FB 37b, S3 48b, MO 58a-b

- 2 Zeyn it himmet rahtını
Uyar cânınıñ bahtını
Gel kur devlet tahtını
Bu şehre şultân gelsün
- 3 Olmak ister iseñ tek
Turma vuşlat tohmın ek
Cümle varıñdan el çek
'İlmle 'irfân gelsün
- 4 Hâk'a hicâbdur bu ten
Bilegör anı erken
Unut bildiklerüñ sen
Bir gayri iz'ân gelsün
- 5 Gel sîneler eyle çâk
Lâle-reng olsun bir hâk
Tut sözüm ey derd-nâk
Vir cânı cânân gelsün
- 6 Nakşî nefsiñ mât eyle
Tecellî-i zât eyle
Bu cismüñ âlât eyle
Hükm ıssı Rahmân gelsün

2 rahtını : raşsını MO // bahtını : başsını MO.

4 bilegör : silegör S1 // iz'ân : ihsân S1.

5 bir : bu S3.

SONUÇ

Nakşî, XVII. Yüzyılda yetişen, hece ve aruz vezniyle başarılı şiirler kaleme almış olan bir mutasavvıf şairdir. Halvetîyye Tarikatına mensup bir şeyh olduğundan didaktik tarzda şiirler kaleme almıştır. Onun manzumelerindeki söyleyiş güzelliği ve sadelik, şairliğinin gücü yanında dînî-tasavvufî bilgilerini de ortaya koymaktadır.

Müellifin kaleme aldığı, 3'ü manzum, 1'i mensur olmak üzere dört tane eseri vardır. Bunlardan biri *Dîvân*'ı diğer ikisi ; *Aynu'l-Hayat* ve *Gavriyye* mesnevîleri, diğeri ise mensur olarak yazılan *Esrâr-nâme* adlı eseridir.

Bunlardan en önemlisi *Dîvân*'ıdır. Kaynakların bir çoğu onun *Dîvân* sahibi bir şair olduğunu belirtir. Ancak Nakşî'nin *Dîvân*'ı klasik edebiyatımızdaki anlayışa göre tam mürettep bir dîvân özelliğini taşımaz. Şekil olarak *Dîvân* şiiri özelliği taşımasına rağmen tür ve muhteva olarak Tekke şiiri özelliği arz etmektedir. Hazırladığımız tenkitli metne göre Nakşî'nin toplam 243 şiiri bulunmaktadır. Bunlardan 26 tanesi hece vezniyle kaleme alınmış olup diğer şiirleri ise aruz vezniyle yazılmıştır. Şiirlerden; 4'ü kaside, 1'i terkeb-i bend, 2'si murabba, 4'ü muhammes ve 206'sı gazeldir.

Nakşî'nin en çok kullandığı aruz kalıpları şunlardır;

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün: 81 şiir,

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün: 108 şiir,

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün; 18 şiir.

Dîvân'da geçen nazım şekilleri ise, kaside, tercî-i bend, murabba, muhammes ve gazeldir. Nakşî'nin kasideleri klasik *Dîvân* şiirindeki kaside türüne tam olarak uymamaktadır, sadece kafiye dizilişi yönüyle kasideye benzemektedir.

Nakşî'nin şiirlerinde tasavvufî temalarla çokça karşılaşmak mümkündür. Bütün sûfî şairlerde olduğu gibi o da tasavvufun temel konuları olan; başta ilâhî aşk olmak üzere tevhit, vahdet-i vücûd, kesret, vahdet, celâl, cemâl, tecellî, şariat, tarikat, devrân ... vb konuları şiirlerinde işlemiştir.

Nakşî, XVII. yy'da yaşayan, Muhyî, Sun'ullâh Gaybî, Abdulehad Nûrî, Aziz Mahmûd Hüdâî, Oğlanlar Şeyhi İbrâhim Efendi gibi bir çok sûfî şâir içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Özetle;

1- Nakşî çok mütevazî, sade, anlaşılır ve sanat gayesi gütmeyen şiirler kaleme almıştır.

2- Şiirlerinde hep eğitici ve uyarıcı olma gayesi ön plandadır. Bu yüzden hep nasihat etme ve hitap etme tarzıyla manzumelerini yazmıştır.

3- Mensubu olduğu tarikatın âdâbına ve anlayışına uygun olarak şiirler yazmıştır.

4- Kaleme aldığı muammâlarını yine kendisi başka şiirlerinde açıklama yolunu tercih etmiştir

5- Müellifin ayrı bir özelliği de, bir şiirinde muamma ya da bir bilmece gibi anlattığı ifadelerini başka bir yerde ayrı bir şiir olarak yine kendi açıklamasıdır.

6- Şarimiz hem dînî-tasavvufî kavramları başarıyla kullanmış, hem de klasik şiirimizin genel hususlarına uyarak manzumeler ortaya koymuştur.

7- Şairimiz, gerek tasavvuf edebiyatı ve tasavvuf çevresi gerekse divan edebiyatı sahası açısından önemli bir şairdir. Ama günümüze kadar bu değerini ortaya çıkaracak bir çalışma henüz gerçekleştirilmemiştir.

8- Nakşî'nin şiirlerinde eğitici gaye ön planda olduğundan vezin konusunda bazı problemleri vardır.

Şairin şiirleri incelenince, onda ince bir tasavvufî anlayışın yanında, samimî ve iddiasız dizelerle karşılaşılacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

A-YAZMALAR

Ayvansarâyî, Hüseyin, *Tercümetü'l-Meşâyih*, Süleymâniye Ktp., Esad Efendi, no: 1375.

Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr fî Şerh-i Esmâr-ı Esrâr*, C. V, Süleymâniye Ktp., Yazma Bağışlar, No: 2307-2309.

Köstendilli Süleyman Şeyhî, *Bahrü'l-Velâye*, Berlin Devlet Kütüphanesi, No:1683.

Müstakim-zâde Süleyman Saadeddin, *Mecelletü'n-Nisâb*, KB Tıpkıbasım, Ankara 2000.

Nakşî, *Aynu'l-Hayat*, TTK Yazmaları, Y. 151.

-----, *Aynu'l-Hayat*, TDK Ktp., No: Yz.A 472.

-----, *Ğavriyye*, DTCF Ktp., M. Ozak I, No: 829.

-----, *Esrâr-nâme*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Nuri Ergin Kitapları, No: 1708.

Rihlet-i Nakşî, Süleymâniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Ef.,3604/92.

Safâyi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, (Süleymâniye Ktp., Hacı Mahmut Ef. Böl., No: 2549), vr 337.

Tabib-zâde Derviş Muhammet Şükrü Efendi b. İsmail, *Silsile-nâme-i Aliyye-i Meşâyih-i Sûfiyye*, vr. 43, (Yazma) Hacı Selim Ağa Ktp., No: 1098.

Tuman, Nail, *Tuhfe-i Nâilî*, Talim Terbiye Millî Eğitim Nüshası, c. II, s. 1090.

B-KİTAPLAR

Abdulbâki, Muhammed Fuad, *Mu'cemu'l-Müfehres li-elfâzı'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Fikr, bsy, 2. Baskı, 1991.

Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafâ*, I-II. Baskı, Beyrut 1351 h.

Ahmet b. Mahmut Yüknekî, *Hibetü'l-Hakâyık*, 1. ve 2. Kısım (şarih ve nakili Necip Âsım), Matbaa-i Âmire, İstanbul 1334.

Akkuş, Mehmet, *Abdullah Selâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhî) 'nin Hayatı ve Eserleri*, MEB Yay., İstanbul 1998

Abdullah Selahaddîn-i Uşşâkî, Hz. Peygambere'e Na'ıtlar, (Haz. Mehmet Akkuş), Şelâle Yay., İstanbul 2002.

Akar, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Mirac-nâmeler*, Ankara 1987.

Aksan, Doğan, *Türkçenin Gücü*, İkinci baskı, Bilgi Yay., Ankara 1990.

Akseki, Ahmet Hamdi, *İslâm Dini*, Ankara 1972.

Aksüt Sadun, *Türk Müsikisinin Yüz Bestekârı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1993,

Aktaş, Hasan, *Türk Şiirinde Din ve Tasavvuf*, Çizgi Kitabevi, Konya 2001.

Altıntaş, Hayrânî, *Tasavvuf Tarihi*, Ankara 1991.

Arat, R. Rahmeti, *Kutadgu Bilig*, (metin) TDK yay., Ankara 1991.

Arslanoğlu, İbrahim, *Divriği Şairleri*, bsy., 1961.

Atalay, Besim, *Dîvânı Lugatî't-Türk Tercümesi*, TDK Yay., C. I-III+Dizin, Ankara 1992.

Asaf Hâlet Çelebi, *Mevlânâ, Hayatı, Şahsiyeti, Eserlerinden Parçalar*, Ankara ty.

Aşkar, Mustafa, *Mehmet Niyâzî-i Mısri el-Malâtî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara 1998.

Aybet, Nahit, *Fuzuli Divanı'nda Maddi Kültür*, KB Yay., Ankara 1989.

Aydemir, Yaşar, *Behiştî, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Divanı'nın Tenkitli Metni*, Ankara 2000.

Aynî, Mehmet Ali, (Haz. H.R. Yananlı), *Tasavvuf Tarihi*, İstanbul 1985.

Ayvazoğlu, Beşir, *Aşk Estetiği*, İstanbul 1993.

Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1971.

Bayrak, Nail, *Atatürk Kitaplığı Osman Nuri Ergin Yazmaları*, İstanbul 1991.

Bilgegil, M. Kaya, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi, İstanbul.1989

Bolay, Süleyman Hayri, *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1996.

Bursalı Mehmet Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, I-III, İstanbul 1918.

Büyük Türk Klasikleri, Ötüken Söğüt Yay., C.VI, Komisyon, İstanbul 1989.

Caferoğlu, Ahmet, *Türk Dili Tarihi Notları*, İstanbul 1943.

Çavuşoğlu, Mehmet, *Necati Bey Dîvân'ının Tahlili*, MEB Yay., İstanbul 1971

Coşan, M. Es'ad, *Hacı Bektâş-ı Velî, Makâlât*, Ankara bsy.

Cebecioğlu, Ethem, *Hacı Bayram-ı Velî*, KB Yay., Ankara 1991

-----, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Rehber Yay., Ankara 1997

-----, *Hacı Bayram-ı Velî ve Tasavvuf Anlayışı*, Ankara 1994.

- Ceylan, Ömür, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi, İstanbul. 2000
- Çelebioğlu, Amil, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yay., İstanbul 1998
- Dilaçar, Agop, *Kutadgu Bilig İncelemeleri*, Ankara 1973.
- Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara 1997
- Divan-ı Kemâlî*, Derleyen: Baha Doğramacı, İstanbul 1946
- Edip Ahmet Yünekî, *Atabetü'l-Hakâyık*, (Haz.) R. Rahmeti Arat, TDK Yay., Ankara 1992.
- Elçin, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, K.B. Yay. , Ankara 1986.
- , *Âşık Ömer*, KB Yay., Ankara 1987.
- , *Gevherî*, KB Yay., Ankara 1984.
- Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatler*, İstanbul 1990.
- Ergun, Saadettin Nüzhet, *Türk Müsikisi Antolojisi*, İstanbul Üniv. Yay., İstanbul 1942.
- Ertuğrul, İsmail Fenni, *Vahdet-i Vücûd ve Muhyiddin-i Arabî*, İstanbul 1928.
- Evliya Çelebi, *Seyâhat-nâme*, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), KB Yay., Ankara 1982
- Gibb, E. J., *A history of Ottoman Poetry*, I, London 1904.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap ve Aka, İstanbul 1977.
- , *100 Soruda Tasavvuf*, İstanbul 1985.
- , *Dîvân Şiiri* (XVII. Yy.) İstanbul 1954.
- , *Tasavvuf Şiiri Antolojisi*, İstanbul 1985.
- , *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İstanbul 1961.
- , *Mevlânâ Celâleddîn, Hayatı, Felsefesi, Eserlerinden Seçmeler*, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1951.
- Güngör, Zülfikar, *Türk Edebiyatında Manzum Hilye-i Nebevîler ve Nesimî Mehmet'in Gülistân-ı Şemâil'i*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), A.Ü. S.B.E., Ankara 2000.
- Güzel, Abdurrahman, *Hacı Bektaş Velî ve Makâlât*, Ankara 2002.
- El-Hulvî, Mahmud Celâleddîn, *Lemezât-ı Hulvî ez Lem'ât-ı Ulvî*, (Haz. M. Serhan Tayşî), İstanbul 1992.
- , Hüseyin Kâzım Kadri, *Türk Lügatı*, C. I-III, İstanbul 1928.
- İpekten, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay., İstanbul 1994

-----, *Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuarâ Tezkireleri*, Erzurum 1988.

-----, vd., *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KB Yay., Ankara 1988.

İsen, Mustafa, *Usûlî Hayatı ve Sanatı*, Erzurum 1988.

İz, Mahir, *Tasavvuf*, İstanbul 1969,

Kabaklı, Ahmet, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I-V, 3. Baskı, İstanbul 1973.

Kâtip Çelebi, *Mizânü'l-Hak fî İhtiyari'l-Ehak*, (Haz. O. Ş. Gökyay), İstanbul 1980.

Karatay, E., *Topkapı Sarayı Müzesi Yazmalar Kataloğu*, C. III, İstanbul 1961.

Kemikli, Bilal, *Sun'ullah-i Gaybî Divanı* (İnceleme Metin) MEB, Yay., İstanbul 2000.

Keskinkılıç, Esra, *Sultan II. Osman*, Şule Yay., İstanbul, 1999

Kocakaplan, İsa, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*, MEB Yay., İstanbul 1992

Kocatürk, V. Mahir, *Tekke Şiiri Antolojisi*, Ankara, 1968

Koçi Bey, *Risâle*, (Haz. Zuhûrî Danışman), İstanbul 1972.

Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, Ankara 1988.

-----, *Hadis İstilahları*, Ankara 1985.

Köprülü, M. Fuad, *Divan Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul 1931.

-----, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, TTK Yay., Ankara 1988

-----, *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1991.

-----, *Edebiyat Araştırmaları*, İstanbul 1989.

-----, *XVII. Asır Saz Şâirleri*, İstanbul 1965.

Kurnaz, Cemal, *Hayalî Divanı'nın Tahlili*, MEB Yay., İstanbul 1996.

-----, *Münâcât Şiiri Antolojisi*, TDV Yay., Ankara 1992.

-----, *Türküden Gazele*, Akçağ Yay., Ankara 1997.

-----, Tatçı, Mustafa, *Ümmi Sinan Hayatı ve Şiirleri*, Akçağ Yay., Ankara 1998.

Kuşeyrî, Abdülkerim, Terc.: Süleymân Uludağ, *(Tasavvuf İlmine Dâir Kuşeyrî Risâlesi)*, III. Baskı, İstanbul 1991.

Külekçi, Numan, *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, Akçağ Yay. Ankara 1995.

Levend, A.Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi Giriş*, I. Cilt, TTK Basımevi, Ankara 1988.

-----, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.

Macit, Muhsin, *Dîvân Şiirinde Ahenk Unsurları*, Ankara 1996.

Maren Grisebach, Manon, *Edebiyat Biliminin Yöntemleri*, çev: Arif Ünal, A.K.M. yay., Ankara 1995.

Mengi, Mine, *Dîvân Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*, Ankara 1987.

Mensuroğlu, Mecdut, *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri*, İstanbul 1958.

Olgun, Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lugatı*, (Haz. K. Edip Kürkçüoğlu) Enderun Yay., İstanbul 1973.

Onan, Necmettin Halil, *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*, MEB Yay., İstanbul 1989.

Onay, A. Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, MEB Yay., İstanbul 1996.

Örneklerle Türkçe Sözlük, Komisyon, MEB Yay., İst. 2000.

Öztelli, Cahit, *Karacaoğlan*, Varlık Yay., İstanbul 1976,

Yaşar Nûri Öztürk, *Hallâc-ı Mansûr ve Kitâbu't-Tavâsîn*, İstanbul 1976.

Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, İstanbul 1993.

Pala, İskender, *Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara 1995.

Peçevî İbrahim Efendi, *Peçevî Tarihi* I-II, Ankara 1999.

Rayman, Hayrettin, *Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Ahenk*, KB Yay., Ankara 1996 .

Rıza Tevfik, *Tekke ve Halk Edebiyatı ile İlgili Makaleler*, (Haz. Abdullah Uçman) Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara 1982.

Sefercioğlu, M. Nejat, *Nev'î Dîvânı Tahlili*, Ankara 1990.

Seyyid Rıza, *Rıza Tezkiresi* (Haz. M. Sadık Erdeği), Ankara 2002.

Silahdaroğlu Fikri, *Günümüz Türkçesi ile Kutadgu Bilig*, KB.Yay., Ankara 1996.

Sunar, Cavit, *Vahdet-i Vücûd Vahdet-i Şuhûd Mes'alesi*, Ankara 1960.

Şardağ, Rüştü, *Şair Sultanlar*, İşbankası Yay., Ankara, 1982.

Şemsettin Sami, *Kâmus-ı Türkî*, Tıpkı Basım, Çağrı Yay., İstanbul 1996

Şemseddin Sâmî, *Kâmus-ı A'lâm*, I-VI, İstanbul 1326.

Tansel, Fevziye Abdullah, *İyi ve Doğru Yazma Usulleri III*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1978.

Tarlan, Ali Nihat, *Fuzuli Divanı Şerhi* I-III, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1985.

Tatçı, Mustafa, *Yunus Emre Divanı* I-IV, MEB Yay., İstanbul 1997

Tolasa, Harun, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay., C. VI, Komisyon, İstanbul 1986.

Uğur, Ali, *Mehmet Şeyhî Efendi'nin Vakâ'i'l-Fuzalâ'sına Göre: 17. Yüzyıl Osmanlı Meşâyihî*, Erzurum 1989.

Ulaş, A. Halim, *Nakşî Ali Akkirmânî Hayatı, Sanatı, Edebî Şahsiyeti ve Ğavriye Mesnevisi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. SBE, Erzurum 1998.

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., İstanbul 1991

Umagan, Suat, *Nakşî Ali Akkirmânî Aynü'l-Hayat (Tenkitli İnceleme Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. SBE, Erzurum, 1996.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. III, 1. Kısım, 3. Baskı, Ankara 1983.

-----, *Osmanlı Tarihi*, C. III, 2. Kısım, 2. Baskı, Ankara 1977.

Üzgör, Tahir, *Türkçe Divan Dibâceleri*, KB Yay., Ankara 1990

Velikahyaoğlu, Nazif, *Sünbülüye Tarikatı ve Kocamustafapaşa Külliyesi*, Çağrı Yay., İstanbul 2000.

Vicdânî Sadık, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye'den Halvetiyye*, Evkaf-ı İslamiyye Matbaası, İstanbul 1338.

Yeniterzi, Emine, *Divan Şiirinde Na't*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993

Yesevîlik Bilgisi, (Haz. M. İsen, C. Kurnaz, M. Tatçı), Ahmed-i Yesevî Vakfı Yay., Ankara 1998.

Yılmaz, Ali, *Köstendilli Süleyman Şeyhî*, KB Yay., Ankara 1989

Yılmaz, Mehmet, *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

Yılmaz, Necdet, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, İstanbul 2001.

C-MAKALE VE MADDELER

Akün, Ö. Faruk, "Dîvân Edebiyatı", *DİA*, IX/397-399.

Alparslan, Ali, "Gazel Şerhi Örnekleri I", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz- Ağustos-Eylül 1986, 248-259.

Barkan, Ö. Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri", *Vakıflar Dergisi* S. II, s. 279-386, Ankara 1942.

Baysun, M. Cavit, "IV. Murat", *İ.A.*, C.VIII, s. 625- 647.

Ethem Cebecioğlu, "*Hallâc-ı Mansûr*", AÜİFD, Ankara 1988, C. XXX, s. 342-367.

Cengiz, Halil Erdoğan, "*Divan Şiirinde Musammatlar*", Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Sayı 415-416-417, Temmuz- Ağustos-Eylül 1986, 291-429

Çavuşoğlu, Mehmet, "*Divan Şiiri*", Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Sayı 415-416-417, Temmuz- Ağustos-Eylül 1986,1-77

Dilçin, Cem, "*Divan Şiirinde Gazel*", Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Sayı 415-416-417, Temmuz- Ağustos-Eylül 1986, 78-247

Eraslan, Kemal, "*Yesevî'nin Fakr-nâmesî*", Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. XXII, İstanbul, 1977.

Gölpınarlı, Abdalbaki, "*Halvetiyye*" Türk Ansiklopedisi, C. XVIII, İstanbul 1970, s. 420-423.

Gülensoy, Tuncer, "*Atabetü'l-Hakâyık*", *DİA*, C. IV, s. 50-51, İstanbul 1991,

Güngör, Zülfikar, "*Tâhirü'l-Mevlevî'nin Hallâc-ı Mansûr'a Dâir Risâlesi*", AÜİFD, Ankar 1999, C. XXXIX, s.581-597,

Güzel, Abdurrahman, "*Tekke Şiiri*", Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III, Sayı 445-450, Ocak-Haziran 1989, s. 251-454

-----, "*Gazel Şerhi Örnekleri II*", Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Sayı 415-416-417, Temmuz- Ağustos-Eylül 1986, 260-290

Hasibe Mazıoğlu, "*Eski Türk Edebiyatı*", *İA*, C. XXXII, s. 133 vd.

"İktibas", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, IV/356.

İlgürel, Mücteba, "*IV. Murat*" *Doğuştan Günümüze İslam Tarihi*, C. X, s.479.

-----, "*Celâlî İsyanları*", *DİA*, VII/ 252-257.

Karahan, Abdulkadir, "*Nef'î*" *İ.A.* , C. IX, s. 177.

Kurnaz, Cemal, M.Tatçı, "*Ahmed-i Yesevî Bibliyografyası*", s.480-508, Yesevîlik Bilgisi, Ankara 1998.

Levent, Agâh Sırrı, "*Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri*", Belleten, 1972 , 2. Baskı, TTK Yay., Ankara 1989

Mulayim, Selçuk, "*Osmanlı Mimarisi*", *Osmanlı Ansiklopedisi*, III/ 63, İstanbul 1996.

—
Ocak, Tulga, "*Nef'î ve Türk Edebiyatındaki Yeri*", Ölümünün 350. Yılında Nef'î, Ankara 1987.

Özcan, Nuri, “*Osmanlılarda Mûsikî*”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, III/ 225-233, İstanbul 1996.

Rıza Tevfik, “*Akkirmanlı Nakşî Efendi*”, *Yeni Sabah*, 26 Ağustos 1944.

-----, “*İngiliz Şairi Arbuthnot ve Şeyh Nakşî Efendi*”, *Yeni Sabah*, 2 Eylül 1944.

-----, “*Sokrat’ın Muhâzarası ve Şeyh Nakşî Efendi’nin Gazeli*”, *Yeni Sabah*, 2 Eylül 1944.

Sakaoğlu, Sâim, “*Türk Saz Şâirleri*”, *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı III*, Ankara 1989, s. 445-450, s. 120-126.

Şahabeddin Tekindağ, “*Canbulat*”, *İ.A.*, C.III, s.22-23.

Uldağ, Süleyman, “*Halvetiyye*”, *DİA*, C. XX, İstanbul 1987, s. 393-395.

Uzun, Mustafa, “*Devriyye*”, *DİA*, C.IX, İstanbul 1994, s. 251-253.

Ünver, İsmail, “*Mesnevi*”, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, Sayı 415-416-417, Temmuz- Ağustos-Eylül 1986, 430-563.

-----, “*Övgü ve Yergi Şâiri Nef’î*” Ölümünün 350. Yılında Nef’î, Ankara 1987.

Uçman, Abdullah, “*Devriyeler Üzerine Rıza Tevfik’in Yayınlanmamış Bir Makalesi*”, *Türklük Araştırmaları Dergisi (Âmil Çelebioğlu Armağanı) XII*, İstanbul 1993, s.537-563.

ÖZET

**Atik,Hikmet, Nakşî Ali Akkirmânî Dîvânı (İnceleme-Metin), Doktora Tezi.
Danışman: Prof. Dr. Mehmet Akkuş, XXVIII+368s.**

Nakşî Ali Akkirmânî, Halvetî tarikatının Ramazaniyye koluna mensup ve XVIII.yy da yaşamış bir şairdir. Kaynaklara göre doğum yeri Sivas/Divriği olup daha sonra İstanbul'a gitmiştir. Burada Kocamustafapaşa Dergahı'nda eğitimini tamamlamıştır.

Daha sonra irşad için bu gün Ukrayna sınırları içinde bulunan Akkirman Şehrine gönderilmiştir. Buradaki dergahta kendine bağlı olan müritlerinin manevî eğitimi ile meşgul olmuştur. Müritlerini eğitirken de şiiri kullanarak eğitici tasavvufî manzumeler kaleme almıştır. Aruz ve hece veznini ustalıkla kullanarak kaleme aldığı bu şiirler *Dîvân*'ını oluşturmaktadır.

Şiirlerinde çok sade ve akıcı bir dil kullandığından, *Dîvân*'ı bir çok kez istinsah edilmiş ve müritleri arasında okunagelmıştır. Etkisi sadece yaşadığı yüzyılla olmayıp daha sonraki dönemleri de kapsamaktadır. Bir çok şair tarafından şiirlerine yapılan şerhler bulunmaktadır.

Fuat Köprülü Nakşî'yi *İlk Mutasavvıflar* adlı eserinde Yunus Emre tesirinde yetişen şairler arasında zikrederken, Rıza Tevfik de; İngiliz Şairi Arnbuthnot ve Sokrates'le karşılaştırarak şairliğine vurgu yapmaktadır.

Nakşî'nin, hece ve aruz vezniyle yazmış olduğu şiirlerini ihtiva eden *Dîvân*'ının yanında, *Aynu'l-Hayat*, *Manzume-i Gavriyye* adlı iki mesnevîsi ve bir de mensur *Esrâr-nâme*'si vardır.

Biz bu çalışmamızda Nakşî'nin şiirlerini ihtiva eden *Dîvân*'ının bulduğumuz 55 nüshasından hareketle ve 5 tanesini esas alarak bir tenkitli metnini ortaya koyduk. Ayrıca yine *Dîvân*'ı oluşturan şiirlerden hareketle dinî ve tasavvufî yönünü ortaya çıkarmaya çalıştık.

SUMMARY

Atik, Hikmet, the Dīwān of Naqshī 'Ali Akkirmānī (critical edition), Ph.D. Dissertation. Adviser: Prof. Dr. Mehmet Akkuş, XXVIII+368p

Naqshī 'Ali Akkirmānī was a poet who belonged to suborder of Halwatiyya order, called as the Ramazāniyya, and lived in the XVIIIth Century. According to the sources, he was borned in Sivas/Divrigi and then moved to Istanbul and studied at the dervish convent, or dargāh, in Kocamustafapasha. Then he was sent to Akkirman in Ukraina and taught his disciples and wrote some poems in the meter of 'arūd and *haja* to educate them there, and collected these poems in a book called *Dīwān*.

Because of the fact that he wrote his poems in a fluent and understandable style, his poems were much read by the people. His impression didn't continue in the century who lived in, but also in the centuries after that.

Fuat Köprülü said in his book called *İlk Mutasavvıflar* that he was among the poets who studied on the impression of Yunus Emre. As for Rıza Tevfik, he compared him with the English poet Arnbutnot and Socrates.

Naqshī had a few books, including two masnawīs called as '*Ayn al-Hayāt* and *Manzūma-i Ghawriyya*, and *Asrār-nāma* written in prose.

I criticized his Dīwān studying on its five copies choosing them from its 55 manuscripts. And also I tried to identify his religious and mystical aspects.

2013-2014
SOMERSET